

קובץ גליונות

פרשת בשלח

ממרנץ ורבנץ גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ח
- דרכי החיזוק
- פניני חשוקי חמד
- מציון מכלל יופי
- תורת רבותינו
- שיעור חומש
- רביד הזהב
- דברי השירה
- מים חיים
- מסביב לשולחן
- דובב שפתים
- גאון יעקב
- דברי אמת
- נפשו גחלים תלהט
- פנינים משולחן רבינו
- שלמים מציון
- יחי ראובן
- פתח העירוב
- פרדס יצחק

הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצ"ל
נלב"ע י"ב שבט תשע"ה
תנצב"ה

ברכת מזל טוב שלוהה

לידידנו הנעלה כמוהר"ר ר' ארי צימרמן
ולנוות ביתו מרת לאה שיחיו
מטורונטו, קנדה
לרגל נישואי בתם הכלה יהודית ליבא תחי'
עב"ג החתן מאיר נ"י בן הר"ר יעקב ומרים וולגלרצטר שיחיו
זכות הלימוד בקובץ מוקדש להצלחת הזוג הצעיר
ברוח ובגשם ושיזכו לכל הברכות הכתובות בתורה

לעילוי נשמת
אברהם אלטר
ב"ר אפרים פישל ז"ל
נלב"ע ט"ז שבט תשע"ד
תנצב"ה

לע"נ בתיה עטיה בת שרה
ולחצלת אלעזר מנחם מן בן נעמה
ולחצלת בתיה בת נעמה

יו"ל בסיוע:
יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ה.

להקדשות ע"ג הקובץ
או המעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם
ובכל עניני הקובץ
ניתן לפנות למס': 053-3145900
פקס: 077-2092005
או במייל: k.ailvernot@gmail.com
לקבלת הקובץ במייל
ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@aooolegroups.com

ברכת יישר כח
לאברך החשוב הרה"ג ר' ראובן פלמן שליט"א
עורך הגליון החשוב "שלמים מציון"
שזכינו להנות ממנו מיום צאתו לאור בקובץ זה
וב"ה הדברים עומדים לראות אור בספר חדש שיופיע בקרוב
נאחל לו ברכת הצלחה ויישר כח שזיכה אותנו עד היום
להנות מדברי תורתו ומהנהגתו של סבו הגדול זצ"ל

מערכת קובץ גליונות
מברכת מעומקא דליבא את
הרב י"מ ארנפרוינד שליט"א
נכדו חביבו של המשגיח זצוק"ל
על הוצאת הספר הנפלא וההיסטורי 'דבקה נפשי אחרך'
מפנקסיו של מרן המשגיח זצוק"ל בימי עלומיו, אשר זכינו וחלקים
ממנו התפרסמו בקובץ זה מע"ג הגליון הנכבד 'דברי אמת'.
יה"ר שיתקבל הספר בבי מדרשא

לידיעת רבים!
אזלה המהדורה הראשונה של ספר "עמודיה שבעה" –
כללי הנהגת הבית להגר"א גנחובסקי זצוק"ל.
לקראת תחילת שבוע הבעל"ט יהיה ניתן להשיג את הספר בתפוצה
נרחבת בכל חנויות הספרים המובחרות.

עדיף לשלם ולתרום במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,
יש לחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:
נדרים פלוס 03-7630585-486 שלוחה-
קהילות 073-2757000-4311 שלוחה-
או בהעברה לבנק מרכזיתל-17 סניף: 745
מס' חשבון: 71262 ע"ש קובץ גליונות

ש"ס	י"ט סיון	תצוה	י"א אדר א'		
קרח	כ"ו סיון	כי תשא	י"ח אדר א'		
חוקת	ג' תמוז	ויקהל	כ"ה אדר א'		
בלק	י' תמוז	פקודי	ב' אדר ב'		
פינחס	י"ז תמוז	ויקרא-זכור	ט' אדר ב'		
מטות	כ"ד תמוז	צו	ט"ז אדר ב'		
מסעי	ב' אב	שמיני - פרה	כ"ג אדר ב'		
דברים	ט' אב	תזריע	א' ניסן		
ואתחנן	ט"ז אב	מצורע-שבת הגדול	ח' ניסן		
עקב	כ"ג אב	חג הפסח	ט"ו ניסן		
ראה	ל' אב	קדושים	כ"ט ניסן		
שופטים	ז' אלול	אמור	ו' אייר		
כי תצא	י"ד אלול	בהר	י"ג אייר		
כי תבוא	כ"א אלול	בחוקותי	כ' אייר		
נצבים - ראש השנה	כ"ח אלול	במדבר	כ"ז אייר		
וילך - שבת שובה - יו"כ	ו' תשרי	נשא - חג השבועות	ה' סיון	יתרו	כ' שבט
האזינו - חג הסוכות	י"ג תשרי	בהעלותך	י"ב סיון	משפטים	כ"ז שבט
				תרומה	ד' אדר א'

לכל הקוראים
והלומדים
החשובים שליט"א
הקדישו ע"ג
הקבצים את
יקיריכם באחת
משבתות השנה
ותזכו להיות
שותפים בזיכוי
הרבים הגדול
להגדיל תורה
ולחאדירה.

גיליון מס' 316 פרשת בשלח
תשע"ט שנה שיטית

גליון זה נודב לע"נ
מרת אסתר פראדל
בת ר' שמואל רוזנברג
תנצב"ה

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

בדידי הוי עובדא

מספר הרב ד"ר מ. הרט שיחי: פעם יעצתי לרבנו שכיון שהוא חולה שלא ילך לטייל (לבריאותו) כי שאיפת האויר בימים הקרים הללו לא טובה לו. ואמר לו רבינו: כאשר הלכתי פעם לטייל עם החזן איש והייתי מקורר, אמר לי שלא אדבר בדרך כדי שלא יכנס אויר הקר דרך הפה.

וספרו לרבנו שכשר' אהרן כץ זצ"ל ישב שבעה סיפר שפעם אחת רצה להתלוות אל האחיזר זצ"ל בטיולו ורבי חיים עוזר הסכים בתנאי שלא ידברו כי מפריעו האויר הקר, אמר לו ר' אהרן אני אדבר, ורבנו ישמע, ענהו רבי חיים עוזר: גם 'שומע כעונה' מפריע לי...

שאל אחד הנכדים, כשהיה רבנו מצטרף לטיול עם החזן איש האם היה מדבר? הוא לא דיבר כלל (והרהר בתלמודו) רק כשדיברו עמו היה משיב.

פשט על הפרשה

"ושם שטים עשרה עינות מים ושבעים תמרים" (טו, כז)

פירש"י כנגד שבעים זקנים, וכן הוא במכילתא. וצריך טעם למה דוקא תמרים. וי"ל ע"פ הגמרא בפסחים פ"ז ב' לא הגלה הקב"ה את ישראל לבבל אלא כדי שיאכלו תמרים ויעסקו בתורה ובירושלמי תענית פ"ד ה"ה קודם לארבעים שנה עד שלא גלו ישראל לבבל נטעו תמרים בבבל ע"י שיהו להוטים אחר מיני מתיקה שהיא מרגלת הלשון לתורה, ומבואר דתמרים הוא סגולה שיעסקו בתורה, לכן היו התמרים כנגד הסנהדרין עוסקי בתורה ופשוט.

(שעמא דקרא)

"ופרעה הקריב וגו' ויצעקו בני ישראל אל ה'" (יד, י)

כתב רש"י "ויצעקו", תפשו אומנות אבותם בידם, באברהם הוא אומר וכו' ומקור דברי רש"י במכילתא וצ"ב למה רש"י לא פירש כן בפר' שמות פ"ב - כ"ג "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים" - שתפשו אומנות אבותם בידם, וצ"ל כמש"כ לקמן לבאר הפסוק לקמן "ויולך ה' את הים ברוח קדים" שכתב רש"י: קדים זה הרוח של פורענות, שהקב"ה מביא על הרשעים. ותמוה שרש"י לא פירש כן בפר' בא גבי הארבה שכתוב בפר' י' - י"ג "וה' נהג רוח קדים בארץ", ושמעתי ממרן שליט"א שמקור דברי רש"י מהמכילתא, ותחילת דברי המכילתא מתחיל בפר' הפסח שזה אחרי הארבה וא"כ י"ל שזה הטעם דלא הובא בפרשת שמות שתפשו אומנות אבותם.

(דברך ניצב בשמים)

עלי שי"ח

"האם מגיע לו יישר כוח?"

מידי יום ביומו באים מאות איש לרבינו שליט"א, מכל גוונים הקשת, בראש ובראשונה כמובן, בני תורה ועמליה, אברכי הכוללים הבאים לדבר ה' זו הלכה, לשמוע הוראות בהלכה למעשה, וכן משאר רבדי הציבור, בעלי בתים העמלים לפרנסתם, לצד פרנסי הציבור עם ראשי מוסדות התורה ותמכין דאורייתא, ויהודים הרחוקים משמירת תורה ומצוות.

בין הבאים השבועי היה יהודי אמיד, שסיפר לרבינו כי עד לא מזמן היה לו חנות גדולה בבעלותו שהיתה פתוחה בשבת, והרויח ממנה הון רב של עשרות אלפי שקלים לשבת, הוא תיאר שכבר הרבה זמן הוא רצה לסגור את החנות אבל היה לו מאוד מאוד קשה, וכי הוא מרגיש שהוא יפסיד כסף בכל שבת, ועם כל הקושי הוא עמד בנסיון ובפתי הגדול והורה לסגור את החנות לכל השבת.

הוא המתין וציפה לתגובתו של רבינו, כנראה היה בטוח שרבינו ישבח אותו, או יודה לו על עמידתו האיתנה לכבוד של שבת, במקום זה רבינו שליט"א מביט בו בפליאה ולא הבין למה הוא ממתיק, והביט בו כאומר לו - הלא הדבר פשוט הוא. האדם חייב להפסיד כל ממונו כדי לא לעבור על איסור תורה אחד. על מה מגיע לו יישר כוח?... לבסוף ביקש האיש בשפה רפה ברכה שיצליח, או אז בירכו רבינו שיזכה להצלחה ויהיה לו ברכה בפרנסה.

* * *

"החזר מס"

אחריו נכנס יהודי אחר, ואמר שזיכהו ה"ת בממון, והוא תורם הון רב לטובת מוסדות התורה והחסד, ונפשו בשאלתו: על חלק מהתרומה הוא מקבל החזר מלא על פי חוק החזר מס. הקיים במדינה זו (דהיינו שמי שתורם לעמותת חסד המוכרת בחוק, ומציג קבלות על התרומה, מקבל הנחה מחשבונית המס, בסכום של כשליש מהתרומה) ורוצה לדעת האם כיון שהוא מקבל החזר על חלק מהתרומה, נחשב לו מצות הצדקה על כל הסכום או רק על הסכום שלא קיבל החזר.

רבינו נהנה מהשאלה.

תשובתו היתה: בודאי שיש לו מצות צדקה על כל פרוטה שהוציא מכיסו. מה שאחרי זה הוא מקבל החזר אין זה מגרע כלל מהמצוה העצומה שיש לו.

בברכת שבת 8180
יחזקאל 8160

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com
ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"ג, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, וש"ת מרבינו.

"כי אני ד' רופאך" - רפואת התורה ורפואת הצדיקים

הגמרא בעירובין נ"ד מונה והולכת "החש בראשו יעסוק בתורה שנאמר וכו' חש בגרונו יעסוק בתורה שנאמר וכו' חש בכל גופו יעסוק בתורה שנאמר ולכל בשרו מרפא", מדוע אם כן אמרו בתחילה ראשו, גרונו וזמניו, ואפשר לבאר עפ"י מה שרבונו נזהר לומר כי לכל איבר יעסוק בתורה ענין השייך לו כגון בראשו ה' תפילין אבריו הפנימיים הלכות טרפות וכו', הסכים רבנו לביאור הנ"ל. ואמר עוד: **מי כיון שיש פסוק מיוחד לחש בראשו, התורה תועיל לכאב ראש עוד יותר מאשר לכל גופו, וכן לשאר דברים שהזכירו מפורש שם בגמרא.**

רופא ירא שמים נכנס לרבנו והזכיר את דברי הגמרא בעירובין נ"ד חש בראשו יעסוק בתורה וכו', ואמר: לפי זה, אני יכול לסגור את המרפאה, די אם אתלה בפתח המרפאה את לשון הגמרא. השיב לו רבנו: **הרי לא שומעים לעצה זו, וזה הדבר הקשה ביותר למתרפאים, להתנהג כך הוסיף עוד לאמר: מי דברי הגמרא הם לא רק כאשר מאב ומרפואה, אלא גם כמניעה לכאב, ולמחלה שלא תבוא.**

אח"כ שאל הרופא את רבנו, הנה יש מיהוש ויש חולי, ובגמרא אמרו "חש" אולי כוונתם רק לגבי החש בראשו ולא מחלה, כי הנה ראינו הרבה ת"ח שעוסקים בתורה ויש להם חולי. אמר לו רבנו: **אין זה נכון, ולא רק למיהוש אלא מועיל גם למחלה, ואין אנו יודעים חשיבות שמים. יש חשיבות ויש ענין של גלגול קודם.**

קונטרס רגל ברגל

ילד תושב מונסי הרופאים החליטו כי יש לכרות לו רגל אחת, כיון שיש לו את המחלה, והרגל החולה מסכנת את כל הגוף, ובכריתת הרגל ימין הם יצילו את שאר חלקי הגוף.

כעת הילד הגיע לארץ ישראל עם הוריו - לברכה מרבנו, ואני מבקש הודמנא (=דרשות) שהם ינסו יחד עם הילד. **אינו צריך לעלות אלי, כי דאי קשה לו לעלות, לכן בדרך שארד לתפלה אראהו למטה, או אם יבוא בזמן אחר ארד אליו במיוחד.**

שבוע אח"כ. אמרתי לרבנו, המשיפחה בדרך בחזרה לחו"ל והם דוצים בדרךם לשדה תעופה להיכנס לברכה. תגיד לי כאשר הילד יבוא ואני ארד אליו. כאשר הילד בא, עלינו יחד למקום לימודו של רבנו. נכנסנו, ומיד אמר בכאב: **מדוע עלו, הרי מסתמא קשה לו, אני הייתי יורד אליו. ובירכו לרפואה שלימה.**

שאלתי מה יעשה משהו מיוחד ברגל, שיהיה זכות לרגל שלא יורידו אותה? **ילמד הלכות חול המועד.**

ההורים חשבו כי רבנו לא שמע היטב וחזרתי ושאלו - אבל משהו ששייך ישירות לרגל מה יעשה?

שוב אמר **שילמד הלכות חול המועד.**

ואז פתח רבנו וסיפר: **היו נשים חרדיות שעובדות בבנק שקיבלו כאב ברגל. שאלתי האם הם עובדות בחול המועד? והשיבו שכן, אמרתי להן שיפסיקו לעבוד בחול המועד, והם שמעו והפסיקו לעבוד, והנאבים הלכו להם ונעלמו.**

ומה ענין כאבי רגלים לחול המועד? זה ירושלמי מפורש ספ"ד דמעטש שני. **"חד בר נש אתא לגבי רבי עקיבה אמר ליה חמית בחילמאי רגלי קטינא [שקטעו ואל] אמר ליה דמועדא מיייתי ולית מיכל קופד [לא תמצא בשר לאכול]. אתא חד חורן לגביה אמר חמית בחילמאי רגלי מסובלא [שמן] אמר ליה מועדא מיייתי ואית לך קופד סגי [יהיה לך הרבה בשר לרגל]" ובמדרש איכה פרשה א' הוסיף מנה ידע? השיב המדרש - כיון שמועד הוא רגל - וזהו רגל ברגל.**

דאח"כ בחו"ל גם יום טוב נקרא רגל אלא שנקרא גם חג, אבל חול המועד נקרא רק רגל, אם כן יותר מתבטא הדבר בחול המועד. ולכן אני אומר **הלכות חוה"מ ולא הלכות יום טוב.**

הנה פלוני חולה ברגלו ה' ירפאו, והוא גם מתחנך לרפואה, אלא שאינו עובד בחול המועד, השיב רבנו - **שילמד הלכות חול המועד.**

לאחר כמה ימים, רבנו נכנס לחדרו דאח אוחי, פתח ואמר: **אפשר שלדברי חוה"ל הנ"ל יש רמז בפסוק "יד ביד רגל ברגל" מידוש, אם קיבל עונש ברגל זה מחמת שעשה עבירה ברגל. ואם נאמר כן מה הוא "יד ביד" יש לומר, שאם לא נתן צדקה ביד נענש ביד, וכל מהאי גזונא.**

במוציא שבת פר' ויגש ז' בטבת, נכנסתי להגאון הצדיק המקובל רי"א וינטרויב זצ"ל וסיפרתי לו כל הנ"ל, וחייך חיוך רחב, ואז הוסיף ואמר: **"בסתרי תורה יש לזה שייכות, ובלי להיכנס לפרטים" עכ"ל.**

י' כסלו תשס"ד, אמרתי קמיה רבנו. הנה אנו שומעים כאן תמיד לצרכי רפואה - ללמוד את הדבר שכנגדו, לדוגמא לכאבי רגלים ללמוד הל' חול המועד, ורבנו מכנה רפואות אלו: **"רגל ברגל" לבעיה באברים הפנימיים - ללמוד הלכות טריפות, כאב שניניים ללמוד הל' במודות במס' במודות. והרי אין מתרפאין בדברי תורה? זה לא לרפואה בדברי תורה. זו זכות התורה. אה. והרי אמרו בגמרא בעירובין נ"ד החש בראשו יעסוק בתורה וכו' הרי שמותר, נצרך ומועיל.**

כאבי רגלים. היו לו כאבי רגלים, ורבנו אמר לו שילמד הל' חוה"מ וכתב לי שלומד כמעט כל יום מעט קצור הלכות חול המועד ולא נהיה יותר טוב, אפשר שזה מחמת שזה רק **"כמעט"? שילמד הל' חול המועד ויבוא להיבחן אצלי. היינו לימוד נוסף ואיכות.**

גידול ממאיד ברגל. היה לו גידול ברגל והוציאו ואחר זמן חזר ושוב והוציאו, מה יעשה רגל ברגל? **ילמד כיצד הרגל בבא קמא - גמרא רש"י תוס'.**

כאבי גב 4 בני במשיפחה אחת יש להם בעיה עם גב, מה יעשו? כתוב בשם האר"י **על אחד שכאב לו הכתף והגב שם, אמר לו האר"י משום שלא נהר מלדבר דברי תורה בין מים אחרונים לברכת המזון מי תפן לנט"י ברכה - ותתן זה תיבת כתף, תאמר להם שדבר ראשון יזהרו בנטיילת ידיים ושלא לדבר בין נט"י במים אחרונים לברכת המזון.**

חולי בעיניים. יש לו חולי בעיניים מה יעשה מידה כנגד מידה לרפואתו, עין בעין? אם ת"ח הוא ילמד מס' נגעים שנגעים שייך לעיניים, שהרי אם כהו עיני כהן אינו רואה את הנגע.

סכנת עיוורון. ט"ז כסלו תשנ"ט, בחור עם סכנת עיוורון בעין שואל מה לעשות לחיזוק? שילמד דף היומי.

דלקת בידו. יום א' שמוות ט"ז סבת תשס"ט. בחור יש לו דלקת ביד והרופאים אינם יודעים את הטיפול בזה, מהו "יד ביד", כאן הרי הוא לא שייך לצדקה כי הוא סמוך על שולחן אביו? צדקה שאביו לא נותן פגעה ביד בנו. אמרנו, כי אותה דלקת יש גם לאביו כשנה והוא נותן מעשר ויותר ממעשר, ויד האב עדיין לא נרפאה. הרי שיש להם דברים אחרים המעכבים לו את הרפואה, ואם רוצה להרבות בזכויות כדי לקוות לרפואה, מיון שיד בדרך כלל קאי על צדקה, שילמד היטב הלכות צדקה. ואמרת ששקשה לו ללמוד בשולחן ערוך בעיון עם הנושאי כלים, והסכים רבנו שיוכל ללמוד הלכות הצדקה בספר חכמת אדם.

ק"ץ תשס"ט. בישרתי לרבנו שפלוגי הבחור שיכאב לו היד ורבנו אמר שילמד הלכות צדקה - "יד ביד", ולמד, באמצע עסק לימודו בהלכות הללו נעלם הכאב כלא היה, אמר רבנו בשמחה רבה: ברוך השם.

כאבים בשן. בחור שואל יש לו כאבים בשן ולא יודעים מה זה, הרי כתיב שן בשן מה חטא בשן שיעשה כנגד זה לרפואתו? הענין אצלו שייך למאכלות אסורות. שאלה: המדובר בבחור יר"ש? או תשאל אותו האם מקפיד על מים אחרונים ששייך לאכילה.

שוב שאלוהו, ואמר שהוא מדרוס אפריקה ורבו שם, אכן אמר לו שיוכל לנהוג כהיש אומרים שבשולחן ערוך שאין מיום חיוב מים אחרונים, הגיב שוב רבנו: אם כן שיקפיד על מים אחרונים.

מצעים בפנים. בחור שאלני שיש לו מצעים בפנים, וזה דבר ששימח, מהו פצע תחת פצע? יש גמ' בשבת ל"ג כל הממרק עצמו לעבירה חבורות ופצעים יוצאים בו, אבל איני יודע אם זה שייך לבחור ישיבה וצריך לחשוב ולהתיישב בדבר האם לומר לו את הנ"ל.

אח"כ החל רבנו לדבר מענין הפסוקים: שלפעמים כתוב "תחת" - פצע תחת פצע ולפעמים לא והאריך לבאר. אח"כ אמר: עין בעין לפעמים אפשר שזה הוא מידה כנגד מידה, מה שלא עסק בעיון התורה לקה בעין. ואע"פ שהעיון בתורה הוא במח ובלב, הנה בגמ' בב"ב "בן אין לו - עיין עליו" ושם הוא אין לו - עם אלק, כל שכן הכא עם אות עין, שנכלל בזה גם - עיין עליו.

שאלה שנישאלה בסתמא: האם אפשר לי ללמוד הל' חוה"מ בשביל חברי? הוא בעצמו צריך ללמוד, ולא שייך שאחר ילמד בעבורו.

שאלתי. נכדו של רבנו מתאונן שמואב לו הרגל, האם ללכת לרופא? שילמו לרופא אבל בינתיים וקודם לכן, שהוא ילמד הלכות חול המועד, המדובר בהנכד שהוא כבן 6 האם ללמד עמו מ"ב? שאביו ילמד אותו חיי אדם זה קל גם לילדים.

ילדה בת ג' יש חשש שיורידו לה רגל, מה יעשו "רגל ברגל"? שאביה ילמד כיצד הרגל גמרא רש"י ותוס'. שאלה: הוא מאד עסוק עמה, האם סגי שהסבא ילמד למענה? אם זו בת הבן, בני בנים כבנים - ויכול הסבא ללמוד בעדה, ואם בת הבת, לא מהני (עי' ירו' יבמות פ"ו ה"ו ובבבלי יבמות ס"ב ס"ל דגם בת הבת וצ"ע).

שתי מחותנות ויש לשניהן מחלה בכבד וניתוח באותן ימים. מה יעשו? שבעליהם ילמדו הלכות טריפות. שאלה: אינני בטוח שהם יודעים באיזה חלק שז"ע הלכות טריפות... האם סגי שבניהם ילמדו? כן.

אשתו עברה ניתוח לב ועתה מעוברת, מה יעשה הבעל זכות לעיבור שילך כשזורה? שילמד הלכות טריפות.

ילד קיבל אירוע מוחי והרופאים אומרים שבגיל ילד אירוע מוחי הוא פלא, מה יעשה מדה כנגד מדה? שאביו ילמד הלכות טריפות.

המחלה בדם. אשת ראש ישיבה ת"ח גדול בגייטסהד באנגליה, חולה במחלה הידועה, בדם ועדיין יש להם ספק האם זה במח עצם, והם שואלים מה יעשו הבחורים לרפואתה? שילמדו בשולחן ערוך הלכות דם. האם כל הישיבה 110 בחורים ילמדו, או רק בני השיעור שלו 60 בחורים? איך שיעשו יהיה טוב. וגם אם זה במח עצם רח"ל, כל זה שייך לדם "בין דם לדם" ושילמדו הלכות דם.

נשידת שיער. השיער נושר לבתו בת 16 וזה לה צער נורא, מה יעשה משוהו "שיער בשיער"? שילמד מסכת נגעים בסדר טהרות.

המחלה בראות. פלוגי שעמדו לקטוע לו רגל ורבנו אמר לו שילמד הל' חוה"מ זכך עשה וב"ה ניצלה הרגל, ועתה התגלה בראות - המחלה, מה יעשה כעת? ביוז"ד הל' טריפות מס' ל"ה ואילך יש סימנים בהל' ריאה ילמד הה' סימנים האלו.

בעיה בכליות. יש בעיה לו בכליות מה יעשה? באימורין נכלל הכליות שילמד ברמב"ם הל' הקרבת קרבן.

מחלת קרון. קיבל מחלת "קרון" במעיים מה יעשה מדה כנגד מדה? ילמד מסכת בכורות. א.ה. בתקופה מסוימת אמר רבנו על כמה מחלות בגוף האדם, שילמד מסכת בכורות ובתקופה שאחר כך אמר מסכת ערכין.

לבחור יש בעיה במעיים, שאל במה להתחזק, רבנו אמר לו שילמד הל' טריפות, אבל הוא טוען שאין לו טעם בלימוד הזה? אדרבא זה יותר זכות. שילמד הגמרא ואח"כ השולחן ערוך.

סבל מעצירות. סובל מעצירות מה יעשה? אחד שאלני מי סובל מעצירות מעיניים, מה יעשה, אמרתי לו שילמד החובל מי שם בדף צ"ב. יש גמ' מי עצר עצר ה' וכו' והוא אמר לי שעשה כן ומיד זה הסתדר, גם הוא - שילמד החובל.

לרמישת דירה. נכנס יהודי ואמר שהוא מחפש לקנות דירה שם במקום קהילתי בדרום אמריקה, ואין לו כסף. ושאל האם יכול לעשות הגרלה ואולי על ידי כן יוכל לקנות דירה, והרב אמר לו ללמד "הבית והעליה" בתלמוד ירושלמי ולמד. האם עתה עליו לעשות משהו נוסף או להמשיך בזה? שילמד רמב"ם ושולחן ערוך וכו"כ בזה, ולגבי הגרלה זה בבחינת מניח מעותיו על קרן הצבי.

שידוכים. ג' יוצ"ח מבוגרים אין שידוכים מה יעשה? תשובה: שהאב ילמד כתובות.

סיון תשס"ט. דרשתי באירוסין חתן פלוגי על "רגל ברגל", אחד מהשומעין שהיו לו ב' ניתוחים ברגל והיה צריך לעבור ניתוח ג', וכששמע את הסיפור התיישב ללמוד הל' חוה"מ, והנה עבר המחלה ולא צריך ניתוח. בחתונה של אותו בחור חתן השתתף רבנו ואז הראיתי לו את היהודי הנ"ל. רבנו התרגש מהמעשה.

(כל משאלותיך)

פארהף היוםיט

"בענין אונס בזיבה"

חולין נ"א א' אמר רב נחמן בית הרחם אין בו משום ריסוקי אברים א"ל רבא לר"נ תניא דמסייע לך תינוק בן יום אחד מטמא בזיבה ואי ס"ד יש בו משום ריסוקי אברים אקרי כאן מבשרו ולא מחמת אונסו הכא במאי עסקינן כגון שיצא דרך דופן. מבו' בסוגיין דהיכא דאיכא ריסוקי אברים מקרי אונס בזיבה, עוד מבו' בגמ' לעיל דהוכה על גבו מקרי ריסוק דאמר' שם אמר רב יהודה אמר רב הכה על ראשה והלכה לה כלפי זנבה על זנבה והלכה לה כלפי ראשה כנגד כל השדרה כולה אין חוששין משום ריסוקי אברים ואי שלים חוטרא אפלאגא דגבא חיישינן ואי אית בה קיטרא חיישינן ואי מחייה אפסקיה חיישינן וכ"פ הרמב"ם פ"ט משחיטה ה"ג, ומעתה נראה מקור למ"ש הרמב"ם פ"ב מהל' מחור"כ ה"ב הרואה ראיות הזוב הגורמות לו להיות זב מחמת חולי או אונס וכיוצא בהן אינו זב שנא' זב מבשרו מחמת בשרו הוא שיהיה טמא לא מחמת דבר אחר מכאן אמרו בשבעה דרכים בודקין את הזב וכו' או שקפץ ממקום למקום ובכלל דבר זה אם הוכה על גבו כו', ומקורו מסוגיין דחזי' דהוכה על גבו מקרי ריסוק וחשיב מחמת אונס, ועי' בפ' המשנה זבים פ"ב מ"ב ועי' תוספתא נדה פ"א ה"ב ואיזהו מאונס כו' הכתה בעלה כו'.

"ויוגד למלך מצרים כי ברח העם" (י"ד - ה')

ג' שבת פרשת בשלח תשס"ח, רבנו נכנס אחרי שחרית ואמר: חשבותי, הרי פרעה ידע שהם לא יחזרו שהרי אמר "ראו כי רעה נגד פניכם". וגם איתא בילקוט שמעוני - רמז ר"ח, שמשה דרש מפרעה שיגיד הרי אתם ברשותכם הרי אתם עבדיו של הקב"ה התחיל פרעה צווח לשעבר הייתם עבדי אבל עכשיו אתם בני חורין הרי אתם ברשותכם צריכין אתם להלל להקב"ה שאתם עבדיו שנא' וכו' אם כן לכאורה תמוה מה שאמר הפסוק "ויוגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לב פרעה וגו'" מה נתחדש כעת מה שלא ידע קודם, התירוץ הוא, כאב לו מה שיגידו שהצליחו לרמותו, יש ירושלמי בבא מציעא פ"ד "מכר לו שוה חמשה בששה יכיל מימר ליה חד דינר איגרבת סך דינך. אמר ר' זירא יכיל מימר ליה לית איקרי דיהון ברייתא אמרין פלוני איגחך" - פירוש, שיכול לומר לו לא אכפת לי הדינר, אכפת לי מה שצחקת ממני. ועי' טעמא דקרא ד"ה ויגד.

תפילה על האתרוג בשבת ט"ו בשבט

הרי יש לה תשלומין, והשאלה שלו רק לגבי תפילת השל"ה ויום כיפור קטן מה קודם?

רבנו נהנה ותגובתו: מה יהיה בעומד לפני השקיעה כשלא אכל סעודה שלישית וגם לא שמע קריאת התורה של מנחה. החזון איש פסק שיאכל סעודה ג', וחושבני שכוונתו כי סעודה ג' להרבה שיטות הוא מה"ת עי' מ"ב ר"ס רמ"ב].

לאילנות גם משום זה, הוי זמן ששיין גם לגדילתן ויש מקום לתפלה.

אמרתי בפני רבנו (בחיוך) כי כיום בני אדם לא יודעים משקל של הדברים, וכי סיפרו כי אחד שאל את הרב בערב ר"ח סיון, כי הוא עומד ממש קרוב לשקיעת החמה ויש לו ג' דברים לעשות: עדיין לא התפלל מנחה, גם לא אמר תפילת השל"ה, ולא יום כיפור קטן, והבין לעצמו כי מנחה ודאי שלא יתפלל כי

מבואר שט"ו בשבט זה זמן תפילה לאתרוג טוב, מהו בשנה זו שט"ו בשבת קדש, האם יתפלל על האתרוג? היכן כתוב שהוא זמן תפילה על אתרוג, לולי שאומרים כן, הייתי אומר לכאורה שזה נגד המשנה במסכת ראש השנה [ט"ז א'] שבעצרת נידונין על פירות האילן. מקור הדברים בספרי חסידים ויש הסעוני כנ"ל שזו טעות אבל זה ניט אפגעפרעגט, דכיון שכתוב שזה ר"ה

א יפה מראה פא

כל הזכויות שמורות ©

וְיֹאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הַלֶּחֶם בַּעֲמֶלְק מִחֹר (י"ז ט')

ידוע מה שרגילים בעלי מוסר לומר בדרך הדרש, צא והלחם בעמלק 'מחר'. יש להילחם ביצר האומר לאדם 'מחר' שכל דבר דוחה אותו, ואומר לו לעשות מחר, לא עכשיו, פעם אחרת וכו' אלא יש לעשות את הדבר מיד בלי שהות.

מפליא ביותר לראות מדת הזריזות של רבינו בכל דבר הנוגע לעשיית המצוה.

אחד הדברים היותר ידועים, כי רבינו מקפיד להתפלל ג' התפילות ביום מיד כשהגיע הזמן ולא ממתין כלל, ויסוד הדבר מפני שהוא זריז במצוות. וכדאי' בבמד"ר י' י"ז כל מעשיהם של צדיקים בזריזות.

ישנו נדון רחב בהלכה כשעומד לאדם מצוה ולפניו שני אפשרויות: או להזדרז בעשייתה ולקיים את 'זריזים מקדימין', או, שלא יעשנה מיד אבל ירויח על ידי זה שיהיה 'ברוב עם', כגון בברית מילה, או קריאת המגילה, ועוד.

הוראת רבינו בזה: זריזין מקדימין הוא דבר שלומדים מהתורה, וחשוב יותר מברוב עם! כמבו' ב"ה ל"ב ב'.

ליציית קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

🕯 רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש לחצות על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 7630585-03 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

חובת ניצול הזמן בעסק התורה

יש דבר חשוב מאד, והוא הענין של ניצול הזמן. אדם נברא עם אורך ימים קצוב, וחייב לנצל את הזמן לכל מה שהוא יכול. אך בדרך כלל בטבע האדם הזמן מתבזבז, מפני שיש סקרנות, והסקרנות גורמת הרבה בזבוז זמן, שמתעניינים מה נעשה פה ושם, כגון כשהולכים ברחוב, יש מודעה ועומדים ומתעכבים לקרוא, למרות שאין שם דברים הנוגעים למעשה, אבל זה סקרנות, וכן לשמוע חדשות, ולקרוא בעיתון, זה מעניין ויש סקרנות, אבל אין בזה שום תועלת, וזוהי בטלה, ביטול זמן.

ואותו הזמן אפשר לנצל למה שחייבים, ללמוד ולעסוק בתורה. יש ספר "תורת הבית" ממרן החפץ חיים שמאריך בגודל החיוב לנצל הזמן לעסק התורה, ויש עובדות על החפץ חיים בעצמו איך שהיה מנצל את הזמן, שכל רגע היה מנוצל לתורה, וזהו החיוב, לעסוק בתורה.

היסח הדעת מתורה גורם לשכחה

ועד כמה ניצול הזמן, היה עובדא במרן הגאון רבי מאיר שמחה זצ"ל בעל האור שמח, שישב ולמד בביתו ומישהו דפק בדלת, והוא היה לבדו בבית והוצרך לקום לפתוח, ולקח את הגמרא איתו עם האצבע בפנים היכן שהוא אוחז, ושאלוהו מדוע הוא עושה כן, והשיב שהרי אמרו חז"ל (ברכות ה, א) כי בדברי תורה נאמר "התעייף עיניך בו ואיננו", ופירש רש"י: "אם תכפל וסגרת עיניך בתורה היא משתכחת ממך", אם יש היסח הדעת מן התורה אפילו רגע אחד מיד עלולים לשכוח, וחבל גם על הרגע הזה, אמנם הוא מוכרח לקום לפתוח את הדלת, אבל הוא שם אצבעו כדי שיוכל מיד לחזור לתלמודו, ולא יתעכב אף רגע אחד מיותר.

עד כדי כך נוהר רבי מאיר שמחה, למרות שהיה בעל זיכרון נפלא מאד, וזכר את כל מה שלמד, עם כל זה היה לומד וחוזר כל הזמן, ולכאורה כיצד אפשר עוד לחזור, אם כבר יודעים ומכירים את הענין, וכי אין זה משעמם, אבל המציאות היא שלא, כי יש מתיקות בתורה, ובדברי תורה מתוקים יותר מדבש, שדבש אי אפשר לאכול ממנו הרבה, ואם אוכלים הרבה זה נמאס, אבל בתורה המתיקות נמשכת כל הזמן.

ככל שלומדים יותר התענוג גדול יותר

וכך ביאר ההפלאה (בהקדמה לכתובות) את מה שאומרים בתפילת שבת "ישבעו ויתענוגו מטובך", ונוכח כאן **ישבעו** ואחר כך **יתענוגו**, היינו ששבעים ואחרי השביעה עדיין יש ענוג, ולכאורה אם אדם אוכל ושבע כבר, איזה ענוג יש לו? רק כשהוא רעב אזי הוא נהנה מהנאת האכילה, הנאת גרונו, אבל אחרי שהוא כבר שבע ממה הוא נהנה?

וביאר ההפלאה כי "מטובך" הכוונה לדברי תורה וכמאמרם (אבות ו, ג) אין טוב אלא תורה, ובתורה גם כן שייך שביעה, כמו שמצינו בגמרא (ברכות יד, א) "המשביע עצמו מדברי תורה", וענין שביעה הוא שהאדם מרגיש טוב מאד מזה, וזה הביאור "ישבעו ויתענוגו", כי **דברי תורה אינם כאכילה גשמית שאחרי השביעה אין תענוג, אלא אדרבה, ככל שלומדים יותר זה עוד יותר מעניין ויותר מתוק, וגם לאחר השביעה, התענוג נמשך ומתחזק יותר**, לכן לא קשה ללמוד ולחזור שוב ושוב עם מתיקות.

ניצול הזמן בלכתך בדרך

והנה כשאדם נמצא בביתו ויש לו גמרא, אין זו בעיה, והוא יכול ללמוד כל הזמן, אבל יש זמנים שלא נמצאים בבית, ואי אפשר לשבת ליד השולחן וללמוד, וידוע מהגר"א (מובא בהקדמת פאת השולחן) שאמר עצה לזה, להיות בקי בעל פה לכל הפחות במסכת אחת, שאז בכל מקום שהולך יכול לחזור ולשון בזיכרונו את המסכת, וכך לא יבטל מצות "והגית" בעת לכתו בדרך, ולא יסיח דעתו מדברי תורה.

ובאמת זה לא פשוט כל כך, אבל יש עוד דברי תורה שאפשר ללמוד בעל פה, כגון פרק איזהו מקומן של זבחים וכו' קדשי קדשים וכו' העולה וכו'.

זבחי שלמי ציבור וכו', שבה כולם בקיאים, וגם ילדים אומרים את זה וזוכרים בעל פה, וזה פרק במשניות זבחים, וכן תנו רבנן פיתוס הקטורת כיצד וכו' שזה ברייתו, ויש גם פסוקים, פסוקי דזמרה ושאר פסוקי תהלים, או מה טובו אהליך יעקב וכו', יש הרבה דברי תורה שזוכרים בעל פה, ואפשר בנקל ללמוד ולחזור עליהם בדרך.

וגם אפשר במחשבה, לחשוב בדברי תורה, אם קשה בדיבור אפשר במחשבה, לחזור על המשניות ועל הפסוקים כנ"ל, וכן אפשר לחזור על מה שלמד במשך אותו היום, ומה שלמד אתמול, ושאר דברי תורה הזוכרים לו, על הכל אפשר לחזור במחשבה.

ובאופן כזה הוא כל הזמן דבוק בתורה, ואין לשער הזכות והמעלה של דבקות בתורה, שכל רגע שאדם עוסק בתורה הוא מתקדש ודבוק בהקב"ה, כמאמרם קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא.

הצורך והמתיקות בחזרת הלימוד

וצריך לחזור ולשון את תלמודו כל הזמן, כדי שלא ישתכח ממנו, כמו שאמרו (ברכות ס, א) על הפסוק "אשרי אדם מפחד תמיד" – ההוא בדברי תורה כתיב, ופירש רש"י "אשרי אדם מפחד תמיד שמה תשתכח ממנו שמתוך כך הוא מחזיר לשנות תמיד".

וידוע מהגר"א שאמר שיש שני חלקים במצות תלמוד תורה, עסק התורה וידעת התורה, ואם הייתה רק מצוה של עסק התורה הוא היה חוזר כל ימיו על משנה אחת, ואין זה נמאס, כי מתיקות התורה קיימת גם לאחר חזרות רבות, אבל יש מצוה של ידיעת התורה, לדעת את כל התורה כולה, ולכן צריך גם ללמוד דברים חדשים ולחזור עליהם.

כתר תורה – מלכות על כוחות הגוף

והנה יש ענין של "כתר תורה", וכל אחד יכול לזכות בכתר תורה, כמו שאמרו (ענין יומא עב, ב) כתר תורה מונח כל הרוצה יבוא ויטול, ו"כתר" הוא ענין של מלכות, כלומר שהתורה נותנת מדרגה של מלכות. וראוי להתבונן בזה מה היא המלכות ועל מי הוא מלך.

ויש לפרש על פי המובא בספר הכוזרי (מאמר שלישי) שהמלך הכוזרי שאל את החבר מהו סדר היום של "החסיד", והשיבו החבר בדרך משל: "החסיד הוא הנוהר במדינתו, משער ומחלק לכל אנשיה טרפס וכל ספקס, וינהג בהם בצדק, לא יונה אחד מהם, ולא יתן לו יותר מחלקו הראוי לו", וכו', ואמר לו המלך הכוזרי, הן על חסיד שאלתיך, ולא על מושל... והשיבו החבר: "החסיד הוא מי שהוא מושל, נשמע בחושי וכוונותיו הנפשיים והגופניים ומהיגים ההנהגה הגופנית כמו שנאמר (משלי טז, לב) ומושל ברוחו מלוכד עיר, והוא המוכן לממשלה".

היינו שהחסיד הוא מי ששולט ומושל בכל כוחותיו להנהיגם על פי התורה, ומיד בבוקר כשמתעורר משנתו הוא יודע שיש לו תפקידים, תפילה, ותורה, וברכות, וכן מה שהוא אוכל – שיהיה לשם שמים, כמאמרם (אבות ב, יב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים, ומכוון באכילתו לשם מצוה, שהוא חייב לאכול, כדי שיהיה בריא לעבודת השם, ולכן הוא נקרא מושל, שמושל ביצרו, כמו שכתוב (שמואל ב' כג, ג) "צדיק מושל יראת אלוקים".

ביאור ענין מלכות וממשלה

ובזה יש לפרש ענין כתר תורה, שהתורה נותנת לאדם מלכות וממשלה על כל כוחותיו, כמו שאמרו באבות פ"ו ונותנת לו מלכות וממשלה, וידוע מהגר"א שביאר כי מלכות וממשלה הם שני עניינים, וכתב לפרש הפסוק (תהלים כב, כט) "כי להשם המלוכה ומושל בגויים", שמלוכה נקרא שהעם קיבלו אותו למלך ורוצים שינהיג אותם (לא "דיקטטור"), ומושל פירושו ששולט בכפייה נגד רצון העם. וביאור הפסוק כי להשם המלוכה ומושל בגויים, שהקב"ה הוא "מלך" מקובל על העם, שכלל ישראל חפצים ורוצים במלכותו, כפי שאנו מבקשים "ומלך עלינו", "ותמלוך עלינו", אבל בגויים

הוא "מושל", שהגויים אינם רוצים את המלוכה, והקב"ה מושל עליהם בעל כורחם, וזהו שאומרים בפיוט "המלוכה והממשלה לחי עולמים", המלוכה – עלינו, והממשלה – בגויים.

כוח המחשבה ודבקות בתורה

וככל שאדם יותר דבוק בתורה הוא יותר מתקדש. אנחנו לא שמים לב ולא כל כך חושבים על זה, אך צריכים לדעת שזוהי המציאות, שבכל רגע שאדם עוסק בתורה הוא מתקדש ודבוק בקדושה.

ויתירה מכך כתב ברוח חיים בתחילת פרקי אבות (וכן בנפח"ח ש"א פ"ו בהג"ה) "כי בעת יעלה על רעיוני איש לעשות מצוה נעשה רישומו למעלה ומתעורר עליו אור מקיף מהקדושה וסוכך באברתו והאדם בתווך והוא לו לעזר ולסעד לגומרה", היינו שאפילו כשאדם "חושב" לעשות מצוה, כבר המחשבה מקדשת אותו, והוא מוקף בקדושה, והקדושה נותנת לו כוח לגמור ולקיים את המצוה, וזוכה לסייעתא דשמיא מחמת עצם הרצון והמחשבה הטובה. **בכוח המחשבה אדם זוכה לדברים גדולים מאד! ובפרט בתורה, דבקות המחשבה בתורה נותנת דברים עצומים, זכויות עצומות מאד, אפילו מחשבה, וכל שכן דיבור בדברי תורה.**

הסייעתא דשמיא לתורה – עם תפילה

אך בשביל כל זה צריכים סייעתא דשמיא, ועל ידי תפילה זוכים לסייעתא דשמיא, אין לשער מה שזוכים על ידי תפילה.

בפירות דבש לבעל התומים (ח"א דרוש ד') כתב "אל תאמרו הא דעדיף זה מחברו לרוב שכלו ועוצם חכמתו ובינתו. לא כן הוא, שקר נחלתם, רק מתת השם הוא כאשר נוחל טובו וחסדו הגדול ברוב תפילה ותחנונים, ואין **לך דבר שמוכה לאדם להשיג ישירות התורה ולפענח מצפוניים בדרכי יושר ואמת אלא להתפלל להשם בדמע שישוב וירחמנו כי קל שומע תפילה הוא וקרוב לכל קוראיו באמת**", היינו שההצלחה בתורה אינה תלויה בכישורונות אלא בזכויות, והתפילה נותנת זכויות להצלחה בתורה.

ומעיד שם על עצמו כי "בעת שאני מתפלל בכוונה כראוי, כל היום אין שמועתי בתורה מכוונת וקרעים אלביש, ולהיפך אם אזעק ואשווע להשם מקירות לבבי בתפילה לחונני דעה כי דלותי עד מאד בעוונותי הרבים, אף הוא ירחם עלי להאיר עיני בתורתו". וכן שמעתי ממרן הגרא"מ שך זצ"ל שהנצי"ב מוואלווין אמר על עצמו כי ביום שאינו בוכה באהבה רבה אין לו הצלחה בתורה, כי צריכים תפילה ליכות לתורה.

כל תפילה על רוחניות מוסיפה הצלחה

וכבר הזכרתי מה שאמר מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל בשם רבי ישראל סלנטר שבדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת, כי ברוחניות אין הגבלה מה שאפשר ליכות, וכמאמרם (ברכות נ, א) הרחב פיך ואמלאהו – ההוא בדברי תורה כתיב, וככל שאדם מבקש ומתפלל יותר על הצלחה ברוחניות, מן השמים עוזרים לו ומקבלים תפילתו.

וכגון מה שמבקשים בתפילה "השיבנו לתורתך", **אם היו אומרים את זה ממש בכוונה וברצון אמיתי מעומק הלב, בודאי היו זוכים להצלחה בתורה יותר ממה שהיה קודם, כי אין גבול להצלחה בתורה, וכל תפילה מוסיפה עוד הצלחה, בכל יום שמבקשים כן בכוונה בלב שלם, זוכים לעוד הצלחה! כל אחד לפי מדרגתו ולפי האפשרויות שיש בידו.**

מדרגת האדם בניצול הזמן כפי יכולתו

והדברים שייכים לכל אחד ואחד, גם אדם שעוסק בעבודה פשוטה לפרנסתו יכול ליכות למדרגות גבוהות, אם יעשה כל מה שהוא יכול לפי כוחו, וכמו שכתב המסילת ישרים בסוף הספר "יכול להיות חסיד גמור איש שמפני צרכו הוא בעל מלאכה פחותה כמו מי אשר לא יפסוק מפיו הלימוד", המסילת ישרים מוידע גם למי שעובד בעבודה פשוטה מאד, שגם הוא יכול להיות "האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך" כלשון המסילת ישרים פ"א, אם הוא מנצל כל זמן פנוי שיש לו לעסוק בתורה ובתפילה, ומאחר שעושה כל מה שביכולתו הרי הוא מושלם.

וכבר הזכרנו בזה מדברי הרא"ש בב"ב (פ"א סימן כ"ו) לגבי מי נקרא "רבנן" שפטור מלשלם מס שמירה, שהעיר צריכה שמירה מגנבים וליסטים, ורבנן פטורים מתשלום המס כי תורתם משמרת.

וכתב הרא"ש כי "תלמיד חכם שיש לו אומנות או קצת משא ומתן להתפרנס כדי חייו ולא להתעשר ובכל שעה שהוא פנוי מעסקו מחזר על דברי תורה ולומד דברי תורה הוא הנקרא תורתו אומנותו", היינו שגם מי שנצרך לעבוד לפרנסתו, אם הוא עוסק בזה רק כמה שמוכרח, כדי חייו ולא להתעשר, ובכל שעה פנויה שיש לו הוא עוסק בתורה, הוא גם כן נקרא רבנן כמו מי שתורתו אומנותו ופטור מלשלם מס השמירה.

ומאידך משמע שאפילו מי שתורתו אומנותו, **אם יש זמנים שמתבטל, שהוא יכול ללמוד ואינו לומד, ומבזבז זמן בקריאת עיתונים או דברי בטלה אחרים, כבר יצא מגדר "רבנן" וחייב במס השמירה, כי אינו עוסק בתורה בכל יכולתו, ולעומתו יתכן אדם אחר שלומד פחות שעות, אך אינו יכול ללמוד יותר, ובכל זמן שיכול הוא עוסק בתורה, והוא כן נקרא רבנן שתורתו מגינה על העיר ופטור מלשלם מס שמירה.**

נמצא שאין זה תלוי בכמות הזמן כמה שלומדים, אלא כמה מתבטלים, עד כמה האדם דבוק בתורה, ומי שהוא כולו דבוק בתורה, דבקות לגמרי בלי שיורים, זוהי הדרגה של תורה שנקרא רבנן.

וכאמור, על כל זה צריכים תפילה, ותפילה על רוחניות עוזרת.

הדרכים לקבל יראת שמים

שמעתי ממרן הרב מפוניבז' זצ"ל בשם הערוך השולחן (שהיה חותנו של הנצי"ב בזיווג שני) שמי שהיה שומע את הנצי"ב איך שהוא עושה קידוש בשבת, היה מקבל מזה יראת שמים. יראת שמים מקבלים מהשפעה, וכשרואים יראת שמים זה משפיע, כמו שכתב הגרי"ס באור ישראל (מכתב יד) כי הסיבה שבעבר היו מרגישים יותר את חרדת הדין באלול, זה מפני שהיו גדולי יראה שראו עליהם יראת שמים וזה השפיע.

וסיפר לי אדם שיש לו תפקיד ציבורי, שיכול להיכשל לעשות שלא כהוגן, ויש עליו לחצים איומים, אך הוא עומד בניסיון, מפני שלמד בישיבה וראה את הרב מפוניבז', והמשגיח, שראו עליהם יראת שמים, ומזה קיבל יראת שמים, וזה נותן לו כוחות עד היום לעמוד בניסיונות.

ואמנם גם כשלא רואים יראת שמים, יש עצה, ללמוד בספרי המוסר, שערי תשובה ושאר ספרים, שמדברים הרבה על יראת שמים, וגם בנפש החיים יש בזה, ובשער ד' מאריך על תורה, וכל מי שרוצה להיות ירא שמים יכול להיות ירא שמים, רק יש הרבה מדרגות ביראה.

וכמדומני שאחד הגדולים אמר כי הוא יכול להכיר על פניו של אדם אם הוא ירא שמים, וזוהי מדרגה ביראת שמים, הניכרת על הפנים.

אבל יש כאלה שמסתירים את מדרגתם, כפי שמסופר בנתיבות אור (הנדפס בספר אור ישראל) על רבי זונדל מסלנט, שהיה מסתיר את מעלתו, ופעם אחת שימש כשליח להביא מכתב לרב אחד, והרב חשב אותו לאיש פשוט כאחד מן העגלונים, והציע לו לשתות כוס משקה, ואחר כך התחיל הרב לשאול אותו, הלא אתם הנכם מהעיר סלנט, מה שלום החסיד רבי זונדל? ורבי זונדל גמגם בתשובתו כדי למעט מעלתו, והתחיל הרב לחשוב אולי זהו רבי זונדל, ושאל אותו מה שמו, והשיב שמי זונדל, ואמר לו הרב, השם רצון יראיו יעשה אשר לא יהיה ניכר עליכם כלל.

אך יש כאלה שמדרגתם ניכרת על פניהם. היה עובדא באחי הגאון רבי יעקב זצ"ל שהגיע פעם לאיזה מקום, ופגש באדם חשוב, והכיר הלה ברבי יעקב שהוא בעל מדרגה, ושאל אותו מי הוא, וענה רבי יעקב, אני קרוב משפחה של פלוני... ולא השיב על עצמו. ככה יש מדרגות, יש כאלה שמדרגתם ניכרת עליהם, ויש שזוכים להסתיר שלא יכירו.

ולמעשה כפי שאמרנו, תורה ותפילה הם שני הדברים שבהם זוכים לכל המעלות, ובהם זוכים לחיים הכי מאושרים שבעולם. בעזרת השם שנוכח כולנו לתורה ולתפילה ולחיים מאושרים!

לעילוי נשמת האשה החשובה והצדקנית
מרת **חנה** בת **רחל ויצמן** ע"ה
נלב"ע י"ב שבט תשע"ה - תנצב"ה

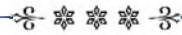
לעילוי נשמת
מרת **חיה אלקה אפשטיין** ע"ה
בת הר"ר **חיים** ז"ל
נלב"ע ה' שבט - תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון רבי **יוסף דיסקין** זצ"ל
בן הגאון רבי **יהושע זליג** זצ"ל
גיס רבינו שליט"א מראשי ישיבת תפארת ציון
נלב"ע ו' שבט תשע"ו - תנצב"ה

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת הרב ר' **יוסף יהודה לוי** ז"ל נלב"ע ה' שבט תשע"ג תנצב"ה

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

הוצאות שבת אינם מן החשבון האם זה אמור גם על מותרות, והאם זה תלוי במדת בטחוננו בה' וירא ישראל את ה' הגדלה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו (יד-לא).
שאלה:

כתב בשולחן ערוך (אורח סימן רנ"ב), שבשבת ירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו. ובמשנה ברורה (סימן רמב ס"ג) הוסיף, שאם אין לו מעות, צריך ללות כדי שלא לבטל מצות עונג שבת, וכמו שאמרו חז"ל (ביצה דף טו ע"ב) שאומר הקדוש ברוך הוא בני לוו עלי ואני פורע. והוסיף שם (סק"ד), שבשאר ימות השבוע יצמצם ולא יוסיף בהן כי אמרו חז"ל (שם) כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה ועד ראש השנה, ויש ליזהר שלא להרבות בדברים פן לא קצבו לו כל כך, מכל מקום במזונות של שבת ויום טוב אם מוסיף מוסיפין לו, וכמו שאחז"ל חוץ מהוצאות שבת ויום טוב והוצאות בניו לתלמוד תורה שאם מוסיף מוסיפין לו.

ויש להסתפק בכמה ספיקות:

- א. על מה נסובים דברי המשנה ברורה, האם רק סעודת שבת, כמו חלות בשר דגים ויין, או שאפשר לקנות לשבת גם שפע של סוגי ממתקים פיצוחים וכדו', וגם זה נכלל בהבטחה של אם מוסיף מוסיפים לו?
- ב. האם כשקונה בשר, יכול לקנות את הבשר הכי יקר והכי טעים, וכן שתיה הכי יקרה והכי טעימה?
- ג. האם יכול ללכת בכל חנות, אף שבמקום זה המוצרים יקרים יותר, או שיש לעשות השתדלות ולטרוח קצת וללכת לקנות את המוצרים בחנויות רשת, שם המוצרים זולים יותר?
- ד. האם זה תלוי בבטחון של האדם, שאם בוטח יותר, יכול לקנות יותר, ואם בוטח פחות יכול לקנות פחות, או שיש הבטחה בכל מצב, שמה שיקנה לכבוד שבת יחזירו לו.

ה. 'לוו עלי ואני פורע' מתי, האם יש זמן עד מתי הקב"ה פורע, כלומר האם הקב"ה יכול לפרוע גם בעוד כמה שנים [ואם כן האדם לא ירצה ללות עקב כך], או שאדם יראה בחוש שהקב"ה פורע לו זאת מהרה?

תשובה: ראשית ההבטחה שנאמרה בגמרא (ביצה דף טו ע"ב), 'לוו עלי ואני פורע', וכן כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה, חוץ מהוצאת שבתות ויום טוב שאם הוסיף מוסיפין לו, לא נאמרה על מי שאוכל 'בשבת', אלא נאמרה על שאוכל 'לכבוד שבת', דהיינו שעיקר אכילתו היא לכבד את השבת.

הגר"א: 'מענגיה' כשמענג את השבת ולא את עצמו וכן כתב הגר"א (נשעי' פרק א יב-יד) לענג השבת במאכל ובמשתה ולכבדו בכסות נקיה ושיהיה כוונתו לשם ה'

ולא להנאת עצמו, על זה אמר 'וקראת לשבת עונג', לשבת דייקא. וכן סדרו לנו בתפילה, 'מענגיה לעולם כבוד ינחלו', מענגיה דייקא היינו את הנשמה יתירה שזוכין לה המשמרים את השבת כדת, ולכן כשאמרו חז"ל כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים, הביאו ראיה מהפסוק 'אז תתענג על ה'', היינו שהעונג יהיה על ה' ולא לצרכו.

הפרעון של הקב"ה תלוי

לפי האמונה והבטחון של האדם

לאחר שאדם הגיע לדרגה שאוכל ומתענג על ה', עדיין זה לא די שהקב"ה יפרע את הלוואותיו, אלא הכל תלוי במדת אמונתו ובטחוננו בה', שאמנם במשנה ברורה הביא את הנוסח 'לוו עלי ואני פורע', אולם בגמרא (ביצה דף טו ע"ב) הוסיפו עוד שתי מלים 'והאמינו ב', כלומר שהכל תלוי באמונה, שצריך גם להאמין בזה.

כמו כן במשנה ברורה (סימן רמב ס"ג ובשער הציין ס"ק יב), הביא מחלוקת הפוסקים, אם מה שנאמר 'לוו עלי ואני פורע', מדובר גם כשאינו יודע מהיכן ישיב את ההלוואה, שדעת הבית חדש והגר"א, דאם יכול להשיג ממי ללות צריך ללות ויבטח בה' שהוא יעזרונו לשלם לו, ובעטרת זקנים משמע דלא ילווה אלא אם כן הוא משער שיהיה לו במה לפרוע, וסיים בשער הציין, ונראה דהכל לפי הענין.

ובספר עיונים בהלכה (ח"א עמוד תכד) הביא, ששמע שאחד שאל את החפץ חיים מה כוונתו במסקנתו 'והכל לפי הענין', באיזה ענין תלוי אם מותר ללות או לא? וענה החפץ חיים כי הלזה צריך לתאר עצמו כי אילו היה לו כסף ואדם אחר היה בא ללות ממנו לצורך שבת, והלווה אומר לו שאין לו מהיכן לפרוע, אולם הוא סומך שיהיה לו לפרוע כי סומך על המאמר 'לוו עלי ואני פורע', ואז אילו היה מלווה לו וסומך באמונתו על דברי חז"ל יכול גם כן ללות ולסמוך על דברי חז"ל, אבל אם הוא לא היה מלווה ממנו על סמך מאמר זה, גם כן אסור לו ללות מאחר, ולסמוך על דברי חז"ל והיינו שדין זה תלוי הכל לפי ענין בטחוננו ואמונתו כי הקב"ה פורע.

וכן מבואר במקנה (סוף קידושין), שמה שאמרו 'לוו עלי והאמינו בי ואני פורע', כפי ערך חוק האמונה של האדם, על פי זה יהיה ה' מבטחו.

כמה יכול להוסיף לכבוד שבת

בקונטרס תולדות אפרים (אות מט) כתב בענין הוצאות שבת ויום טוב אמרו אם מוסיף מוסיפים לו, ולא אמרו אם מרבה, להורות דאינו אלא הוספה בעלמא, ולא תוספות מרובה על העיקר, שלשון תוספת בלשון בני אדם משמעותו מעט וגם הכא לא יוסיף הרבה מדי,

דאין סומכין על הנס, וכמה היא ההוספה, לכאורה משמע אחד מחמשה לפי חשבון הוצאותיו שרגיל בימות החול, ומצינו לשון הוספה על חומש ויסף חמישיתו. ואולי ראוי לעשות כפל מבחול, וכמו שכתב בדעת זקנים לבעלי התוס' (שמות טו כב) שבמין כל סעודה של שבת, ירדה כפולה בלחמה. כעת נבא להשיב לפי סדר השאלות.

א. ממתקים ופיצוחים

באשל אברהם (סימן רמב על המג"א סק"א) כתב, שרק בשר הוא דבר קבוע לשבת קודש, מצד מה שאמרו חז"ל (חולין דף פד ע"א) כגון אנו לוויים ואוכלים בשר בכל יום כי יש בזה בריאות הגוף, וכל שכן בדורות אחרונים מאז ועד כה שמתמעטים הכוחות, ולא יוגרע עונג שבת קודש מימי החול בסגנון הדורות, מה שאין כן עינוגים רבים במאכלים שונים חוץ לזה אין בהם קביעות, ומי שקובע רצונו שלא להשתוקק להם לא שייך בו גם גדר הידור מצוה כל כך, ורק מי שרצונו נוטה להם באהבה וחשק, שייך בזה הידור מצוה באהבה ותענוגים.

אמנם לפי מה שכתבנו, אם האדם אוכל את הממתקים והפיצוחים לא למען כריסו ח"ו, אלא כוונתו לשם שמים בשביל הנשמה היתרה, ולהתענג על ה', יחזירו לו גם מאכלים אלו, וכן אם אוכל קצת כדי להשלים מאה ברכות בשבת, או שקונה לשלו' זכר, כדי שאנשים יבואו ויברכו את השם יתברך, בריבוי ברכות, וידברו בדברי תורה, ולאחר מכן יברכו את ה' הנולד ואביו ואמו, שיזכו לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים באופנים אלו, יחזירו לו, אבל אם מאכלים אלו הם אצלו בבחינת מותרות, על מותרות אין נאמר ההבטחה של כל המוסיף מוסיפין לו.

וכן אמר מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (הובא בספר שבות יצחק, דיני חשמל פ"ט עמ' קפח בהערה), שבצרכי שבת נאמר כל המוסיף מוסיפין לו, והכוונה היא דוקא לדבר שהוא בגדר צורך כבוד שבת ולא למותרות.

ב. בשר ושתיה יקרים

בשר ושתיה הם דברים הכרחיים לסעודה, ואם יש לו אהבה לבשר יקר יותר, או לשתיה יקרה יותר, ואוכלו לכבוד שבת קודש, הרי זה בגדר כבוד השבת, והמוסיף יוסיפו לו בפרנסתו. ולגבי להלוות עבור זה תלוי במדת בטחונו בהקב"ה וכנ"ל.

ג. ללכת לקנות בחנות יקרה

במשנה ברורה (סימן רמב סק"ב) הביא, שאם מוכרי הדגים מייקרין השער, עושים תקנה שלא יקנו דגים איזה שבתות עד שיעמוד השער על מקומו, ושיעור הייקור יש אומרים כשנתייקר שיעור שליש מהמחיר, ויש אומרים שגם בפחות משליש יוקר יש לעשות תקנה משום עניים.

ולכאורה יש להקשות, למה יש לעשות תקנה בכך, והרי מבואר בביצה (דף טז ע"א) שבהוצאות שבת ויו"ט אם מוסיף מוסיפים לו, ואם כן אין זה על חשבון העניים, ואם יקנו דגים יוסיפו לכל אחד, על חשבוננו.

ובפשטות יש לתרץ, שהרי יש עניים שאין להם די בטחון בהקב"ה והם אינם לוויים כסף לצורך קניית דגים,

ואם השער יתייקר לא יוכלו לקנות דגים. ובספר מרפסין איגרא (ע"ס - סא) תירצו בשם הגרי"מ פיינשטיין זצ"ל: "אם הוסיף מוסיפין לו" נאמר דוקא במחירים הוגנים, כי יש פה הבטחה משמים לספק את המשאבים המרובים הנצרכים למי שמרבה להוציא לכבוד שבת. מה שאין כן כאשר מוכרי הדגים מפקיעים מחירים, הרי הם כגזלנים, א"כ אין כל ענין לספק להם את מאווייהם, שהרי אין בכך יותר כבוד שבת, אלא סיוע ותמיכה בגזלנים.

גם בענינו נראה, שאם קונה בכל השבוע בצרכניה זולה, ורק לשבת רוצה לקנות במקום יקר, אין זה לצורך כבוד השבת, אלא כי רוצה לחסוך את ההליכה, ובשלמא מי שחס על זמנו משום ביטול תורה, וגם כל השבוע אינו הולך לשם וסומך על הקב"ה מוטב, אבל מי שרק בערב שבת רוצה לקנות במקום יקר, ורוצה לחסוך בטרחה, אין זה לצורך כבוד השבת, אלא אדרבה בדיוק בערב שבת שהקניה היא מצוה, ומשום כך מותר אפילו לקנות קודם התפילה, מתעצל ללכת למקום הרחוק יותר, ועל זה לא נאמר ההבטחה.

ד. אם זה תלוי בהבטחה

כבר הבאנו לעיל מדברי הפוסקים שאם אין לו כסף ורוצה ללוות לצורך הוצאות שבת, זה תלוי במדת בטחונו בהקב"ה, אמנם אם לגבי מה שאמרו חז"ל (ביצה דף טז ע"א) כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה, חוץ מהוצאת שבתות... שאם פחת פוחתין לו, ואם הוסיף מוסיפין לו. זה מציאות שזה לא קצוב מר"ה, ואין זה בכלל החשבון של הוצאות כל השנה.

ה. מתי הקב"ה יפרע

הפשטות שהקב"ה רחום וחנון, יפרע לו את הכסף בדיוק לפי המדה הנכונה שיקבע בשמים שמגיע לו, ובוודאי מי שבטוח בהקב"ה, הרי בוטח שגם אם הקב"ה יחזיר לו בעוד כמה שנים, הרי זה הטוב ביותר בעבורו, ומי שחושב שאם הקב"ה יחזיר לו רק בעוד שנים, אם כן אינו רוצה ללוות עבור זה, זה סימן שאין בטחונו חזק בהקב"ה, וממילא כלל אסור לו ללוות, על סמך ההבטחה 'לוו עלי ואני פורע'.

אמנם בפשטות יקבל את ההחזר בתוך אותה שנה, שהרי כתב רש"י (שם ד"ה חוץ) שלפי מה שרגיל ממצאים לו, לשעה או לאחר שעה. כלומר שמזונותיו של שבת ויו"ט אינם קצובים מראש השנה, אלא יוסיפו לו בתוך אותה שנה, שישתכר יותר, עבור הוצאות שבת ויו"ט.

ויעוין בשו"ת שלמת חיים (סימן רכה), ששאל הגר"ש סובול זצ"ל את הגרי"ח זוננפלד הא דאמרו חז"ל (ביצה ט"ז ע"א) הוצאות שבת ויו"ט אינו מן החשבון, אם מוסיף מוסיפין לו, אם כן לפי זה אם למשל אחד שיש לו 20 פונט לכל חודש, מהו שיוציא על שבת 15 פונט. ולכאורה כתב רש"י בביצה, מוסיפין לו לשעה או לאחר שעה ואם כן אפשר שיוסיפו לו אחר זמן, ועד אותו האחר זמן יצטרך לכסף.

והשיב הגרי"ח נראה פשוט, כיון דעכשיו יש לו, מותר לו לבטוח שה' יתברך ימין לו בעת שיצטרך בזכות שמירת שבת קודש. (חשי"ח קידושין כב ע"א. ע"ש באורך).

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

עמד לברך 'האדמה',

ונזכר שכבר אמר את הברכה על פרי העץ

שאלה: מעשה ביהודי שהיו על שולחנו בליל ט"ו בשבט מינים רבים, של פירות העץ ופירות האדמה, וחפץ היה לטעום מכולם. נטל בידו תמר, ודעתו היתה לברך עליו בורא פרי העץ, ולפטור בברכתו את כל פירות העץ, ואחר כך לברך על פירות האדמה. והנה, בחתימת הברכה נתקל בלשונו, ובטעות חתם על התמר 'בורא פרי האדמה'.

מאחר והדין הוא שבדיעבד יוצא ידי חובה כשבירך האדמה על פרי העץ, טעם מהתמר, ומשאר פירות העץ

[שהתכוון לפטורם בברכת האדמה].

לאחר מכן, כשעמד לברך על פירות האדמה, עלה ספק בליבו: הרי כבר בירכתי 'האדמה' על התמר, ואם כן יש לשאול, האם נפטרו פירות האדמה בברכה זו, כיון שפירות האדמה היו לפני, ובדעתי היה לאוכלם, ולמעשה ברכתי את הברכה הראויה להם; או שמא לא נפטרו פירות האדמה, כיון שבעת הברכה בכוונתי היה לפטור אך ורק את פירות העץ, ועל פירות האדמה חשבתי לברך בפני עצמן, ואם כן אולי עלי לחזור ולברך 'האדמה' על פירות האדמה?

תשובה: השאלה הובאה לפני הגאון רבי שלום בן ציון פלמן זצ"ל, ומופיעה בספרו הנפלא 'שלמי תודה' (ברכות, עמ' יא). והביא בשם מרן ה'אילת השחר' הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, שהורה לחזור ולברך על פירות האדמה 'בורא פרי האדמה'.

העיר 'שלמי תודה' מהמבואר בהגהות הגאון רבי עקיבא איגר (אורח סימן ר"ס), שדן אודות אחד שהיו לפניו כמה מינים של פירות העץ, ובין השאר היו לפניו אגוזים, והאיש טעה לחשוב שעל האגוזים מברכים בורא פרי האדמה, ובירך על אחד מפירות העץ, על דעת לפטור את כל פירות העץ, מלבד האגוזים, שעליהם חשב לברך בנפרד 'האדמה'.

והנה, כשנטל את האגוזים על מנת לברך עליהם, הודיעו לו הנוכחים, שגם הם מין העץ, וברכתם בורא פרי העץ, והתעוררה השאלה, האם צריך לחזור ולברך העץ על האגוזים או לא.

והביא הרע"א את התבואות שור (יר"ד סוף סימן יט), שדן לומר [במקרה דומה], שאין מקרה זה דומה לדין 'נמלך', כיון שכאן היה בדעתו לאכול את כל מה שלפניו על השולחן, ולא נתחדשה לו באכילת האגוזים אכילה חדשה, אלא שטעה לחשוב שאין זה פרי העץ, ומאחר ולמעשה בירך את הברכה הראויה, יש מקום לומר שחלה הברכה גם עליהם.

לאור זאת, אומר ה'שלמי תודה', שלכאורה יש לומר כן גם בענייננו, שכיון שבירר 'האדמה', שהיא הברכה

הראויה לפירות האדמה שלפניו, והיה בדעתו לאוכלם, לכאורה גם הם נפטרו בברכתו.

אמנם, הביא שמרן האילת השחר זצ"ל, חילק בין ב' הנידונים: בנידון האגוזים, האדם בירך בסתמא, ודעתו היתה שהברכה תועיל עד כמה שהיא יכולה להועיל, אלא שטעה וסבר שעל פרי זה הברכה אינה מועילה, ואם אליבא דאמת, הברכה כוללת גם פרי זה, הרי שעולה גם עבורו.

בנידוננו לעומת זאת, המברך יודע שיש לפניו ב' מינים שאין ברכותיהן שוות, ודעתו לברך על כל מין בפני עצמו, וכשבירך על התמר, דעתו היתה רק לפירות העץ, אלא שאיתקיל מילוליה ובמקום לומר בורא פרי העץ אמר האדמה, וכיון שכוונתו היתה רק לפירות העץ ולא לפירות האדמה, אין הברכה עולה עבור פירות האדמה, וצריך לחזור ולברך עליהם.

עוד הביא ה'שלמי תודה', את דברי קף החיים (סימן ר"ס) שדן במקרה שאלתנו, שהיו לפניו פירות העץ והאדמה, וטעה ובירך על פרי העץ ברכת בורא פרי האדמה, וכתב, שלא יטעם מפרי העץ, אלא יניחנו מידו, ויטול פרי האדמה ויאכל אותו, ואחר כך יחזור ויקח את פרי העץ, ויברך עליו בורא פרי העץ.

והקשה על דבריו ה'שלמי תודה': הלא כבר בירך בורא פרי האדמה על פרי העץ, שזו ברכה שיוצאים בה [בדיעבד], ואם כן, הרי שפטור את פרי העץ שבידו, והיאך יניחנו ושוב יחזור ויברך עליו בורא פרי העץ?

ונראה ליישב את דברי קודשו של הכף החיים, שאמנם ברכת האדמה שבירך עולה לפרי העץ, אך זה רק בדיעבד, ואין זה השבח השלם והראוי בו יש לשבח ולהודות לה' יתברך על פרי זה, אלא רק 'מקצת' שבחו של מקום [כי לא בירך את הברכה היותר פרטנית על מין העץ, אלא בירך ברכה כללית על כל היצוא מהאדמה].

[יעוין בספר ארח דוד (עמ' מד) שפעם אחת ר' דוד בהר"ן זצ"ל בירך שהכל על יין ובכה, וכשהעירו לו הרי יוצאים בברכה זו בדיעבד, נענה ואמר: וכי אני יהודי של בדיעבד, ובספר דרך שיחה (ח"א עמ' קנג) אמר גיסי שליט"א שפעם אחת דיברו עם מרן החפץ חיים על ענייני ברכות ואמר אחד הרי יוצאין בדיעבד, אמר לו החפץ חיים אותך ישימו בגן עדן עם בנימין רעיא שאומר בברכות (דף מ ע"ב) שיצא בדיעבד מצות ברכת המזון כשאומר בריך רחמנא וכו'.] וממילא, אם ניתן להחיל את ברכת האדמה על פירות האדמה [נשעליהם אכן זהו שבח ראוי], כך יש לעשות, וכעת, כשלוקח שוב את פרי העץ, עליו לברך את ה' יתברך בשבח המושלם - 'בורא פרי העץ'.

ונראה שכל דברי הכף החיים אמורים כשעדיין לא טעם מפרי העץ, שאז יכול להחיל את הברכה על פרי האדמה שלפניו, אבל כשכבר טעם מפרי העץ, והברכה

חלה עליו, כאשר יבוא לאכול מפרי האדמה יברך שוב 'האדמה', כי הברכה הראשונה חלה רק על פירות העץ, ולא על פירות האדמה, כפי שביאר רבינו האילת השחר.

לסיכום: א. אם בירך 'בורא פרי האדמה' על פרי העץ, ולפניו גם פירות האדמה, יניח מידו את פרי העץ, ויאכל מפרי האדמה, ואחר כך יברך 'בורא פרי העץ' על פרי העץ. ב. אם כבר טעם מפרי העץ, כשיבוא לאכול מפירות האדמה, יברך עליהם 'בורא פרי האדמה'. (חש"ח נדרים נה ע"ב).

חידה: איזו תפילה יכולים כולם להתפלל בשבת חוץ מבעל עיסוק מסויים?

תשובה: מדובר בתפילה על אתרוג נאה [שיסד ה'בן איש חי'], שנהגים לאומרה בט"ו בשבט, ועיסוקו של אותו יהודי היה במסחר אתרוגים. וכדלהלן:

מבואר בירושלמי (שבת פט"ו ה"ג, מובא בב"י אור"ח סימן קפח), שאסור לתבוע צרכיו בשבת. וביאר הקרבן העדה: לפי שבשבת קודש, צריך האדם לחשוב בדעתו, כאילו כל מלאכתו עשויה, והשואל צרכיו, הוא מראה בהיפך. וכמו כן, על ידי בקשת הצרכים, מביא האדם דאגה בליבו.

וכתב בשו"ת משנת יוסף (ח"י סימן פג) שמותר לומר את התפילה על אתרוג נאה, כאשר ט"ו בשבת חל להיות בשבת, ואין בתפילה זו חשש משום שאלת צרכיו בשבת, שכן הטעם של 'כאילו כל מלאכתך עשויה', אינו שייך בזה, משום שכאשר אומר האדם תפילה זו בט"ו בשבת, בודאי הוא מרגיש שכל מלאכתו עשויה, ואתרוג אינו 'מלאכתו', ואינו צריך לו אלא לצורך מצוה. כמו כן, אין תפילה זו גורמת דאגה בליבו של המתפלל להסיר ממנו עונג שבת. והוסיף, שלפי זה, לסוחר אתרוגים [או לפרדסן], יהיה אסור [לפי הירושלמי] להתפלל בשבת שיגדלו השנה אתרוגים נאים, מכיון שבזה מראה בדעתו שאין כל מלאכתו עשויה, וחושב על מלאכתו ופרנסתו בשבת קודש.

ועל כל פנים נראה, שכל זה אמור דוקא באדם שמתכוון בתפילתו גם להצלחת פרנסתו, אך אם יודע הסוחר בנפשו, שעיקר כוונתו היא לשם שמים, ומתפלל שיהיו לכלל ישראל אתרוגים נאים ושפע של פירות טובים, ואינו מערב בתפילתו כוונות אישיות של פרנסה, אף הוא יוכל לומר את התפילה בשבת קודש.

(חש"ח עירובין ז ע"א).

הוציא שתיל ששכנו שתל, ועל ידי כן נעשה שנת ערלה

שאלה: ראובן שתל שתיל של עץ פרי, בחצר המשותפת בבית המשותף, בט"ו באב ארבעים וחמשה ימים קודם ראש השנה, ואילו היה השתיל נשאר באדמה כך, היו עוברים עוד שנתיים ובשנה השלישית לאחר ט"ו בשבת היו פירותיו נטע רבעי ומותרים באכילה, כמבואר בשולחן ערוך (י"ד סימן רצד ס"ד) ששנים הללו אינם שלמות, אלא אם נטע עץ בט"ז אב, כשיגיע ראש השנה, הרי זה

כאילו כבר עבר שנה שלימה.

בא שכנו שמעון המתנגד [שלא כדון] לשתיל והוציא את השתיל לרגע אחד ואחר כך השיבו למקומו (כי שמעון מפחד לעקור עץ מחמת הסכנה לכן הוא מתכוון להוציא כל שלשת שנים את השתיל), כעת צריך ראובן לספור שוב ג' שנות ערלה מחדש, מאחר וכעת הוא שתל מחדש את הנטיעה, האם שמעון חייב לשלם לראובן עבור שנה אחת של ערלה שהפסיד לו?

תשובה: נראה שהשכן המזיק, פטור מדיני אדם כי הזיק לו רק בדרך גרמא, ואף שעשה מעשה נזק בידו, מכל מקום כיון שהנזק אינו אלא לאחר זמן, אין זה אלא כמזיק בגרמא, ופטור בידי אדם, אבל מסתבר שחייב בדיני שמים.

אך יש מקום להסתפק כי הרי מבואר בשולחן ערוך (סימן רצד סט"ו וברע"א), שאדם יכול למכור את העץ לנכרי קודם שיבואו הפירות לעולם, ואין זה נהנה מערלה כיון שהפירות עדיין לא באו לעולם, והפירות שיגדלו יהיו שייכים לנכרי ואין כאן חטא מצד ראובן הבעלים כי הוא נהנה רק מעצי ערלה שהם מותרים ולא מהפירות, ואם כן אולי גם בענינו ראובן היה יכול למכור העצים לנכרי, ולא היה מפסיד כלום, ולכן אולי שמעון גם לא צריך לשלם לו בדיני שמים, ואיהו דאפסיד אנפשיה שלא למד ולא יודע הלכה זו. (חש"ח ר"ה י ע"א).

בירך "המוציא" על פת העשויה מאורז

שאלה: יהודי ביקר בסין, וקנה שם מיהודי שומר תורה ככר לחם, ובירך עליו המוציא לחם מן הארץ, לאחר שטעם נוכח לדעת שהלחם עשוי מאורז ולא מחמשת מיני דגן. ונסתפק האם בדיעבד יצא בברכתו, או שמא יברך שנית בורא מיני מזונות כפי הדין?

תשובה: נאמר במסכת ברכות (דף לו ע"א) הביאו לפניו פת אורז מברך עליו תחילה וסוף כמעשה קדרה (בורא מיני מזונות) וכך נפסק בשולחן ערוך (סימן רח ס"ז). כל זאת לכתחילה, אבל בדיעבד אם בירך עליו "המוציא", אולי יצא, כיון דלשיטת רבי יוחנן בן גורי (שם) מברכים עליו המוציא. ואף שאין הלכה כמותו. בכל זאת בדיעבד אולי יצא, ובעין מה שכתב רע"א במשניות (ברכות פ"ז מ"א ד"ה בורא מיני דשאים) שאם בדיעבד בירך על ירקות בורא מיני דשאים יצא, כיון דלר"י לכתחילה מברכים כן, (הביאו גם השע"ת).

ואולי אפשר לחלק דשאני התם, שברכת בורא מיני דשאים יותר מבוררת, ואינה שקר, משא"כ כשבירך על אורז המוציא לחם, לדעת חכמים אינו נכון כי אינו לחם, וגם שעלול לצאת מכך תקלה, שיחשוב שכשר למצה, אמנם מצינו בתורה שכל דבר מאכל קרוי לחם, (כמבואר ברש"י בראשית פרק לא נד, והוכיח כן מדניאל פ"ה א, ורמיה פרק יא יט) ואם כך אולי בדיעבד יצא כשבירך על אורז המוציא לחם, ובפרט בסין שהוא מאכל המדינה. אך כבר הורה זקן, רבינו הריטב"א (בהלכות ברכות פרק ראשון סעיף ח) שאם בירך על פת אורז המוציא לחם, לא יצא, הביאו גם השערי תשובה (סימן רח סק"א), וקשה לומר דשאני מדינת סין משאר המדינות. (חש"ח ברכות לו ע"א).

שבחן של ישראל - שעשו כדבר משה

דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ וַיִּחַזְּקוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת בֵּין מִגְדֹּל
וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַעַל צֶפֶן נִכְחוּ תַחְנוּ עַל הַיָּם (יד, ב)
והנה הכתוב מעיד בבני ישראל "ויעשו כן" (להלן

פסוק ד). ופירש רש"י "להגיד שבחן ששמעו לקול
משה ולא אמרו האיך נתקרב אצל רודפנו אנו
צריכים לברוח, אלא אמרו אין לנו אלא דברי

בן עמרם". ומקורו במכילתא.
ונראה להוסיף בשבחן ולבאר מהו
שבחן של ישראל אשר שמעו כאן לקול
משה יתר על שאר מקומות ששמעו לקול
משה.

דהנה אמרו בגמרא (יומא עה, ב)
"כשהן נפנין אין נפנין לא לפנייהן ולא
לצדידיהן אלא לאחוריהן", ופירש רש"י
"דיודעים הם שלא יחזרו לאחוריהם",
ובעירובין (נה, ב) פירש רש"י שודאי לא
יחזור הענן לאחוריו, ולכך היו יוצאין רק
לאחוריהן ולא לשאר צדדים, כי בשאר
צדדים הענן יכול לפנות לשם. הרי שלא
היה הענן שב לאחוריו.

ואם כן, נמצא שבכל מסעותיהם
נסעו כאשר ענן ה' לפנייהם, וגם על פי הענן
נסעו, ולא רק על פי דיבורו של משה, שהרי
על פי ג' דברים נסעו, כמבואר פרשת
בהעלתך (במדבר י), והנה כאן כאשר אמר
להם שישבו לאחוריהם הלא הענן לא שב
לאחוריו, שהרי לעולם אין הענן שב לאחור
כמו שנתבאר, נמצא אם כן, שהיו צריכים
אמונה במשה עבד ה' בלבד ולא בדבר אחר,
ושבחן היה שאמרו אין לנו "אלא" דברי בן
עמרם, פירוש אף שעתה לראשונה לא על
פי הענן נסעו, ולכאורה הענן סותר לדברי
משה, עם כל זאת חזרו לאחוריהם, וזהו
שבחן של ישראל.

הטעם שרק בשבת אומרים באהבה ולא בשאר המועדות

וַיִּצְעַק אֶל ה' וַיֹּזְרְהוּ ה' עַץ וַיִּשְׁלַף אֶל
הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם שָׁם שָׁם לֹא חָק

וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ (טו, כה)

כתב רש"י, "במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה
שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה ודינין".

הנה בתפילות שבת אנו אומרים
באהבה וברצון שבת קדשך, ויש להתבונן מה טעם רק בשבת אנו
אומרים "באהבה" לעומת כל המועדים שאין אומרים בהם
"באהבה".

וביאור הדבר הוא, כיון שכל המועדות ניתנו במתן תורה
כאשר כפה הקב"ה על עם ישראל הר כגיגית, אבל השבת ניתנה

לבני ישראל במרה בלא כפייה, נמצא אם כן, שנתנית השבת היתה
"באהבה" בלא כפייה, ולזאת דוקא על השבת אנו אומרים "באהבה".
[ואף שגם פסח ניתן לנו בארץ מצרים, ולא במתן תורה,
ובפסח אין אנו אומרים "באהבה". מ"מ ביאור הדבר הוא, שהרי אין
לך זמן של כפייה כגיגית, כמו בפסח, שאז עדיין היו
בני ישראל במצרים, בגלות, ונתינה באותה הזמן
הרי חשובה כנתינה של כפיית גיגית הגדולה
ביותר, ולכך גם בפסח אין אומרים
"באהבה"].

הטעם שרק אחר מלחמת עמלק בנו מזבח והקריבו עליו קרבנות הודאה

וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נָסִי
(יה, טז)

הנה יש כאן דבר האומר דרשני,
שהרי מעת גאולת ישראל ממצרים, אירעו
לעם ישראל ניסים גדולים ועצומים אשר
שדדו מערכות הטבע, כקריעת ים סוף
לגזרים, וגאולת ישראל ממצרים לחירות
עולם, ועל אף כל זאת, לא מצינו שמשה
רבנו עשה מזבח לאמר "ה' ניסי", ואילו
כאן, אחר אשר עמד עמלק על ישראל
ונצחום ישראל במלחמה, תיכף אחר כך
נאמר "ויבן משה מזבח ויקרא שמו ה' ניסי"
- בנה מזבח להקריב עליו קרבנות להודות
לה'. ויש להבין, כלום יש בנס זה דבר
המצריך מזבח וקרבנות הודאה יותר משאר
הניסים.

ויתירה מזו, הלא יורדי הים באניות
אשר פדאם ה' מרדת שחת ומצולות - יודו
לה' חסדו ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו,
ואם כן, כל שכן ישראל אשר באו בתוך הים
ביבשה, שזהו נס גדול ביותר, ודאי שהיה
להם מיד אחר כך לבנות מזבח ולהקריב
עליו קרבנות הודאה, ומה טעם לא עשו כן.
ולבאר זאת נקדים עם דברי
הרמב"ם (מורה נבוכים ג, לב) שבאר את יסוד
מצוות הקרבנות, והוא כי מה שה' ציווה את
ישראל להקריב לפניו קרבנות, עומק
העניין הוא כדי להפריש את ישראל
מעבודה זרה, וכן הוא פשוט לשון המקרא
(עי' ויקרא יז, ז) "ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים" וגו', אלא

יביאום אל פתח אוהל מועד כאמור שם.
ומעתה יש לבאר, כי אחר קריעת ים סוף לא הוצרכו לפרוש
מעבודה זרה, שהרי ראו את הניסים הגדולים והעצומים, ואמר
הכתוב "ויאמינו בה" ובמשה עבדו, וראתה שפחה על הים מה שלא
ראה יחזקאל בן בוזי ושאר נביאים (רש"י לעיל טו, ב), אם כן ברור
הוא שלא הוצרכו לקרבן כדי לפרוש מעבודה זרה, שהרי אמונתם
ביחוד ה' שלמה היתה.

אמנם כאן, אחר אשר בא עליהם עמלק, "אשר קרך בדרך"

(דברים כה, יח), וצינן את האמונה שהיתה רותחת וכמו שאמרו חז"ל, ותלה הנהגת העולם שהיא בדרך מקרה כמבואר ברש"י, אם כן שוב הוצרכו לעבודת הקרבנות כדי לפרוש מטומאת עבודה זרה, שהרי נצטננה האמונה, לכך דווקא כאן בנה משה מזבח וקראו "ה' ניסי" לומר בזאת כי כי ה' לבדו הוא המנהיג את העולם.

"אין השם שלם" - עד שימחה זרעו של עמלק

**וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כָּם
יְהוָה מִלְחָמָה לַיהוָה
בְּעַמְלֵק מִדֹּד יָד (יז),
(טז)**

כתב רש"י, "ידו של הקב"ה הורמה לישבע בכיסאו, להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית, ומהו כס ולא נאמר כסא, ואף השם נחלק לחציו, נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה זרעו של עמלק, וכשימחה שמו - יהיה השם שלם ויהיה הכסא שלם" וכו'.

נראה לבאר על דרך הרמז מהו "אין השם שלם" עד שימחה זרעו של עמלק. הנה בתורה נביאים וכתובים יש כ"ד ספרים, אמנם ספר במדבר נחלק לשלושה ספרים ע"י פרשת "ויהי בנסוע" שהיא ספר בפני עצמו (כמבואר בגמרא שבת קטז, א), ואם כן נמצא שנוספו עוד ב' ספרים ומנין תורה נביאים וכתובים הוא כ"ו.

ובש"ס יש שישים ושלוש מסכתות, אמנם בתוספתא מנו את מסכת כלים לשלוש מסכתות (כיוון שכל עשרה פרקים ממנה נקראים מסכת), נמצא שמניין מסכתות הש"ס הוא שישים וחמש.

ומניין הנביאים וכתובים עשרים ושש.

והנה שם הוי"ה הוא גימטריא של עשרים ושש, ושם אדנות לשם לאות עולם לא יכרת.

הוא גימטריא של שישים וחמש.

ומעתה אם לא היה כל סיפור המעשה עם המן ומחייתו ונס הפורים, נמצא שהיינו חסרים את מגילת אסתר, ואם כן היה מנין הנביאים והכתובים רק עשרים וחמש, וכן לא היתה מסכת מגילה, והיה מנין מסכתות הש"ס רק שישים וארבע. ויתכן שזהו הרמז ל"אין השם שלם", כי הוי"ה הוא עשרים ושש כנגד תורה נביאים וכתובים, ואם לא היה מעשה הריגת המן שמזרע עמלק, לא היתה לנו מגילה זו, וכן שם אדנות שהוא שישים וחמש והוא כנגד מסכתות הש"ס, אם לא היה מעשה הריגת המן היה נחסרת לנו מסכת מגילה.

ועתה, אחר שנמחה המן שהוא מזרעו של עמלק, הרי "השם שלם", גם "הויה" וגם "אדנות", שהרי נוספו לנו "מגילת אסתר" ו"מסכת מגילה". ולפי שנתבאר, נראה עוד לומר, דהנה בגמרא מגילה אמרו "והיה לה' לשם זו מקרא מגילה", וצריך ביאור היאך על ידי מקרא מגילה יתקיים "והיה לה' לשם" (ועי' במהרש"א שם מה שביאר בזה).

ולהאמור, הלא הדברים מבוארים היטב, שכיוון שעל ידי המגילה נעשה מניין תורה נביאים וכתובים לעשרים ושש, אשר זהו כנגד שם הוי"ה, אם כן נעשה "והיה לה' לשם", שאין השם נחסר. ויש להוסיף עוד כי הנה תיבת "שם" ותיבת "לא יכרת" עולה ביחד לגימטריא של תיבות "הפורים" ו"אסתר" (הפורים בגימטריא - "שם" עם הכולל, אסתר - בגימטריא

וַיֹּאמֶינוּ בְּה' וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוֹ

הנה לפני כחמש שנים הקים בנו של רבינו שליט"א הגאון רבי חזקיהו שליט"א רב העיר העתיקה תחת שבט אביו רבינו שליט"א, את ממלכת התורה בירושלים לפנינו מן החומה - כוללי "צילו של היכל", סמוך ונראה למקום המקדש, בעצת ובהכוונת מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א, אשר קול התורה נשמע בהם בעוז וברמה בכמה בתי מדרשות בפלטרין של מלך.

והנה מרן שה"ת הורה לקבל עוד ועוד אברכים אשר חשקם ורצונם ללמוד בכוללים אעפ"י שבדרך הטבע לא היה נראה הדבר כבר השגה כלל להגדיל תוך זמן קצר כל כך את הכוללים, בפרט שאפילו לאברכים שכבר למדו בכולל היה קושי גדול להעמיד להם את המלגה החודשית.

ובראשית הדרך כאשר בא הגאון רבי חזקיהו שליט"א למרן שה"ת ותינה לפניו את הקושי הגדול בהשגת הממון המרובה, אמר לו מרן סע לצפת להתפלל בבית החיים שם, ותיכף ומיד נסע ראש הכולל הגר"ח לצפת והתפלל שם, וכעבור תקופה קצרה נעשה חיבור עם נדיבים קבועים לחבורה גדולה, אשר עד היום הזה הם מתומכי הכולל.

וגם כאשר היה קושי גדול מאד להשיג את הסכומים עבור מלגת האברכים, ולא שולמה מלגת האברכים כבר כמה חדשים, המשיך ראש הכולל בהוראת מרן לקבל את כל מבקש ה' החפץ לבא בשערי הכוללים, והיה הדבר נראה תמוה לעינים, ובסוף זמן חורף דאז אמר ראש הכולל "אני דרך אמונה בחרתי" וסמוך ובטוח אני על כוחו של צדיק שלא יהיה הפסד מכך, אעפ"י שאין לי ידיעה מהיכן יבא הממון. וכעבור תקופה מאז, בדרך פלא וגם (אשר אין כאן המקום להאריך בהם) באו סכומים הגונים ותורמים קבועים לכוללים, והעמידו בהם את חבורת השותפים, אשר בהם למעלה מארבע מאות אברכים כ"ו.

והנה בשבוע העבר נערך בהיכל הכולל מעמד גדול לכבודה של תורה כאשר ראש הכולל הגאון רבי חזקיהו שליט"א סיים כדרכו את הש"ס, במעמד מאות רבני הכולל. ובדבריו הנרגשים שנשא במעמד עמד ראש הכולל ובישר לבני הכולל כי בס"ד ובדרך נסית בימים האחרונים הגיעה תרומה עבור ששה חודשים (!) עבור כאלף אברכים דאז שלא קבלו מלגתם באותו הזמן, ומפלאי ההשגחה, שההודעה על קבלת התרומה הנ"ל קיבל ראש הכולל עתה כאשר נודמן שוב לבית החיים בצפת (אחר חמש שנים) להתפלל על הצלחת הכולל, ובאותו מקום ממש אשר התפלל בראשונה כהוראת מרן שליט"א נתבשר לפתע באופן מופלא על קבלת התרומה הנ"ל, ואמר כי בהוראת אביו רבינו שליט"א הוא מפרסם הדבר ברבים, ואף ברך ברכת הטוב והמטיב בשם ומלכות [ואכן באותו השבוע מיד קבלו האברכים הנ"ל את מלגתם].

עוד אמר כי הורה לו אביו רבינו שליט"א כי יש ענין גדול בפרסום הדברים בשביל לחזק את ענין אמונת חכמים וכאמור בפרשה "וויאמינו בה' ובמשה עבדו" וכן הוא בכל דור ודור, שבדברים אלו יוכל כל אחד להבין ולהתבונן ולראות כי השומע לחכמים אינו מפסיד, ויראה אך טוב.

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת הבחינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

בשלח תשע"ט

צורת המסעות

ולא נחם אלו' דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא (י"ג י"ז)
כתב מרנן החזו"א יש לדעת והלא כבר נבחר הר סיני לנתינת התורה כדבר ד' תעבדון את האלקים על ההר הזה [ג' י"ב] ואם מפני {א"ה, אולי צ"ל ואולי מפני} הטעם פן ינחם העם והוצרך להסיבם דרך המדבר, נבחר הר סיני, ולולא זאת היתה התורה נתנה להם בארץ ישראל, או שהיה הקב"ה מכניסם מקדם בא"י ואח"כ יקרבם להר סיני ונתן להם את התורה וצריך עיון. (חזו"א או"ח סי' קכ"ה ס"ק י"א)

שירה והודאה על נם העתיד לבוא

הביא מרנן פוסק דור הגר"נ קרליץ שליט"א כתוב (תהילים י"ג ו) ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי. מבואר שכשאדם בוטח בה' שיעשה עימו חסד כבר יש לו לשמוח על הישועה כיון שבטוח שהישועה תבוא ועל כך יגל לבי בישועתך אבל לומר שירה על הישועה אינו יכול לומר אלא אחר כי גמל עלי כשהישועה מגיעה בפועל וכע"ז מובא מהבית הלוי ולפי"ז יש להבין מה שכתוב בשירת הים (שמות טו טז-יז)

תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכוון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך היינו מכוון לשבתך פעלת ה' הוא בית המקדש שנצטוו לבנות כשיכנסו לארץ ופעלת ה' שהקב"ה הכין את המקום למקדש ומקדש ה' כוננו ידיך הוא בית המקדש העתיד שיבנה ע"י הקב"ה וכמו שפירש רש"י סוכה מ"א ע"א וז"ל מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים שנאמר מקדש ה' כוננו ידיך עכ"ל מבואר דכשאמרו שירה על קריעת ים סוף הוסיפו ואמרו שירה גם על הישועות העתידות לבוא עליהם כמו הר נחלתך שהוא על זמן כניסתם לארץ ישראל וכן מקדש העתיד להבנות שהוא מקדש ה' כוננו ידיך ולכאורה צ"ב לפי מה שנתבאר לעיל ששירה לא משוררים אלא רק אחר שהישועה כבר הגיעה ולא אומרים שירה על הביטחון בה' שהישועה תבוא בעתיד.

וצריך לומר שמה שאומרים שירה רק אחרי גמל עלי זהו רק כשאומרים שירה על עצם הדבר שגמל עלי אבל כשאומרים את השירה הזו יכולים להגיע מתוך כך לדרגה יותר גדולה ולכלול בשירה של גמל עלי גם את השירה על הדברים של בחסדך בטחתי והיינו שכשבני ישראל אמרו שירת הים על הניסים הגדולים שנעשו עימם הגיעו מתוך כך למדרגה

האם הדרש תואם לפשט

ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה וישבו מצרימה. [בשלח יג, יז]

בס' חידושי הגר"י שורקין (ב"ק עמ' תקנ"א) מובא דבר נפלא מרבנו הגר"א שלא פורסם במק"א, דפעם דנו הלומדים האם יש מקום שיש דרשה של חז"ל, וע"י הדרשה אין הסבר להמשך הפסוק, ועבר שם הגר"א ואמר מיד "פלשתים", והסביר הגר"ז מוולוז'ין זצ"ל, דכונתו דהנה דרשו חז"ל (פסיקתא דר"כ פ"א) "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים" (שמות יג, יז). מלמד שלא ניהגן כדרך הארץ. ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינה אמ' בה תמני שטין. דרך הארץ המים מלמעלן והלחם מלמטן, ברם הכא הלחם מלמעלן והמים מלמט'. הלחם מלמעלן, הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (שמות טז, ד). והמים מלמטן, אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה (במדבר כא, יז). והנה לפי מדרש זה, אין הסבר להמשך הפסוק "פלשתים", וע"כ דאפשר להיות דרש אפי' שאח"כ לא מוסבר הפשט, ודפח"ח. [שוב הראוני דהדברים מפורשים בס' תולדות אדם ח"א עמ' עט, ב ושם מאריך עוד בענין זה בכמה ראיות].

אכן מצאתי שאפשר לדחות את הראיה מכאן, דהנה בס' תורת המנחה (לתלמיד הרשב"א) כאן איתא "ולמה הוא מתנהג עמנו במדה הזאת ונכנס עמנו לפנינו משורת הדין - מפני שאנו עם קרובו הה"ד ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים, אינו מתנהג עמנו דרך ארץ שוכני עפר, ופלשתים כמו עפר התפלשי (מיכה א י), והתפלשו אדירי הצאן (ירמיה כה לד), שהיא הטמנה בעפר. ולמה הוא מתנהג עמנו בזאת המדה - כי קרוב הוא, כי ישראל עם קרובו". וא"כ לפ"ד היה אפ"ל דזהו גם כונת הפסיקתא, ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים, היינו כדרך ארץ של שכני עפר, שניזונים לחם מן הארץ ומים משמים, וע"כ שפיר אפשר לדרוש את כל הפסוק עפי"ז.

[ואולי אפשר ליתן מקור מהפסוק לדרש, דהנה בכל הפרשה מוזכר שם ה' בלשון הוי"ה שהמסעות היו על פי ה', וצ"ב א"כ אמאי כאן כתיב ולא נחם אלקים, הרי ההילוך היה ע"י שם ה'. וע"כ דהכונה לדרש דלא נחם דרך ארץ שלחם מלמטה ומים מלמעלה שזה שייך לשם אלקים שמראה על הנהגת הבריאה]. (באור פניך עה"ת)

הים לא קבל עליו להקרע, א"ל הים: מפניך אני נקרע אני גדול ממך שאני נבראתי בשלישי ואתה נבראת בשישי, כיון ששמע משה כך, הלך ואמר להקב"ה אין הים רוצה להקרע, מה עשה הקב"ה נתן ימינו על ימינו של משה שנא' מוליך לימין משה וגו' מיד ראה הים וברח שנא' הים ראה וינס וכו' יעו"ש.

בביאור הדברים אמר מרן ראש הישיבה רבי שמואל רוזנבסקי זצוק"ל כי הים טען שהוא אינו משועבד אלא למסגרת חוקי הטבע שחקק בו הבו"ת, אך כיון שראה שהקב"ה נתן ימינו ית' לימינו של משה התבטל לגמרי. שכך הוא הדבר שאם האדם זוכה להדבק בו ית' וזוכה השגחה מיוחדת מאתו ית' אזי חוקי הטבע מתבטלים בפניו מאלהים ואין הוא משועבד להם כלל ועיקר הים ראה וינס. (זכרון שמואל עמ' תק"ס).

רשימות נעלמות

כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים. (פר' בשלח, שמות מו, יט)

צריך ביאור הטעם שחזרו לשורר, בסופה של השירה הגדולה, מה שכבר שרו בתחילה.

וכן צריך להבין, מה היה בשירה ששרו מרים ואחריה כל הנשים בתופים ובמחולות, שירו לה' כי גאה גאה. וגם הן חזרו לשיר את מה שכבר שרו עם כל שאר בני-ישראל, **סוס ורכבו רמה בים.**

שירה 'במצב חולף', לעומת 'מצב-קבוע'

ואמר לי כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל, שבני-ישראל הבינו, גם בתוך תעצומות עוזם באותה השירה הגדולה, שצריך איזשהו דבר אחד ויחיד ומיוחד 'משהו' בו יוכלו גם בעתיד, להיאחז, באותה גדולה שבמעלת-השירה, אותה שרו באותה עת שהיתה מרוב התפעלות ובהבעת התרגשות הבוקעת מתוככי-ליבם. שבודאי לא יוכלו להיאחז, גם ברבות השנים, באותו גודל התפעלות והתרוממות, שכפי טבעה, הינה חולפת ועוברת ואיננה משאירה כל רשימות נעלמות.

ובכדי לשמר את מעלתם זו גם לעתיד, יוצרכו לתפוס באיזה ציור, אפילו אחד ויחיד, אותו הם יוכלו לצייר לפנייהם במוחש לצמיתות לנגדם, וברוב דמיונם, יילכו עם הציור הלזה, כל העת.

הקב"ה ציפה לשירה הזו

ובזה ביאר (בספר מוסר-דעת חלק א מאמר עד) את החילוק, במה שכל עם-ישראל נבנו בזכות אבותינו הק', אלוקי-ישראל, ומכחם נבנו כל יסודותנו. והאיך יתכן מה שמצינו בדברי חז"ל (שמות רבה כג, ד) מיום שברא הקב"ה את העולם, ועד שעמדו ישראל על הים, לא היה אדם שאמר שירה להקב"ה, אלא ישראל. עד שבני-ישראל אמרו שירה, ואמר הקב"ה, לאלו הייתי מצפה ?

אלא, כי כל מהותה של השירה הינה 'מהות' ו'מדרגה' אשר היא מחוץ לאדם. ורק כאשר מזדמן לפני האדם איזה דבר שאינו לפי מהלכו הפשוט של טבעו, אז הוא יוצא ממצבו התמידי, ונכנס לידי התפעלות, ומשתנה מצבו באותה שעה

כ"כ גדולה באמונה עד שהרגישו בדרגת בטחונם בה' שאף הניסים העתידיים לבוא עליהם כאילו כבר נתקיימו עד שאפשר היה להם לפי מדרגתם לומר שירה גם עליהם ולכוללם יחד עם השירה על הניסים שכבר נעשו להם וזוהי מדרגה נשגבה באמונה בעת השירה להרגיש שאף הניסים שעתידיים לבוא עליהם הרי הם כאילו נעשו ואז כבר אפשר לכלול אותם בשירה. (חוט שני פסח)

כובד-הלב, מידה

ויסר את אפן מרכבתיו וינהגו בכבדת ויאמר מצרים אנסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים. (פר' בשלח, שמות יד, כה)

אמר מרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל הנה אופני המרכבות הוסרו מחמת חום אש הענן, ולהיכן ניתן עוד לנוס ?

ובכלל, מדוע נענשו בהסרת אופני המרכבות, בכדי שיהא להם 'כבדות', מידה-כנגד-מידה. כנגד, וכבד לבו הוא ועבדיו (רש"י). הרי הם כולם הולכים להיטבע לחלוטין, ומהי אותה הסרת האופנים בכדי שינהגו מעט בכבדות, הרי שניות בודדות נותרו להם בכלל לחיות ?

אין ויתור בשורת מידת-הדין

אלא, כי הקב"ה נפרע - על הכל.

אין בחשבון-שמים, חישוב של בכלל מאתים, מנה.

פרעה והעם נהגו בכבדות, אז ההנהגה איתם, אם היא כבר לא בהנהגה של חיים - שהחיים יהיו בכבדות, אז היא בהנהגה של המרכבות - אשר היא תהיה כמו כן בכבדות, גם באותם שניות יחידות שנותרו לחייהם, טרם טביעתם במצולות הים, הם על מרכבה ללא אופנים, וממשיכים משום מה לנסוע איתה, והיא מונהגת בכבדות - וזהו עונש מיוחד משמים.

מידה, אינה עוזבת את האדם מעצמה

וכך, אותה מידת כבדות שהם אחזו בה, היא לא הירפתה מהם.

היה כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל מזהיר תמיד, שהתאוה [וגם שאר מידות רעות], שלא ניתקנה כאן בעולם-הזה, היא איננה מרפה רח"ל מן האדם, גם לא על סיפו של גיהנום. גם לא - שם בעולם-האמת, כאשר הכל כבר גלוי, עדיין יש לו תאוה אל אותם תאוות שהתאוה בעולם הזה.

כפי המסופר על אונקלוס שהעלה באוב את אפרו של טיטוס הרשע לאחר שפיזרו את אפרו בכל שבע ימים שיש בעולם, ועדיין התבטא בעד מלחמה בישראל. וכן בלעם לאחר שכבר דנהו בשמים, התבטא כנגד עם ישראל: לא תדרוש שלום וטובתם עד עולם.

כך פרעה ועבדיו מאלו שעוד נשארו מכל המכות וכבר גרשו את ישראל מארצם, הם עדיין התנהגו במידתם הכבדה, וחיפשו כל יכולת לנוס עם המרכבה נטולת גלגלים... (רשימות הרה"ג ר"צ ריהולד שליט"א)

הדבק בה' - זוכה לניסים

איתא במדרש (שמ"ר כ"א ו') "וכיון שהלך משה לקרוע את

ליום טוב שלוש מנות.

ותירץ שעיקר זה שאנו מניחים ב' חלות הוא בגלל הנס להודיע על קדושת השבת שהרי בכל יום הבאיש ובשבת לא הבאיש ולפי זה מה שנשאר אחרי השבת כיון שלא נתקלקל אחר יום הששי שוב אין בזה שום נסיון בזה שלא נתקלקל שהרי בזה שהותירו לא עברו פי ד' ואין בזה הוראת שום נס והביא מה שכתוב בתוספתא בראש השנה דמוכח דהנס היה שלא כלה עומר ההין

אם קדשוהו ביום שלשים ואחד שביום ל' לאלול לא היה יורד המן שמא יקדשוהו בית דין ע"ש משמע מתוך דבריו דבאמת ירד ביום כ"ט אלול לחם משנה ולפי האמור נראה דבאמת ירד בכ"ט אלול כמו בכל יום אלא שהנס היה שנסתפקו ממנו שבכליהם ולכן לא שיך להניח ביום טוב הסמוך לשבת שלש חלות כי באמת לא ירד אלא לחם משנה לא יותר וכן משמע הלשון של התוספתא שלא כלה העומר. (קובץ תשובות ח"ב ס"נ)

כולם מכוונים לבם לאביהם שבשמים

מרת החזון איש זצ"ל התנגד למבנה הקיבוצי בו חיים ומתפרנסים וניזונים כולם יחד בנימוק שאמרו חז"ל במסכת יומא דף ע"ו ע"א שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה וכו' אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהם שבשמים. (מעשה איש בשם הר"ר ישראל שדמי ז"ל)

איסור הוצאה

שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו (ט"ז כ"ז)

כתב מרת הגר"ד לנדו שליט"א: בתוס' שבת ב' א' סד"ה יציאות כתבו דנקט התנא יציאות לישנא דקרא אל יצא איש ממקומו, ודרשינן מינה הוצאה, אל יצא עם הכלי ללקוט המן, וכ"ה בריטב"א ספ"ק דעירובין י"ז ב' ד"ה ר' יונתן. ולכא' משמע דהעובר ע"ז והוציא אז במדבר כליו ללקוט מן הוה קעבר משום מלאכת הוצאה [ולא רק איסורא כעין נתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה] ויש בזה לכ' מקום עיון. והוא עפמ"ש כ' באו"ש פ"ג מהיו"ט ה"ט דהא דקיי"ל בעלמא דמקלקל בשבת פטור ל"ד מקלקל הוא דפטור, רק כל מידי דאינו מתקן אף שאינו מקלקל נמי [פטור, דבעינן שיהא תיקון ממש, יעו"ש. ויעוין כע"ז במהר"ם שיף סנהדרין פ"ד (ד"ה בתוס') דכל מידי דלא מתקן מידי קלקול מיקרי, יעו"ש, וילע"ש מחמת הקלקול במציאות שיש בנידון דהתם, ויעוין מנ"ח מצוה חצ"ר, וי"ל]. ובמ"מ פ"א מה' שבת הי"א כתב דמכאן שאם הגומא היתה במקום שאין בו קלקול אע"פ שא"צ לה חייב עלי', ואין בזה סתירה להנ"ל דשפיר מתפרש לשון ונידון דהתם דחשיב כה"ג תיקון, דנהי דאי"צ לו מ"מ חשיב תיקון בעצמותו, ועי'. [ויל"ע בס' אגלי טל].

ולהאמור דפטור בכה"ג דל"ה תיקון אף דאין בזה קלקול א"כ הכ"נ במוציא כלי לחינם נמי לא חשיב תיקון, וא"כ ליהוי מוציא כלי ללקוט מן לחינם [שהרי לא ירד מן בשבת] כעושה כן לשם קלקול דלא מיחייב עלה, וכמש"כ תוס' שבת ק"ו א' בד"ה מה לענין מבשל פתילה לשריפת בת כהן

אל מצב של שירה. אבל אין השירה עצמה, היא עצם 'מהות-האדם' ומדרגתו.

ועל כן אצל האבות הק' שלא היה לפנייהם מצבים מתחלפים ומשתנים, אלא הם היו עומדים וקבועים בעבודתם על פי מהותם, לכן הם לא העפילו למצב 'מתחדש' ואל מצב 'זמני' של אמירת שירה. הם לא הגיעו לכך, כי הם לא הוצרכו לכך. ואילו יוצאי-מצרים, העפילו מכח המציאות המשתנה שהיתה באותה עת, להגיע אל מצב של התפעלות ואמירת שירה.

ומכל השירה, היתה זו הבחירה היחידה שנאחזה בהם לצמיתות, אותו הקטע של, **'כי בא סוס פרעה ורכבו ופרשיו בים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים'.**

וכמו כן כזו גם היתה שירת הנשים, בעת התפעלותם באופן של תופים ובמחולות, הכל כפי השגתם באותה עת ורצונם לצייר לעצמם יכולת התפעלות גם בעתיד. (רשימות הרה"ג ר"צ ריהולד שליט"א)

בישול המן

על דברי הגמ' יומא עה, א אף המן כל זמן שישראל אוכלין אותו מוצאין בו כמה טעמים כו' **הביא מרת הגר"ש אלישיב זצ"ל** והקשה החיד"א בפני דוד עה"ת פרשת בשלח דא"כ דהיו מוצאין בו כל מיני טעמים מה ציוה להם משה בער"ש את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו הא לא היו צריכים לאפות ולבשל והיו מוצאין בו כל מיני טעמים.

והביא שם לתרץ דלעולם קאי האי קרא במן [לאפוקי מדעת הר"י מולכו ז"ל שכתב דהאי קרא קאי אמה שהיו קונים מתגרים וכדלקמן דקרא מוכח דקאי אמן עצמו עיי"ש] ורק כיון דהיה משתנה הכל במחשבה א"כ האי מחשבה היה מותר רק בער"ש ולא בשבת דהרי במחשבתו גורם לתיקון הדבר שיהא אפוי או מבושל והוה כתרומה דמבואר בתוס' דאע"פ דנטלת במחשבה אסור להפרישו בשבת דמתקן מנא במחשבתו וה"נ הכא ועדיין צ"ב דהתם תיקון מנא שמצינו בתרומה אינו אלא מדרבנן והכא הרי קיימא בדאורייתא אלא נראה דהרי מבואר לעיל דרק לצדיקים ירד לחם אבל לבינונים עוגות שעדיין היה קודם אפיה וא"כ היו צריכים לאפות ולתקן המאכל ולהם ציוה משה את אשר תאפו אפו וכן מוכח מרש"י בהמשך בהא דלחם ששאלו כהוגן ניתן להם כהוגן ופירש"י דניתן להם כהוגן בבוקר שיש שהות להכינו הרי כתב דהיו צריכים להכינו וע"כ קאי אבינונים שירד להם עוגות והיו צריכים עדיין אפיה.

עוד הביא מרת הגר"ש אלישיב זצ"ל לכאורה ביום טוב אחר השבת או בשבת אחרי יום טוב מה אכלו אבותינו במדבר למאן דאמר שגם ביום טוב לא ירד המן כי לא מצאנו רק שהמן ירד לחם משנה בערב שבת לא שלש מנות ביום טוב הסמוך לשבת אמנם חז"ל אמרו שאכלו את המן עד בואם אל ארץ נושבת היינו שנסתפקו ממנו שבכליהם וכמו כן אף ביום טוב הסמוך לשבת אף שלא ירד אלא לחם משנה וראיתי במשך חכמה פרשת בשלח ששאל למה אין מניחין ביום טוב אחר השבת שלוש חלות זכר לנס שהרי המן לא ירד ביום טוב ולפי דבריו ודאי ירד המן בערב שבת הסמוך

שזו סתם מלחמה, אבל באמת היו ישראלי צריכים להבין, שמלחמה זו היא אות מה', ללמדם שיש ה' בעולם, והוא שמכון מלחמה זו, וזאת תשובה לשאלתם היש ה' בקרבנו אם אין, גם בימינו יש כמעט מלחמה בארץ, ואסור לחשוב שזה סתם מקרה, צריך לדעת שזה מה', אחז"ל בדור של הגאולה, יהיו פני הדור כפני כלב, ובאר זאת הגר"י סלנטר זצ"ל, שכמו שכלב כשאדם זורק עליו אבן, הוא מתנפל על האבן ונושכה, שחושב שהיא רצתה להזיקו, אבל באמת הי' צריך להתנפל על האדם הזורק שהוא שזרק עליו את האבן, כך גם בדור של הגאולה אם יקרה איזו מקרה, יחשבו שזה סתם מקרה, ואין בזה סבה מיוחדת, ולא ידעו שזה מכון מאת ה', ללמד את האדם, ואכן אנו רואים בעינינו שפני הדור כפני כלב, ואינם מרגישים שהמצב שאנו נמצאים כיום נסבב מה', ולא רק אלה שחדלו להאמין בה', אפילו באלה המאמינים מסתפקים בזה שבאים לביה"כ להתפלל ותו לא, וע"כ עלינו המעט שנשאר, לתלות כל המקרים בה', ואז נושע.

סוף רפיון- לעזיבה מוחלטת

ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים (י"ז י"ח)

ואז"ל (מדרש תנחומא) אין רפידים אלא שרפו ידיהם מן התורה ולפיכך עמלק בא עליהם, וכן אתה מוצא שאין השונא בא אלא ע"י רפיון ידים מן התורה שנאמר (דה"ב י"ב) ויהי כהכין מלכות רחבעם וכחזקתו עזב את תורת ה' וכל ישראל עמו, ומה ענשו, עלה שישק מלך מצרים על ירושלים וגו' וכו' יעו"ש.

והקשה **מין ראש הישיבה רבי שמואל רוזנבסקי זצוק"ל** דהלא מלשון חז"ל רפיון ידים מן התורה, ומשמע שאין המדובר בעזיבה מוחלטת של התורה **רק ברפיון ידים**, ואילו בקרא כתיב **עזב** את תורת ה', ובפשטות הביאור הוא שזהו באמת סופו של רפיון, שע"י רפיון מגיעים לעזיבה מוחלטת. דעמיא עמיא ואזלא. אכן יתירה מזו שעצם הרפיון כבר נחשב כעזיבה, כי בדבר שאדם דבק בו בכל עוז אי אפשר שישלול בו הרפיון, בדבר הנוגע לחיי אדם לא שייך שם רפיון דודאי שהוא מתאמץ ומתחזק בזה בכל כוחו. ואם היתה התורה בחינת כי הם חיינו לא היה שייך רפיון ידים מן התורה (זכרון שמואל עמ' תקמ"ה, עוד ע"ש).

דבורה שפטה את ישראל

ודבורה אשה נביאה אשת לפידות היא שפטה את ישראל בעת ההיא. (הפסטר בשלח)

הראשונים (הרשב"א הריטב"א והר"ן) בשבועות (ל, א) כתבו דאשה פסולה לדון כמו שפסולה להעיד והא דכתיב גבי דבורה והיא שפטה את ישראל לא שופטת קאמר אלא מנהגת ואע"ג דאמרינן בספרא שום תשים עליך מלך ולא מלכה וה"ה בכל משימות התם לא מינו אותה אלא היו נוהגין על פי עצתה עכ"ד חזינן מדבריהם דעצם הסמיכה לדיינות לא מיקרי מינוי שיהא נכלל בשום תשים עליך מלך ולא מלכה דאם כן אפי' אם כשרה להעיד פסולה לדון משום מלך ולא מלכה ועיין רש"י (סנהדרין ב, ב ד"ה אי קסבר) דמשמע דסמיכה לדון זה ענין מינוי שררה (אילת השחר שבועות ל, א ד"ה נוהגת)

דאי לא דשריפה עצמה חשיבא תיקון לא הוי חייב אבישול אע"פ שמתקנת בכך דכיון דאינה אלא משום שריפה ל"ה תיקון ולא מחייב. וא"כ הכ"נ בעושה כן למטרת חנים [ואף בכסבור שיש בזה תיקון] דהיינו בנידו"ד דעצם הוצאת הכלי אף שנוכל לחשבה כתיקון מ"מ כיון שאינה אלא משום ענין חנים שאינו תיקון ל"ה ההוצאה תיקון ולא מיחייב [ואף בכסבור שההוצאה היא למטרת תיקון, ויעו"ש במהר"ם שייך לענין כסבור שהוא איסור].

וע"כ מוכח דלא בעי תיקון ממש אלא כל דלא הוי קלקול חשיב נמי מלאכת מחשבת כמלאכת תיקון. וצ"ל לפי"ז דתיקון כלי למטרת קלקול וכעין בישול פתילה הנ"ל, גריעא מעושה מלאכה ללא תיקון דאף דלא הוי קלקול במלאכה עצמה אזלינן בתר מטרת הענין דהוא קלקול וחשיבא משום הכי גם המלאכה עצמה כמקלקל, וע"י בזה.

איסור בל תותירו

קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן והנח אותו וגו' (ט"ז ל"ג)

כתב מרן הגר"ד לנדו שליט"א: במנחת חינוך (מצוה צ"ה) תמה מאי טעמא לא מנו מוני המצוות מצות עשה דצנצנת המן [וכן מקלו של אהרן], והא מקום הנחתן שם הוא לדורות כמבואר בגמ' ורמב"ם, וא"כ הנוטלם משם עובר בעשה שמפורש בתורה ששם מקום הנחתן, ויעו"ש מש"כ בזה. וע"י בסהמ"צ שורש ג' שאם באנו למנות מצוות ואיסורים זמניים, א"כ נמנה נמי הא דכתיב קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן, ע"ש וענין אחר הוא. ולכ' יתכן דהציווי אמנם הי' למרע"ה בלבד אך אית בזה גם מכון דגזרת מלך שיהא הדבר קיים כן ולעולם, ועל כן אסור לן לבטל גזירת מלך זו וגם לדורות ולא שנאמרה כאן מצות עשה לדורות, אלא כאמור רק מחמת האיסור הכללי לבטל גזירת מלך [ודו"ק מהארגז ששלחו פלישתים שהוא מענין שנאמר בנביא ולא בתורה] ולא שייך א"כ למנות הנחת צנצנת המן [ומקלו של אהרן] בכלל מנין המצוות.

פני הדור כפני הכלב

בשיחה שמסר מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל בישיבת כפר סבא אמר (ש"ק פ' בשלח י"ג שבת תש"ח) בעולם, כל המקרים מה שנעשה לפרטי פרטים, הכל נסבב ע"י הקב"ה, שבכל מקרה רוצה ללמד את האדם משהו, והאדם צריך להבין שאליו מכון מקרה זה, כמו שנראה בפרשת היום, ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, ואומר המדרש, משל למלך שהי' לו בן, ונשאהו על כתפו, וכל מה ששאל נתן לו כששאל הבן אדם אחד, אם הוא יודע היכן אביו, מיד הורידו אביו, ובא הכלב ונשכו, כך גם הקב"ה נשא את ישראל ופרנסם, הוריד להם מן, ונתן להם מים, ומה שרצו, אבל כשאמרו היש ה' בקרבנו אם אין, הורידם הקב"ה, ותיכף ויבא עמלק, שהכלב בא לנשכם, שבאמת אפשר לחשוב שזו היתה מלחמה רגילה בין ישראל ועמלק, כמו שמצוי בעולם בין האומות, שכל אומה רוצה לשלוט על חברתה, ומזה באים קטטות ומריבות עד למלחמה, וא"כ גם כשעמלק בא, הי' אפשר לחשוב כן,

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת בשלח תשע"ט

ה' ימלוך לעולם ועד. (ט"ז, י"ח).

צריך ביאור מה שייך פסוק זה לענין שירת הים.

ובתרנום יונתן איתא, כד חמוץ עמא בית ישראל ית נסיה וית פרישוותא דעבד לחון קודשא יהי שמיה מושבת, על ימא דסוף, וגבורת ידיה וכו' עניין ואמרין אלין לאלין, איתו ניתן כליל דרבו, בריש פרוקן וכו', דדיליה הוא כליל מלכותא, והוא מלך מלכין בעלמא הדין, ודיליה הוא מלכותא לעלמא דאתי, ודיליה היא והוא לעלמי עלמין. היינו דבעת שראו ישראל את הנסים והנפלאות שעשה להם בים סוף, ואחר שנתנו שבח ושיר על זה, ענו ואמרו זה לזה לקבל על עצמם עול מלכות שמים, ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד.

וזתו הביאור במה שאומרים בתפלת שחרית בברכת אל ישראל, יחד כולם הודו והמליכו ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד, דמלבד ההודאה והשירה שאמרו, גם המליכו, וזהו האמור כאן בסוף השירה, ה' ימלוך לעולם ועד.

ולמדים מזה יסוד גדול, דבעת שנותנים שבח והודאה להקב"ה על הנסים והנפלאות, לא סגי בזה, אלא צריך שיחד עם זה יהא קבלת עול מלכות שמים, ולכן בסיום השירה, היה צריך שיקבלו על עצמם עול מלכות שמים.

ויש לומר דזהו הביאור במה שבקדושה אחר שאומרים קדוש וברוך, מסיימים ואומרים, ימלוך ה' לעולם, ובפשוטו אינו מובן מה שייך זה לענין הקדושה.

אכן הביאור הוא כמו שביארנו, דבכל נתינת שבח להקב"ה, צריך שיחד עם זאת יהא קבלת עול מלכות שמים, ולא סגי בנתינת השבח לבדו, וכמו שבסוף השירה אמרו ה' ימלוך לעולם ועד, כך בסוף שבח הקדושה, אומרים ה' ימלוך לעולם ועד.

ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד באם אל ארץ נושבת. את המן אכלו עד באם אל קצה ארץ כנען. (ט"ז, ל"ח).

הנה כפל הכתוב את ענין אכילת המן. וביאור הכפילות הוא כמבואר בדברי רש"י כאן מדברי הגמ' בקידושין דף ל"ח ע"א, דבסדר ירידת ואכילת המן היו שתי חלקים, ונחלקו בזמניהם, דבו' באדר שמת משה, פסק המן מלידה, אבל עדיין המשיכו לאכול מהמן עד שהקריבו העומר בט"ז בניסן. ורישא דקרא, מדבר מזמן אכילת המן, שזה היה עד בואם אל ארץ נושבת, וסיפא דקרא מדבר מזמן ירידת המן, שזה היה עד בואם אל קצה ארץ כנען, שזהו ערבות מואב, מקום קבורת משה.

ומבואר דהכתוב מחלק את שתי העניינים, ומוזכיר את זמן ירידת המן בפני עצמו, ואת זמן אכילת המן בפני עצמו. והדבר צריך ביאור דכיון דהמשיכו להסתפק מן המן גם אחר

שפסק מלידה, איזה נפק"מ יש מזה שפסק מלידה, ולמה הוזכר דבר זה כזמן בפני עצמו.

ונראה לבאר דבזמן היו באמת שתי עניינים נפרדים, דמלבד שהיה את עצם הדבר שהיה להם מן לאכול, גם היה בזה ענין בפני עצמו של ירידת המן, וביאור הענין בירידת המן, הוא על פי הכתוב בתהלים פרק ע"ה, וידברו באלוקים אמרו היוכל קל לערוך שולחן, ועל זה אומר הכתוב להלן שם, ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתה, וימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למו וגו'. ומבואר בכתוב בירידת המן היה בגדר של עריכת שולחן שהקב"ה ערך שולחן לישראל. וכן מבואר להדיא מדברי הגמ' ביומא דף ע"ו ע"א, תניא, איסי בן יהודה אומר, מן שירד להם לישראל היה מתגבר ועולה עד שרואין אותו כל מלכי מורה ומערב, שנאמר תערוך לפני שולחן נגד צוררי. הרי בירידת המן, היה בגדר של עריכת שולחן, שהקב"ה ערך שולחן לישראל.

ויש לומר דזהו הביאור בענין ירידת המן, בירידת המן, זה היה עריכת השולחן שערך הקב"ה לישראל, וזהו ענין בפני עצמו, מלבד עצם הדבר שהיה להם מזון לאכול.

ולפי זה מבואר היטב שהכתוב מונה את זמן ירידת המן בפני עצמו, בירידת המן הוא ענין מיוחד לעצמו של עריכת שולחן, וזה היה רק עד ז' אדר שנסתלק משה רבנו.

ירידת המן בזכותו של משה

הנה הענין שגם אחר מיתת משה, המשיכו להסתפק מהמן שבכליהם צריך ביאור, דהנה בגמ' בתענית דף ט' ע"א איתא, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, שלושה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן משה אהרן ומרים, וג' מתנות טובות ניתנו על ידם, ואלו הן, באר וענן ומן, באר בזכות מרים, עמוד ענן בזכות אהרן, מן בזכות משה, מתה מרים נסתלק הבאר, והורה בזכות שניהן, מת אהרן נסתלקו ענני הכבוד, חזרו שניהם שניהם בזכות משה, מת משה, נסתלקו כולו, ומבואר בירידת המן צריכה את זכות משה כדי לירד, וא"כ כיון שנסתלק משה, היה צריך להפסיק להם המן לגמרי, וגם לא יוכלו להסתפק מהמן שבכליהם, שהרי כבר נסתלק זכותו של משה, וכמו דהבאר והעננים היו רק כל זמן שהיה זכות שיהיו, כך היה צריך להיות גם עם המן, שהיה להם מן לאכול, רק כל זמן שזכותו של משה קיימת, ולמה יכלו להמשיך להסתפק מהמן שבכליהם גם אחר הסתלקותו של משה.

ומבואר דמה שהמן היה בזכותו של משה, הוא על שעת ירידת המן, ולא על זמן אכילתו, דהמן בשעת ירידתו היה צריך את זכותו של משה, ועל כן כשנסתלק משה, פסק המן מלידה, אבל אכילת המן אחר שכבר ירד, זה היה אפשר גם אחר שנסתלק זכותו של משה, דכיון דכבר קיבלו את המן בזכותו של משה, כבר זכו במן מכח זכותו של משה משעת ירידתו, ויכולים

לאוכלו גם אחר שנסתלק משה ונסתלק זכותו, ומה שאוכלים לאחר זמן הוא כולו נחשב מכח זכותו של משה שהיה להם בשעת ירידת המן.

ונראה לבאר הדברים, דהנה אמרו חז"ל במכילתא לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן, ועוד הביא רש"י בפסוק ל"ב דברי חז"ל במכילתא, דבימי ירמיהו, כשהיה מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה, והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס, הוציא להם צנצנת המן, אמר להם, הדור אתם ראו דבר ה' שמעו לא נאמר, אלא ראו, בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו. ובמכילתא שם מוסף עוד על דברי רש"י, דירמיהו אמר להם, אף אתם אם תעסקו בתורה הקב"ה יפרנסכם מזה. ומבואר מדברי חז"ל, דהמן הוא פרנסת התורה, והוא בא ליתן מזון ופרנסה לזמדי התורה, והוא מישך שייך לתורה.

ואשר לפי זה נראה לבאר, דהמעם דהמן ירד בזכותו של משה, הוא משום דהמן בא ביהוד עם התורה עצמה, ומסירת התורה, באה עם נתינת הפרנסה לתורה, וכמו דמשה רבנו הוא מוסר התורה ומנחילה, כך הוא זה שבזכותו גם ניתן המן לישראל, דכל זה הוא מכלל השלמות נתינת התורה לישראל, שהתורה ניתנת לישראל יחד עם פרנסתה, ומי שהוא מקבל התורה ומנחילה, על ידו גם צריך שתינתן הפרנסה של תורה שזהו המן.

ולפי זה נראה לבאר, דכמו דנתינת התורה נגמרה ונשלמה בהסתלקותו של משה, וכל זמן שמשח חי, היה נמשך מסירת התורה, וכל הזמן היה נמסר תורה חדשה, ומעת שנסתלק נשלמה מסירת התורה, ושוב התורה לא בשמים היא, ואי אפשר ליתן תורה חדשה, וכל עסק התורה, הוא רק לגלות עומק וצפונות התורה שבידינו כבר, כך הוא גם בענין המן, דכל זמן שמשח רבנו חי, שנמשכה מסירת התורה, נמשך גם ענין ירידת המן, וכמו דנתינת תורה חדשה, כך ניתן פרנסת התורה מחודשת, אבל בעת שנסתלק משה, שכבר אין ניתן תורה חדשה, וכל התורה היא כבר בידינו, ואי אפשר ליתן ולהוסיף עוד תורה חדשה, כך הוא גם בענין המן, שאין ניתן

פרנסה מחודשת ואין יורד מן חדש, ורק המן שבידינו כבר, ממנו אנו מתפרנסים.

לחם אבירים אכל איש

ולא שמעו אל משה ויהתירו אנשים ממנו עד בוקר וירום תולעים ויבאש. (מ"ז, כ').

וברש"י כתב דזה מקרא הפוך, דבתחילה הבאיש, ולבסוף התלע. אמנם הרמב"ן כתב, שאין צורך להפוך המקרא, שאלו היה המן מתלע בדרך הטבע, כדרך שאר המתלעים, היה הדבר כן, אבל זה שהתלע בדרך נס, יתכן שהרים תולעים תחלה.

וביאר הדבר שהמן התלע בדרך נס יש לומר, דהמן היה לחם מן השמים, ובתהלים פרק ע"ח כתוב על המן, לחם אבירים אכל איש, ואמרו חז"ל שזהו לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו, והיינו שהיה זה מזון רוחני, ולא מזון גשמי, ומזון רוחני הוא מזון זך וטהור ומזוקק בלא פסולת כלל, והרי אמרו חז"ל דהמן היה נבלע באבירים, הרי דלא היה בו פסולת כלל, ולכן מצד עצמו בדרך הטבע אינו יכול להתלע, כדרך שאר המתלעים, ורק בדרך נס יכול להתלע.

והנה מה שהתלע בדרך נס, הוא מהמעם המבואר בפסוק, משום שלא שמעו אל משה והתירו ממנו עד בוקר, ויש ללמוד מכך את עוצם הקלקול הנורא שיש בחטא, שאפילו דבר רוחני עליון ונשגב כל כך, כמו המן שהוא מזון מלאכי השרת, שמצד טבעו אין בו פסולת כלל, ובדרך הטבע לא שייך שיתלע, מכל מקום על ידי החטא פוגמים בו, ועל ידי החטא הוא נעשה למבאיש ומתלע.

וכענין זה מצינו במה שאמרו חז"ל על התורה, זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה, נעשית לו סם המות, והרי זה הפלא ופלא, שהתורה שהיא עין החיים, והיא חיינו ואורך ימינו, מכל מקום אם אינו זוכה, אפשר שתתהפך להיות לאדם סם המות, וזהו מכח הפגם וההורבן של החטאים, וכיון שעוסק בתורה שלא כראוי, הרי הוא פוגם את עין החיים, והיא עצמה נעשית לו סם המות.

התורה היא מזון רוחני

וכמו כן מצינו ענין זה של מזון רוחני על התורה, שהתורה היא מזון ופרנסה רוחנית, ומבואר כן בדברי חז"ל על הפסוק בפרשת כי תשא, שמשח רבנו אמר, לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי, ואמרו ע"ז במדרש, אבל מלחמה של תורה אכל. הרי דהתורה היא מזון רוחני, שנותנת פרנסה ומזון.

והגר"א בצעירותו היה אוכל רק כזית בבוקר וכזית בערב, וגם את זה לא היה לועס אלא בולע ואוכל, ומעשה היה באחד מתלמידיו שהחל לנהוג בפרישות על דרך רבו הגר"א, והגיע לכלל סכנה, והביאוהו לפני הגר"א, ואמר לו הגר"א שיהדל מדרך זו, אמר לו אותו תלמיד, והרי רבנו כן נוהג בפרישות כזו, אמר לו הגר"א והרי הינך רואה שלי אין דרך זו מוקת ואין ניכר עלי הרושם מזה, אבל אתה שדרך זו גורמת לסכנה אין זו הדרך הראויה לך. והמעם הוא שהגר"א היה ניזון ומתפרנס מהתורה, ולכן הפרישות לא עשתה עליו רושם.

(מתוך שיחה בהיכל כולל מורשה ודעת ב"ב)

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה" – קרית הישיבה
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
03-6171001-1-1-1-5-7-5 (מס' חדש)

השיעור נדפס לרפואת הבה"ח
אברהם בן ציון בן היה אריאלה
בתושחי"

[illegible]

דברי השירה

וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמס (וזכרים לא)

מתורת מורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א

רב ביהכ"נ ידברי שירי ואזור מרכז ב"ב

נערך ע"י א.ח.ב. • ניתן לקבל הגליון במייל d036194741@gmail.com

פרשת בשלח - שבת שירה

השגחה פרטית

עיקר פרשת בשלח מדבר על קריעת ים סוף ומזה רואים יסוד וחזק גדול באמונה, שכל מצרי ומצרי קיבל את עונשו לפי רשעותו זאת אומרת שהיה מכה אישית לכל אחד ואחד בנפרד כמו שמבואר בפסוק שהיה שלש רמות (ט"ז - ז') "יאכלמו כקש" וכן (שם ט"ז) "ידמו כאבן" ועוד (שם י') "צללו כעופרת". יש שטבעו "קש" פירושו שמיתתם היתה איטית מאוד וסבלו כמה שיותר, "וכאבן" פירושו קצת פחות "וכעופרת" פירושו שירדו מהר מאוד לעומק הים וכן מיתתם היתה מהירה ולא סבלו יסורים כל כך.

רואים שהקב"ה לא העניש באופן כללי את כולם, אלא כל אחד קיבל בהשגחה פרטית לפי מה שהגיע לו.

וכן בפרשת המן ג"כ כתוב (שם י"ז) "וילקטו המרבה והממעט" ובהמשך כתוב (שם י"ט) "איש אל יותר ממנו עד בוקר". מרומז כאן שלא יעזור לעשות השתדלות, בן אדם חושב שאם הוא יעבוד יותר הוא ירוויח יותר, אבל המציאות היא שאפילו לאחר שעשה ההשתדלות שמצפים ממנו לעשות, מה שמגיע לו זה יגיע אליו בכל מצב שהוא, וכל אחד באופן פרטי יש לו את הגזר דין שלו בדיוק מה יקבל ומה לא.

כמו כן, כשבני ישראל הגיעו למרה והמים היו מרים במיוחד ולכאורה היה צריך להכניס דבר מתוק כדי שהמים יהיו ראויים לשתייה אבל הקב"ה אמר דווקא ליתן דבר מר בתוך המר וכך יהפכו למתוק. ובזה הקב"ה הראה לבני ישראל שלפעמים יש דבר שנראה לנו מר אבל זה יכול להיות להיפך שזה מביא את הישועה והופך מר למתוק.

לפני כמה שנים בן אדם קיבל נשיכה מנחש ולאחר חודש מצאו שיש לו מחלה בכליות, דבר שלא היה קורה אם לא היה מקבל את הנשיכה הזאת, וכך ניצל ממיתה. בהתחלה אנשים חשבו שבגלל הנחש הוא היה מאושפז בבית החולים אבל רואים שהקב"ה סיבב שהנחש ינשוך אותו כדי שהרפאים יוכלו לגלות שיש לו מחלה בכליות...

ידוע שבראד"ן היה בחור שלא רצה לשמוע שום הצעה. מרן החפץ חיים זצ"ל שאל אותו "למה לא?" הבחור ענה לחפץ חיים שהוא מחכה למישהו שיתן לו חמש שנים קסט" [פעם לא היה מושג של כוללים ואז האבא של הכלה היה נותן כסף מסוים כדי שהחתן יוכל ללמוד לזמן מוגבל בלי טרדות של פרנסה, ובזמנו רק עשיר מיוחד שיש לו אהבת תורה היה יכול לשלם חמש שנים של קסט"]. החפץ חיים שאל את הבחור "כמה שנים אתה חושב להיות?" ענה הבחור שכתוב בפסוק ומי שנתינו שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה... אמר החפץ חיים "רגע, נגיד שתחיה שמונים שנה, לאחר שתקבל לפי רצונך את החמש שנים קסט, איך תחיה?". ענה לו "ה' יעזור שאני אמצא פרנסה בקלות". אמר החפץ חיים "חמישים שנה אתה סומך על הקב"ה שיתן לך פרנסה, חמישים וחמש שנים הוא לא יכול?!"

~~~~~

קידוש ה' לכמה שניות

(י"ד - י"ח) "וידעו מצרים כי אני ה' בהכבדי בפרעה ברכבו ובפרשיו". וידעו מצרים כי אני ה' - מי זה מצרים? הרי המצריים הולכים להיות טבועים בתוך הים!?

באבן עזרא כתוב אלו הנשואים במצרים, אבל לפני כן כתוב (י"ד - ד') "וחיזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה'", אומר האבן עזרא, הנשואים וגם הנטבעים לפני מותם שידעו כי אני ה', זאת אומרת שה' עושה עכשיו ניסים גלויים, וחשוב להקב"ה שאפילו המצריים שעומדים לטבוע בשעת קריעת ים סוף, הם יראו לפני כן תוך כדי שטובעים כי אני ה', מדובר בסך הכל בכמה שניות, בשעת הקריעה של הים עדיין לא נחשב שראו, כי הם עוד לא תפסו מה הולך להיות, עיקר קריעת ים סוף היה אחרי שבני ישראל הלכו ביבשה, וכל המצריים הרודפים אחריהם נטבעו תוך זמן קצר, על ידי המים שחזרו למקומם, א"כ מדובר בכמה שניות, והיה חשוב לרבונו של עולם שאפילו אלו המצריים שהולכים לטבוע יראו את גדלותו ונפלאותיו, גם הם יראו וידעו כי אני ה' בכמה שניות האלו.

מחשבה אחת של מוסר

רואים מפה, מה זה חשיבות של מחשבה אחת קטנה של אמונה אפילו לכמה שניות, מרן הגראמ"מ שך זצ"ל כתב בצוואה שיתחזקו בעבורי אפילו במחשבה אחת של מוסר, עד כדי כך, [אחרי זה הוציאו ספר מהשיחות של מרן זצ"ל וקראו לספר מחשבת מוסר], אנו חושבים שאם מחפשים להתחזק, צריך חיזוק אך ורק גדול, אחרת זה שום דבר, הרב שך גילה לנו מה מחשבה אחת יכולה לעשות לבן אדם, בן אדם לא יודע כמה הוא יכול לעלות רק על ידי מחשבה אחת וחושב שזה ממש כלום, הוא לא יודע מה התוצאות שיכול להביא לעולם ע"י מחשבה אחת של תורה או מחשבה אחת של חיזוק, לפעמים עם מחשבה אחת יכול להביא המון קדושה בעולם.

כל קיום העולם בזכות מחשבה אחת

מצאנו אצל נח, כתוב (ח' - כ') "ויבן נח מזבח", נח יצא מהמבול ובנה מזבח, אומרים חז"ל מה זה ויבן? מלשון הבנה, שנח הבין שצריכים להקריב קרבנות, איך הוא הבין, הוא חשב למה היו צריכים שבעה בהמות טהורות ורק שני בהמות טמאות, מזה הוא הבין שצריך להביא קרבנות, ולכן הוא הביא קרבנות מיד אחרי שיצא מהתיבה, ובזכות שהביא את הקרבנות ה' נשבע שלא ירד עוד מבול על הארץ, יוצא שע"י המחשבה הזאת של נח, מחשבה אחת, להביא קרבן, כמה פירות היה לו.

כתוב [ע"י פ' נח (ט' - י"ז), ובספורנו שם] שכל פעם שיש קשת בשמים זה סימן שהקב"ה רוצה להביא מבול חס ושלווה, ומה מונע אותו? השבועה שעשה אחרי שנח הקריב קרבנות אחרי המבול, ולמה הביא נח קרבנות? "ויבן", הבנה, המחשבה הזאת של נח שהבין שצריך להביא קרבנות, כמה זה עזר לקיום העולם.

זה מלמד אותנו כמה מחשבה אחת של רוחניות, של תורה, יכולה לעשות טוב בעולם.

דיבור אחד של תורה מביא לאלפי שעות של תורה

כתוב בגמ' בבבא קמא (דף יט ע"ב) 'יתב רב יהודה נשיאה ורב אושעיא אקילעא דרב יהודה, מה זה אקילעא? מרפסת, ישבו ביחד, מה דברו? היום כשיושבים במרפסת מדברים על איזה נוף, איזה סוסים ועגלות נמצאים ברחוב, אומרת הגמ' נפיק מילתא מבנייהו, מה יצא, כשכשה בזנבה מהו? שאלה בהלכות מזיק, מה קורה אם זנב הבהמה הזיק, חייב או פטור, פילפול שלם, אם לא היו מדברים ביחד על התורה הזאת, השורה הזאת לא הייתה נכתבת בגמ', והיה חסר לנו השורה הזאת, אין לנו מושג כמה אלפי שעות או אפילו מליוני שעות בעולם הישיבות מתפלפלים על זה, יש מחלוקת רא"ש ורמב"ם ומגיד משנה וכו', שניה אחת דיבור של שני אמוראים במרפסת, ומזה יצאו ספרים שלמים ושעות רבות של לימוד תורה שאין לשער, אם לא היו מדברים היו תובעים אותם, איפה המליוני שעות שהיית צריך להביא לעולם.

פעם שמעתי ממרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן זצ"ל הערה, אחרי כל שיעור אומרים רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות... מתי רבי חנניא בן עקשיא אמר את זה? פעם אחת בביהמ"ד. אמר מרן ראש הישיבה, כמה פעמים עם ישראל אמרו את המימרא הזאת? מאות מליוני פעם! אם רבי חנניא בן עקשיא לא היה אומר את זה, היו תובעים ממנו מליוני שעות, לפעמים בן אדם אומר וורט אחד, הוא לא יודע כמה אור התורה הוא יכול להוסיף בעולם.

לפעמים מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן זצ"ל היה שואל קושיא, למי הוא שואל? לכמה אנשים, שלוש או ארבע אנשים שנמצאים בסביבתו, ותוך זמן קצר הקושיא מתפרסמת וכולם מפלפלים על זה, אם לא היה שואל את הקושיא....

בן אדם צריך לדעת איך לנצל כל מה שהוא יכול לעשות, בן אדם לא יודע כמה פירות יכול לצאת מזה, ברוחניות אין משהו, מכל משהו יש המון תוצאות.

~~~~~

האם היה למן טעם וממשות

"ויאמר משה אליהם הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה" (ט"ז - ט"ו).

כתוב בגמ' בברכות (דף מ"ח ע"ב) שמשה רבינו תיקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן במדבר.

שואל רבי יוסף ענגל בגליוני הש"ס שם שהרי ברכת המזון מברכים רק על חמשת מיני דגן, והמן זה בריאה בפני עצמה אז איך אפשר להגיד שמשה תיקן לישראל ברכת הזן בשעת שירד מן?

ומתרץ שהמן נהפך למין דגן ע"י זה שכל מה שחשבו עליו כך נהיה, כמבואר בגמ' יומא (דף ע"ה ע"א) שלא רק בטעם הרגישו מה שרצו אלא גם במהותו ותכונתו נעשה כמו שחשבו, ממילא אם נעשה למציאות של לחם אז פשוט שצריך ברכת המזון.

וכן מוכח ג"כ במדרש תלפיות כתוב שנדב ואביהו נתחייבו מיתה משום שהיו שתויי יין. ותמוה, מאיפה היה להם יין? ויש מתרצים שהיו שותים ממי הבאר והכוונה היה יכול לשנות את המציאות, והם כווננו ליין.

ורואים מכאן שנעשה ממש מה שכווננו ולא רק טעם בעלמא שהרי כתוב בגמ' כריתות (דף י"ג ע"ב) שבשאר משקין יש חיוב מלקות ולא מיתה, משמע שזה היה ממש יין.

ויש להקשות ע"ז ממה שמבואר בריטב"א במסכת קידושין (דף ל"ז ע"ב) שלא יצאו ע"י המן במצות מצה כי המן לא היה מחמישה מיני דגן. לכאורה, לפי דברינו שנשתנה ממש למין שחשבו אז צריך להיות שהמן כן נחשבת מחמישה מיני דגן גם לענין מצה?

ויש ליישב שהדין דבעינן חמישה מיני דגן למצה דרק הם יכולים לבא לידי חימוץ, כמו שכתוב בפסוק (דברים ט"ז - ג') "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות" ודורשת הגמ' בפסחים (דף ל"ה ע"א) שרק דבר שיכול להיות חמץ יכול להיות דין מצה עליו. וא"כ אף שבמן מה שחשבו נעשה והיה ממש מצה מה' המינין אבל היות שזה לא היה יכול להחמיץ, ממילא לא יצאו באכילת מצה.

והנה בתוס' במנחות (דף מ"ה ע"ב) מבואר בשם רש"י שלא הקריבו שתי הלחם במדבר כי לא היה להם לחם אלא מן.

ולכאורה אם נגיד שהמן היה נהפך ללחם, א"כ שיכווננו ללחם וכך כמו שנתחייבו בברכת המזון גם יוכלו לצאת בשתי הלחם?

רבי יוסף ענגל זצ"ל מתרץ ששתי הלחם צריך קידוש כלי ותנופה, ונשתנה המן רק בשעת אכילה, ממילא לא היה שייך לקיים מצות שתי הלחם עם המן.

~~~~~

כששקועים בתורה מסתלקות כל הדאגות

(ט"ו - כ"ב) "ויצעק אל ה' ויורוהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו".

שאל רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, בדרך כלל כשיש דבר מר אם רוצים להמתיק אותו לא שופכים מלח בפנים, אם מכניסים מלח זה יהיה יותר מר, כדי שהדבר יהיה מתוק צריך לשים סוכר או דבש, אז למה פה הקב"ה אמר למשה לשים דבר מר כדי שיעשה מתוק?

התשובה היא, אמר הרב אברמסקי, זה בא לרמז לנו שלפעמים יש מצב קשה, לא הולך כל כך טוב, הוא לא יודע מה לעשות, מרמזים לו ויצעק אל ה' ואחרי זה ויורוהו ה' עץ, מה זה עץ? עץ חיים היא למחזיקים בה, אדרבא, לך ללמוד תורה, לכאורה זה יהיה יותר קשה אם ילך ללמוד, לא תהיה לו פרנסה, המצב יהיה יותר קשה, אז הפוך היה צריך לעשות השתדלות בכל מיני דברים אחרים, אומרים לו אל תעשה השתדלות, וישלך אל המים את העץ, אתה צריך לזרוק את עצמך בתוך המים [בתוך הים של תורה], בלי שום דאגות וכלי שום השתדלויות, ובסוף יהיה וימתקו המים המהלך הזה יביא לך מתיקות, כל מי שמקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, זה הישועה.

התורה הופכת כל דבר רע למתוק

כתוב בפסוק וימתקו המים. אומר המדרש, המים ימתקו. מה המדרש רוצה? מה הכוונה, ומה מוסיף לנו המדרש?

שמעתי מראש ישיבת גיטסהעד הגאון רבי אברהם גורביץ שליט"א בשם רבי מאיר קרליץ זצ"ל [אח של מרן החזון איש זצ"ל], אצל גוי כשרע לו ולא הולך לו טוב, מה הוא עושה? נכנס לבית מרזח ושותה ווודקה והכל טוב לו, איך זה? איך הכל טוב לו? התשובה היא הוא שוכח מהכל, המצב הוא אותו מצב, רק הוודקה מסובב לו את הראש ומסיח דעת מכל המצב הלא טוב שהוא מרגיש, אבל המצב לא השתנה בכלל, אחד יש לו כוס קפה, קפה זה מר, אם הוא שם בתוכו סוכר, נהיה מתוק, הקפה נעשה מתוק? הקפה נשאר מר, רק שליד כל גרעין קפה יש סוכר, וממילא ע"י סוכר זה משקיע את מרירות הקפה, הקפה נשאר מר והסוכר נשאר מתוק, זה הכל בגשמיות, אבל בתורה לא ככה, כשאתה לומד תורה המים ימתקו, התורה הופכת את כל המצב, זה לא כאילו שהמצב נשאר לא טוב והתורה מאזנת את המצב, אלא התורה הופכת שכל המצב, כל הדאגות שיש, עם התורה נהפך למצב טוב.

על זה נאמר ומתוקין מדבש ונופת צופים, כמו דבש שהופך את כל הלכלוכים שבתוכו, ונהיה חלק מהדבש, כך התורה הופכת את כל הרע לטוב. ה' יעזור שעל ידי זכות התורה נזכה שכל המצב שלנו בכל מקום יהפוך לדבש ומתוק, ובזכות זה שאנחנו מתחזקים בתורה ותפילה נזכה לגאולה האמיתית עם בנין בית המקדש במהרה בימינו, אמן.

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 143 – תשע"ט

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

ש"ץ שנדם קולו באמצע ברכת כהנים והמשיך אחר תחתיו, ולאחמ"כ חזר אחד המתפללים מרצה האם צריכים הכהנים לחזור ולישא כפיהם?

ישים עצמו כאלם

מרבין תורה שסבל על מיתרי הקול נכנס לרבינו הגרא"ל שטיינמן זיע"א לבקש את עצתו על כך, ולהפתעתו אמר לו רבינו, ראשית תהיה מאושר דהרי מה אומנותו של האדם בעולם הזה ישים עצמו כאלם, וכעת לאחר ההבנה הזו נראה כיצד לסייע לך.

וכשהיה פעם לרבינו זצ"ל קושי על הדיבור הוא הלך ללמוד פיתוח קול אצל אדם אחד, אך לאחר פעם אחת הוא הפסיק ללכת באומרו שהרי עבודתנו בעולם הזה היא איך לא לדבר, ואני הולך ללמוד כיצד כן לדבר?

מעשה שהיה השבוע באחד מבתי הכנסיות בב"ב שבזמן ברכת הכהנים לאחר שאמר הש"ץ את תיבת 'ויחנך' נדם קולו ולאחר זמן מה של שקט כשהכהנים ממתינים להמשך ההכרזה הבחינו המתפללים שראשו של הש"ץ נשמת על העמוד והוא מעולף, ומיד הזעיקו את ארגוני ההצלה.

ובמקביל ניגש אחד מן המתפללים והמשיך להקריא את ברכת הכהנים, כשבסיום הברכה במקום אמירת 'שים שלום' חזר לאמירת 'רצה' כמבואר בשו"ע (קכ"ו ס"ב) 'שש"ץ שטעה ואינו יודע לחזור למקומו יעמוד אחר תחתיו ומתחיל מתחילת הברכה שטעה זה אם היה הטעות באמצעיות, ואם היה בשלוש ראשונות מתחיל בראש, ואם בשלוש אחרונות מתחיל 'רצה', אלא שעלתה השאלה האם צריכים הכהנים לחזור ולברך את ברכת הכהנים או לאו.

והנה מעשה דומה היה אצלינו בבית הכנסת המרכזי בשיכון ה' בר"ח שחל בשבת (בשב"ק פרשת נח ב' דר"ח חשון תשע"ב) ששכח הש"ץ לומר 'יעלה ויבוא', ושמו לב לכך רק לאחר שנשאו הכהנים את כפיהם, והוריתי לש"ץ שיחזור לרצה אך שהכהנים לא יחזרו ויברכו את ברכת הכהנים, ומ"מ יאמר הש"ץ 'אלוקינו ואלוקי אבותינו'.

וביהמ"ד היה כמרקחה, והביאו לי שבספר פסקי תשובות (סי' תכח ס"א) מביא בשם שו"ת הר צבי (ח"א סי' ס"א) ומספר קצות השולחן שש"ץ שטעה בדבר המחייב חזרה לרצה או לתחילת התפילה כגון ששכח בר"ח לומר יעלה ויבוא או טעה בהזכרות של 'ותן טל ומטר' ומשיב הרוח ונזכר רק לאחר שנשאו הכהנים את כפיהם, אף שצריך לחזור לרצה או לתחילת התפילה אין הכהנים חוזרים ונושאים שוב את כפיהם, ומ"מ הש"ץ יש לו לומר 'אלוקינו ואלוקי אבותינו' שזהו מסדר התפילה.

אלא שבהגהות שם כתב שזה דלא כמוש"כ בס' אשל אברהם (בוטשאטש מהדו"ת סי' קכ"ו) שצריכים הכהנים לחזור ולישא את כפיהם, ומסיק בפסקי תשובות שם שמהנכון שייצאו הכהנים מביהמ"ד, ובספר קצות השולחן שם כתב שמהנכון שישאו הכהנים את כפיהם שנית ללא ברכה, ובאותו מעמד הביא אחד האברכים את הספר הנפלא 'אשי ישראל' (הל' תפילה פרק כד אות נט) שפוסק שצריכים הכהנים לחזור ולישא את כפיהם, ומקור דבריו הוא מדברי האשל אברהם הנ"ל ודלא כהר צבי וקצות השולחן.

ונראה שטעות בידם של ספר אשי ישראל ופסקי תשובות שצטטו כן מדברי האשל אברהם מבוטשאטש שהמעין

בדבריו יראה שלא פסק כן כלל שכתב וז"ל: 'חזן טועה בחיתום ברכה חוזר ג"כ לראש ואם באחרונות חוזר אל רצה' ואומר ברכת כהנים בפעם השנייה ג"כ והקהל אומרים מודים דרבנן גם בפעם השנייה, וכן מה שנוהגים לומר בשעה שאומר החזן ברכת כהנים עכ"ל.

הרי דלא כתב האשל אברהם שהכהנים חוזרים ואומרים ברכת כהנים אלא שהחזן אומר את ברכת הכהנים והיינו 'אלוקינו ואלוקי אבותינו', וביותר דודאי לא איירי בברכת הכהנים של הכהנים שהרי בחו"ל לא נושאים כפים אלא ביו"ט, ופלא על הספרים הנ"ל שהעתיקו כן מדבריו, וראיתי עוד מפוסקי זמנינו שהעתיקו באופן זה את דברי האשל"א ופלא הוא, ואכן במהדורה החדשה של הספר 'אשי ישראל' שיצא לאחמ"כ תוקן דבר זה.

דעת מרן רבינו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל

ולאחר סעודת שבת עליתי לביתו של מרן רבינו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל וסיפרתי לו את כל הנ"ל, ואמר שבדאי אין לכהנים לישא את כפיהם פעמיים באותה התפילה, ואף שאין בזה חשש של 'בל תוסיף' כמוש"כ התוס' (ר"ה ט"ו ע"ב) דכשחוזר ועושה את אותה מצוה מספר פעמים כגון שתוקע בר"ה תקיעות נוספות שאינם מחויבות או כהנים המברכים ברכת כהנים מספר פעמים אי"ז בכלל 'בל תוסיף', אבל מ"מ באותה התפילה אין הכהנים חוזרים ונושאים שוב את כפיהם.

והוסיף דאף יש בזה חשש של ברכה לבטלה כיון שהקהל הנמצא באותה התפילה כבר יצאו יד"ח ברכת כהנים, והוסיף רבינו שבאילת השחר הוא הוכיח דשיטת הר"ף היא דאף בעושה אותה מצוה מספר פעמים יש איסור של בל תוסיף ודלא כשיטת התוס', ולפ"ז יש כאן אף חשש של איסור בל תוסיף.

ואולם אמר רבינו שאף 'אלוקינו ואלוקי אבותינו' לא היה צריך הש"ץ לומר דכיון שכבר היתה כאן ברכת כהנים אי"צ לומר ברכנו, ואף כשיש ספק האם צריך לומר 'אלוקינו ואלוקי אבותינו' או לאו עדיף שלא לומר שהרי אם לא אמר אלוקינו וכו' אינו מחסר בתפילה ומאידך אם אמר במקום שאי"צ לומר יתכן דחשיב הפסק.

ובאותו מעמד הוציא אחד מנכדיו של רבינו את השו"ע או"ח של רבינו זצ"ל שכתב שם החת"ס (סי' קכ"ח) "ובאותו ציבור בתפילה אחת אין לישא כפים שתי פעמים בשום אופן", ובצידי הדף כתב רבינו הערה על דברי החת"ס 'וצ"ע האיק משכחת לה באותה התפילה ובאותו ציבור שתי פעמים ברכת כהנים'?

ואמר רבינו דמעשה דשיכון ה' הוא התירוץ על דברי החת"ס, והיינו שכונת דברי החת"ס היא דש"ץ ששכח לומר יעלה ויבוא ונזכר לאחר ברכת הכהנים אין לכהנים לחזור ולישא שנית את כפיהם דאין לישא כפים שתי פעמים באותה התפילה.

דעת מרנן הגר"ח קניבסקי והגר"נ קרליץ שליט"א

ולמחרת ביום ראשון השתתפתי בבית שרבינו שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א היה בה סנדק, וסיפרתי להגר"ח ק"ק את כל הנ"ל ואמר דודאי אין לכהנים לישא את כפיהם שנית וכדברי הגרא"ל [והוסיף דאפשר שאם היו מברכים פעם נוספת יש כאן משום בל תוסיף, דמש"כ התוס' שיכול לישא כפים מספר פעמים זהו דוקא בשתי תפילות אבל בתפילה אחת אפשר שעוברים על בל תוסיף], אך אמר דמ"מ יכול הש"ץ לומר 'אלוקינו ואלוקי אבותינו', וכן אמר הגאב"ד הגר"נ קרליץ שליט"א שאין לכהנים לחזור ולישא כפיהם, ולענין 'אלוקינו ואלוקי אבותינו' אמר דיכול הש"ץ לומר ויכול שלא לומר.

אלא שיש להבין אמאי פשוט לחת"ס ולרבותינו הנ"ל דאין לברך פעמיים ברכת כהנים באותה התפילה, הא לכאורה הדבר תלוי במחלוקת חכמי פרוניצא ור"י האם כשחיסר בהזכרה חסר לו רק בהזכרה אך תפילה יש לו או שנחשב כמי שלא התפלל כלל, דאם חסר לו רק בהזכרה א"כ אין צריכים הכהנים לחזור ולישא שנית את כפיהם שהרי הנשיאות כפים הראשונה כבר עלתה להם, אבל אם נחשב כמי שלא התפלל כלל א"כ נמצא דהנשיאות כפים היתה בלא תפילה, ואמרו בירושלמי (ריש פ"ד דתענית) 'לא מצינו נשיאות כפים בלא עבודה', ולכך לכאוי יהיה עליהם לחזור ולישא כפיהם.

נשיאות כפים בשעת התפילה הוא מאורייתא או מדרבנן

ואמנם עיין בביאור הלכה (ריש סי' קכח) שכתב דמה דאיתא בירושלמי שלא מצינו נשיאות כפים שלא בשעת התפילה זהו רק תקנתא דרבנן אבל מדאורייתא אי"ז תלוי בתפילה כלל, והדבר מוכח שהרי תפילה היא לרוב הפוסקים מדרבנן והאיך אפשר שנשיאות כפים בשעת התפילה דוקא תהא מדאורייתא, ולפי"ז י"ל דאף לחכמי פרובינצא שס"ל שבלא הזכרה לא חשיבא תפילה מ"מ כיון שיצאו ידי ברכת כהנים מדאורייתא אי"צ לחזור, וכן שמעתי מרבינו הגראי"ל שטיינמן זצ"ל.

ואולם בספר עמק ברכה (עמ' טו) כתב דהא שלא מצינו נשיאות כפים שלא בשעת עבודה הוא מדאורייתא, ואע"פ שתפילה היא מדרבנן כבר כתב בספר חידושי רבינו חיים הלוי (פ"ד מתפילה) דזהו רק חובת התפילה אבל ענינה וקיומה הוא מדאורייתא, וא"כ שפיר י"ל דמאי דעבדינן נשיאות כפים דוקא בשעת התפילה הוא מדאורייתא שהרי אף מדאורייתא יש קיום מצוה בתפילה, ועוד יש לדון שגם אם נימא שמדאורייתא יצאו יד"ח ברכת כהנים אך מדרבנן יהיו הכהנים צריכים לחזור ולישא את כפיהם דמדרבנן אין ברכת כהנים בלא תפילה.

וצריך לומר בזה, דהנה בקהילות יעקב (ברכות סי' טז) הביא בשם חכ"א שהקשה לשיטת חכמי פרובינצא שס"ל שאם לא אמר את ההזכרה חשיב כמי שלא התפלל כלל הא קי"ל בשו"ע (קכ"ו ס"ג) דשליח ציבור שטעה ולא הזכיר ר"ח בשחרית, מפני טורח הציבור אין מחזירין אותו שהרי תפילת המוספין עוד לפניו ויזכיר בה ר"ח, ואי נימא שבלא הזכיר ר"ח בתפילה כאילו לא התפלל כלל מה בכך שיזכיר ר"ח במוסף הא לא התפלל שחרית כלל.

גם לשיטת חכמי פרובינצא נחשבת תפילתו לתפילה אלא שהיא חסרה

ומכח זה נראה דאפילו לחכמי פרובינצא גם בלא הזכרה נחשבת תפילתו לתפילה אלא שהיא חסרה, וראיה לזה מדברי השו"ע (סי' קפח ס"ט) דשלושה שאכלו כאחד זימנו ובירכו ושכחו להזכיר רצה או יעלה ויבוא והוצרכו לחזור ולברך דאין הם חוזרים ומזמנים כיון שכבר יצאו יד"ח זימון בברכתם הראשונה, ואי נימא דבלא הזכרה אין כאן ברכה כלל אמאי אינם חוזרים ומזמנים הרי התברר דזימון הראשון לא היה על ברכת המזון כלל, אלא מוכח דאף בלא הזכרה חשיבא ברכתם לכו"ע כברכת המזון וה"נ בחסרון הזכרה בתפילה יש כאן תפילה אלא שהיא חסרה.

ומה"ט ש"ץ שטעה ולא הזכיר יעלה ויבוא אין מחזירין אותו, דאף שתפילתו חסרה כיון שמ"מ נחשב שהתפלל סמכין על הזכרת ר"ח בתפילת המוספין מפני טורח ציבור, וכן הביאו בשם מרן החזון איש זצ"ל שאמר דאף מי ששכח יעלה ויבוא או רצה בברכת המזון והוצרך לחזור נחשבים לו ברכותיו הראשונות למנין המאה ברכות, ויש לו שמונה ברכות משתי ברכות המזון שבירך, והיינו כהנ"ל שברכתו היא ברכה למרות שהיא חסרה.

ונמצא בנידונינו דכיון שאף לחכמי פרובינצא נחשבת תפילתו כתפילה, על כן נחשבת ברכת הכהנים כברכה בשעת תפילה ואין צריכים הכהנים לחזור ולישא את כפיהם כשחזר הש"ץ שוב לרצה, אלא דכל זה הוא דוקא במעשה שהיה בביהכנ"ס בשיכון ה' שהש"ץ שכח יעלה ויבוא, אבל במקרה דידן שהש"ץ הפסיק באמצע, כיון שהוא הספיק לומר רק חצי ברכה מהשלוש ברכות אחרונות זו אינה ברכה, ונמצא שהכהנים אמרו את ברכת הכהנים קודם רצה שלא במקומו, ויתכן שזה מחייב חזרה על ברכת הכהנים.

תשובת מר"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א

ואולם זכינו לקבל תשובה לשאלה זו בכת"י ממר"ר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א שכתב בזה"ל 'אם צריך לחזור לרצה, יעוין בביאור הלכה שם שדן בזה, ובחת"ס משמע שאין צריך לחזור, אבל אם חזר, אין צריך לברך שוב ברכת כהנים, וגם אסור לברך, וכמבואר בשו"ת חת"ס אר"ח סימן כ"ב, ובאותו ציבור בתפילה אחת אין לישא כפים ב' פעמים בשום אופן, הביאו המשנ"ב בסימן קכח, ויעוין בשו"ת הר צבי אורח חיים א' סימן סא מש"כ בזה, עכ"ד. (נכתב ע"י אחד השומעים)

יהודי שבירך 'המוציא לחם מן הארץ' וקודם שטעם נזכר שלא נטל את ידיו מה עליו לעשות?

המ"ב (בסי' קס"ז סמ"ה) כתב 'דאם נטל ידיו ובירך על נט"י בין ברכת המוציא לאכילה לא הוי הפסק דהוי צורך הסעודה וכמו גביל לתורי', אלא דעל דברי השו"ע שם (בסעיף ו') דגביל לתורי (תנו אוכל לשור) בין ברכת המוציא לאכילה לא הוי הפסק, כתב הרמ"א שם"מ לכתחילה לא יפסיק כלל, וביאר במ"ב ובשעה"צ שם דאפילו על גביל לתורי לא יפסיק ויעבור על הדין שאסור לאכול קודם הנתינה לבהמה.

הרי דלכתחילה לא יפסיק כלל, וא"כ יש לעיין האם מה שכתב המ"ב דאם נטל ידיו ובירך על נט"י בין ברכת המוציא לאכילה לא הוי הפסק זה רק אם עשה כן בדיעבד, אבל לכתחילה אין ליטול את ידיו בין ברכה לאכילה כדברי הרמ"א, או דגם לכתחילה במצב זה יש לעשות כן.

והנה בשערי תשובה (שם ס"ק י"ג) הביא בשם הברכי יוסף דאם נטל את ידיו ובירך המוציא ונודע לו שהמים שנטל בהם פסולים לנטילה ועליו ליטול פעם נוספת, שיאכל פחות מכזית בשביל הברכה, דלדעת הרשב"ץ ודעימה אין צריך נטילה, ושוב יטול ויגמור סעודתו, ושמעינן מדברי השערי תשובה פתרון לנידונינו, שהרי אין שום חילוק בין מי ששכח כלל ליטול ידים לבין מי שנטל במים פסולים, וא"כ העצה היא שיאכל פחות מכזית ללא נטילה, ולאחמ"כ יטול את ידיו ויאכל את סעודתו.

ויש לעיין בדברי השערי תשובה שהרי זה ודאי דמי שאוכל פחות מכזית אינו נחשב כקובע סעודה כלל וכשאוכל אח"כ תבשיל וכדו' צריך לברך עליהם, אך מי שאוכל פחות מכזית על דעת להמשיך ולאכול בעוד זמן כזית, ובין זה לזה אוכל תבשילים ודאי שאינו צריך לברך על התבשילים שהרי נחשב כמי שהתחיל את סעודתו כבר באכילת החצי זית הראשון, וכפי שבחג הסוכות מי שנמצא באמצע הסעודה אסור לו אפי' לשתות מים מחוץ לסוכה שאף המים נחשבים לחלק מן הסעודה, וה"נ החצי זית הראשון כבר נחשב כחלק מן הסעודה, וכיצד כתב השערי תשובה שא"צ בו נטילת ידים.

וקצת ראיה לזה דידועה העצה שנתן הגר"ח מוואלוזין זצ"ל אודות הדין שבעינן קידוש במקום סעודה וכיצד יוצאים האנשים ליטול את ידיהם בחדר אחר לאחר הקידוש הא לכתחילה פסק הביה"ל (רע"ג וקע"ח) כדעת המג"א דאין לצאת אפי' מחדר לחדר עד לאחר תחילת הסעודה, [ובאמת רבים מחמירים מחמת כן ליטול את ידיהם דוקא במקום הסעודה].

ויען הגר"ח מוואלוזין דכפי שהדין הוא דבאמצע הסעודה אם הניח מקצת חברים ויצא למקום אחר אינו צריך לחזור ולברך דע"י החברים הוא עדיין מחובר לסעודה (קע"ח ס"ב), כך גם בנטילת ידים ניתן להניח מקצת חברים במקום הסעודה ולצאת ליטול בחדר אחר, דע"י החברים הוא מחובר לסעודה ונחשב כקידוש במקום סעודה, ולכאז' דבריו הם פלא שהרי מקור הדין של הניח מקצת חברים הוא על הנמצאים באמצע הסעודה, אבל בקידוש אותם חברים לא טעמו אלא מקצת מן היין בלבד (מלבד המקדש) וכיצד הם יכולים לחבר אותו למקום הסעודה.

אלא הביאור הוא דכיון שהם הולכים לסעוד במקום זה ושתו מקצת מן היין כבר נחשב שנמצאים בתחילת הסעודה, ואפשר שאפי' אם לא שתו או אכלו כלל יהא נחשב כתחילת הסעודה כיון שיושבים במקום ע"ד לסעוד יחד, וא"כ שמעינן שאף שתיה מועטת נחשבת כתחילת הסעודה כיון שדעתם להמשיך ולסעוד, וצ"ב דברי השערי תשובה שהאוכל פחות מכזית ע"ד להמשיך עוד בהמשך אין צריך לטול את ידיו, ואפשר שכוונת השע"ת היא שיאכל פחות מכזית ואת הסעודה ידחה לאחר שעה, וצ"ע.

ולכאז' יש עצה נוספת בזה שיכרוך את ידיו במפה כמבואר בסי' קס"ג, אלא שיש לחלק ששם אין לו מים ולכן מוכרח הוא לכרוך את ידיו, אבל בנידונינו שיש לו מים, בכריכת הידים במפה הוא מפסיד את מצות הנטילה, אך באמת אפשר דכיון שהוא נמצא לאחר הברכה ואם לא יאכל נמצאת ברכתו לבטלה א"כ הוא במצב של דיעבד וע"ז לא שייכים דברי הרמ"א שלכתחילה לא יפסיק כלל, ויש לעיין.

מסביב לשולחן

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא ספרה בעיון בהלכה באגדה ובמסור

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עקרי הענין

חיוב ההודאה ושירה על הנס

מִן פּוֹסֵק הַדּוֹר הַגַּר"ן קָרְלִיץ שְׁלִיט"א

ברכת שנעשה נס בגר על נס שאירע בגיורת מסתברא דגר שנעשה לו נס בהיותו גוי, מברך שעשה לי נס במקום הזה, מפני שזה הודאה לא על מה שהיה בעבר, אלא זוהי הודאה על המציאות של היום, שהיום יש לו נס, שהוא חי, ולכן ביום שמתגייר מברך המעביר שינה מעפעפי, וכן מברך על נס שנעשה לאביו מהאי טעמא.

כשאיחר מלברך הגומל בשו"ע או"ח [סי' רי"ט ס"ו] כתב אם איחר מלברך ברכת הגומל על נס, יש לו תשלומין לברך כל זמן שירצה, עכ"ד. ומ"מ מסתברא דיש גבול וקצבה לזה, דיסוד ברכת הודאה שהוא הודאה על נס שאירע לו, צריך שיהא כשעדיין יש לו הרגשה של הצלה מן הסכנה, ואם עבר זמן מרובה שאינו מרגיש אז את הרגשת ההצלה מן הסכנה אין לו לברך אז ברכת הגומל. ושאני ברכת הגומל מברכת שעשה לי נס במקום הזה שמברך הוא עצמו [בעל הנס] וכל יוצאי ירכו, ומברכים משלושים יום לשלושים יום, ואז הוא חובה כמו בפעם הראשונה [סי' רי"ח ס"ג וס"ד], דשאני התם דהמקום מזכיר לו את הנס, דהנה תלוי במקום ואינו דומה לגדר ברכת הגומל.

קטן שנעשה לו נס קטן שלא מברך הגומל על נס שאירע לו כמ"ש המג"א [רס"י רי"ט] וז"ל קטן אין צריך להודות דלא שייך לומר דלחייבים טובות, דהא לאו בר עונשין הוא וכו'. מ"מ כשהגדיל ועובר במקום שנעשה לו נס כשהיה קטן או תינוק, מברך שעשה לי נס במקום הזה [א"ה: סיפר רבינו שליט"א על עצמו, שכשהוא נולד היה בסכנה גדולה, ונעשה לו נס גדול בהצלחתו, וכשאביו קרא לו שם על שם הסבא, הוסיף לו עוד שם "נסים" לזכרון הנס הגדול שהיה לו]. (חוט שני בברכות הודאה)

לרפואת רבינו שמריהו יוסף נסים בן בתיה
שליט"א בתושח"י

ראויים לכך אלא בשביל מצות הסיפור שיקיימו בניהם לדורי דורות, זכו אבותינו בעת ההיא בשכר מצוה זאת לעשות להם נפלאות, וכמו שיבואר בסוף הפ' דהיינו דקאמר בעבור זה עשה ה' לי בשביל זכות מצות הסיפור שאני מספר עשה ה' בעת ההיא, ולהכי הרשע שאינו מספר אומר לו לי ולא לו שאילו היה שם לא היה נגאל, כיון שלא היתה הגאולה אלא בשביל שכר מצות הסיפור, והיינו דאמר שכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משוכח, שהסיפור שהוא משבח להקב"ה ומספר נפלאותיו שבה הוא להמרבה לספר, כיון שבשביל זה היו הניסים והנפלאות וכיון שהוא היה הגורם לדבר אין לך שבח גדול מזה.

שוב מצאתי שכן הסביר מרן המשגיח הגה"צ רבי ירוחם ליבוביץ זצ"ל בנועם אמריו בפסוק בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. (שמות יג, ח) בעבור זה: בעבור שאקיים מצוותי כגון פסח מצה ומרור הללו. (רש"י), אשר לא כפי שמקובל לחשוב ולהבין שמצות אכילת מצה היא כתוצאה מסיבת יציאת מצרים, ונסבור שיציאת מצרים עצמה היתה לטעמים אחרים, אלא להיפך לגמרי, כל עצמותה של יציאת מצרים היתה לתכלית המצוה. -ומוסיף מרן המשגיח רבי ירוחם זצ"ל ומאיר, בהבנת עניני הניסים שעושה לנו הקב"ה קיימת הסתכלות מוטעית, נדמה לבני אדם שהנס נועד לתשועה ופורקן וכדומה, ואחרי שזכינו לנס הנה זה סיבה מחודשת לשמו הגדול, אבל לא כן הוא, כל תכלית הנס הוא ההלל, בשביל שאקיים את מצות ההלל, כי גם התשועה והפורקן הינן למען שנוכל להודות ולהלל לשמו הגדול. (דעת תורה שמות, עמ' ק"ו) -

שוב מצאתי שבאמת כן בלשון המדרש, במדרש תהלים (מזמור מד) אמר להם משה לא במעשיכם אתם נגאלין, אלא למען תספר באזני בנך (שמות יב, י) ליתן שבח להקב"ה שבניו מספרים תהלתו בין האומות, וכן הוא אומר שירו לה' שיר חדש, ספרו בגוים כבודו (תהלים צא ג), ומה כבודו, שבניו מספרים כבודו בין האומות, לכך נאמר ספרו בגוים כבודו, וכן בני קרח אמרו אלהים באזינו שמענו אבותינו ספרו לנו, והלא הם עצמם יצאו ממצרים, שנאמר ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף (שמות יב, כד), ולמה אמרו באזינו שמענו אבותינו ספרו לנו, אלא שהיו מתנבאים על הדורות האלו, אמרו לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם לאבותינו עשית נפלאות ולנו לא תעשה, [וכן הוא אומר פועל פעלת בימי קדם, פועל שפעלת שיצאו ממצרים וקרעת להם את הים, אבל לנו לא עשית כן]. וכן הוא אומר לא לנו ה' לא לנו (תהלים קטו א), להם עשית ולנו לא עשית, מה הנאה יש לנו שעשית עם אבותינו, אימתי הוא טוב, כשתעשה עמנו אות טוב, שנאמר עשה עמי אות לטובה וכו'.

ג. חיוב סיפור הנס הנלמד ממקרא זה. כתב בספר המצוות לרמב"ם והמצוה הקנ"ז היא שצונו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן בתחלת הלילה כפי צחות לשון המספר. וכל מה שיוסיף במאמר ויארץ הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם ומה שעשו עמנו המצרים מעול וחמס ואיך לקח השם נקמתנו מהם ובהודות לו ית' על מה שגמלנו מחסדיו יהיה יותר טוב. כמו שאמרו (הגש"פ) כל המאריך לספר ביציאת מצרים

א. מקור הענין. ב. (שמות פרק י פסוק ב) וְלִמְעַן תִּסְפְּרֶנָּה בְּנֵיךָ וְבִן בְּנֵךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֹתֹתֵי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בָם וְיָדַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְקֹקֵב: ובמדרש תהלים (מזמור מד) כשנגאלו ישראל ממצרים אמר להם משה לא במעשיכם אתם נגאלין, אלא למען תספר באזני בנך (שמות יב, י) ליתן שבח להקב"ה שבניו מספרים תהלתו בין האומות, וכן הוא אומר שירו לה' שיר חדש, ספרו בגוים כבודו (תהלים צא ג), ומה כבודו, שבניו מספרים כבודו בין האומות, לכך נאמר ספרו בגוים כבודו ע"כ. וכן הוא במדרש הגדול, למען תספר באזני בנך (יב, י) שצריך אדם ליתן שבח והודיה על מעשה נס. ובענין שירה על הנס. איתא במדרש רבה (שמות פרשה כ"ג פסוק א'). "אז ישיר משה הה"ד (שם צג) נכון כסאך מאז א"ד ברכיה בשם ר' אבהו אע"פ שמעולם אתה לא נתיישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה לכך נאמר נכון כסאך ... ד"א אז ישיר משה הה"ד (משלי לא) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה מיום שברא הקב"ה את העולם ועד שעמדו ישראל על הים לא מצינו אדם שאמר שירה להקב"ה אלא ישראל ברא אדה"ר ולא אמר שירה הציל אברהם מכבשן האש ומן המלכים ולא אמר שירה וכן יצחק מן המאכלת ולא אמר שירה וכן יעקב מן המלאך ומן עשו ומן אנשי שכם ולא אמר שירה כיון שבאו ישראל לים ונקרע להם מיד אמרו שירה לפני הקב"ה שנא' אז ישיר משה ובני ישראל הוי פיה פתחה בחכמה אמר הקב"ה לאלו הייתי מצפה ... וכתב המהר"ל (גור אריה על שמות ט"ו א') "אז כשראה הנס וכו'. רצה לתקן הוי"ד של "ישיר" שהוא לשון עתיד, ותיקן דפירושו כשראה הנס - עלה בלבו שישיר, והוי שפיר לשון עתיד. וקשיא אם כן למה כתב זה שעלה בלבו שישיר, והרי מבואר בכתוב שהיה שר, והוי למכתב 'אז שר משה', ולמה לי להאריך ולומר 'עלה בלבו שישיר - וכן עשה' ותיקן המהר"ל: "ויש לומר מפני שהפעל של השירה הוא בלב, כי כאשר יגיע השמחה בלב הצדיקים עולה בלבם השירה, ואין לך ספק כי בכל לב היו משוררין ושמחים. ולכך כתיב "אז ישיר" שהיה עולה בלבם לומר שירה, כלומר שהגיע בלבם השמחה מן הנס, ולא שהיו מכריחים עצמם אל השירה על ידי שכלם כאדם שהוא מכריח עצמו לדבר, שאם כן לא היה שירה בשמחה, אבל השירה שהיא בשמחה - מתחלה מתחדש לו שמחה גדולה בלב, ומזה עלה בלבו שישיר, ולפיכך דרך לדבר בענין השירה בלשון עתיד".

ב. תכלית הנס היא בשביל שנוכל להודות ולהלל. כתב כאן בפנים יפות עה"פ ולמען תספר באזני בנך. וז"ל לפי פשוטו עיקר הנסים היה בשביל הסיפור לדורי דורות, כמו שיבואר בסוף הפ' בפסוק [יג, ח] בעבור זה עשה ה' לי וגו' שכל הניסים היו בשביל הסיפור, והיינו שאמרו [פסחים קטז ב] שבכל דור ודור חייב אדם לראות א"ע כאילו יצא ממצרים, וכו', עוד יש לפרש לשון למען תספר שהניסים והנפלאות שהיו במצרים היו בזכות המצות שיקיימו הדורות בסיפור יציאת מצרים, וכמ"ש בתחלת פרשת בראשית שאחז"ל [אבות פ"ה מ"ב] שהבן מזכה האב במספר הדורות לפניו, והיינו דקאמר שהניסים והנפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא בימים ההם אעפ"י שלא היו ישראל

הרי זה משוכח. והכתוב שבא על הצווי הזה הוא אמרו ית' (ס"פ בא) והגדת לבנך ביום ההוא וכו'.

והנה כתב בקרית ספר לחדש בהלכות חמץ ומצה פרק ז' וז"ל ובכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים שנאמר ואותנו הוציא משם שאף אותנו גאל הקדוש ברוך הוא ועל דבר זה צוה הקדוש ברוך הוא וזכרת כי עבד היית במצרים כלומר כאלו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית וכל זה נכלל במצות סיפור יציאת מצרי' בליל ט"ו לניסן וכו'--ומטו בבי מדרשא לבאר שעל ידי שמראה בעצמו כאילו הוא בכלל הנס ממילא הוא נחשב כבעל הנס ואז חייב להודות מדין בעל הנס.

ד. ברכת הגומל. כ' השולחן ערוך אורח חיים סימן ריט א' ארבעה צריכים להודות. יורדי הים כשעלו ממנה, והולכי מדברות כשיגיעו לישוב, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא, וסימנך: וכל החיים יודוך סלה. "חולה" "סורים" "ים" "מדבר". [ושם סעיף ב] מה מברך: בא"י הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב, והשומעים אומרים: מי שגמלך כל טוב הוא יגמלך כל טוב סלה. [ושם סעיף ג] צריך לברך ברכה זו בפני יו"ד, ותרי מיניהו רבנן, דכתיב: וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו [תהלים קז, לב], ואם לא שכיחי רבנן, לא יניח מלברך; ונהגו לברך אחר קריאת התורה, לפי שיש שם עשרה; ואם בירך בפחות מעשרה, יש אומרים שיצא, ויש אומרים שלא יצא, וטוב לחזור ולברך בפני עשרה בלא הזכרת שם ומלכות.

בסתירת המאמרים האם המלאכים אמרו שירה באמירת שירה א. על גבורות ה' ב. על ההטבה והחסד

ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה. [פרשת בשלח פי"ד פ"ב]

במגילה [דף י:] בסנהדרין [דף לט:] אמר רבי יוחנן מאי דכתיב 'ולא קרב זה אל זה כל הלילה' בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר הקדוש ברוך הוא מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה, ע"כ, ופירשו במדרש שמות [פ"ג פ"ז] שאצל המלאכים כתוב וקרא זה אל זה ואמר קדוש וגו', ואף כאן רצו לקרוא זה לזה לומר שירה, והשיב להם השי"ת שאינו זמן שירה משום שמעשה ידי טובעים ביד ואינו שמח בכך.

והקשו האחרונים דהלא ישראל אמרו שירה, ואם מלאכי השרת אינם יכולים לומר שירה מפני שאינו זמן שירה ושמחה, א"כ אף ישראל כן, וצ"ב.

ויש ליישב דהנה איתא בש"ס שם כך, כתוב 'זהיה כאשר שש ה' עליכם להיטיב אתכם כן ישיש להרע אתכם', ומי חדי הקדוש ברוך הוא במפתלן של רשעים, והא כתיב בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו, ואמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר כי טוב בהודאה זו לפי שאין הקדוש ברוך הוא שמח במפתלן של רשעים וכו', אמר רבי אלעזר הוא אינו שש אבל אחרים משיש, דיקא נמי דכתיב כן ישיש ולא כתיב ישיש.

הרי שהשי"ת משמח את ישראל ומשיש אותם במפתלן של רשעים, אך עכ"ז הוא עצמו אינו שש, ומעתה י"ל דמלאכי השרת אומרים שירה בשמים להשי"ת, ולכן כל שאינו שש אינו זמן שירה למעלה, אך ישראל במצב ששון שלהם באמת ראוי להם לומר שירה.

המהרש"א בסנהדרין הקשה דהלא איתא במדרש שם על הכתוב קדמו שרים אחר נוגנים, שאחר שישיראל וקשה ממה שאמרו בתלמוד שם שהמלאכים לא אמרו שירה, וכתב ליישב דרך לאחר שאמרו ישראל גם המלאכים, ובאמת הדברים מפורשים במדרש שם, שביקשו מלאכים לומר שירה ולא הניחן השי"ת, עד שאמרו ישראל שירה, ואז אמר שירה עם המלאכים.

ובשם משמאל [עניני ר"ה] כתב ליישב, דבליילה רצו המלאכים לומר שירה, ולא הניחן השי"ת, כי בליילה היה הזמן של טביעת המצריים, אך ביום אחר זמן הדין אמרו ישראל שירה, ואז אמר השי"ת עם המלאכים.

ולענייני נראה לבאר דברי המדרש, דבאמת משני פנים יש לומר שירה, א. גבורות ה', ב. על ההטבה וחסדי ה', ומעתה המלאכים כאשר באו לומר שירה, אין עליהם לומר שירה מדין הודאה, כי הרי לא הוטב עמהם, ואך שהם אומרים שירה על הנהגת גבורות ה', ולכן לא הניחן השי"ת משום שבהנהגה זו יש צער, אך ישראל מקבלי הטובה, הם צריכים להודות לה' על חסדו, וכלפי ההטבה שיש לישראל ודאי יש כאן זמן שירה.

ומעתה נראה דאף שבתחילה רצו המלאכים לומר שירה על הנהגת ה' לא הניחן ה', אך לאחר שישיראל אמרו שירה על חסדם בא השי"ת והמלאכים עמו להצטרף עם ישראל לומר שירה, והדברים מכוונים.

ומאמרו" שמעתי, שהמלאכים אינם יכולים לכוון בתרתי, לומר שירה מצד אחד, ומאיך להרגיש צער על איבוד מעשה ידי ה', אך ישראל יכולים לומר שירה על החסד מצד אחד, ומאיך להרגיש צער על איבוד מעשה ידי ה'. שכן 'מלאך' לשון 'שליחות', ואין מלאך יכול לעשות ב' שליחויות כאחד, אצל המלאך אין ב' בחינות, או שירה או עצב, ולכן המלאך אינו יכול לומר שירה, כאשר יש זמן צער על טביעת מעשי ידי ה'.

והוסיף לבאר באופן אחר, דהיא ממעלת ישראל שיש להם את כל הבחינות לפי הצריך לעבודת ה', שמחה ועצב משמשים בערבוביא, שמחה בשלימות מצד אחד, ועצבות מאידך, וכדמצינו בברכות [דף נט:] שמי שמת מורישו, אומר ברוך דיין האמת ואח"כ אומר הטוב והמטיב, הרי שעומד יהודי ומודה להשי"ת על הירושה שירש, ומאיך מתעצב על מיתת קרובו בברכת ברוך דיין האמת, וענין זה אינו שייך אצל מלאכי השרת.

ולעיל [עניני הלל] הבאתי בשם הגדת מעשה נסים, עה"כ הללו את ה' כל גויים שבחוהו כל האומים, כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם הללויה, הודו לה' כי טוב וגו', דב' עניני הלל נינהו, על גבורותיו, ועל חסדיו. שכן הגויים המקבלים טובה, אין זה ממיתת החסד שה' משפיע עליהם, אלא מצד ההשפעה הירדת לעולם בזכות ישראל, והנה לשון 'תודה' שייך רק אצל מקבל הטובה, שהוא נותן הודאה למטיב לו, ומעתה כוונת הכתוב כך היא, הללו את ה' כל גויים שהגויים צריכים להלל על מעשה ה', וזהו על רוממות וגבורות ה', אך לגבי ישראל נאמר 'כי גבר עלינו חסדו וגו' הודו לה' כי טוב, כי עלינו להודות על החסד שהטיב עמנו, יעו"ש.

הגאון רבי אברהם סלים שליט"א ראש ישיבת מאור התורה

ברכה על הנס

מקור הדבר שחייב אדם להודות על הנס, הוא בגמ' בברכות נד א, ולמדו זאת מיתרו שאמר ברוך ה' וכו'. והנה לשון הכתוב הוא שיתרו אמר "ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה וכו', עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים, כי בדבר אשר זדו עליהם". ובפשטות מה שאומר "עתה ידעתי וגו'" הוא סיפור דברים, שאומר שמכח הצלה זו הגיעה להכרה ברורה כי גדול ה' מכל האלוקים.

אבל נראה לבאר באופ"א, שבברכה על נס יש להודות על שני דברים, האחד על עצם ההצלה, ועוד שע"י הנס של ההצלה שרואים את יד ה', מגיעים לאמונה יותר בהירה בקב"ה [ועל דרך שכתב הרמב"ן סוף בא], ומה שאמר יתרו עתה ידעתי, הוא חלק מההודאה, שע"י יציאת מצרים הגיע להכרה של עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים.

ולפ"ז יש לבאר דבר נוסף, דהנה בשו"ע (או"ח סי' ריט ס"א), כתב שארבעה צריכים להודות, יורדי הים וכו' והולכי מדבריות וכו'. ושם בס"ה פסק השו"ע שאם בירך הגומל ונתכוין להוציא את חבירו וכיון לצאת, יצא אפי' בלי עניית אמן, והגרע"א הביא שם בשם ספר אורים גדול שנסתפק אם הולך מדבר יכול לפטור בברכת הגומל את יורדי הים, ולכאז צ"ב מה הספק, דמ"ש מאוכל תאנה שיכול לפטור אוכל תמר הואיל וברכתו שוה.

אמנם לפי משנ"ת ההבדל הוא, דברכת בורא פרי העץ היא ברכה על כל פירות העץ, ולכן יוצא בברכתו של חבירו אף שמברך על מין אחר, אבל ברכת ההודאה שגמלני כל טוב, היא ברכה על הישועה המיוחדת שהייתה לו, ולא רק על התוצאה שהגיע למחוז חפצו או שניצל, אלא שראה שה' בעזרו וע"ז הכיר את גבורת ה' והתעורר ליותר אמונה בבורא עולם, וכיון שההכרה של חולכי מדבריות אינה אותו סוג של הכרה של יורדי הים, יש ספק שמא אינו יוצא בברכה, והיינו שהנידון אם בשומע כעונה סגי בשומע נוסח הברכה, או דצריך גם התוכן של הברכה להיות שווה, ויש לפלפל בזה.

ולפי יסוד זה מבואר הכפלות בכתוב [תהלים קז טו], וידו לה חסדו ונפלאותיו לבני אדם, "חסדו" על ההצלה מהים ומהמדבר, "ונפלאותיו" על ראיית הפלא של ההצלה שע"י הגיע להכרה ואמונה חזקה.

אולם יש להוסיף, דאע"פ שנתבאר שההודאה על הנס, היא על מה שרואים את יד ה', ומגיעים לאמונה בהירה יותר בקב"ה, מ"מ צריך גם להודות על עצם ההטבה וההצלה שבנס. ובמק"א הארכנו לבאר דברי חז"ל בסנהדרין צ"ד ע"א גנאי הוא למשה וששים ריבוא של אמרו ברוך, עד שבא יתרו ואמר ברוך ה'. וע"ש שהשוו טענה זו לטענה על חזקיהו המלך שלא אמרו שירה על הצלת ישראל מיד סנהריב. ולכאז דמיון זה צ"ב, שהרי על הים אמרו את השירה ורק לא הזכירו ברוך ה', ומה החסרון הגדול בכך. ונתבאר בזה בהרחבה, שהתביעה היא, שעיקר השירה היתה שירות ותשבחות ולא הודאה על הנס, ומה שאמרו "זיהי לי לישועה" זהו רק בתור סיפור דברים של נס ההצלה.

ובזה מתבאר היטב, שינוי נוסח הברכה בין נס של יחיד לנס של רבים, שבנס של יחיד אומר ברוך שעשה לי נס וכו', ואילו בנס של רבים אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה, ולכאז למה לא אומר ברוך שעשה לאבותינו נסים, כמו בנס של יחיד, ולמה בברכה על נס של רבים, מקדים את הנסים לאבותינו.

ולפי המתבאר, יש הבדל בין נס של רבים לנס של יחיד, שבנס דרבים שאירע לאבותינו, הרי מטבע הדברים חסרה ההרגשה של הודאה על ההצלה של אבותינו, שהרי דבר זה אירע בעבר הרחוק, ועיקר הברכה על הלקח שנלמד מהנס, על האמונה וההכרה שהגיעו אבותינו אליה ע"י הנס, ולכן מקדימים שעשה נסים ואח"כ לאבותינו, דההדגשה היא "על הנסים" שהגיעו על ידם להכרה שה' השולט בכל. אבל בנס של יחיד הברכה וההודאה גם על עצם ההצלה, ולכן ההדגשה שעשה "ל"י נס במקום הזה. (נתיב התורה שמות)

'הודאה ושירה על הנס'

שני סימנים יש לנו בשו"ע א"ח המתייחסים לניסים. סימן ר"ח 'ברכות הנעשים על הנסים' וסימן ר"ט 'ברכת הודאת היחיד'.

הסימן הראשון מדבר בברכה שצריך לברך כאשר רואים 'מקום שנעשו בו ניסים לישראל' כגון מעברות הים ומעברות הירדן... וחומות יריחו מברך שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה'. ברכה זו נתקנה רק על נס שנעשה 'לכל ישראל או לרובן' אבל נס שנעשה 'לקצת ישראל' או 'שנעשה נס ליחיד' לא מברכים עליו כולם. בנס שנעשה ליחיד, רק היחיד עצמו, שלו נעשה הנס, מברך 'שעשה לי נס במקום הזה'.

הסימן השני מדבר על 'ארבעה צריכים להודות' שהם יורדי הים, הולכי מדבריות, חולה ונתרפא וחבוש בבית האסורים ויצא. 'וסימן וכל החיים יודוך חיים ר"ת חבוש, ייסורים, ים מדבר. 'ארבעה אלו לאו דווקא' כותב המחבר 'דהוא הדין למי שנעשה לו נס כגון שנפל עליו כותל... וכל כיוצא בזה כולם צריכים לברך הגומל'.

אלו שני דברים שונים, כותב ה'משנה ברורה': 'בשעה שארעה לו ההצלה צריך לברך ברכת 'הגומל' 'חייב להודות ולשבח לבורא על שהכין והזמין לו הצלה ברגע זה'. בנוסף לכך תקנו כי 'כשחוזר ומגיע שם אחר שקרה לו הנס' מברך 'שעשה לי נס במקום הזה', נעשה לך נס תברך הגומל. כעבור זמן כאשר תחזור לאותו מקום בו נעשה לך נס תברך 'שעשה לי נס במקום הזה'.

בסוף סימן ר"ח מביא המשנה ברורה: 'כתבו האחרונים מי שנעשה לו נס יש לו להפריש לצדקה כפי השגת ידו ויחלק ללומדי תורה ויאמר: 'הריני נותן זה לצדקה ויהי רצון שיהא נחשב במקום תודה שהייתי חייב בזמן המקדש' וראוי לומר פרשת תודה וטוב וראוי לו לתקן איזה צרכי רבים בעיר ובכל שנה ביום הזה יתבודד להודות להשם יתברך ולשמוח ולספר חסדו'.

בפרשת קרבן שלמים כתוב: 'אם על תודה יקריבנו' בזמן שבית המקדש קיים היה עליו להביא קרבן שלמים לתודה. כמו שפירש רש"י 'על דבר הודאה על נס שנעשה לו כגון יורדי הים והולכי מדברות וחבושי בית האסורים וחולה שנתרפא שהם צריכים להודות שכתוב בהן 'יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם ויזבחזו זבחי תודה'.

יחד עם 'קרבן תודה' מביאים ארבעים לחמים מסוגים שונים. שלושים מהם 'חלות מצות' ועשרה מהם חמץ. הגמ' במנחות אומרת שמתוך ארבעים הלחמים שמביאים בקרבן התורה שלושים ושישה לחמים חוזרים לבעלים והכהן לוקח רק ארבעה לחמים.

אמנם קרבן תודה הוא שלמים, אך הוא שונה מכל קרבנות שלמים ש'הרבה באכילתו וקיצר בזמנו'. קרבן תודה הרבה באכילתו בנוסף לבשר עוד שלושים וששה לחמי תודה וקיצר באכילתו ששלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד ותודה נאכלת ליום ולילה בלבד והלילה הזה הוא רק עד חצות.

פרק ק"ז בתהילים מדבר על הארבעה החייבים להודות על הנסים שאירעו להם מתחיל בפסוק: 'הודו לד' כי טוב כי לעולם חסדו יאמרו גאולי ד' אשר גאלם מיד צר' מי שזכה ונמנה על ארבעה אלו יש עליו לעשות שני דברים: 'יודו לד' חסדו ונפלאותיו לבני אדם'. להודות לקב"ה על הנס שנעשה לו ובנוסף לזה יש עליו מצווה לספר 'ונפלאותיו לבני אדם'. לספר לבני אדם את הנפלאות שעשה לו הקב"ה.

זו הסיבה שהרבנות תורה באכילת שלמי תודה וקיצרה בזמן האכילה. כדי שיוכרח מביא הקרבן להזמין רבים מידידיו לסעודה לספר 'נפלאותיו' לכמה שיותר 'בני אדם' כדי שלא יגיע ח"ו 'לנותר'. 'ברכת הגומל' שהיא במקום קרבן תודה צריכה גם היא להיאמר בעשרה, בציבור. כדי שיתקיימו שני הדברים: 'יודו לד' חסדו' וגם 'ונפלאותיו לבני אדם'.

על הפסוק: 'הללו את ד' כל גוים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו' יש ששאלו מדוע הגוים ואומות העולם צריכים להלל ולשבח לקב"ה על חסדו עם ישראל? והשיבו בהקדימם, משל לסומא שהיה יוצא מידי יום מביתו כשהוא נוטל עימו את כל רכושו, כיס מלא מטבעות זהב. שניים משכניו שחמדו את מטבעות הזהב של שכנם הסומא, החליטו לחפור בור בדרכו הקבועה של הסומא ותכננו כי כאשר ייפול הסומא לבור הם יבואו 'לעזור' לו ויטלו ממנו את הכיס עם מטבעות הזהב.

למחרת, המתינו ליד הבור וראו מרחוק את הסומא יוצא לדרכו כמידי יום וכיס המעות עליו. הסומא התקדם לעברם וממש בשנייה האחרונה לפני שהגיע לבור, סב על עקבותיו וחזר לביתו.

הודאה על נס

גדר נס

יש לדון מהו נס, הנה לענין ברכת הגומל הגדרת נס הוא דבר שיוצא מסדרו של עולם, כמעט דבר פלאי שעמד עליו שור לדורסו והוא יצא מתחתיו כמבואר בס"י רי"ט והענין חיוב הודאה על נס יש לדון הזה עמא לפי הרגשתו של אדם הדבר תלוי והיינו מי שהיה ממצוקה ח"ו ולפי דעתו זו מצוקה גדולה ויצא לדעתו מאפילה לאורה כיון שלהרגשתו נעשה לו נס חייב להודות על זה כמו כן יש לדון להיפך מי שנעשה לו נס גדול ואינו בר דעה ולא חלי ולא מרגיש ולא מבין שניצל מרדת עחת, האם יש לחייבו להודות כפי שמסתבר.

הכניס עצמו לסכנה

ידוע מש"כ הרלב"ג כי אדם חכם צריך לזהר מסכנה רחוקה, כמו"כ ידוע מש"כ המס"י "היכא שההיזק מצוי ונודע יש לירא", כמו כן מה שאנו נוהגים לעבוד עבודות אך אם יש בהם סכנה קצת ח"ו זה משום שיש צורך גדול, ולצורך גדול מותר לאדם להכניס עצמו לסכנה רחוקה כמו יורדי הים או שכיר שעולה בהנין, יש להתבונן לענין אדם שהכניס עצמו לסכנה גדולה בחנם וניצל אם יודה על נס או כיון שעשה עבירה הוי ליה כעין מצוה האהה בעבירה, וכגון חולה ב"מ שהרופא אסר עליו מאכל מסוים והוא אכל ממנו הרבה, והצילוהו או שמאיזו סיבה המאכל לא השפיע האם יודה על זה או שאין להודות על הצלה שנעשתה מעבירה.

הודאה יבשה

יש להתבונן מדוע לא אומרים 'על הניסים' בברכת על המחיה, ואמרו דרך צחות, כי הודאה במשפט קצר לא נחשבת הודאה, ושמעתי שאחד מגדולי הפוסקים זצ"ל לא כיוון כל כך בברכת 'עודה לך' וחזר על ברכה זו, יש מקום לצדד מי שהודה וליבו כל עימו שחייב לחזור, אך כי לא חוזרים הלתי על ברכת אבות ופס' ראשון אם לא כיוון יש מקום לומר שגם ההודאה על נס אם לא כיוון בה חסר לה שם הודאה, וחייב לחזור.

נשאלת השאלה מי צריך לברך 'הגומל' ? הסומא הרי אינו יודע מכלום, הוא לא ניצל ואין לו על מה להודות. השכנים הזוממים הם צריכים להודות על שלא עלה בידם לפגוע בסומא.

עם ישראל אינו יודע מה זממו לעשות לו הגוים ואומות העולם. אילו תוכניות רעות שלהם לא יצאו לפועל. לכן אנחנו אומרים: 'הללו את ד' כל גוים שבחוהו כל האומים' כי רק אתם הגוים יודעים מאיזה אסונות רח"ל עם ישראל ניצל מפני 'כי גבר עלינו חסדו' של הקב"ה.

שלוש פעמים בכל יום עלינו להודות לקב"ה 'על ניסוך ועל נפלאותיך שבכל יום עמנו'. עלינו להתבונן, לראות ולהכיר את חסדיו הגדולים של הקב"ה עמנו 'ערב ובוקר וצהריים'. לא נהיה כפויי טובה ח"ו ו'תמיד נספר תהילתך ונהלל שם תפארתך'.

סעודת הודאה על הנס

שהבעל שלמי תודה כשהוא רואה ששלמיו אינם נאכלים אלא ליום ולילה עד חצות מזמין על שלמי תודתו אחיו ואוהביו ומידעיו לאכול ולשמוח עמו ושאלו זה את זה על מה היתה תודתו הוא יגיד להם הנסים והנפלאות שעשה עמו ה' וירממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו (תהלים ק"ז), ואילו היו שלמי תודה נאכלים כשאר השלמים לשני ימים ולילה אחד לא היה בעל הנס מזמין לשום אדם כי לשני ימים ולילה אחד בבית אחד יאכל, אבל בראותו הבשר והלחם רב בביתו ושלא יאכל אלא ליום ולילה אחד בהכרח יקרא רבים ממידעיו ואחוזות מרעיו לאכול, ובנצי"ב הוסיף לפרש הפסוקים בתהלים "לך אזבח זבח תודה ובשם ה' אקרא", אולם זה לא מספיק אלא "בחצרות בית ה' וגו'", צריך לפרסם הנס כמה שיותר לבני אדם. וא"כ יוצא שיש ענין לספר חסדי ה' לפני אנשים רבים. ועפ"י כתבו לפרש הפסוקים בתהלים (ק"ז פס' כ"א-כ"ב) "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברנה", דבתחילה עיקר החיוב לגמול על הטובה ע"י סיפור נפלאותיו לבני אדם, ולכן אמרה תורה שביא קרבן תודה, ועי"ז יספרו מעשיו ברנה, ואז יתקיים החיוב לספר נפלאותיו לבני אדם. ולפי"ז נראה דעדיף לעשות סעודה בהשתתפות כמה שיותר אנשים שע"ז נאמר "ברב עם הדרת מלך" שע"י שמפרסם את ניסיו לפני הציבור אז יהיה הדרת מלך כמה שיותר.

רבינו בחיי בפרשת צו מונה בין חייבי קרבן תודה עובדי ימים היוצא מבית האסורים העובר במדבר ונתרפא מחליו, גם חתן, דהיינו צריך להודות להקב"ה שזכה להקים בית נאמן בישראל. ונראה לפי הנצי"ב והאברבנאל שהסבירו דמטרת קרבן תודה לשבח ולהלל את הקב"ה על הנס, ופרסום הנס צריך להיות ברבים, ומשום כך נאמר בגמ' כתובות שצריך להיות בסעודת שבע ברכות פנים חדשות, דהיות וחתי מביא קרבן תודה, וגם בזה"ז שאין קרבן תודה חייב החתן להרבות בהודאה על החסדים שנשפע עליו, ולכן צריך פנים חדשות בכל יום כדי להרחיב את מעגל המשתתפים בשמחת השבח וההודאה.

נעשה לו נס יעשה צרכי רבים

מובא במסכת שבת דף ל"ג ע"ב דכל אדם שנעשה לו נס צריך לפקח ולעשות צרכי רבים, והראיה מיעקב אבינו ע"ה דהואיל שנעשה לו נס שנרפא מצלעתו כשנאבק עם המלאך לפיכך "זיחן את פני העיר" דהיינו שתקן צרכי רבים, וכך פסק המגן אברהם באו"ח סימן רי"ח ס"ק ד'.

ונראה לומר דמה שכתוב בגמ' שבת שצריך לעשות צרכי רבים כשנעשה לו נס, משום דעל ידי כך הוא מוסיף לעצמו זכויותיו אשר התמעטו זכויותיו בשביל הנס שאירע לו, וזה שאמר רשב"י שהיות ונעשה לו נס והתמעטו זכויותיו יפעל לזכות את הרבים ויוסיף לעצמו זכויות לעומת נכיון הזכויות שנגרם עקב הנס. בס' שלמי נדרים בדברי הקדמתו לס' מביא מש"כ לפרש בעל ישועות יעקב לבאר מה שאמרו חז"ל במסכת שבת נ"א ע"ב "מעשה באדם שמתה אשתו והניחה לו בן לינק ולא היה לו שכל מניקה ונעשה לו נס ונפתחו לו דדים וכו', ואמר רב יוסף בא וראה כמה "גדול" אדם זה שנעשה לו נס כזה, אביי אמר כמה "גרוע" אדם זה שנשתנו עליו מעשה בראשית", ומסביר שאין מחלוקת בין האמוראים ושניהם אמת, כי בוודאי אדם זה גדול הוא שנעשה לו נס כזה, אך עם זאת כמה גרוע הוא שנגרעו זכויותיו, ומי לנו גדול מיעקב אבינו ע"ה שאמר "קטנתי מכל החסדים", לאור זה מבאר על נכון מה שעונים לזה שמברך ברכת הגומל לאחר ברכתו "מי שגמלך כל טוב הוא יגמלך כל טוב סלה" ולא מספיק בעניית אמן כמו בשאר ברכות שעונים השומעים אמן בלבד, אבל הכוונה היא שמברכין אותו ושלא ינוכה לו מזכויותיו בעבור הנס שנעשה לו, לכן אומרים לו מי שגמלך טוב הוא יגמלך "כל טוב סלה" בלי נכיון, וכמו שאומרים בברכת המזון "מכל טוב לעולם אל יחסרנו" שיש לפרש ג"כ שמכל טוב שגמלנו לעולם הנציח אל יחסרנו (עי' שו"ת אבני נזר או"ח תשובה ל"ט שו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן פ"ח ובשו"ת תירוש ויצהר סימן ר"ח).

נהגו העולם לערוך סעודת הודאה על כל צרה שנחלצו ממנה בחדשי ה' מובא בגמ' ב"ק (פ' ע"א) "רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן ואמרי לה לבי ישוע הבן". וכתב בים של שלמה (ב"ק פ"ז סימן ל"ז) וז"ל "ונראה כל סעודה שאדם עושה שלא כדרך מרעות ושמחה אלא כדי ליתן שבח למקום או לפרסם המצוה או לפרסם הנס קרוי סעודת מצוה". וכך כתב בשו"ת חוות יאיר (סימן ע'). המשנה ברורה (סימן תר"ע סק"ט) מציין דברי הי"ש. בעל החי' אדם (כלל קנ"ה סעיף מ"א) כתב וז"ל "מי שאירע לו נס וכו' ונ"ל דאותה סעודה שעושים בשביל הנס היא סעודת מצוה ולא כמש"כ הפרי חדש או"ח סימן תצ"ו, וכן אנו עושין על הנס שנעשה לנו בשנת תקס"ד אור ליום ט"ז כסליו שהיתה הריגה גדולה בחצר שאני דר בו ונפלו כמה בתים בחצר וגם בית אחד שלי ומחדר שהיו שם כל בני ביתי וקורה אחת והחומה נפל על בתי עד שהיה כפסע בינה לבין המות וכן אשתי נפצעה בפניה וכו' ולמען ספר נפלאות ה' כדכתיב "זכר עשה לנפלאותיו" קבלתי עלי ועל זרעי בלי נדר יתאספו יחד תיכף אחר מעריב וידליקו נרות כמו ביו"ט ולומר שיר היחוד כולו בנעימה ואחרי זה לעשות סעודה ללומדי תורה לפי שאפשר". בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן קס"א וקצ"ג) מציין מש"כ בשו"ת מהר"ם אלשקר (סימן מ"ט) והביאו המג"א (סימן תרפ"ז) שיכולים בני העיר להתקין בהסכמת חרם עליהם לעשות פורים ביום שנעשה להם נס. (עי' שדי חמד מערכת כללים י' כלל נ"ג ובשו"ת ראשית ביכורים דף פ"ז שהאריכו בזה). כתב בס' כף החיים (או"ח סימן רי"ח אות ט') "נתפשט המנהג וכן הובא בשלה"ק שכמה גדולי ישראל שהיו בצרה וניצלו שבכל שנה ושנה באותו היום מתבודדים עצמם בתפילות ותשבחות לקל ית"ש על התשועות שהיה להם עפ"י הנס ואח"כ לשמוח קצת עם אוהביו ורעיו כפי השגת יד והוא לפרסום נס, והוא מנהג נכון". וכן מפורש בשאלות דרב אחאי גאון פרשת וישלח (סימן כ"ז) "דמחייבין בית ישראל לאודיי ולשבוחי קמי שמאי בעידנא דמתרחשי להו ניסא". בקונטרס מגילת איבה להגאון בעל תוספות יו"ט כתב שביום שיצא מצרה לרווחה אור ליום שני של ר"ח אדר עשה סעודת הודאה חגיגית והוא מצוה לבניו ולזרעו אחריו שגם הם יחוגו את סעודת ההודאה באור ליום א' באדר עבור הניסים שנעשו לו. (עי' שו"ת בית הלוי בהקדמה), וכתב המשנ"ב (סימן רי"ח ס"ק ל"ב) "זכתו האחרונים מי שנעשה לו נס יש לו להפריש כסף כפי השגת יד ויחלק ללומדי תורה ויאמר הריני נותן זה לצדקה ויה"ר שיהא נחשב במקום תודה שהייתי חייב בזמן המקדש, וראוי לומר פרשת תודה וטוב וראוי לתקן איזה צרכי רבים ובכל שנה יתבודד ביום הזה להודות לה' יתברך ולשמוח ולספר חסדו".

כמה אנשים צריך בסעודת הודאה

יש לדון האם צריך בסעודה זו דוקא בעשרה אנשים או אפשר גם בלא עשרה. ולכאורה מדברי הקיצור שלחן ערוך (סימן ס"א סעי' ג') שכתב דבכל שנה ושנה יתבודד להודות לה' ולספר הנס וכו', משמע שלא צריך דוקא עשרה, וכן מבואר בשו"ת חוות יאיר (סימן ע') דאף דסעודת הודאה נחשבת לסעודת מצוה מ"מ אין צריך דוקא עשרה אנשים לסעודה, דכל ענין הסעודה אינו אלא מנהג בלבד וסעודת מצוה תחשב גם כשעושה לבדו, ורק לגבי ברכת הגומל מצינו לברך בפני עשרה, אולם זה ברור דבקיבוץ מנין ויותר שמזמין לסעודה יש בו משום כבוד הבורא יתברך, וכך משמע בשו"ת מהר"ם מינץ (סימן קי"ז). בס' ארחות חיים (ספינקא, סימן רי"ט אות ה') מציין מש"כ רש"י באיוב (ל"ג, כ"ז) שכתב "עשה שורות של אנשים כשניצול מחליו ויתודה ליוצרו". (עי' שו"ת חיים שאל להחיד"א ח"ב סימן י"א).

צריך לפרסם את הנס ברבים

האברבנאל בפרשת צו וכן הנצי"ב בהעמק דבר (ויקרא ז', י"ג) העירו למה הבדיל ה' ששלמי תודה נאכלים ליום ולילה אחד מכלל שאר השלמים שהיו נאכלים לשני ימים ולילה אחד, והסבירו דהוא לפרסום הנס, וזה

הנושאים הבאים

יתרו- איסור לא תחמוד, לא תחמוד בית רען (כ יד).
משפטים- נזקי אש, כי תצא אש (כב ה).
תרומה- הפסקה.
תצוה- שמן בהלכה, ויקחו אליך שמן זית

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכה תמציתית וייחודית
להשית בחנויות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נכתב,
ראשונים, אחרונים, חסידות

דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מרן רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד זללה"ה

שבט תשע"ט

..... דברי מוסר והתעוררות

גליון מס' 180

לזכות ליראה צריך להשקיע עמל

כל חיי האדם צריכים להיות על יסוד האמונה והיראה, ותחילת היראה הוא מידת הזהירות, אין שום דבר שאינו בכלל הזה שצריך בו זהירות, אלא שלזכות ליראה צריך להשקיע צריך עמל, שלמה המלך אמר "אם תבקשנה כספך וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ד'" כדי להשיג יראה צריך להתייגע כאותם אנשי העולם העמלים ומתייגעים לחיפוש כסף ומטמונים, אנשים מוסרים נפשם ממש ומכניסים עצמם לידי סכנה במטרה להרויח כסף, דבר זה צריך להיות עבורינו משל ללמוד את החיוב שיש עלינו כדי שנשיג יראת השם.

ואחרי שהאדם עמל ומתייגע להשגת היראה אז זוכים להשיג דרגות עליונות הרבה יותר מהיכולת שיכול להשיג בכוחות עצמו, "ודעת אלוקים תמצא" הנה הזכיר הכתוב לשון מציאה משום שהאדם בכוחותיו הוא מוגבל ואינו יכול להשיג אלוקות כלל, רק לראות את דרכי הנהגתו, אך אחר שהתייגע וזכה להשיג יראת אלוקים הקב"ה נותן בתורת מציאה שיוכל להשיג את דעת אלוקים. ובמסילת ישרים כתב דמעתל הקדושה תחילתה ביקוש וסופה מתנה, דהיינו שאחרי שאדם משתדל כפי יכולתו להשיג את הקדושה, מזכהו הקב"ה שיגיע למעלה הזו של "והייתם קדושים כי קדוש אני".

[מתוך שיחה בישיבת כנסת יחזקאל - אלעד].

הכל בחשבון מדויק לטובתינו

למע"כ היקרים והנעלים משפחת... שיחיו לאו"ט.

שמעתי בצער על מצבכם הדחוק, והנה קטנים ודלים אנחנו מלהבין דרכי שמים, ואיננו יכולים לדעת למה הקב"ה מעשיר ומרומם לאחד ומשפיל ומעני לרעהו, אולם זאת נדע ללא ספק ופיקפוק כי כל הנעשה אינו תוצאות המקרים, אלא הכל, מתחילה ועד סוף, נעשה על ידו ית"ש בהשגחתו הפרטית על כל אחד ואחד, והכל בחשבון מדויק לטובתינו, כי הוא ית"ש אבינו אב הרחמן טוב ומיטיב והוא מקור הטובה שכל הרחמים והטוב שיש בבריאה הוא ממנו ית"ש, ולא רק שהוא טוב ומיטיב אלא הוא היחידי שיכול להיטיב שיש לו ממה להיטיב שהכל בידו העושר והכבוד מלפניו, וזהו גופא הנסיון שלנו לעמוד באמונתנו השלימה אף במצבים של צר ומצוק, ולחזק עצמינו לעשות המוטל עלינו מתוך שמחת החיים ולא בעצבון ודכדוך, ולקוות אל השם אלוקינו שתהא החושך סיבת האורה ומתוך המצב הזה נצא בעזרתו ית"ש למצב של אורה אושר והרחבה. חזקו ואמצו, ותחזקו זא"ז באהבה וריעות ובמנוחת הנפש.

סיבת מלחמת עמלק בישראל - רפיון באמונה

כתוב בפסוק בפרשת בשלח: "ויחנו ברפידים ואין מים לשתות העם, וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים וגו' ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסותם את ד' לאמור היש ד' בקרבנו אם אין" ובתר הכא כתיב "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים".

הנה אין ביכלתנו להבין כלל על הכלל ישראל שהיו בדרגה גבוהה כל כך איך באו לידי מריבה עם משה רבינו ולא עוד אלא שהתורה הק' מעידה שבמריבתם היה אמירה של "היש ד' בקרבנו", אמנם רש"י ז"ל הביא דברי חכמינו ז"ל: "סמך פרשה זו למקרא זה לומר תמיד אני בינכם ומזומן לכל צרכיכם ואתם אומרים היש ד' בקרבנו אם אין, חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים אלי ותדעון היכן אני, משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך היה אותו הבן רואה חפץ ואומר אבא טול חפץ זה ותן לי והוא נותן לו וכן שניה וכן שלישית, פגעו באדם אחד אמר לו אותו הבן ראית את אבא, אמר לו אביו אינך יודע היכן אני השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו". והיינו שהיה טענה על כלל ישראל שלא הרגישו די את ההשגחה של הקב"ה עליהם, ולכך הביא עליהם הקב"ה את מלחמת עמלק.

כל מהלך החיים אדם צריך לחיות באמונה

דברי רש"י אלו צריכים לתת לנו הבנה ברורה על המצב של כלל ישראל עם הבורא עולם בכל שנות קיומנו, שכל קיום כל יחיד ויחיד מישראל הוא ממצב של "תמיד אני בינכם ומזומן לכל צרכיכם", כל מה שיש לאדם מרגע יצירתו עד הרגע האחרון של החיים בכל איבריו ובכל תנועותיו הכל הוא בגלל שהקב"ה מזומן לתת לו כל צרכיו, אדם צריך לחיות באמונה הזאת תמיד, וזהו "צדיק באמונתו יחיה" שכל מהלך החיים הוא עם אמונה, בין החיים הגשמיים, ובין החיים הרוחניים שכל פעולות קיום המצוה נעשה עם האמונה השלימה בהקב"ה.

"ועתה ישראל מה ד' אלוקיך דורש מעמך כי עם ליראה וגו' " כשחיים עם האמונה אז מגיעים לידי יראה שזהו ההיפך של עמלק "ולא ירא אלוקים".

היראה היא יסוד היסודות של קיום רצון השי"ת, ורק אחר שקונים את מדרגה הזו של יראה אפשר לעלות בסולם הדרגות הרוחניות הכתובות שם בהמשך הפסוק, הליכה בדרכיו, אהבה וכו', ובמסילת ישרים בהקדמה כתב שכלל במקרא זה את כל חלקי העבודה הנרצית, אלא שההתחלה של הכל הוא "יראה".

והנני מברך אתכם בכל לב שישלח לכם השי"ת ישועתו במהרה
ידון לצאת לרווחה, ותראו רב טובה וברכה כל הימים ברב נחת
ושמחה.

חיי השלוה האמיתית על ידי אמונה

...במתנתיתן במסכת קידושין [פ"ב א'] איתא לעולם ילמד אדם
לבנו אומנות נקיה ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו שאין
אומנות שאין בה עניות ועשירות שלא עניות מן האומנות ולא
עשירות מן האומנות אלא הכל לפי זכותו, רבי שמעון בן אלעזר
אומר ראית מימך חיה ועוף שיש להם אומנות והם מתפרנסים
שלא בצער והלא לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש
את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער, אלא שהרעותי מעשי
וקיפחתי פרנסתי. למדנו בדברי חז"ל כי עיקר תכלית הבריאה
היא לשמש את קוני, וא"כ כל מצב החיים בעולם -אף הקשיים
ומצבי הצער- הוא חלק ממעשה הבריאה שצריכה להביאו
לתכלית הנרצית, וא"כ אין דבר כזה של אתפרנס בצער, משום
שכשיחיה האדם עם ההבנה של יסודות אלו ובאמונה שלימה
של ידיעה זו הרי שלא ירגיש את הצער, כי יודע הוא שבמצב זה
מתקיים רצון השי"ת, וזהו חיי השלוה האמיתית שלא יחוש
שקיפח את פרנסתו, אלא ש"כשהרעותי מעשי" כשמאבד האדם
אמונה זו אז קיפחתי פרנסתי.

[מתוך דרשה בשבע ברכות]

"וצדיק באמונתו יחיה"

חז"ל אומרים בא חבקוק והעמידו על אחת "וצדיק באמונתו
יחיה" דהיינו שהאמונה היא יסוד כל חיי האיש הישראלי. מה
הפירוש "וצדיק באמונתו יחיה", האם כפי שההמון מבין
ששואלים אחד האם אתה מאמין בבורא עולם והוא מסתכל
בתמהון שבודאי הוא מאמין ועל מה השאלה כלל?! זה בודאי
לא מספיק בשביל שיהיה מקיים המצוה כמאמרה, וזה גם עדיין
אינו בכלל צדיק באמונתו יחיה. אלא צדיק באמונתו הוא דוקא
כאשר יהיה במצב של "יחיה" ממש, שכל מאורע ומאורע
שנעשה בעולם, בין במדינות בכלל, ובין באופן פרטי אצלו
משפחתו על הכל יסתכל בהסתכלות של אמונה, לחיות בראייה
שהכל ממש מהקב"ה. לחיות את הידיעה של "אין אדם נוקף
אצבעו למטה אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה" כל תנועה

ותנועה אפילו נקיפת אצבע, אין שום דבר שגורם לקיומה אלא
רק רצונו ית' בהשגחה פרטית.

הצדיק שבאמונתו יחיה, כל מאורעות שעוברים עליו בימי חייו
בין החלקים הטובים ובין הסבל שעובר והרעות שרואה, בכולם
הוא רואה וחש את האמונה. ולשלימות כזו צריך האדם להגיע
שתמיד תמיד לא יסיח דעת מהאמונה. כלשון הכתוב "יחיה"!!!
האמונה היא אצלו מהלך החיים. זהו בכל התקופות והזמנים,
במיוחד בתקופה שלנו שאנחנו חיים בה, אשר היא תקופה
מיוחדת שיש הרבה נסיונות, בתקופה כזו צריך להתחזק ביסוד
האמונה. לחיות אמונה.

[מתוך שיחה בהיכל הישיבה]

להכיר תמיד דמאן דיהיב חיי יהיב מזוני

אמרו חז"ל [ב"ר פס"ה ט"ו] "ויאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני" ר'
יוחנן ור"ל חד מנהון אמר אם לקורבן המציא לך הקב"ה שנאמר
"וישא אברהם את עיניו והנה איל" למאכלך עאכ"ו, ואחרנא
אמר אם לזווג המציא לך דכתיב הקרה נא לפני היום וכו'
למאכלך עאכ"ו, דברי חז"ל נותנין לנו הבנה מחודשת ואור חדש,
דהנה איל זה שהזמין הקב"ה לאברהם הרי ידענו מדברי המשנה
באבות שהיה מוכן מששת ימי בראשית, וכך בזיווגו של אדם
למדנו בדברי חז"ל שמוכן הוא משעת בריאת האדם, ובהכרזה
שהכריזו קודם יצירת הוולד כבר נעשה הזיווג ומוכן וקיים הוא
בעולמו של הקב"ה, ואינו מתחדש בהצעת השדכן, ובפעולות
שנעשים על ידינו כאן, ומאלו הדברים נשא יעקב ק"ו ואמר
ליצחק אביו שאם אילו וזיווגו הזמין והכין הקב"ה מראש, כ"ש
מאכלך.

הרי לימדנו כאן שלא רק זיווגו כך הוא אלא כל צרכי האדם
מזמנים ועומדים הם עבורו מתחילת היצירה, כמו אילו של
אברהם וכמו זיווגו של אדם, ודבר זה מחייב את האדם להכיר
תמיד דמאן דיהיב חיי יהיב מזוני, שהקב"ה נותן חיים ובוודאי
יתן גם מזונות, ומכח האמונה באמיתות הדבר הזה גופא, ובזכות
הבטחון השלם בו ית', כבר בטוח הוא שיתן לו הקב"ה את
מזונותיו שהוכנו והוזמנו בעבורו משעת יצירתו.

[מתוך דרשה בשמחת שבע ברכות].

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון

לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן

ביאר רבינו את דברי חז"ל אלו שאמרו לנו לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, היינו, שלימוד תורה, וקנין אמיתי בתורה, אפשרי דווקא בצורת חיים
כאלו כשל אוכלי המן, שלא משקיעים טירחה בענייני עוה"ז אלא כל צורך גשמי אשר צריך האדם יוצא הוא לפתח ביתו ומקבל את זה, ולמדנו
בדברי חז"ל שהזכיה לזה הוא כל אחד לפי דרגתו, מי שזכה היה מקבל את צרכיו בלא טירחה, והאיש אשר היה חסר לו בשלימות נפשו היה צריך
לטרות בהשגת מזונותיו.

יסוד הבית של בן תורה צריך להיות האמונה והביטחון בהשגחה פרטית מתוך ידיעה ברורה שחיוזוק בזה יזכהו שלא יחסר לו כלום, כמאמר הכתוב
"לא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם", וצריך לעמוד שהבטחון והאמונה יהיה בשלימות ובאמת, אשר במקום לחפש גשמייות צריך לתת עמלו
לחפש לראות וללמוד בכל אשר קורוהו את יסודות האמונה, שאם יזכה בהם לא יחסר לו מאומה, ולשם כך צריך לנהל את חייו בהבנה שכל צרכי

העולם ניתנו לו רק לצורך לימוד התורה והתקרבות לבורא, וכדי לאפשר לו לבנות בית יהודי שיהא בית ועד לחכמים, ובכך אכן יתעלה ויתחזק ביסודות האמיתיים דמאכלך מוכן לך מתחילת היצירה, ובוה יזכו לנחת וכל טוב ממנו ית'.

# # #

אמר רבינו: ככלל יסוד חיים של תורה, הוא, להתלמד ולהתרגל לחיות במה שיש, ולהרגיש אושר החיים שזוכים להסתפק ולסדר אופן החיים כפי הקיצבה שיש בידינו. באופן כזה החיים גם יותר רגועים ויותר מאושרים, כמאמרם ז"ל: איזהו עשיר השמח בחלקו.

לפני נישואי, הדריכני בזה באופן מפורט מורי ורבי הגה"צ רבי מאיר חדש זצוק"ל [שהרבה קיבלתי ממנו בשנות לימודי בשיבת חברון], וישב עמי כאב עם בנו ופירט את כל ההוצאות שיהיו, לעומת ההכנסה בחיי היום יום. וב"ה שהנהגתי עצמי ובייתי כפי זה, ובשנה ראשונה לא הזדקקנו לשום הלוואה, וזה כולל גם לא לקנות בחנות בהקפה. ושנה ראשונה, כפי מה שנוהגים בה ומייסדים בה את יסוד החיים - יש לה השפעה לכל החיים. ואכן זכיתי שלא הזדקקתי להלוואות מעולם, חוץ מפעם אחת בעת נישואי א' הילדים, ופרעתי אותה לפני זמנה. תמיד הסתפקו במה שהיה, וגם כשהיה מצב של דחק גדול, לא ביקשו יותר ממה שהיה.

אמנם ללא סתירה כלשהי נשא רבינו בעולם של בני התורה החיים בצמצום ומהם בדחק והוגים בתורה ברב עמילות ושקידה, הרבה יגיעות בגוף ובנפש טרח רבינו עבורם, כאשר נתן מזמנו ומכוחותיו לילך להשתתף באסיפות ולנאום דרשות כדי לעורר נדיבי לב בארץ ובגולה לעמוד לימים. ובמיוחד כאשר יצא מגדרו ואזר תעצומות נפש לפנות ליחידים באופן פרטי לבקשם ולעוררם על כך דבר שהיה מנוגד לטבעו ותכונת נפשו, והכריח את עצמו בקושי נפשי לעשות זאת רבות פעמים וכל פעם ראו את המאמץ הגדול בזה, ובו בזמן שהיה יכול לפטור עצמו בכל מיני סיבות ואמתלאות, ובמיוחד כאשר היה פעמים שביקשו ממנו לפנות פניה אישית ובתוך הדברים אמרו לו שאנשים גדולים אחרים העומדים בראש העדה אינם מוכנים לפנות בצורה ישירה ולכן מתבקש הוא לעשות זאת, וזה היה סיבה שגם הוא היה יכול לפטור עצמו ולא נמנע לעשות בע"פ ובכתב. חלק מיוחד היה גם פניותיו לגדולי תורה ורבי קהילות לפעול בזה. ונביא בזה את מכתבו של רבינו להגאון ראש ישיבת טעלז בשיקאגו זצ"ל, שנסתלק בחודש שעבר.

למעלת כבוד הגאון הגדול אוצר התורה והיראה כש"ת מוהר"ר אברהם חיים הלוי לוין שליט"א [זצ"ל].

ראש ישיבת טעלז - שיקאגא.

אחד"ש כגת"ר שליט"א וכל המסתופפים בצל בכבוד הראוי.

הנה בודאי ידוע למעכבג"ר שליט"א מצבם של לומדי התורה בני המוללים פה באה"ק, אשר הלחץ והדחק רב הוא מאד, ויש שהוצאתם בצמצום רב אף לצורך המחיה וההוצאות ההכרחיות, ויש מהם אשר אין להם כדי פרנסתם לתת לחם לפי הטף ממש, ובפרט אצל אלו שנתברכו במשפחות גדולות שאין להם כדי ההוצאות. לזאת נתעוררו ראשי הישיבות וכמה מחשובי העסקנים מארה"ב לעמוד לישע אחיהם והקימו את הקרן להחזקת בני תורה באה"ק כדי לתת סיוע בתמיכות כספיות לעמלי התורה הנצרכים בפרט בערבי יו"ט שההוצאות רבות יותר, וב"ה כי חפץ ד' הצליח בידם ובשנה שעברה עלה בידם לאסוף סכום גדול לפני חג הפסח וחילקוהו לאלפי אברכים על פי רשימות שניתנו מהרבנים הגאונים ראשי המוללים שליט"א שהמליצו על הנצרכים ביותר מבין האברכים עד כמה שידם יד אדם משגת, והדבר הביא ישע רב ושמחה ואורה בבתים רבים, וגרם לשמחת החג ממש אצל אלפי עמלי תורה ובני משפחותיהם שיכלו להכניס היום טוב כדבעי.

והנה כפי שנמסר לי הרי מעכבג"ר שליט"א היה מן העושים והמעשים הרבה לטובת הדבר הגדול הזה, ואף עורר לבב כל רבני הקהילות במדינתו להיות שותפים במצוה זו, לזאת באתי גם השתא לבקש ממעכבג"ר שליט"א אשר בודאי מצב האברכים עמלי התורה קרוב מאד ללב, להחזיק במצוה ולהיות גם בשנה זו מעורר ומעשה למען יוכלו לאסוף סכום נכבד, ואף לעורר לבב הרבנים והנדיבים להוסיף לתת תרומתם בנדיבות לב כי אין לשער גודל הזכות בזה שיש בו החזקת תורה ומצוות חסד וצדקה כאחד. ובודאי רום מע"כ שליט"א ימצא הדרך הנכונה לסייע בזה ככל יכלתו. וכל השותפים והמסייעים יזכו להתברך באורך ימים ושנות חיים וברב ברכה והצלחה בכל אשר יפנו בכט"ס.

והברכה אחת היא למעכבג"ר שליט"א שיהי ד' בעזרו שיוכל להמשיך עוד רבות בשנים להעמיד תלמידים בתורה ויר"א מתוך בריאות הגוף ובמנוחת הנפש ויזכו רבים ליהנות מאור תורתו הגדולה. ויזכה יחד עם ביתו וכל אשר להם לרב נחת ושמחה כל הימים.

המכתב הבא של רבינו זללה"ה גם יעיד עד כמה השתדל ופעל עבור עניני צדקה גם של יחידים.

למע"כ הני תרי צנתרא דדהבא השותפים לדבר מצוה רבי הפעלים לצדקה וחסד בפעולות נשגבות בנאמנות גדולה למען הפרט ולמען הכלל, המפורסמים לברכה בשמם הטוב הרב ר' יוסף ... שליט"א והרב ר' דוד ... שליט"א.

אחדשה"ט בכבוד ויקר.

בהמשך למה שדיברתי בטלפון עם מע"כ הר"ר יוסף שליט"א באתי לחזק הדבר בכתב על הצורך הגדול לפעול בצדקה בעבור הגאון רבי ... שליט"א מעמלי התורה זה שנים רבות ביני עמודי כבולל..., אשר כמה הרפתקי עברו עליו, ועכשיו רובצים עליו חובות גדולים מאד שאין ביכולתו לשאת בהם

והדבר מושפיע מאד על בריאותו, והדבר קרוב לפיקוח נפש כפי שהעיד על כך הגאון פאה"ד רבי חיים קניבסקי שליט"א המכיר את הענין היטב מקרוב, לזאת באתי גם אני בבקשה שתפעלו יחד לעורר לבב נדיבי עם רחמנים גומלי חסדים, שיתנו בעין יפה ובנדיבות לב בעבורו שיוכלו להוציאו ממצבו ולהחזיקו ולהחיותו. וזכות מצוה זו יחד עם זכות כל הפעולות המופלאות הרבות שאתם עושים במוס"נ בצדקה וחסד תעמוד לכם ולביתכם וכל אשר לכם להתברך מן השמים בכט"ס באורך ימים ושנות חיים בבריאות בשמחה וברב נחת. כמו כן ברכתי נתונה לכל המסייעים בדבר מצוה זו שיזכו לשפע ברכה והצלחה בכל מעשיהם ובט"ס.

הוראות והזכרות

שאלה: עד כמה החיוב בהשתדלות לפרנסה.

תשובה: מה שצריך למחייתו ולמחיית בני ביתו אינו שייך לחובת ההשתדלות, כי הרי צריך! ולשאר חובת השתדלות הכלל הוא שיש להשתדל רק בשביל ההכרח מה שצריך, ולא בשביל "מותרות".

שאלה: מה הגבול בין מה שנקרא צריך והכרח לבין מה שנקרא "מותרות".

תשובה: זה קשה לקבוע (ועיין "שער הציון" סי' קנ"ו סק"ג שכתב דכדי שלא ירמה אותו היצר יתבונן, אילו היה מתחייב לזון את חבירו ולהלבישו לפי ערכו, מה היה אומר אז, איזה דבר הוא הכרח. דברים אלו של רבינו הח"ח מספיקים לכל א' וא' למדוד לעצמו מהו באמת צורך). ואני רק אספר מה שהיה עמי, כשמרן הגאון מפוניבז' זצ"ל לקחני לישיבה - היינו מקבלים משכורת של חודש אחד, כל חצי שנה, ולא באנו בטענות. היינו מקבלים מהישיבה לחם ועוד מצרכי יסוד לפי חשבון המשכורת שהיה מגיע. וכשחיתנתי את הבת הראשונה, נתן לי הרב זצ"ל משכורת של כמה חדשים בתשלום אחד. וב"ה הסתדרו.

להיזהר שהאשה לא תעבוד יותר מכוחותיה

וצריך להיזהר שלא יהיה עול ועבודה יותר מהכוחות. גם כשהאשה עובדת - שלא תעבוד יותר מכוחותיה, כי בריאות אי אפשר לקנות בדמים. (מתוך דברי הדרכה לקבוצת אברכים).

צריך להתגאות בדרכי ה'!

התחרות כיום היא גדולה מאד בכל תחומי החיים, לפעמים שואלים אחד מדוע הוא רוכש ביגוד חדש, למה הוא קונה בגד פלוני וכדמ' למה אתה משקיע כל כך הרבה כסף בדברים חיצוניים שאין בהם ממש, שהם חולפים עוברים ולא נשאר מהם כלום. ואזי עונה הלה בנימוק שהכל מתוך לחץ חברתי, הוא חושש שהחברים ילעגו ממנו... כך זה אצל הילדים, אך לא רק אצל ילדים אלא כך גם הוא אצל המבוגרים מוציאים הוצאות גדולות לעשות שמחות ראוותניות, משקיעים הון רב בבית ובריטיס וכו' וכו'. וכך זה ג"כ אצל תלמידי הישיבה הנה כשאני למדתי בישיבה דיברו בחדר בלימוד. היום בפנימיות הישיבה משמיעים שירי זמרים או שמפטטים על דא ועל הא, מי שאינו רוצה להתעניין בכל השטויות הנ"ל לא נחשב כאחד מן החברה, היום בחור טוב הוא מי שלא מגיע לתפילה בישיבה, ומי שמגיע לתפילה הוא כבר "צו פרומער" [מחמיר גדול מדאין].

העיצה לזה הוא "ויגבה לבו בדרכי השם" לנטוע בלב הרגשת חשיבות מהעמידה בנסיונות, להרגיש את המעלה של זה שמשקיע בדברים האמיתיים והנכונים. לא לשים לב לסביבה, אלא להרגיש שבך שדברים באמת הרי אנו יותר נכבדים וחשובים מאלו הנגזרים אחר הרחוב אחרי התאוות והחומריות. הרגשה זו אינה גאוה אלא זה ההבנה וההסתכלות האמיתית על החיים האמיתיים. (מתוך שיחה).

הגנו בזה בברכה מרובה להאי גברא רבא ויקירא רב הפעלים לתורה ולזיוכי הרבים הרה"ג ר' דניאל גולדשטוף שליט"א מנהלה של הת"ת המפואר 'משכנות יעקב' בעיר התורה בני ברק. שברב כשרון ותבונה ויגיעה רבה ערך ספר שלם בשם 'עצה ותושיה' בו קיבץ לפונדק אחד עצות והדרכות מרבינו זללה"ה מסודרים לפני נושאים - למעלה מ- 250 נושאים. שכל מטרתו לתועלת הרבים שימצאו בספר זה הכולל את כל עניני החיים דרך סלולה והשקפה נכונה מדבריו הבהירים של רבינו שהנחיל משנה סדורה בכל ענין.

אין לנו אלא לברכו שזכות הרבים תעמוד לו להתברך הוא וביתו בכט"ס ולראות רוב נחת מכל יוצאי חלציו יחי' לאוי"ט. והעילוי נשמה שעושה בזה לרבינו שמקיים בקשתו להפיץ דבריו כדי שיוכל להוסיף דרגות וזכויות לעוה"ב, בודאי יהיה לו רבינו למליץ טוב בעדו למלאות כל משאלות לבו לטובה אכ"ר.

אשר להפיץ את הספר ב 10 אלף נאכד (380 עמודים). דרך מלכת קופר ליונת

להערות והארות אפשר להתקשר לטל: 036180849 או בפלאפון 0504114770 [להשאיר הודעה בתא קולי] או דרך פקס 036186624.

חגליון מוקדש

י.ז. ב. ורעייתו ע.ר. בת נ.
לזרע של קיימאגליון קצ"ו פ' בשלה
י"ג שבט ה'תשע"ט
רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

במלחמת עמלק. ופעם הקב"ה לוקח מקל ששמו גרמניה, פעם רוסיה ופעם צרפת וכן חללה.

ואת זה אנו צריכים ללמוד מפסוקים אלו בתורה, שהתורה לא נכתבת בכל יום, ולכן לא כתוב בתורה ללמדנו על מקרה זה או אחר, אבל התורה הנצחית נתנה לכל דור, וגם בדורנו על מאורעות בימינו, ואנו צריכים ללמוד מהמעשה ההוא של מלחמת עמלק לשאר דברים.

הנקי מביטול תורה הוא היוצא להילחם בעמלק

ומה כתוב אחרי כן, "ויאמר משה אֶל יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים וְצָא הַלָּחֶם בְּעִמְלָק" וכו' מדוע דווקא יהושע כיוון שהיה בחיר תלמידי משה, השקדן ביותר, והוא היה נקי מאותה עבירה שגרמה למלחמה, הוא הראוי להילחם.

לאחר מכן כתוב - "ויַעֲשֶׂה יְהוֹשֻׁעַ כְּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בְּעִמְלָק וּמֹשֶׁה אֶהְיֶה וְחֹרֶן עָלוֹ רֹאשׁ הַגִּבְעָה: וַהֲיָה כְּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגִבְרִי יִשְׂרָאֵל וְכָאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגִבְרִי עִמְלָק" וכתוב במשנה במסכת ר"ה: "וכי יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה עוֹשׂוֹת מִלְחָמָה אוֹ שׁוֹבְרוֹת מִלְחָמָה. אֵלָּא לֹאמַר לָךְ, כֹּל זְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְסַתְּקִים כְּלָפִי מַעֲלָה וּמַשְׁעָבָדִין אֶת לִבָּם לְאַבְיָהֶם שְׂבָשְׁמִים הָיוּ מִתְגַּבְּרִים. וְאִם לֹא, הָיוּ נֹפְלִין"^א, ההסבר הוא כאמור לעיל שבשעה שבני ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשועבדים להקב"ה, דהיינו שלא מסבירים את המכה שבאה בגלל סיבות טבעיות, אלא מסתכלים כלפי מעלה שמשם באה המכה והעונש, וכשמכירים בזה שבים מיד בתשובה ואז היו מתגברים, ואם להיפך ח"ו אז היו נופלים.

הצרות באות בעוון ביטול תורה

בדורנו שיש ג"כ הרבה צרות והכל כמובן בגלל העבירות של עם ישראל ועוון ביטול תורה במיוחד, צריכים אנו יותר להתחזק בלימוד התורה, במידות ובמעשים טובים.

ידיהם מן התורה. שגי ימים עברו עליהם בלא לימוד התורה, וזו הסיבה האמיתית למלחמת עמלק. כל הנ"ל הוא חשבון ע"י מה באה המלחמה, וע"י הסיבה הזו השי"ת הביא את עמלק, וזה הרפיון בלימוד התורה.

פני הדור כפני הכלב

ומסביר ר' אלחנן וסרמן את המשנה בסוף סוטה שכתוב שם שבעיקבתא דמשיחא פני הדור כפני הכלב, כמו כלב שאם מרביצים לו עם מקל הכלב מתחיל לנשוך את המקל ולא מבין שלא המקל הוא המרביץ, אלא מי שמחזיק במקל, וגם אם הכלב ישבור את המקל, אם אדם ירצה להרביץ לו יקח מקל אחר. ור' אלחנן אמר את זה בדורו על החרם שעשו הציונים על סחורות גרמניות כאות מחאה נגד הצורך היטלר ימ"ש. אמר ר' אלחנן, הרי אם הקב"ה רוצה להכות את עם ישראל, הוא יגלגל את העונש ע"י רשע אחר, ולא היו צריכים לנשוך את המקל השליח, אלא ללכת למקור ולחזור בתשובה.

השקפה מעוותת מקבלים מקריאת עיתונים וספרים זרים

גם בדורנו נגועים בנגע הזה ומסבירים כל דבר בצורה טבעית. למשל צרפת שהייתה ידידה של ישראל וכן עוד מדינות, אע"פ שמעולם לא היו ידידים אלא לצורך עצמם בלבד וכעת מסבירים מדוע צרפת התרחקה מישראל. "פרשנים" אומרים כל מיני דעות; אחד אומר שצרפת רוצה את הנפט של הערבים, אחד אומר שהיא רוצה להתנקם באמריקה ולכן עושה צרות ליהודים ומתקרבת לרוסים, ואחד אומר שדה-גול מנהיג צרפת רוצה כבוד ולא קיבל מספיק. אבל כל אלו דעות כוזבות ולא נכונות, ואדם יוכל לקבל השקפה כזו ע"י קריאת ספרים זרים ועיתונים חופשיים.

לחזור בתשובה אל החוצב

וגם בימים אלו ממש שעדיין לא נגמרו ימי האבל על ט' יהודי עירק והממשלה הישראלית שולחת מחאה, מחאה חריפה לאו"ם על הפשע הבין לאומי הזה. ומה הפלא שהגויים עושים את זה, תמיד הגויים עשו צרות ליהודים. כמו שכתוב, הלכה היא שעשו שונא ליעקב. ולא לאו"ם צריכים לפנות אלא אנו לעצמנו ועלינו לחזור בתשובה, שבוודאי כשלקים זה על עבירה ועוון ביטול תורה, כמו

לקחי מלחמה
לקחי מלחמת עמלק
לימינוערוך עפ"י הספר 'לקט
שיחות וביאורים'וַיָּבֹא עִמְלָק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפְדִּים^א
(שמות יז, ח)

כתוב בפרשת השבוע "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים". ומובא בספר 'קדמוניות היהודים', מדוע עמלק בא להלחם עם ישראל, כיוון שראו את ישראל משועבדים במצרים ויוצאים מעבודה קשה לחירות והם מתעלים יותר ויותר, ולכן עמלק שלח מכתב לכל מדינות האזור והסביר להם את המצב החמור, והחליט לעשות ועידת פסגה של מדינות האזור, אשר כולם פחדו מפני בני ישראל.

פיקוד צבאי משותף בראשות צבא עמלק

כמו שכתוב, "חיל אֶחָז יִשְׁבִּי פִלְשֶׁת"^ב אלו יושבי א"י - פלשתינה, ואז נִבְקְּלוּ אֱלֹפִי אֲדָם אֵילִי מֹאָב יֶאֱחָזְמוּ רָעַד" אלו יושבי הגדה המזרחית של הירדן, נִמְגּוּ פֶל יִשְׁבִּי קִנְעָן" - אלו יושבי צפון ארץ ישראל, סוריה של ימינו. וכולם החליטו לעשות פיקוד צבאי משולב בראשותו של עמלק כדי להלחם בבנ"י. זו הסיבה שעל ידה נתגלגלה מלחמת עמלק, ועכשיו נראה מה דעת התורה על מלחמת עמלק.

חז"ל אומרים על הפסוק - וַיָּבֹא עִמְלָק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפְדִּים^א, מלמד שרפו

^א ערב ש"ק פרשת בשלח תשכ"ט
^ב שמות טו, טו

^א שמות יז, ט^ד שמות יז, י-יא^ה ראש השנה פ"ג מ"ח

כיון שלא למדו והמים הרי באים ליתן כח לעבודת השם יתברך, התורה היא עץ החיים.

אין לנו שיעור. רק התורה הזאת
לאחר מכן כתוב בפסוק "וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ", שמיעה זו מהותה לימוד התורה ורק אז... "וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקֵּי", לעשות את רצון השם, ואם תעשה כך יתקיים בך "כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר שָׁמַרְתָּ בְּמִצְוֹתַי לֹא אֲשִׁים עִלְיֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רַפָּאֵךְ". דורנו זכה לקרבה מיוחדת מהקב"ה, אמנם אין לנו כדורנו נביאים אך תורה יש לנו. ומובא בגמרא שמה רבנו תקן להם לישראל שיקראו בימים שני וחמישי כיון ששלשה ימים לא למדו, לכן לכל הפחות שלא יעברו עליהם ג' ימים בלא לימוד.

כל עון שאינו ידוע לאדם. יש לתלות בביטול תורה

הקב"ה נותן לאדם סימנים כדי לראות במה הוא צריך להתחזק, והדבר החשוב ביותר שיש להתחזק בו, זו התורה הקדושה, עד שאמרו בגמרא בברכות שאם רואה אדם שבאים עליו ייסורים, יפשפש במעשיו, ואם לא מצא עוון יתלה אותם בביטול תורה. נשאלת השאלה, איך יתכן כדבר הזה, הרי אין מציאות של אדם שלא חטא, אכן היה את ישי אבי דוד [שכתוב שמת בעטיו של נחש], אך איך יתכן שבני אדם רגילים יפשפשו ולא ימצאו כל חטא אלא ביטול תורה?

לימוד התורה מתקן את הכל ולכן המתרגל בו גורם קלקול

וכתבו המפרשים לתרגל, שתמיד צריך האדם לפשפש במעשיו, שאם יש לאדם כאב בטן יתלה הדבר שאולי הכניס פירות לא מעושרים לבטנו, ואם כואב לו הגרון לדוגמא, אולי שכח לברך על מאכל. אך אם אדם פשפש ולא מצא במה לתלות את הכאב שבצוון רגלו למעשיו, או אז יתלה הדבר בביטול תורה, ומדוע? כיון שדרך כל מקום בגוף יכולה להגיע התזכורת שעליו ללמוד תורה, שלימוד התורה מתקן את כל הדברים שבעולם. וזה מה שאמר הקב"ה למשה, שיעסוק בתורה "ויורהו השם", שיעסוק עם ישראל בתורה.

כיום, שאין לנו נביאים, עלינו לדעת שכל מה שהקב"ה עושה בעולם זה בכדי שנתחזק באמונה, ולא להאמין שצה"ל הוא זה שיכול להציל את עם ישראל, אלא להאמין ולבטוח בהקב"ה בלבד. ויהי רצון שנהיה תלמידים טובים ונקבל את המסרים ונתחזק בלימוד התורה.

שלומד מתוך כפיה ללא טעם, וזהו כי מרים הם גם כן מידה כנגד מידה.

להעביר את אהבת הממון לצד הקדושה

ואז כתוב "וַיִּצְעַק אֶל ה' וַיֹּרְהוּ ה' עֵץ, וַיּוֹרְהוּ מַלְשׁוֹן מוֹרָה וּמַלְמַד, הַקִּבְיָה לִימַד אֶת מֹשֶׁה כִּיצַד לִתְקַן אֶת הַקִּלְקוּל שֶׁבִּנְפֶשׁ, דְּהֵיִינוּ לִמְתַּק אֶת חֲמַדַּת הַמִּמּוֹן גּוּפָא, עַל יְדֵי זֶה שֶׁבִּכְסָפִים יִחְזִיקוּ לִוְמוֹדֵי תוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר 'עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ', שֶׁלֹּמְדֵי הַתּוֹרָה הֵם כְּמוֹ הַפְּרִי, וְהַפְּרִי צוֹמַח עַל אֲחִיזְתּוֹ בַּעֲנֵפֵי הָעֵץ, דְּהֵיִינוּ בַּעֲלֵי הַמִּמּוֹן, שֶׁהֵם הָעֵץ הַמַּחְזִיק אֶת הַפְּרִי. וּמִמִּילָא נִמְצָא שֶׁאַהֲבַת הַמִּמּוֹן הִיא גּוּפָא לְצַד תּוֹעֵלַת הַתּוֹרָה, כְּמוֹ אִדָּם שֶׁמִּפְרִישׁ מִצֶּשֶׁר כִּסְפִים, וּמִיָּד 'וַיִּמְתְּקוּ הַמֵּיִם', וְאִמַּר הַפְּסוּק 'שֵׁם שֵׁם לֹו חוֹק' דְּהֵיִינוּ שֶׁקֵּבַע עֵינֵינוּ זֶה לְדוֹרוֹת.

וַיּוֹרְהוּ הַשֵּׁם

לימוד התורה מתקן את כל הקלקולים

ערוך עפ"י כתבי הרב משה חליוה שליט"א

"ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מן הים שור ויכלו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים: ויבאו מרתה ולא יכלו לשאת מים מקרה כי מרים הם על פן קרא שמה מרה: וילנו העם על משה לאמר מה נשתה: ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלף אל המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו"

התורה כח החיים והמים כח הגוף

כשהלכו בני ישראל במדבר לא מצאו מים, עד שהגיעו למרה ואף שם המים שמצאו היו מרים. כתוב בפסוק "ויורהו", ודרשינו "ויראהו" ומפרש הרמב"ן ששלשה ימים הם הלכו ולא למדו, ואמר הקב"ה למשה, אמור להם שילמדו תורה כי הסיבה שלא היה להם מים,

וַיִּמְתְּקוּ הַמֵּיִם

לתקן את הקלקול שבנפש

ערוך עפ"י הספר 'לקט שיחות וביאורים'

"ויסע משה את ישראל מים סוף... ולא מצאו מים: ויבאו מרתה ולא יכלו לשאת מים... ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלף אל המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו"

יש להבין קישור כל הפסוקים, שהנה כבר אמרו חז"ל על הפסוק "ויסע משה" שהסיענו משה רבנו את ישראל בעל כרחו, משום שהיו טרודים בכיזת הים, כסף, זהב ורקמה.

כוונת עם ישראל בכיזת הים הייתה לשם מצווה

ואפשר לומר שכוונתם הייתה לשם מצווה, לקיים מה שנאמר "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול". אך מכיוון שהשקיעו עצמם ברכישת הממון, ממילא השפיע הדבר ונעשו בעלי חמדה של הון ועושר, כידוע בטבע האדם. וממילא התרפו מעסק לימוד התורה. ואם אין הם עוסקים בשתיית מי הודעת, כדתנן במשנה באבות "והי שותה כצמא את דברייהם", ממילא בא במקומו הצמא למים ממש, מידה כנגד מידה.

כשהלב עמוק בתאוות אין מרגישים במתיקות התורה

"ויבאו מרתה" והנה שם כבר היו מים אך הם היו מרים, היינו אף שלמדו תורה, אבל הלב היה כבר עמוק בתאוות וחמדת עולם הזה וממון, ואין תורתם מתוקה משום שהחשק כבר אינו לצד התורה, ממילא הרי זה כמי

דברי אמת

מאמרי היוזק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מרן הגר"ד יפה זצוק"ל

גיליון מס' 118 ■ בשלח

מנער תל אביבי - לזקן המשגיחים...

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, השבוע יצא לאור בס"ד הספר הנפלא "דבקה נפשי אחרך" - הצצה ראשונה מסוגה לעולמו הפנימי של שר וגדול בישראל, מרן המשגיח זצוק"ל, מבעד ליומניו האישיים שכתב בימי בחרותו המלווים את תהליך צמיחתו מאז היותו נער צעיר לימים. מסמך אותנטי עשיר ומרתק, סולל דרך, הטומן בחובו חכמת חיים, התבוננות מעמיקה ומסרים עוצמתיים במיוחד. אוצר בלום לבני התורה, לשוחרי המוסר ולכל אדם המבקש להתעלות ולצמוח, בעריכת הסופר הרב מאיר למברסקי שליט"א. רבותינו גדולי ישראל מרן הגר"ג אדלשטיין שליט"א ומרן הגר"ד לנדו שליט"א הפליגו מאד בשבח הספר, מהמסר והתועלת העצומה שטומן בתוכו, וכפי שהגדיר זאת במכתבו הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א (שעבר על כל הספר מתחילתו ועד סופו) ... "והספר הזה סולל בפני כל מבקשי ה' לראות הדרך עליה של נער צעיר שכולו ביקוש וצימאון להתעלות באורח חיים למעלה למשכיל, ומראה לכולם שאין דרך עליה נקנית אלא מתוך התמודדות בלתי פוסקת! וגם האדם הגדול שאנו רואים לעינינו עבר הרבה קשיים והתמודדות רצופה עד שהגיע לדרגתו, ואפשר לקבל הרבה מהמכתבים והאגרות אלו לחזק הלבבות ולקנות דרך עליה במלחמת החיים ובהתמודדות היום יומית עם יצרי מעללי איש וטרדות הזמן לעלות במסילה העולה בית א-ל, ובוודאי יביא תועלת מרובה לכל מבקשי ה' הרוצים להתייבב בדרך עליה של תורת חיוב למעלה למשכיל".

הקוראים הנכבדים יח' כבר זכו לטעום מעט מן המעט מהכתבים שהבנו מדי פעם בגיליון 'דברי אמת' מאז פטירת המשגיח, ולרגל שמחת ההוצאה נביא כמה נגיעות מהאוצר הגדול שבספר. כאן המקום לשוב ולהודות לאכסניה של תורה המזכה את כלל ישראל מידי שבוע מתורתם של גדולי ישראל זצוק"ל ויבלחט"א - 'קובץ גליונות' ולעומד בראש במסירות עצומה ונפלאה למען הרבות כבוד שמים הרה"ג ר' יצחק גולשטון שליט"א, ואקווה שבאמת הדברים יהיו לתועלת הרבים, ועילוי נשמה לרבנו זצוק"ל.

במסילה העולה

וכך כותב רבינו ביומונו, ביום א' באלול שנת תש"ג, בהיותו כבן חמש עשרה שנים בלבד:

"מימות עולם כבר קיימת השאלה הגדולה: מה תכלית האדם בעולמו? ובמילים אחרות: מה חפץ ה' שישג האדם בעולם? ותשובת היהדות היא: ה' ברא את האדם כדי שיתענג. אבל כאן, אנו צריכים להבדיל בין עונג ועונג: בין עונג אמיתי לבין עונג רגעי ומטעה.

"ואם אמרתי שה' ברא את האדם כדי שיתענג - לא היתה כוונתי לכל עונג, כי ודאי לא להתהלל בבתי משתאות - שגם זהו עונג, אמנם מטעה - ברא ה' את העולם. ובאמת, העונג הזה - השמחה בבתי משתאות - האם עונג יקרא? והלא ה'מטענ' מסוג זה, בעצמו מרגיש את הריקנות שבזה, זמן ידוע לאחר גמר העונג הזה!

"עונג כזה - איננו יכול להיות עונג אמיתי בשביל האדם, יען כי הוא חומר, והאדם - 'בצלם אלקים' נברא, ואם האדם בצלם אלקים נברא - הוא גם זקוק לתענוג אלקי! ומהו תענוג שעליו אנו יכולים להגיד שאלוקי הוא? מובן שרק דבר רוחני, כי גם אלקים הוא רק רוחניות!

"ובאמת רואים אנו מעצמנו ומבשרנו: כמה צודק הדבר הזה! אמנם נהנים אנו גם מריקודים, אבל מה נשאר לנו אחר-כך מזה? כלום! ריקנות - ולא יותר! ולעומת זאת, מספר טוב שקראנו - אנו נהנים הרבה יותר, גם בשעת מעשה וגם אחר כך, יען כי התענוג הראשון - הוא עונג חומרי, והשני רוחני!

"אבל מובן, שלא כל דבר רוחני - הוא גם אלקי. יש שאדם משחית את צלם אלקים שבו, ומבזבז אותו ללא כל תועלת. ספר חול - אף הוא דבר 'רוחני', אבל כאן - לא מתגלית הרוח שנפח ה' באדם, אלא השחתת הרוח הזו! אפילו הספרות היפה והמשובחת, האם נקרא לה דבר אלקי? האם אין ספרות שעומדת ממעל לזו?

"כדי לענות על השאלה הראשונה, צריכים אנו להגדיר לפני כן: מהו דבר אלקי? רק אח"כ, נוכל להשיב מה נחשב ל'דבר אלקי', כי לפני שאנו יודעים מה פירושו של מושג מסויים - לא נוכל בשום פנים לקבוע מה כולל מושג זה!

"מהו אפוא פירושו של 'דבר אלקי'? א. של אלקים; ב. דבר העומד למעלה ממושגים אנושיים, ועל כן אנו תולים אותו באלוקים.

"לפי זה, האם התרבות האנושית עומדת ממועל למושגי בני אדם? מובן, שאין הדבר כן; שהרי רואים את התרבות האנושית כשהיא הולכת ומתפתחת, הולכת ונמשכת, ואילו היתה דבר העומד למעלה ממושגי בני אדם - היתה זו צריכה להיות יצירה חד פעמית, כעין הארה מלמעלה; אבל אם רואים אנתנו, שהדבר הולך ומשתנה בכל דור - על כורתנו אנו אומרים שהיצירה הזאת אנושית היא ולא אלקית.

"מובן, שדברי באים להוציא את התנ"ך, אף כי הוא נחשב לאחד מיסודי התרבות האנושית, כיון שאת התנ"ך לא חברו אנשים ולא הוציאוהו מליבם וממוחם, אלא מפי הגבורה נאמר. יוצא אפוא, שהתרבות האנושית, מלבד התנ"ך - איננה אלקית.

"לאחר שהשבנו על השאלה הראשונה: מה פירושו של 'דבר אלקי', וקבענו שהתרבות האנושית איננה אלקית - נוכל ביתר קלות לענות על השאלה השנייה: האם יש ספרות העולה על ספרות זו? כי לאחר שקבענו שהתרבות האנושית - אנושית היא במלא מובן המילה, ויש בידנו גם תרבות אלקית - אלקית ממש, מובן שהתרבות האלקית עומדת בדרגה גבוהה מהתרבות האנושית! כי אם את התרבות האנושית - יצר רק 'צלם אלקים', ובדאי שתרבות שהיא יצירה אלקית, בכבודו ובעצמו - עולה על התרבות הזאת!

"מובן אפוא ברור, שהיצירה הרוחנית הגדולה ביותר - היא היצירה האלקית: התנ"ך.

"חמשת חומשי התורה ניתנו במילה במילה מפי הגבורה, אך נתחבר להם פירוש ארוך, שאלמלא הוא - היינו מבינים את התורה בצורה אחרת לגמרי בתקופה זו. חמשת חומשי התורה שניתנו מילה במילה מפי הגבורה - צריכים דקדוק בכל מילה ומילה, וזאת לא היינו יכולים לעשות מבלעדי הפירוש הזה. אף הדורות

ראשיתה של הדרך, נעוצה בשורשים אשר היכו בליבו הצעיר של רבינו עוד בטרם עשה את פסיעותיו הראשונות בעולמה של ישיבה. היו אלו שורשים של שאיפה להתעלות, שורשים של כמיהה לרוחניות. על שורשים אלו - יכולים אנו ללמוד מתוך סיפור דמיוני שהעלה על הכתב במחברתו, סיפור אשר ניכר בו כי נשאב מעמקי נשמתו הנכספת... וכך הוא מספר:

"נעודו לא מצא יוסף סיפוק בחייו. כל אותם הדברים אשר רוב בני אדם כל כך נמשכים אחריהם, כל כך להוטים אחריהם - לא סיפקוהו.

"יוסף, למה לא תצא לטיול? יוסף, למה לא תלך לבלות? שאלות אלו וכיוצא בהן - היו הוריו שואלים אותו, אולם הם תמיד היו מקבלים את התשובה: 'האמינו לי, הורי היקרים! אין כל הדברים הללו מרוויים את צמאון נפשי!'

"ומהו צמאון נפשי? הם היו מוסיפים לשאול, ואילו יוסף היה משיב: 'אינני יודע להגדיר זאת, אך זאת מרגיש אני בכל ליבי כי צמא אני לחיים שונים, רחוקים מרחק עצום מהחיים שאני חי בהם!'

"שנים חלפו. דרכים שונות ניסה יוסף - אך ללא הועיל. לפעמים היה נדמה לו בתחילה כי הנה, הנה מצא את הדרך... הנה האושר אשר כה נכסף אליו בכל הווייתו, אך, אהה! רק חלף ברק החידוש - נוכח כי טעה טעות מרה! לא זהו פתרונו של חלום חייו, ולא לכך ערג!

"הלעולם לא אחיה את החיים אשר כה מתגעגע אני אליהם? הלעולם אשאר אומלל, דואב וקשה לב? ואולי לא נוצרו עוד חיים אשר להם צמאתי? היה מהרהר לעתים בהביטו כי כל עניני העולם לא ידברו אל ליבו...

"אך לא לעולם יטוש ה'!

"אחר חצות. הס. יוסף מטייל, שקוע בהרהורים נוגים: האמנם ישארו געגועי רק חלום? והנה, תוך כדי מחשבות אלו - קולטות אזניו ניגונים ערבים, מלאים בגעגועים עזים ורוויים בהשתכחות נפש טהורה... היה זה ניגון הגמרא של מתמידים!

"מיתרי לבבו נרעדו... הניגון דבר אליו ברורות!

"החיים האלה אשר כה צמאת רק להם, אשר עליהם חלמת ביום ובלילה - הנה הם! הבחורים האלה חיים אותם! הוא אמר אל ליבו, וכמו חלום נראה בעיני הדבר: 'האמנם? האמנם מצאתי את אשר כל כך בקשתי ותתגעגע לו נפשי?'

"כאשר נכנס לישיבה - לא היה קץ להתמדתו. כל הגעגועים שהצטברו במשך שנים רבות ולא מצאו פורקן - התפרצו להם עתה בכח איתנים!'

את סופו של הסיפור, לא מתאר רבינו. אולם דומה, כי אנו, זכינו לראות את הסיפור כולו... דמותו רבת ההוד של המשגיח, היא היא שהיוותה את סיומו המופלא של הסיפור המרגש!

תכלית האדם בעולם

אולם בל נקדים את המאוחר... שכן יומינו של רבינו, מתארים את תהליך צמיחתו הרוחנית שלב אחר שלב, ובפרט את התקופה המסויימת בה עוסק פרק זה, התקופה בה שרטט לעצמו את מפת חייו ובנה את עולם המושגים שלו מן היסוד ועד לטפחות.

שכן כפי שהקדמנו, רבינו ניגש אל משימת סלילתה של הדרך - כשהוא אינו מצוייד בהנחות יסוד. הוא נדרש לברר את דרכו מראשית ועד סוף, בעצמו, כאשר הוא מתחיל בבירור מרתק אודות חובת האדם בעולמו, ומתוך כך יוצא לדון בשאלת המקום בו יוכל להגשים את תכליתו באופן המושלם ביותר...

חייב אני לוותר על נסיעתי - צריך אני לראות אפוא: מה אני מקריב על ידי כך?

"א. אני מקריב את אושרי וסיפוקי: כי מהו האושר הגדול ביותר אם לא לימוד החכמה האלוהית? לזאת הגעתי בהכרח, וזאת אני מרגיש בהרשעה! זהו האושר הגדול ביותר!

"אם עכשיו לא אלמד גמרא, לא אלמד לעולם עוד! לא אספיק לעולם לטעום את האושר הגדול ביותר, אם עכשיו לא אטעם ממנו!

"ב. אני מקריב את יחס הטוב של הורי וקרובי, כי הבטח הבטחתי להם שנוסע אני - ומה אומר להם עכשיו? איך יסתכלו עלי?

"נשאלת השאלה: האם חייב אני להקריב את אושרי וסיפוקי, שאם עכשיו לא אשיגם לא אשיגם לעולם? דומני, שאף אחד לא יאמר שצריך אני לעשות כן!"

'חברון' או 'פרדס חנה'?

ההכרעה נפלה. ההחלטה העקרונית התקבלה, אף שעדיין, ישנם לבטים באשר לדרך המדייקת בה יש ליישמה... וכך ממשיך רבינו ודן עם עצמו:

"התברר אפוא, שלנסוע לשיבה - אין כל גורם מעכב. והשאלה היתה רק: לאן לנסוע? שתי ישיבות גדולות וטובות ישנן בארץ (בכל אופן המפורסמות ביותר): ישיבת חברון בירושלים וישיבת פתח תקוה. ישיבת פתח תקוה איננה מותאימה בשבילי. מדוע? אף אני אינני יודע, אבל כך אמר דודי, ועוד כמה אנשים ששאלתי. נשארה אפוא רק ישיבה אחת: חברון.

"אבל אירע מקרה אחד ששינה את פני הדברים. רבי, הרב קלוט, שלמדני שנתיים בישוב החדש - פירש משם ויסד ישיבה נפרדת בשיבת עם הרב מלצר מפרדס חנה. בשבוע שעבר פגש את אבא וביקש אותו שאבוא ללמוד שם: 'התנאים הכלכליים - המשיך הרב - טובים מאוד, ונוסף לכך אשים עליו עין באופן מיוחד, גם אני מעוניין שיתקדם'.

"לאחר ששיקלתי דאיתי, שכדאי לי לנסוע לפרדס חנה משלש בחינות: א. שם ישנם מעט תלמידים, ועל כן יוכל הרב קלוט להשיג עלי שאתפתח ואתקדם; אבל בישיבת חברון מי ישים אלי לב? ב. בישיבת חברון - התנאים הכלכליים אינם נוחים ביותר ואף הלינה לא. ג. אינני יכול להפסיד דבר, כי בישיבת חברון - ה'זמן' מתחיל אחרי החגים, ואם הישיבה הזאת לא תמצא חן בעיני - אוכל לנסוע לישיבת חברון כשיגיע זמן הלימודים."

אני כבר נוסע!

כך חולפים עוד מספר ימים, וכבר מגיע היום הגדול. ביום ח' באלול, משתף רבינו את יומנו בהתרגשותו, ומעלה על הכתב את הרשימה הבאה:

"היום או מחר אני כבר נוסע!

"לאחר ספקות שכמעט מנעוני מנסוע - אני נוסע! - ולאן? להנות מחכמת אלוהים! לטעום מהעונג הגדול ביותר שיכול אדם להשיג בימי חייו! אמנם היו רגעים שכל התלהבותי והשתוקקותי לשיבה כמעט והתנדפו; היו רגעים שחשתי שבמקום אחר יהיה לי טוב יותר מבישיבה, אבל בע"ה עברו הרגעים הללו ועיני נפקחו לראות נכוחה: נוכחתי ששם, בישיבה, ורק שם - יכול אדם לבוא על סיפוקו המלא, על אושרו היותר גדול. השאר - רק הבל ומקסם שוא, מהנים הם לשעה ומשעממים אחר אותה שעה.

"אמנם לכתחילה מושכים הם אותך וקוסמים לך: 'ראה כמה נאים אנו, כמה מהנים אנחנו', אבל לאחר שעה אדם נוכח שאין בהם ממש. מהנים הם לשעתם מפני החידוש שבהם - ולא מפני עצמותם! לא כן הדבר בעונג האמיתי: ככל שאדם מוסיף להתענג עליו - תענוגו מוסיף אף הוא להיות גדול יותר, יען כי התענוג הוא ישותי, יעו כי עצמותו היא תענוג. והמציאות תוכיח.

הקודמים, שחברו את הפירוש הענקי הזה - גם הם לא מליבים הוציאוהו, אלא ע"פ קבלה. כל מילה ומילה בתורה - אלוהית היא, ואילו לא הפירוש - הלא הוא התלמוד - לא היינו מבינים אותה כלל בצורה הנכונה.

"לפיכך, אם רוצים אנו להבין את תורת האלוהים - לא נוכל לפנות היישר אל התורה, אלא צריכים אנו לפנות אל הפירוש של התורה: אל התלמוד!"

רבינו, כנער בן חמש עשרה, כבר מצליח לגבש לעצמו משנה סדורה ומבוררת לאור דברי הרמח"ל המלמד כי תכלית האדם הינה להתענג על השם וליהנות מזיו שכינתו. הוא מגיע אפוא לסדרה של מסקנות: ראשית - התענוג האמיתי לא יכול להיות אלא תענוג רוחני. שנית - גם בין התענוגים הרוחניים - רק תענוג אלוהי ימלא את הנפש. ולסיום: תענוג רוחני אלוהי ניתן למצוא רק בתורה, ובגמרא - המהווה חלק בלתי נפרד מהתורה הזו.

היחס בין התורה לשאר מקצועות

מכאן, ממשיך רבינו למחרת היום במהלך המוחשתי, כאשר הוא שוב משתף אל בין דפי יומנו:

"סיכומם של דברים: לא נוצר האדם אלא כדי שיתענג; ומהו העונג הגדול ביותר? עונג רוחני. ומהו העונג הרוחני הגדול ביותר? עונג אלוהי, לאמור: העונג מתורת אלוהים. וכיון שאת התורה עצמה אין אנו משיגים השגה נכונה, לכן חייבים אנו לפנות אל הפרוש של התורה - אל התלמוד. עד כאן דברי מאתמול.

"שם, ורק שם - יכול אדם לבוא על סיפוקו המלא. אמנם כדי לבוא אל הסיפוק צריכים לעמול, להתאמץ, לוותר על תענוגות ונוחיות, אבל האם לא כדאי כל העמל הזה למען הסיפוק אשר יבוא לאחריו? והאם באמת 'עמל' יקרא לזה?

"לפנים, הלימוד היה דורש קרבנות וויתורים רבים מצד הלומד, אבל עכשיו, מה הם הקרבנות הרבים שהוא צריך להקריב? שאינו יכול להפנות למקצועות אחרים? האם זו הקרבה? אדרבה! טובה היא לו, שנפנה הוא רק לחכמה האלוהית ואינו נפנה לחכמות אנוש! אמנם גם חכמות אנוש חכמות הן, אבל מה הן לעומת החכמה האלוהית? איזו השוואה יש ביניהן?"

יודגש: הדברים נכתבו על ידי נער צעיר, שלא צמח באווירה אשר קידשה את לימוד התורה כערך עליון... הוא עדיין אינו מהביל לחלוטין את 'לימודי החול', אולם כבר מבין היטב את ערכם הדל ביחס לחכמה האלוהית הנעלה, חכמת התורה...

האם עלי להקריב את אושרי?

ובכל זאת, רבינו עודנו מתלבט במסגרת סולם הערכים שהכיר באותם ימים, אודות המושך דרכו, ומעלה על הכתב את לבטיו מספר ימים מאוחר יותר, ביום ה' באלול:

"הגורם העיקרי המעכב את נסיעתי - ורק לכאורה - הוא תנועת הנוער. אילו הייתי נשאר כאן - הייתי יכול לקבל קבוצה ולהדריכם, במילים אחדות: הייתי מקרב עוד 15 חברים לעבודת הבורא. האם מותר לי לוותר על כך?

"אמנם נכון, נוסע אני לשיבה, ושם אקיים מצוות תלמוד תורה; אבל מה תהיה התוצאה? השתלמות עצמית! האם מותר לי להשתלם בשעה שיכול אני להורות ל-15 חברים? האם אין אני בתור פרט צריך לוותר לטובת הכלל?

"אבל לאחר התעמקות ושיקול דעת נראה, שאין הדבר כן. אמנם נכון, צריך הפרט לוותר למען הכלל; אבל אמת המידה היא: מה הפרט מקריב - ומה הכלל מקבל! אם הפרט מקריב הרבה מאוד והכלל נהנה במעט מאוד - מובן שאין הפרט מחוייב להקריב את ההקרבה שלו למען המעט שיהנה הכלל, כי הפרט לא נוצר בשביל הכלל, אלא בשביל עצמו: 'חייב אדם לומר: בשבילי נברא העולם', אלא שמגבילים את הפרט ומחייבים אותו לוותר לפעמים בשביל הכלל. כדי לדעת אם

אינם יודעים כלל מה זה להתענג על ה', ומאשרים היו באותו מצב! האם מותר לו אפוא להצטער אם קורה לו דבר זה? האם אינו חוטא בזה אף לאלקים? האם אין הוא כפוי טובה?

"סיכומם של דברים: אם נמצא אדם במצב של התענגות על ה' - אין לו על מה להצטער. צריך הוא להיות שמח ומאושר שזיכהו ה' להנות מזיו שכנתו. אם לאו - הוא כפוי טובה!"

"אמנם נכון, הרוח בלי החומר - אין לו קיום: 'נשמה בריאה בגוף בריא'. ברם, החומר רק אמצעי לרוח, טפל, והוא יתכן שהאמצעי יאפיל על המטרה? - ואם השיג אדם את המטרה, את העונג מתורת ה', מה לו כי יצטער מדברים פשוטים, פרנסה מצומצמת וכיוצא ב? אין הדבר כדאי וראוי להצטער עליו!"

"אבל נחזור לענין: מהו הסיכום?"

"הסיכום הוא זה: לא התאכזבתי, מצאתי כאן את אשר קיויתי - את הסיפוק הנפשי. התקדמותי בגמרא לעת עתה אינה מהירה כל כך, בסך הכל למדתי חמשה דפי גמרא עם קצת ראשונים ואחרונים, ברם לא הרי לימודי כאן - כלימודי ב'ישוב החדש'. שם למדתי ולא ידעתי, עברתי על שלש מסכתות, ברוך ה': כתובות, קדושין וגיטין - ומה יודע אני מהן? - כמעט לא כלום, רק מושגים כלליים ביותר, אבל אין שום עמוד שיודע אני אותו ידיעה גמורה, ולו תהא אפילו לא-עמוקה ביותר. אין עמוד כזה!"

"אבל כאן, את חמשת הדפים שלמדתי - יודע אני על בוריה! מובן, מוגזם לומר 'על בוריה', אולם יודע אני לחזור על הסוגיא בע"פ יחד עם התוספות! בתחילה קשה לי, זה אורך זמן רב מידי: שלש שעות כדי לדעת דף גמרא ותוס' בע"פ! אבל ההפסד יוצא בשכר... העסק כדאי, ולאט לאט תחול התקדמות מסוימת. כבר אני מרגיש התקדמות מסוימת, ובמשך הזמן, ואולי הקרוב ביותר - ודאי שגם ההתקדמות תתקדם."

"בכל זאת, עכשיו יש לי חשק רב ללמוד. הערב סיפר לנו הרב כיצד הם למדו, וסיפורי הפשוטים והנאצלים גם יחד עוררו בי חשק רב ללמוד ולהיות כמוהם. באותם הרגעים שהרב סיפר - חפצתי גם אני להיות שקוע בלמוד הגמרא. הרגשתי שהם ידעו את העונג האמיתי - ואחפוך גם אני להדמות אליהם. האם חשקי ואהבתי לתורה לא יתקררו? - ימים יגידו...". (מתוך פרק "זרעים של גדלות" בו מתבונן רבנו בתכלית החיים ומגבש את שיטתו להתמסר אך רק לתורה הקדושה, וללכת ללמוד בשיבה קדושה, ומתאר את הקשיים והנסיגות הרבים עד שזכה להגיע לפשגת האושר - לדבוק בתורה...).

"בן אדם! הידעת מי אתה? אלוהים העיד לך כי בצלמו נבראת, כי חלק אלוהים ממעל הנך! הידעת מה אומרות המילים הללו? אתה, השקוע בקטנויות וקבור בהבלים; אתה, הרודף אחרי כל השטויות וטובל בכל מיני ביצות; אליך פונים ואומרים: בן אדם, לא קטן הינך! לא אלה הם עסקיך, לא אלה ענייניך, נעלה ומרום הנך מהם ומרוחק לאין שיעור! הידעת מהי נשמתך? חלק אלוהים ממעל, ניצוץ מן התפארת העליונה, מן השלמות האלוהית!"

"אתה, אשר נשמתך נכספת רק לטוהר ולקודש; אתה, אשר נשמתך אוהבת רק את הטוב והנשגב; אתה, אשר נשמתך עורגת דוקא אל השלמות האלוהית ושום דבר לא יתן לה מנוח ולא ימלאנה - איך לא תבוש ולא תיכלם לרדוף אחר הבלים?"

"כאשר אדם גדול ישתעשע ויתענג על עצצועי ילדו הקטן - ילעגו לו ובוז יבוזו לו: איך לא יבוש אדם גדול להתענג בדברים של ילד קטן? ואתה, אשר כה רוממה מעלתך, האינך רץ אחרי דברי שטות והבל שאין בהם ממש? אך על כך - לא יבוזו לך, כי מפני התפשטות המחלה לרדוף אחר הבלים - התחילו האנשים לחשוב שכל השטויות הללו עניינים יקרים המה, והאדם הרודף אחריהם - לא לחינם הוא עמל, ובדרך הטבע הוא הולך!"

"בן אדם! אל תשכח מי הנך! אל תשכח את רוממות מעלתך! זכור תמיד, כי נשמתך טהורה וקדושה היא, וחפצה האדיר והטבעי ביותר - לחזור אל האלוהים, אל השלמות המוחלטת המשוללת מכל החסרונות! מתגעגעת היא דוקא אל תפארת בלי-גבולות, אל יופי שאין בו רב; עורגת היא להשתאב בגופא דמלאכא..."

"כאשר תתעורר לרדוף אחרי משהו, שאל את עצמך: המתאים הדבר לתפארת העליונה? האם עומד הדבר בפני ביקורת האמת? וכאשר תראה כי רחוקים מאוד הדברים מוגבה נשמתך - גער בעצמך: איך לא תבוש לרדוף אחר שטויות כאלה? אתה, אשר צמאונך לתפארת העליונה ולוהד שאין למעלה ממנו - איך זה לא תכלם לפנות אל עניינים כה קטנים, כה פשוטים?"

"וכאשר תעמיק להתבונן, תווכח כי לא רק שהרבה דברים שרדפת אחריהם רדיפה מטורפת שפלים הם הרבה ממעלתך, אלא 'אין' ממש הם; וכאשר תתקשר אל האמת הזאת - תסייע היא לך להינצל מהרבה דרכי שקר ונתיבות כזב! אל תשכח אף פעם כי הווייתך - ניצוץ מהשלמות האין סופית, ונגועתך האמיתית - אל התפארת העליונה, ואל האידאליזם האלוהיים!" (מתוך פרק "תכלית האדם בעולמו")

"עוד לא ראינו שאלפי אנשים יהגו יומם ולילה במקצוע אחד, כמו שעושים זאת אלפי בחורי ישראל בשיבות. מדוע? מפני שרק במקצוע שכולו תענוג אמיתי - אפשר להתעסק תמיד!"

"אני נוסע אפוא להנות מזההנה הגדולה ביותר - מה טוב חלקי ומה ברוך גורלי! חברי אינם מבינים עדיין ששם הוא העונג הגדול ביותר, הם חושבים שלימודי חול יותר מעניינים. הם אינם מבינים עדיין שלא יכול להיות עונג יותר גדול מלימוד חכמות אלקים, כיון שחכמות אלקים מוכרחות להיות יותר נשגבה ונאצלת מחכמות אנוש. הם עוד לא תפשו זאת, ומה מאושר אני שזכיתי להבין זאת!"

סיכום ביניים...

הפעם הבאה בה מוצא רבינו שעה פנויה בכדי להעלות את הגיגיו על הכתב, הינה עשרה ימים לאחר בואו ליישיבת 'פרדס חנה'. כדרכו, הוא אינו מניח לחיים לעבור לצידו. הוא מכיר בכך שלחיים ישנה משמעות, ויש לבחון עד כמה הם מגשימים את המשמעות שנועדה להם. וכך הוא כותב:

"זה כעשרה ימים שנמצא אני בשיבה, וכדאי לעשות סיכום כלשהו מהימים האלו."

"לפני שנסעתי סברתי, שכאן הוא מקום התענוג האמיתי והאושר הגדול ביותר. האם גם עתה אומר כך? או שמא חזרתי בי לאחר שטעמתי מהעונג הזה, כמו שקורה פעמים רבות, שאדם חוזה חזון גדול, מוקווה, מייחל לדבר נשגב - והמציאות טופחת על פניו; האם גם לי קרה כך? - לא, לי לא קרה כך. התקוה לא נתבדתה. ציפיתי - וקבלתי. חשבתי שהתענוג הזה הוא הגדול ביותר - ולא חזרתי בי גם עתה!"

"אני חוזר ואומר ביתר התלהבות ובטחון: זהו התענוג! השאר - רק תחליפים, ולרוב אדם מתאכזב מהם, אבל במאומה! כל ימי אדם רודף אחריהם בתקוה שאם ישיגם - גם האושר עמו; ולבסוף, כאשר כוחו כבר אזל ומעיניו התדלדל - הוא מתחיל להרגיש שרדף אחרי צל, אחרי דבר שאין בו ממש; הוא מתחיל להרגיש ולראות שרדף אחרי צילו של האושר, אבל האושר עצמו במקום אחר היה, אבל אז - הדרך חזרה כבר נעולה ואין כח עוד לחזור."

"אבל האושר האמיתי מהו? - להתענג על ה' ולהנות מזיו שכנתו! זוהי דעתי גם עכשיו, ואני בטוח שלא רק שדעתי לא נחלשה - אלא ההיפך: נתחזקה ונתחשלה בכור הנסיון!"

"אמנם גם עכשיו ישנם עדיין רגעים שבהם אני חש עייפות ואי יכולת ללמוד, ואז אני יוצא החוצה ונח כמוה דקות. אבל יודע אני שזוהי תופעה הכרחית, המתגלית בימים הראשונים, כי המעבר מושעתיים או שלש של לימוד גמרא ביום לתשע או עשר שעות ביום - מוכרח להביא לידי כך בזמן הראשון."

"המעבר היה מדי גדול, אבל לאט לאט שוחררתי מהעייפות הזאת - ועכשיו כמעט שאיני חש בה לגמרי, ואם יופיע הרגש הזה בליבי מיד אני מדכאו ומתגבר עליו. יודע אני שמעשי יצרי הוא!"

"ומלבד זאת יודע אני דבר נוסף: שכאן הוא המקום היחיד בשבילי! מקום אחר אין, לזאת הגעתי בהכרה וכך בהרגשה: זהו העונג היחיד, לשם כך אדם נוצר - ואם זאת אין, חיים למה? כדי לעבוד ולסבול? כדי להדמות לבהמות ולקיים 'כי מותר האדם מן הבהמה אין'? הלשם כך כדאי לחיות? כדי לקוות ולהתאכזב? כדי לייחל ולצאת בממח נפש? אם כדאי לחיות הרי זה רק למען דבר אחד: להתענג על ה' ולהנות מזיו שכנתו!"

"לשם כך - כן. כאן - האושר מרובה על הסבל, הנחת מרובה מן הצער, והאם בכלל יש צער בחיים כאלה? האם אין האושר הענקי מבטל את הסבל הפעוט והמדומה? אם רוצים - הרי לא מרגישים כלל בסבל... אם יודע אדם ומרגיש את אושרו הגדול - אין לו להצטער!"

"יותר מזה: אסור לו להצטער! הוא צריך תמיד לזכור, שמליוני אנשים היו מסכימים להיות במצב נפשי כמוהו (הרגשתי: 'במצב נפשי'. יעו כי רוב בני אדם

אֲנִי מְבַרְכֶּךָ וְעַתָּה מְבַרְכֶּךָ
 כִּי אֵלֶיךָ מִתְפַּלֵּל וְעַתָּה מְבַרְכֶּךָ

[illegible]

וְיִשְׂרָאֵל מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְיִשְׂרָאֵל מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וְיִשְׂרָאֵל מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְיִשְׂרָאֵל מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וְיִשְׂרָאֵל מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְיִשְׂרָאֵל מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת הַקּוֹל וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת הַקּוֹל

[illegible][illegible]

ט"א [אזאטלל יחד, סחט לזאט וג לזלזל ט"ז]

[illegible]

ሂሳብ 917 ፕላን ሕግ

ഭരണ പദ്ധതി പദ്ധതി

בתכלית הביטול (כמשל כל כוחות איברי גוף האדם המתבטלים בעת המצאם בתוך מסגרת מחשבתו). זה הוא הכבוד המיוחד שהתגלה בקרי"ס [א.ה. כמ"ש "בעי לאוקיר דיקניה"], היינו שהתגלה שלפי האמת יש מערכת בתוך המחיצה של הקב"ה [א.ה. מערכת המחשבה] שכל הנבראים נמצאים בה בציר של בטול גמור אליו, אפס לעומתו ית'.

ד. ישראל עלו במחשבה ולכן נושעו בקרי"ס

חז"ל אמרו במדרש שם "ישראל עלה במחשבה". פירושו שלמרות שאנו חיים היום בתוך עולמות שהם חוץ למסגרת מרכבת המחשבה למעלה, ובמקומינו אפשרות הבחירה היא עד כדי ניתוק מהקב"ה ח"ו, מ"מ יש לישראל השרשה יותר עמוקה ומסוגלים לחיות תחת רוממות הביטול היוצאת מהמסגרת הנמצאת למעלה. ומכיון שבקרי"ס נפתח כמחט סדקית לגלות הילוך המחשבה של מעלה, אז רק כלל ישראל שמסוגלים לחיות במסגרת חיים כאלו התקיימו ונושעו. ולאידך גיסא מתוך הופעת רוממות זו גופא, מצרים שהיו מופקעים מלחיות תחת רוממות ביטול כזה התבטלו לגמרי ונאבדו. ועל זה כתוב "וידעו מצרים כי אני ה'", ובידיעה זו עצמה יהיו נאבדים.

נעמיק קצת יותר בענין זה של "ישראל עלה במחשבה". בפ' ואתחנן כתיב: "לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם וכו' כי מאהבת ה' אתכם וכו'" וכתב הרמב"ן שם שכלל ישראל נבחרו להיות נאהבים להקב"ה משום שדביקותם ומסירותם להקב"ה הן עדי עד, או יהודי או צלוב, שמוכנים למסור נפשם וגופם בשביל אהבת הקב"ה. זאת אומרת שיש בתוכנו נקודת קשר אליו ית' שהיא למעלה מכל השיקולים של טעם ודעת הניתן לאדם לחשוב, כי מצד השיקולים אין אדם מוכן להפקיר הכל בשביל ענין כזה. זו ההוכחה שאנו מסוגלים לחיות גם במחיצה המחייבת (מצד רוממותה) חיים של הרגשת אפסיות האדם ותכלית ביטול אל הקב"ה.

ה. הקשר בין קרי"ס לשבת קודש

קעת נבין מה שחז"ל הסמיכו הפסוק "אם תשיב משבת רגליך וכו' וקראת לשבת עונג" אל ההנהגה שהיתה בקרי"ס. עיקרה של השבת היא "מעין עולם הבא" כמ"ש חז"ל ששבת היא אחת מששים מעוה"ב. וממילא, כמו שבעוה"ב נהפך כל מה שעשינו בעולם המעשה שהוא בחינת "היום לעשותם", לשכר "מחר לקבל שכרם". וכן הוא בכל שבת ושבת שנהפך כל "היום לעשותם" שהיה בימי החול לכלים להכיל בהם את "הלמחר לקבל שכרם" [א.ה. היינו טעימת המעין עוה"ב שמופיע כל שבת]. כל המסגרת של "היום לעשותם" היא מסגרת של השתדלות ורק ההשתדלות קובעת בה. אמנם בה"למחר לקבל שכרם" מתבטל כל מהלך ההשתדלות. כשאמרו חז"ל (סנהדרין צ"ז) שבאלף השביעי יתקיים הפסוק "ונשגב ה' לבדו ביום

ההוא", בזה נפסק כל שיתוף של ההשתדלות בחיים שנמצאים שם [א.ה. שהם בביטול גמור אליו כי "נשגב ה' לבדו" וממילא כבר לא שייכת השתדלות]. הפסוק "אם תשיב משבת רגליך" וכו' עוסק בענין זה של שבת, שא"א ליכנס לקדושת השבת מבלי השקפה של התבטלות כל ההשתדלות של חול כלפי רוממות קדושת שבת המבטלת כל ממשות השתדלות האדם. זהו שכתוב "אם תשיב משבת רגליך" וכו' היינו שאין לפסוק רק ממלאכה אלא גם מכל סוגי השתדלות שנמצאים במסגרת האדם. כי ביום הזה מתעלה כל ההשתדלות לחיים בחזון של גילוי ה"למחר לקבל שכרם". זוהי דוגמת התעלות כל כוחות איברי הגוף שנכנסים לשורשם בתוך מסגרת המחשבה של האדם. גם בשבת נתעלו כל ההשתדלויות לתוך מסגרת המחשבה של המרכבה העליונה להיכלל ולחיות בחזון החיים ההם.

ו. הטעם שהיה לחדול מתפילה

בקרי"ס ים סוף כתוב (שמות י"ד י"ט) "ויסע מלאך האלקים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם". מבואר ברש"י מדוע נזכרה כאן המילה "אלוקים" - "מלמד שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה, אם להניצל או להיטבע" ע"כ. היה אז משפט למעלה בין מצרים לישראל, השר של מצרים טען "הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז", אם אלו יטבעו גם אלו יטבעו, היינו שבמידת המשפט לא היו יכולים ישראל לזכות אז בדין, והיה צורך להנהיגם במידה אחרת שלמעלה מהשקפת המשפט, ורק מכחה ינצלו. הכלל הוא שבמקום המשפט ההשתדלות היא קובעת הכל, אבל למעלה מהנהגת המשפט הכללים אחרים לגמרי. אם נצייר את היחס של המחשבה אל המעשים היוצאים ממנה, נראה שבתוך המחשבה עצמה **שובתים** כל המעשים שהם דרכי ההשתדלות. כל כוחם של ישראל בהשתדלות הוא תפילה כמ"ש "כ בתהלים (כ"ב ז)" "ואנכי תולעת ולא איש", אמרו ע"ז חז"ל (מדרש תהילים שם) "מה תולעת הזו אין כוחה אלא בפיה, כך ישראל אין כוחם אלא בפיהם". מבואר בדבריהם שעיקר ומרכז כל ההשתדלות ישראל הוא בכח התפילה דווקא, וההשתדלות של תפילה היא ג"כ מההשתדלויות השייכות למערכת המשפט. אבל כאן כאמור התנשאו למהלך אחר, ונאמר להם שיניחו כל ההשתדלויות בכלל, וכח התפילה בפרט, ויהיו בטוחים בד' שיעשה להם ישועה. ובביטול ההשתדלות הזו זכו להנהגה ממקום המחשבה (כפי שבארנו שהשתדלות שובתת שם) שהכל הוא בשב ואל תעשה ובהנהגת המחשבה [א.ה. המתגלה דרך שערות הזקן - דיקנא] היתה תשועתם כאשר בארנו לעיל. ובזה נתבארה התמיהה השלישית מה הפי' בזה שכתוב "מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו".

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת בשלח תשע"ט -

ד' אמות ביוצא חוץ לתחום

שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי (ט"ז כ"ט)
הנה היוצא חוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות, וילפינו לה מקרא
דשבו איש "תחתיו", כתחתיו, גופו שלש אמות ואמה כדי לפשוט
ידיו ורגליו.

והנה העולם מקשים, מדוע היוצא חוץ לתחום יש לו ד' אמות לכל
רוח, הרי מכיון שיצא מחוץ לתחום, כל זמן שהולך, כאשר יוצא
מתוך ד' אמותיו, יש לו ד' אמות חדשות, ואם יצא חוץ לד' אלו יש
לו שוב ד' אמות, וכן הלאה, ואם כן כשהולך שיעור גדול חוץ לתחומו
במזיד או בשוגג, [שכבר אינו יכול לשער כמה אמות יש מהתחום
שיצא ממנו], מדוע יש לו ד' אמות, הא יש לנו לחשוש שמא
כשנמדוד מגבול תחומו שיצא ממנו, הוא נמצא כעת בסוף ד'
אמותיו.

א. מחלוקת תנאים

הנה נחלקו התנאים בעירובין (מ"א א') איזה ד' אמות יש לו, שיטת
רבי אליעזר, שהוא באמצען והיינו שיש לו שתי אמות לכל רוח,
ושיטת רבי יהודה, שיש לו ד' אמות לאותו רוח שבירר לעצמו, ושיטת
רבנן, שיש לו ארבע אמות לכל רוח והוא באמצען והיינו שמונה
אמות.

וברמ"א (סי' שצ"ו סעי' א') הביא להלכה ב' שיטות האם נותנים לו ד'
אמות לרוח שבירר כרבי יהודה, או שנותנים לו שמונה אמות והוא
באמצען כרבנן. ולמעשה כתב במשנה ברורה (שם סק"ט) דיש לסמוך
על שיטת רבנן המקילה, שנותנים לו שמונה אמות והוא באמצען.

מעתה לרבנן דיש לו שמונה אמות, הקושיא רק על ד' אמות דלפניו,
מפאת דלרבנן דלעולם הוא באמצען, ממה נפשך ד' אמות דלאחריו
שרי. אבל לר' יהודה שיש לו ד' אמות לאותו רוח שבירר לעצמו,
יקשה יותר, דהיאך יכול לזוז ממקומו כלל, הרי מבואר במשנה
ברורה (סי' ת"ה סק"ב) דבעודו מהלך הרי זה כבירר את הד' אמות
שמלפניו, אם כן לעולם ניוחוש שמא הוא בסוף ד' אמותיו.

ב. דאורייתא או דרבנן

הנה הקושיא עכ"פ להשיטות דתחומין דאורייתא וד' אמות
דאורייתא, ובאמת אף להנך דסברי דהוי דרבנן, לכאורה אכתי
תיקשי קושיין, דהרי אין לומר דשרי מפאת דספיקא דרבנן לקולא,
דהרי כתבו בתוספות בביצה (מ"ד א' ד"ה איכא) שבאופן שיש קולא
וחומרא לכל צד, כיון שיוכל להקל בתרומתו, בבחאי גוונא ספיקא
לחומרא. והכי נמי הכא אף אם נימא לחומרא שעדיין נמצא בתוך ד'
אמותיו, מכל מקום איכא קולא שעכ"פ יכול ללכת בתוך הד' אמות
האלו.

ג. אינו קושיא כלל

אמנם באמת אין זה קושיא כלל. וביאר אחד מגדולי הדור
שליט"א, שטעם הדבר אמאי אינו קושיא, שהאדם בעודו בהילוכו
אין לו ד' אמות כלל, אלא מקבל ד' אמותיו רק בעת עמידתו, נאף אי
תחומין דאורייתא, ואף כשיכול לשער כמה כבר יצא מתחומו מכל
מקום הרי הוא עובר באיסור בכל פסיעה ופסיעה עד שיעמוד.

וכן הוא לשון הרמב"ן בעירובין (מ"ז ב' ד"ה וא"ת) שמתחילה כתב
בלשונו שהיוצא חוץ לתחום עובר על כל פסיעה ופסיעה, ובהמשך
לשונו כתב שעובר בכל יותר מד' אמות, ולכאורה דבריו סותרים,
ופירש אחד מגדולי הדור שליט"א (בגליון על הרמב"ן) דמה שכתב בכל
יותר מד' אמות, היינו כשעמד, וזה כנ"ל.

וכן כתב גם בספר חידושים וביאורים (עירובין סו"ס ה') דעד כאן לא

נחלקו קמאי (עי' רמב"ן עירובין מ"ג א' בשם ראב"ד, עבודת הקודש בית נתיבות שער
ה' אות קע"ג) בדין אדם המהלך אם קונה שביתה, אלא דוקא בשביתת
אלפיים שקונה בערב שבת, אבל ביצא מתחומו בשבת והוא מהלך
לא אמרינן דקונה ד' אמות בדרך הילוכו. [נעיין שם מה שכתב הוכחה לזה].

עוד אמר אחד מגדולי הדור שליט"א, שנראה לכאורה דהיוצא חוץ
לתחום אפילו בנזכר בעודו מהלך, לא סגי שיחליט בדעתו תוך כדי
הילוכו שאלו הם ד' אמותיו וימשיך להלך רק בהם, אלא צריך לעמוד
ורק בשעה שנעמד מקבל תחום ד' אמות.

הוציא השעיר מחוץ לתחום

אמרינן בגמרא יומא (ס"ו ב') דשעיר המשתלח ביום הכיפורים
דמשלחין למדבר לכפרת יום הכיפורים, הוא אפילו בשבת, דילפינן
מקרא "וְשַׁלַּח בְּיַד אִישׁ עֵתִי הַמִּדְבָּרָה" (ויקרא ט"ז כ"א), "עֵתִי" ואפילו
בשבת.

ומקשינן בגמרא למאי הלכתא, כלומר מאי חילול שבת איכא
בשלוח השעיר דבעינן קרא להתיר אפילו בשבת, הרי אף אם נימא
דשעיר הולך מרשות לרשות, או ד' אמות ברשות הרבים, מאי
חילול שבת איתא בהא, הרי אינו נושא.

ומשני בגמרא, שאם חלה מרכיבו על כתפיו, ואם כן יש כאן חילול
שבת של הוצאה מרשות לרשות, או דיש כאן טלטול יותר מד' אמות
ברשות הרבים.

[ובריטבי"א ביומא (שם) הקשה, אמאי אמרינן בגמרא דהיה בזה הוצאה, מאי הוצאה
מרשות לרשות איכא, הרי היה רק ד' אמות ברשות הרבים, ותיריך דד' אמות ברשות
הרבים חשיבא הוצאה, דמהוצאה גמרינן לה. ולכאורה קשה הא מוציא מהעורה
ומירושלים, וזה הוי רשות היחיד דדלתותיה ננעלות בלילה, ולא אמרינן בזה אתי רבים
ומבטלי מחיצות, כדאמרינן בעירובין (כ"ב ב'). והנה בריטבי"א (עירובין ל"ג א') הביא
שיטת תוספות דהמוציא משא על כתפו דילפינן ממשא בני קהת, חיבים רק בד' אמות
ברשות הרבים, ולא במוציא מרשות לרשות, ולפי זה אתי שפיר, אך הריטבי"א הכריע
כהר"מ בן שניאור דלא שם, ואם כן הדרא קושיא לדוכתא. ויש לומר דכוונת ריטבי"א דהא
בשעת ההגדרה לא היה חולה דאז פסול לקרבן ואין הגורל קובע אלא בראוי לשם, ודוחק
לאוקמה שחלה מיד, אלא איירי שחלה בדרך].

ותיקשי על קושיית הגמרא איזה חילול שבת היה בשילוח
השעיר, אמאי לא אמרינן דהיה בזה איסור תחומין, דהרי מבואר
בגמרא יומא (ס"ז א') שהצוק היה במרחק י"ב מיל מהמקדש.

א. תחומין י"ב מיל דאורייתא

הנה כתב רש"י וזה לשונו, למאי הלכתא, מה חילול שבת יש
שהוצרך להתירו, אי משום תחומין, [היינו דהאדם הולך יותר מאלפיים
אמה חוץ לתחום], דרבנן בעלמא ניהו, שגזרו עליהן לאחר מתן תורה.
עד כאן לשונו. [והרי איירי בלפומא מקרא].

והקשו להנודע ביהודה (תניא או"ח סי' מ"ו) דהנה שיטת הרי"ף
(עירובין ספ"ק) דאע"ג דקיימא לן תחומין דרבנן, כל זה לענין אלפיים
אמה, שהם מיל אחד, אבל לענין י"ב מיל, זה דאורייתא לכולי עלמא,
והביא כן הרי"ף מירושלמי, (עירובין פ"ג ה"ד, ופ"ה ה"ד).

וכן הוא ברמב"ם (נפכ"ז מהל' שבת הלכה א'), וזה לשונו, היוצא חוץ
לתחום המדינה בשבת לוקה, שנאמר אל יצא איש ממקומו ביום
השביעי, וכו', שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל כנגד מחנה
ישראל. ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים
אמה, אבל חוץ לאלפיים אמה אסור, שאלפיים אמה הוא מגרש
העיר. עד כאן לשון הרמב"ם.

והשתא תיקשי טובא סוגיית הגמרא ביומא, דמאי מקשינן, עתי

ואפילו בשבת למאי הלכתא, דהיינו מאי חילול שבת איכא ומה הוצרך הכתוב להתיר, הרי בין ירושלים ועד הצוק ששם היו מביאים לשעיר המשתלח, היה י"ב מיל, כמבואר בגמרא יומא (ס"ז א'), וזה הרי אסור מן התורה לדעת הר"ף והרמב"ם, ואם כן שפיר בעינן קרא ד"עתי" ואפילו בשבת לענין חוץ לתחום.

ורש"י שהקשה כן ביומא דנימא דקרא לענין תחומין, ותירץ רש"י, דתחומין דרבנן, תירוץ זה אינו מספיק להר"ף והרמב"ם דסברי דבי"ב מיל הוה תחומין דאורייתא.

ב. היה פחות מ"ב מיל

כתב בנודע ביהודה (שם) לשואל דלפום רהיטא יפה הקשה, וכתב ליישב דסוגיין אתי כ"ר יהודה דסבירא ליה דבין ירושלים והצוק היו רק י' מיל, וממילא אין כאן תחומין דאורייתא.

וזה צריך עיון, דהא ר' יהודה סבירא ליה דתחומין דאורייתא אפילו באלפיים אמה. [נ"ה. עיין רא"ש עירובין פ"ד ס"י ח' שמוכח כד משיטת ר' יהודה במשנה ל"ה א'. וכך כתב בתוספות הרא"ש ל"ז א' ד"ה אלא].

ג. תירוץ הדובב מישרים

הנה בתשובות דובב מישרים (להגאון מטשעבין, חלק ג' ס"י צ' אות ב') כתב ליישב האי קושיא דהנודע ביהודה,

והקדים, דלכאורה יש להקשות על דברי רש"י, שכתב דלא אמרינן דקרא ד"עתי" ואפילו בשבת אתי להתיר איסור תחומין כיון דתחומין רק מדרבנן, ומבואר דאילו תחומין היו דאורייתא, היה הפסוק קאי על תחומין.

וקשה, דהיאך יתכן דהפסוק בא להתיר לצאת חוץ לתחום, הרי יש תקנה, לעשות עירובי תחומין, דהיינו להניח דבר מאכל בסוף התחום ועל ידי זה יוכל לילך יותר, ואם כן היאך יתכן שהפסוק יתיר האיסור לילך חוץ לתחום.

אבל פשוט דלא תיקשי הכי על רש"י, דהרי על ידי עירובי תחומין, יכול רק לילך עוד אלפיים אמה, והיינו דחשבינן למקום שביתתו, דהיינו לביתו, כמקום שהניח העירוב, וממילא יוכל לילך עוד אלפים אמה אבל לא יותר, ואם כן אין לו תקנה על ידי עירוב תחומין להתיר לילך עם השעיר עד הצוק, כיון דהצוק היה רחוק י"ב מיל.

ולכן הוצרך רש"י לומר דתחומין דאלפיים אמה דרבנן ולא בא הכתוב להתירו, משא"כ אם תחומין דאלפיים אמה דאורייתא, הוה בעינן להפסוק להתיר לילך מחוץ לתחום, כיון שאין תקנה, ואם כן שפיר נתיישבו דברי רש"י.

ולפי זה כתב בדובב מישרים, דנתיישבה היטב הקושיא המובאת בנודע ביהודה, שהקשה על הר"ף והרמב"ם, אימא דהפסוק בא להתיר תחום של י"ב מיל דהוה לכולי עלמא דאורייתא, והרי הצוק היה רחוק י"ב מיל.

והשתא אתי שפיר, דאי אפשר לומר שהכתוב בא להתיר הך י"ב מיל, דהרי לזה יש תקנה, שיניח עירוב תחומין לפני גמר הי"ב מיל, ועל ידי זה יוכל לילך כ"ד מיל, [דהרי כמו בתחום של אלפיים אמה, אם מניח עירוב בסוף האלפיים, יכול לילך ד' אלפים, הכי נמי אם יניח בסוף הי"ב מיל, יכול לילך כ"ד מיל], ואם כן מיושבת הקושיא שבנודע ביהודה, דאין הפסוק קאי על תחום של י"ב מיל מכיון דיש לה תקנה, ודוקא בתחום של אלפיים דן רש"י שהפסוק ילך על זה, דשם אין תקנה. עד כאן דברי הדובב מישרים.

לעשותו באופן של היתר

הנה לכאורה יש להעיר על דברי הדובב מישרים הנ"ל, ובהקדם, דהנה יש לעיין בכל מקום שהתורה התירה איסור שבת, כגון במילה שדוחה שבת או קרבנות שדוחים שבת, אם יכול לעשות באופן של היתר, האם מחויב לעשות כן.

וצדדי הספק, האם נאמר שאינו מחויב, דכיון שהתורה התירה, אם כן הוי היתר, או דילמא נימא דמחויב, דבכל מקום שאפשר בלא חילול שבת אין לעשות מלאכה בשבת.

א. לענין קושיית הנודע ביהודה

הנה אם נימא דהוי היתר ואין צריך לעשות בלא חילול שבת, שפיר

הקשה בנודע ביהודה דנאמר דקרא דעתי אפילו בשבת, בא להתיר לילך חוץ לתחום של י"ב מיל שהוא דאורייתא, ואי דתיקשי הא יכול בהיתר על ידי עירוב תחומין, לא קשה, דאינו חייב לעשות עירוב תחומין, דהרי אינו חייב לעשות בלא חילול שבת.

משא"כ אם נימא דצריך לעשות בהיתר, שפיר תירץ בדובב מישרים, דקרא לא קאי להתיר תחומין, כיון דיכול לעשות עירוב תחומין.

[ובאמת יש לעיין בכל שעיר המשתלח, אם הניח עירוב תחומין מערב יום הכיפורים מחמת י"ב מיל דמתסר מן התורה. ואי דאינו יכול לגשת אליו בלילה ולאוכלו, הא יניחנו בסמוך לאלפיים אמה לירושלים].

ב. לר' אליעזר

הנה יש להביא ראיה לדברי הדובב מישרים דהיכא דאפשר בהיתר אין מחללין שבת, [כמו שביארנו לפי זה דבריו לענין איסור תחומין בשעיר המשתלח, וכמו שצייד בחלק ב' ס"י ל"ט].

דהנה שיטת ר' אליעזר (שבת ק"ל א') שמותר לחלל שבת גם משום מכשירי מילה. ומבואר בגמרא עירובין (ק"ג א') דגם רבי אליעזר מודה דכמה דאפשר לשנויי משנינן.

וכך כתבו תוספות (ריש פרק רבי אליעזר דמילה, שבת ק"ל א' ד"ה רבי, ובעירובין ק"ג ב' ד"ה מה) דרק על מנת למהר המצוה, התיר רבי אליעזר מכשירי מילה אע"פ דאפשר בהיתר, אבל בלא למהר המצוה, אין להתיר לחלל שבת, אלא יש לעשותו בהיתר. ועיין ברשב"א בשבת (שם). ולפי זה נתבאר היטב תירוץ הדובב מישרים על קושיית הנודע ביהודה. [וראיה זו לדברי הדובב מישרים, הובא בקובץ דרך כוכב מיעקב ס"י א'].]

ג. הוכחת הבאר יצחק

הנה בתשובות באר יצחק (או"ח ס"י י"ד ענף ג', ועיין שם עוד) הביא דבירושלמי דשבת (ריש פרק ר"א דמילה) הוכיח דאסור לעשות מחיצה בשבת על ידי אנשים, דאם שרי, אמאי לרבי אליעזר מכשירי מילה דוחין שבת להביאם דרך רשות הרבים, יעשה מחיצה של אנשים. ומוכח מזה נמי דאם אפשר לעשות בהיתר, לא עבדינן באיסור.

אלא דבבאר יצחק (שם) תלי לה אם דחווה או הותרה, דבהותרה לא בעינן משא"כ בדחווה, וכתב דמילה בשבת דחווה, [ונקט שם דקרבנות בשבת דחווה, וזה צריך עיון מסוגיא דיומא מ"ו], והנה זה נמי כדברי הדובב מישרים הנ"ל (נח"י ס"י צ').

ד. תשב"ץ

הנה בתשובות תשב"ץ (נח"י ס"י ל"ז) כתב דשבת הותרה, בין בפיקוח נפש בין בקרבנות ובין במילה. ואפילו הכי חזינן דאם אפשר בפיקוח נפש למעט בחילול שבת, בעינן למיעבד הכי, כמבואר בסוגיא במנחות (ס"ד א') לענין קציצת גרוגרות.

חזינן מזה דגם למאן דאמר הותרה יש למעט בחילול שבת, וגם לפי זה יש ראיה לתירוץ הדובב מישרים על קושיית הנודע ביהודה. [ועיין באבני נזר (או"ח ס"י תנ"ה) מה שביאר בדברי התשב"ץ].

ה. גם בקרבנות יחפש באופן המותר

הנה כתב הגר"א (סוף הל' מילה, יו"ד ס"י רס"ו ס"ק כ"ה) דלענין קרבנות דשבת דהותרה, יש לחלק ממילה בשבת שדחווה, אלא שהוכיח מסוגיית הגמרא דמדמינן.

ולכאורה כונתו להסיק דגם מילה בשבת הותרה. אך יותר נראה דמודה דמילה דחווה, אלא דסבירא ליה דגם בקרבנות יש לחפש באופן המותר, וכנה"ל דאע"פ שהותרה בעינן לעשות באופן המותר.

ו. הוכחת השאגת אריה

הנה מצאנו בשאגת אריה (ס"י נ"ט) דדן לגבי מילה דהותרה בשבת אם יכול לעשות בהיתר, האם מחויב לעשות כן, ותחילה כתב דאינו מחויב, והביא ראיה מהסוגיא יומא (ו' ב') דלמאן דאמר טומאה הותרה בציבור לא מהדרין על כהנים טהורין.

אך מסיק שבאמת מחויב, והביא ראיה ממה שכתב בטור (יו"ד ס"י רס"ו) בשם רבינו אליעזר הלוי, לענין מילה בשבת, דלא ימול האב אלא ימול אחר, דאם ימול האב יש כאן חילול שבת, כיון שרצונו לתקן הבן, משא"כ לגבי אחר לא חשיבא חילול שבת, דאין רצונו בתיקון.

ואם כן מוכחא מזה דאע"פ שהתורה התירה מילה בשבת, מכל

מקום מאי דאפשר בהיתר עבדין, ואם כן יש ראייה ממסקנת השאגת אריה לדברי הדובב מישרים.

ז. דברי הדובב מישרים בכמה מקומות הנה מצאנו להדובב מישרים בכמה דוכתי להאי נידון:

חדא, כתב בדובב מישרים (חלק ב' סי' ל"ט) לדעת ר' אליעזר דמכשירי מילה דוחין שבת, האם מותר לו לילך ברשות הרבים בדרך ארוכה, וכתב ראייה מזבחים (ל"ג א') גזירה שמא ירבה בפסיעות, וכתב רש"י לאחר שיסמוך, משמע שקודם הסמיכה שרי להרבות.

שנית, אייתי (שם) ממגן אברהם (סי' שכ"ח ס"ק ט') דאף אם הותרה שבת בפיקוח נפש, (כמו שכתב ברא"ש ביומא פ"ח סי' י"ד), זה לענין דאם יש לפניו או לאכול נבילה או לחלל שבת, יחלל שבת, דנבילה דחוויה אבל איסור שבת הותרה, אבל בשבת עצמה [עכ"פ מדרבנן] חייב לעשות הקל חקל.

והנה לא מצאתי זה במגן אברהם, אבל באמת הא מוכחא כן, דחזינן דאף למאן דאמר (שיטת הרא"ש הנ"ל) דשבת הותרה בפיקוח נפש, אם יכול ליקח גרוגרות מענף אחד צריך לעשות כן.

שלישית, אשכחן בדובב מישרים (חלק ג' סי' ל"ז) דהיכא דהותרה כגון שבת בקרבנות ציבור (יומא מ"ו ב'), שרי אף ביכול לעשות בהיתר. ובזה ניחא דאינו חייב בקרבנות ציבור לעשות על ידי שנים, דקיימא לן שנים שעשאוה היכא דזה יכול וזה יכול שניהם פטורים.

[אך כתב דבשעיר המשתלח שאני כיון דאין השילוח מעכב, ובזה אינו דוחה שבת. וכבר הקשה כן בגבורת ארי ביומא (ס"ו א') היאך דוחה, הרי מבואר בסוגיא במנחות (ע"ב א') דכל דאינו מעכב בדעבד אינו דוחה שבת, ותיירץ בגבורות ארי דניתנה כבר השבת להזחות בשעיר הפנימי. ובדובב מישרים תירץ דאם לא נדחה אינו ראוי כלל לשילוח, ואם כן הוה אינו ראוי לבילה. וצריך עיון בחלה דמרכיבו על כתיפו הא בשעת ההגדלה היה ראוי. ויש לומר דאיירי בחולה בשעת הגדלה ומכל מקום ראוי לשם דלא הוה חולה כולי האי. וראיתי שדנים דעל כרחך איירי בחולה שראוי להקרבה, דאם לא כן גם אחר כך נפסל כמו במום דפוסל בשעיר המשתלח, וכתבו לדחות דדוקא מום פוסל].

והנה דברי הדובב מישרים (ח"ג סי' צ') שהבאנו לעיל באריכות, שהיה חייב לעשות עירוב תחומין כדי לא לעבור על איסור תחומין, לכאורה היינו רק אם נימא דביכול לעשות בהיתר אסור מן התורה, וכמו שצייד במקום אחד. [ח"ב סי' ל"ט]. אבל למה שכתב (חלק ג' סי' ל"ז) דשרינן, לכאורה לא יתכן.

[הנה יש להביא כל הדברים בכור הבחינה, גם לעיין אם הא דמהדינן בהיתירא הוא מן התורה או מדרבנן, ואף למאן דאמר דטומאה הותרה בציבור דחזינן דלא מהדינן ובאותו בית, אך הוי תרי לישני].

כרגלי הממלא בשבת

הנה אמרינן דמי שיצא חוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות. ואם הכניסוהו לדיר וסוהר, מהלך כל הדיר וסוהר, ודוקא באונס או בשוגג, אבל במזיד אין לו אלא ד' אמות.

[ואם נמצא בשוגג ב' אמות ליד דיר וסוהר, לכאורה כיון דיכול להכנס לדיר וסוהר, שוב יש לו את כולו. ואחר שנכנס יש לעיין אם יכול יחזור לילך לב' אמות דיליה].

אמנם פירות שהוציאו חוץ לתחום והחזירו לתוך דיר וסוהר, אפילו במזיד, מותר לטלטל בכל הדיר וסוהר, דמטלטלים חשיבי כאנוסים.

ונפקא מינה בהיו הבעלים חוץ לתחום ובגדיהם או כליהם בדיר וסוהר, מטלטל הבגדים בכל הדיר וסוהר, [אבל לא חוצה לו מפאת איסור תחומין], ואע"פ שבלאו הכי אסור לטלטל בשבת בדיר וסוהר, [כשהוא יותר מבית סאתיים ואינו מוקף לדירה], מכל מקום נפקא מינה ביום טוב שמותר לטלטל לצורך יום טוב. וגם נפקא מינה בשבת לענין דרך מלבוש, כד נימא דגם דרך מלבוש אסירא חוץ לתחום.

מעתה הנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' שצ"ז סע' ט"ו) דנהרות המושכים ומעין הנובעים לא קונים שביתה, והלכך רגליהם

כרגלי הממלא, והלכך בבאו מחוץ לתחום אל תוך התחום, רגליהם כרגלי הממלא וממלאים מהם בתחום הממלא, ואמרינן בשולחן ערוך (שם) דהיינו בין ביום טוב ובין בשבת.

והקשה בזכר דבר (סי' י"ח) דמאי נפקא מינה בהא דנקט השולחן ערוך "שבת", הרי בשבת אסור לטלטל המים מחמת איסור טלטול ד' אמות בכרמלית או ברשות הרבים, וכי תימא דאיירי שהמים נמצאים בתוך מקום המוקף במחיצות, אם כן אף אם אינם כרגלי הממלא אלא קנו שביתה במקומם, מכל מקום מותר לטלטלם, דהרי הוינן בתוך דיר וסוהר.

ויש לדון דאיכא בזה כמה נפקותות:

א. ב' דיר וסוהר סמוכים

הנה יש לדון בדיון נתנוהו בדיר וסוהר שמתירין להלך את כולו, מהו בשני רשויות היחיד סמוכים זה לזה, כגון ב' דיר וסוהר סמוכים זה לזה, והיינו שיש ביניהם מחיצה מפרדת, והחזירוהו לאחד מהם, האם הוה רשות אחת ויוכל להלך מאחד להשני.

וכתב בזכר דבר (שם) דמכח קושיין הנ"ל יש להוכיח דאינו יכול להלך בשניהם, דהרי יש ליישב קושיין דנפקא מינה במעיינות הנובעים, באופן דאיכא ב' דיר וסוהר סמוכים זה לזה, דמצד איסור טלטול בשבת, מותר לטלטל ביניהם, אבל מצד קנין שביתה, אם היה להמים קנין שביתה היה אסור לטלטל מסוהר לסוהר, דלא חשיבי שניהם ביחד כד' אמות. [ורק עכשיו דקא משמע לן שמים הנובעים לא קנו שביתה אלא הוה כרגלי הממלא, ויכול לטלטל מאחד להשני]. אמנם בחזון איש (או"ח סי' ק"ט ס"ק י"ד) כתב לא כך, אלא דבאמת ב' דיר וסוהר סמוכים זה לזה, גם לענין קנין שביתה חשיבי שניהם כרשות אחת.

ויש ללמוד כהחזון איש, מהא דאמרינן דאם הכניסו לעיר מהלך את כולה, ומשמע גם לבתי העיר אע"ג שנפרדים במחיצותיהם בתוך העיר. [ולפי זה בגוונא דלעיל דהבעלים חוץ לתחום, יהא מותר לטלטל כליהם מחדר לחדר באותו בנין כל עצמודים זה לזה ואף בליכא פתח ביניהם].

והנה בשולחן ערוך (סי' ת"ה סע' ח') אמרינן דבחזר לעירו מהלך את כל עירו, אף ביצא לדעת, וכתבו הפוסקים (רמ"א שם) דדוקא במקפת מחיצות, ותיקשי להמתירים [עיין ביאור הלכה סי' ת"ה סע' ח' ד"ה אבל, שמביא שיטת תוספות ורשב"א וריטב"א בעירובין כ"ט א'] בדיר וסוהר אף ביצא לדעת, אם כן מאי מעלת עירו. וזה הקשה בספר שם לשמואל (סי' ד' פרק א'). והיה אפשר לומר דנפקא מינה בשני דירים סמוכים בעירו, דבעלמא אין בזה היתר דדיר וסוהר, ורק בעירו שרינן. אבל למאי שנתבאר ליכא למימר הכי.

ב. הפסק מקום פטור

אלא אם כן אכתי תיקשי מאי נפקא מינה במים הנובעים. וכתב בזכר דבר (שם) דיש לדחות דנפקא מינה באופן אחר, דאיירי דיש ב' סהרים נפרדים זה מזה בהפסק של פחות מד' טפחים, דהוה באמצע מקום פטור, דמשום הוצאה ליתא דשרי לטלטל למקום פטור, ומשם שביתה לא חשיבי הנך רשויות כד' אמות, דהא איכא הפסק ביניהם שאינו רשות היחיד.

אך כתב דגם זה שרי לדעת ריטב"א (עירובין מ"ד א' ד"ה או) דיש לאדם ד' אמות חוץ להיקף המחיצות דדיר וסוהר, נמצא דשרי לצאת מרשות שנתנוהו בה לתוך רשות אחרת, דהרי מכיון דשרי לצאת לתוך ד' אמות חוץ לרשות, ממילא יהבינן ליה כל הרשות שנמצא בו הד' אמות, וממילא שרי לצאת גם ממנה לסוהר השני שהוא רשות אחרת, וכן הלאה.

ג. מקום פטור ארוך יותר מד' אמות

תו יש לדון דנפקא מינה היכא דיש ב' סהרים נפרדים זה מזה בהפסק של יותר מד' אמות, דלענין איסור טלטול, מותר לטלטל מסוהר אחד להשני, דאיירי דבאמצע הוה רק מקום פטור, דהוה גבוה טפי מג' טפחים וקטינא ואריכא.

אבל לענין קנין שביתה, אין להוציא מאחד להשני, ובזה לא מהני שיטת הריטב"א דיש לו ד' אמות מחץ לדיר וסוהר, דהרי הכא איכא יותר מד' אמות ביניהם.

ד. פחות פחות מד' אמות

עוד כתב בזכר דבר (שם בסוגריים ד"ה ועי' לפי"ז) דנפקא מינה אף בליכא סהר, אלא מטלטל המים הנובעים פחות פחות מד' אמות, דמפאת טלטול בכרמלית זימנן שרינן, כגון בממלא ברשות הרבים ונותן לחבירו וחבירו לחבירו, וכמבואר בשולחן ערוך (סי' שמי"ט סעי' ג') שמותר לאדם לעקור חפץ מרשות הרבים וליתנו לחבירו שאצלו בתוך ארבע אמותיו וחבירו לחבירו שאצלו, אף על פי שהחפץ הולך כמה מילין ברשות הרבים, (ועיין שם במשנה ברורה סי' ק"ג).

אבל מפאת האיסור להוציא מחוץ לתחום הוה אסרינן, ורק שרינן מכיון דהמים לא קנו שביתה אלא הוה כרגלי הממלא.

ה. ביניהם כרמלית

תו, היכא דיש ב' סהרים נפרדים זה מזה בהפסק של כרמלית ביניהם, דמצד איסור טלטול יש להתיר, למה שכתב בחזון איש (סי' קי"ג סי"ק י"ט) דלדבר מצוה יש להקל להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד דרך כרמלית בלא נח בינתיים. אבל מצד הקנין שביתה אין להוציא מאחד להשני מכיון דהוה ב' רשויות. [נא"ה. ולריטב"א הנ"ל נימא דאיירי בכרמלית רוחב יותר מד' אמות].

ו. להוציא פחות מד' אמות מתחומם

תו, נימא דהמים הנובעים אינם בתוך דיר וסהר כלל, אלא הם ברשות הרבים, וכלה אלפיים ידיהו בתוך התחום של הממלא, ורוצה לטלטלם חוץ לתחומם פחות מד' אמות, דמפאת איסור טלטול בכרמלית היה מותר, דהרי אינו מטלטל אלא פחות מד' אמות, אבל אם הוה קונים שביתה, היה אסור, דהרי אסור להוציא המים מחוץ לתחומם, אמנם השתא דהוה כרגלי הממלא שרי, דהטלטול הוה

בתוך תחום הממלא.

ז. כלה תחומו בתוך הדיר וסהר

תו, היכא דהמים הנובעים הם בתוך דיר וסהר המתחילים לפני כלות אלפים אמה, דמצד איסור טלטול מותר לטלטל המים, דהרי הוה בתוך דיר וסהר, אמנם מצד קנין שביתה היה אסור לטלטל המים, דאין כאן היתר דיר וסהר, דההיתר היינו דוקא כשהדיר וסהר מתחילים לאחר אלפיים ובה לשם באונס, משא"כ כהדיר וסהר הם בתוך אלפיים, דאז אמרינן דכלה מידתם באמצע הדיר והסהר.

והנה כך מבואר בריטב"א (עירובין מ"ב א', מובא בגליון הגרע"א סי' ת"ג על המג"א סק"א) דבכלה מדתו באמצע דיר וסהר ונטלוהו עכו"ם לצד השני, אין לו אלא ד' אמות, כיון דמתחילה בהיותו בתוך האלפיים, נאסרות עליו הדיר והסהר באותו מקום שהוא חוץ לתחומו. ובספר גאון יעקב (עירובין מ"ב א') כתב למידן על דבריו, והובא במשנה ברורה (ביאור הלכה סי' ת"ג סעי' א').

לדון עוד בדין הנ"ל דכלתה מדתו בתוך הדיר וסהר

השתא אם כלה באמצע דיר וסהר, והוציאו נכרים למקום מוקף מחיצות קטן בתוך הדיר והסהר הגדול, יש לדון דלא יתא ליה היתירא דדיר וסהר להריטב"א, דהוה חד דיר, [כן כתב בזכר דבר שם].

ויש לעיין באיכא מחיצות דאורייתא ופסולות דרבנן לדיר הגדול, כגון צורת הפתח מן הצד, או פרצות יתר מעשר, או דיש קרפף יתר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה, וכלה תחומו באמצע דיר הגדול, ולקחו נכרי מבית אחד לשני, אם חשבינן לדיר הגדול כמאן דליתא או כמאן דאיתא.

אך אם הוה עיר ממש, בלא הכי יש לדון להרמב"ן (עירובין מ"א ב' ד"ה ופירש"י) דהוציאווהו לתוך עיר מהלך את כולה אף בליכא מחיצות, ואם כן הוה ליה כחד סהר גדול ושוב יאסר להריטב"א. [וכדן בזכר דבר שם].

עניני שבת

ויצא.

[וביש לו רק עטרן יש לומר דידליק אף דיש לחוש ביוצא, וכמדומה דהכי איתא בפרי מגדים].

ב. במקום גבוה

הנה בכל הני דאין מדליקין, משמע דאם יש לו רק כאלו, אכתי נימא שלא ידליק בהם אלא ישב בחשיכה, דהרי חישינן שמא יטה. והנה איירי אף כשידליק בגובה ואינו יכול להגיע לשם להטות, מכל מקום לא חילקו חכמים בדבר ונכלל בכלל הגזירה. [נא"ה. וכמבואר בשולחן ערוך סי' רע"ה סעי' א'].
ובזה יש לעיין באין לו שמן אחר, האם עכ"פ ידליק בשמן שאינו נמשך ויניחנו במקום גבוה, דבזה ליכא חשש שמא יטה אלא רק נכלל בהגזירה משום שלא חילקו חכמים.

מעתה אם נימא דבכהאי גוונא ידליק, אם כן גם בזה יהא נפקא מינה, שאם יש לו ב' אפשרויות במה להדליק, או בשמן שאין מדליקין בו שיניח במקום גבוה, או בעטרן, בזה ידליק בהשמן שאין מדליקין בו, שבמקום גבוה אינו אסור אלא מחמת גזירה, משא"כ עטרן הרי גם במקום גבוה אסור מדינא, דכיון דיש לו ריח רע שמא יניחנה ויצא.

ג. נר אחד מדברים המותרים

הנה כתב ברמ"א (שם סעי' א') דיש אומרים דאם יש נר אחד מדברים המותרים, מותר להשתמש לאור האחרים.

מעתה נפקא מינה, דבכל הני דאין מדליקין, מכל מקום הנר הכשר מציל, דכיון שיש נר כשר יזכור ולא יטה גם שאר הנרות, משא"כ בעיטרן, שהנר הכשר אינו מציל, דהרי אכתי נחשוש שמא מחמת הריח הרע יניחנה ויצא.

דעת התוספות

אלא מהא דתוספות לא תירצו כל זה, על כרחך חזינן דמשמע להו דעטרן דומיא דאידיך, ואהא הקשה תיפוק ליה דהוה יוצא מן העץ.

הדלקת נר שבת

הנה איתא במשנה בשבת (כ"ד ב') אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת. [עטרן היינו פסולתא דזיפתא (שבת כ' ב'), דהיינו לאחר שיוצא הזפת מן העץ, זב ממנו פסולת צלול כשמן על ידי האור. (ביאור הלכה סי' רס"ד סעי' ג').]
ואמרינן בגמרא (שם כ"ה ב') דטעמא, דמתוך שריחו רע, גזרה שמא יניחנה ויצא, והדלקת נר בשבת חובה, ואם כן נמצא מבטל חובתו.

והקשו תוספות (שם כ"ז א' ד"ה רבי ישמעאל) דמשמע שנמשך אחר הפתילה יפה אלא דגזרינן שמא יניחנו ויצא, ותיקשי דתיפוק ליה דאין מדליקין בעטרן משום דכל היוצא מן העץ אין מדליקין בו דאינו נמשך אחר הפתילה, [ואיירי אף בפסול שמנים], ועטרן דהוי מזיפתא הוי יוצא מן העץ. ונשארו תוספות בקושיא.

ותיקשי דלכאורה מצאנו כמה נפקותות בהני טעמי:

א. עירב עם שמן טוב

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' רס"ד סעי' ג' ד') אין מדליקין נר לשבת אלא משמנים הנמשכים אחר הפתילה, אבל בשמנים שאינם נמשכים אחר הפתילה, אין מדליקין, ואפילו אם נתן מעט שמן זית בתוך השמנים שאינם נמשכים, ואז נמשכין, אין מדליקין בהם, דגזרינן דילמא אתי לאדלוקי בהשמנים שאינם נמשכים בעינייהו.

מעתה יש לדון דאיכא חילוק בין עטרן לשאר שמנים שאינם נמשכים, דהנה בעירב שמן טוב עם שאר השמנים שאינם נמשכים, אסירא רק משום גזירה דדילמא אתי לאדלוקי בהשמנים שאינם נמשכים בעינייהו, אבל בעטרן, אף אם עירב עם שאר שמנים, אכתי יהא אסור מדינא, דהרי עדיין איכא ריח רע ושמא יניחנה ויצא.

ונפקא מינה, דהנה כשאין לו שמן אחר רק שמן שמעורב בו שמן זית, מתבאר מדברי הגרע"א (גליון שם על מגן אברהם סי' ק"ב) דידליק בו, ואם יהא לו או עטרן או שמן אחר שאינו נמשך, ובשניהם עירב שמן שנמשך, ידליק בשמן אחר שאינו נמשך, שאסור רק משום גזירה אטו שמן אחר, אבל לא ידליק בעטרן דאסור מדינא דשמא יניחנה

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגליון
המערכת סוקולוב 17 א'
דירה 7 בני ברק
L.5703949@gmail.com

שלמים מציון

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל
פרשת בשלח

ברכת המזון באכילת המן

"ויאמר ה' אל משה חנני ממטיר לכם לחם מן השמים". (פרק ט"ז פסוק ד')

לישנא דתוספתא דקתני ברכת מזון מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת, ומשמע ליה דאחמשת מיני דגן דווקא קאמר מדנקט ושבעת אין לך דבר שמשביע אלא חמשת מיני דגן.
מבואר בדבריו שכל עיקר הדין שבשביל לברך ברכת המזון צריך שיאכל מאכל מחמשת מיני דגן, הוא משום שרק מזה אפשר לשבוע, ובברכת המזון כתוב "ושבעת" וההגדרה של שובע היא דווקא בחמשת מיני דגן. ובאמת אם יהיה לנו עוד מין מאכל שגם הוא מוגדר כמשביע גם עליו יצטרך לברך ברכת המזון, אלא שלמעשה התורה אומרת שבכל מיני המאכל אין לך שום דבר שמשביע חוץ מחמשת מיני דגן.
ומעתה י"ל דהמן היה מאכל המשביע בדיוק כמו חמשת מיני דגן, שהרי כתוב הפסוק (פסוק ח') כתוב מפורש על המן "ולחם בבוקר לשבוע", מבואר בזה דהמן היה משביע, וממילא מובן שצריך לברך על זה ברכת המזון. ודווקא היום אין לנו שום מאכל המשביע מלבד חמשת מיני דגן, אבל בזמן המדבר גם המן היה משביע ולכן ברכו עליו ברכת ברכת המזון.

לא קבעי איניש סעודתייהו

וכיוצא בזה מצינו בגמרא בברכות (דף ל"ה ב') לגבי יין, שאמרו שהיין הוא סועד את האדם כמו לחם, והגמרא מקשה "אי הכי נברך עליה שלש ברכות (אי הכי דזיין וסעיד מזון הוא, ולברך עליה שלש ברכות לאחריו ואנן אמרינן לקמן בפרקין כל שהוא משבעת המינין ולא מין דגן חכמים אומרים ברכה אחת, רש"י), לא קבעי איניש סעודתייהו עליוה. אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא, אי קבע עליוה סעודתיה מאי, אמר ליה לכשיבא אליהו ויאמר אי הויה קביעותא, השתא מיהא בטלה דעתו אצל כל אדם".
והיינו שהגמרא מקשה אם יין הוא סועד ומשביע אם כן שיברכו עליו ברכת המזון כמו שמברכים על לחם, והגמרא מיישבת שאפילו שלמעשה היין הוא משביע, בכל זאת כיון שלמעשה בני אדם לא קובעים עליו סעודה על כן לא תקנו לברך עליו ברכת המזון. והגמרא ממשיכה שאפילו אם יבוא אדם ויקבע עליו סעודה, תהא דעתו בטלה אצל כל אדם, ולא יחשב זה לקביעות סעודה כדי לברך על זה ברכת המזון.
ומבואר בגמרא שבעיקר הדין אם יש לנו עוד מאכל שקובעים עליו סעודה והוא סעיד ומשביע, יצטרך לברך עליו ברכת המזון אפילו שאינו מחמשת מיני דגן, ולכן היה צד בגמרא שיברכו ברכת המזון על יין. ומעתה מובן ההלכה שמשם תיקן לישאל לברך ברכת הזון על אכילת המן שכוין שלמעשה המן הוא משביע, ודור המדבר היו קובעים על זה סעודה, על כן צריך לברך עליו ברכת המזון.

*

שיעור עיכול במן

בגמרא ביומא (דף ע"ה ב') אמרו, "תנו רבנן, לחם אבירים אכל איש, לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו, דברי רבי עקיבא. וכשנאמרו דברים לפני רבי ישמעאל אמר להם וכו' וכי מלאכי השרת אוכלין לחם וכו', אלא מה אני מקיים אבירים - לחם שנבלע במאתים וארבעים ושמונה אבירים וכו'".
מבואר בגמרא שהמן היה מיד לאחר אכילתו נבלע במאתים וארבעים ושמונה האבירים, ולא הוצרך לזה זמן של שיעור עיכול עד שיתעכל המזון במעיהם, אלא מיד כשאכלוהו הוא היה נבלע באבירים.

והקשה הקשה החזון איש (או"ח סימן כ"ח סק"ד), דהנה בברכת המזון ההלכה היא שהזמן שאפשר לברך ברכת המזון לאחר האכילה הוא עד שיעור עיכול, וכמו שאמרו בגמרא בברכות (דף נ"א ב') "ועד מתי מברך, עד כדי שיתעכל המזון שבמעיו".

ולגבי הנאה מריח טוב כותב השו"ע בסימן רט"ז (סעיף א'), "אסור ליהנות מריח טוב עד שיברך קודם שיריח, אבל לאחריו אין צריך לברך כלום".

בגמרא בברכות (דף מ"ה ב') מובא, "אמר רב נחמן, משה תקן לישאל ברכת הזון בשעה שירד לחם מן". מבואר בגמרא שהיה חיוב לברך ברכה אחרונה אחרי המן, והברכה אחרונה על כך היתה ברכת המזון, ובאותה שעה משה תיקן להם לישאל שיברכו ברכת הזון לאחר האכילה.

ולכאורה יש לעיין בזה, דהנה במשנה בברכות (דף מ"ד א') נחלקו רבן גמליאל וחכמים, מהי הברכה אחרונה על שבעת המינים, האם הברכה היא ברכת המזון כמו באכילת פת, או שהברכה היא ברכת מעין שלש משום שברכת המזון נתקן דווקא על אכילת פת, ולא על שאר דברים. ואמרו במשנה, "אכל ענבים ותאנים ורמונים, מברך אחריהם שלש ברכות, דברי רבן גמליאל. וחכמים אומרים, ברכה אחת מעין שלש". והיינו שלדעת רבן גמליאל גם על שבעת המינים תיקנו לברך ברכת המזון, ולדעת חכמים הברכה אחרונה על שבעת המינים היא רק ברכה אחת מעין שלש, ולא שלש ברכות ממש של ברכת המזון.

ובגמרא אמרו שנחלקו בדרשה של הפסוקים, "מאי טעמא דרבן גמליאל, דכתיב ארץ חטה ושעורה וגו', וכתיב ארץ אשר לא במסכנת תאכל בה לחם וגו', וכתיב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוך. ורבנן, ארץ הפסיק הענין וכו'". ופרש"י, "וברכת, אכולהו קאי, ובההוא קרא שלש ברכות רמיזי, כדאמרינן בפרק שלשה שאכלו. ארץ הפסיק הענין, ולא קאי וברכת אלא אלחם, דסמך ליה". ומבואר בכל זה שלא תיקנו ברכת המזון בסתם מאכל, אלא לרבנן התקנה היא דווקא על לחם בלבד, ולרבן גמליאל גם על שאר שבעת המינים, אבל בשאר המאכלים הברכה אחרונה היא כפי הראויה לאותה מאכל ולא ברכת המזון.

ומעתה לכאורה יש לעיין איך יתכן לברך ברכת המזון על המן, הרי המן לא היה "לחם" שלחם נקרא רק מאפה שעשוי מחמשת מיני דגן, והמן הרי ירד מן השמים ולא היה בו שום דבר מחמשת מיני דגן. ולדעת רבן גמליאל שגם על שבעת המינים מברכים ברכת המזון, המן לא היה משבעת המינים. ואם כן יש להבין איך משה רבנו תיקן להם לישאל ברכת הזון על אכילת המן, הרי לפי הכלל של דיני ברכת המזון צריך להיות שהמן שאינו לחם ואינו משבעת המינים הברכה אחרונה שלו לא יהיה ברכת המזון.

לחם מן השמים

ונראה לומר דבאמת לחם נקרא רק מה שעשוי מחמשת מיני דגן, והמן אינו מחמשת מיני דגן, אלא שבכל זאת יש לדון שהמן דינו שונה ואפילו שאינו מחמשת מיני דגן יהיה מוגדר כלחם, וחלים עליו כל דיני לחם, כולל ההלכה שצריך לברך עליו ברכת המזון כמו שמברכים על לחם. וטעם הדבר הוא משום שהפסוק קורא לחם, כמו שכתוב על המן "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים", וכיון שהוא קרוי לחם ממילא כל דיני לחם עליו, וצריך לברך ברכת המזון. ובאמת בסתם אוכל אפילו שיהיה כדוגמת המן, כיון שהתורה לא קראו "לחם", לא יוכלו לחול עליו דיני לחם, ולא יברכו עליו ברכת המזון, אבל המן בעצמו שהתורה קראו "לחם", חלו עליו כל דיני לחם לכל דיניו ופרטי, כולל ההלכה הזו שצריך לברך על זה ברה"מ.

ולחם בבוקר לשבוע

עוד נראה ליישב דהנה הרמב"ם בתחילת הלכות ברכות (פרק א' הלכה א') כתב, "מצוות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוך, ואינו חייב מן התורה אלא אם שבע שנאמר ושבעת וברכת". ומקור דבריו כתב הכסף משנה שהוא מהתוספתא המובאת בברכות (דף מ"ה ב') ואמרו שם, "תנו רבנן, מניין לברכת המזון מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת וכו'". ובכסף משנה (הלכה ב') הקשה בזה כמה קושיות, ולבסוף כתב "ולכן נראה לומר דרבנו דייק

272

לרגל היארצייט של הגרב"צ זצ"ל, החל ביום שישי י"ב בשבט, נביא בזה עובדות מאורחותיו, מתוך הספר החדש העומד לראות אור בקרוב (בס"ד לקראת ראש חודש אדר ב')

מי שובר חלונות?

לבבות, גיהנום עלי אדמות. אבל אבא שלך נראה רגוע, ללא סיוע מפסיכולוג, ללא כדורי הרגעה, פשוט משדר רגוע, מה קורה? איך זה? מה זה? היכן יש דבר כזה? לכאורה נראה כי הכל בסדר אצלו, כאילו אין כלום.

הבן השיב לו, "אינני יודע מהשבותיו של אבא. אבל נקל לשער שמוחלט אצלו שהגוף והעולם כאן הם אמצעי ופרוודור בלבד. ואולי מחשבה מוחלטת זו מעניקה לו את האפשרות לעבור את המצבים האיומים, ואת הכאבים הנוקבים ויורדים תהומות". המשיך הבן:

"הגוף איננו פרטי שלנו, אלא שאל מאת הקב"ה, הוא נתן לנו אותו, והוא יקח אותו כאשר ירצה, וכשם שהוא, ורק הוא, נתן לנו עד היום חיי בריאות, כך רק הוא שומר עלינו כעת שלא יהיה יותר גרוע, ורק הוא מייסר אותנו, והוא המחליט על המינון של היסורים. דע לך, אבא שלי מעולם לא שאל את הקב"ה מדוע מגיע לו כך או אחרת, הוא מקבל כל מה שהוא נותן לו, וסביר להניח שגם במצב הזה הוא מקבל את הגוף שלו המיוסר, שה' מעוניין להשאיר לו אותו כאן במחלקה האיומה".

ר' בן ציון עצמו שתק לחלוטין.

כך שלא ידעו מה חושב, ממה חושש, ועד כמה הוא כאוב. ר' בן ציון התעניין בפרטים המעשיים, הטכניים – מה עליו לעשות במצבו הרפואי המורכב, ושאר הזמן היה נתון בתוך עצמו, לומד ומתפלל. היה נראה כי הכאבים שלו מאד גדולים. כי חשק את שפתיו מתוך חוס גבוה. אבל השתיקה לגבי היסורים, הייתה מוחלטת.

בסייעתא דשמיא ניסית, ברגע האחרון, אחד הרופאים הבכירים נזקק ומנע את כריתת הרגל של הרב.

ר' בן ציון שב לביתו. ובערב, מתוך חולשה גופנית רבה בין שמים וארץ, פתח את מחסומי פיו ואמר לחברותא שהגיע לבקרו: "השבוע עבר עלי השבוע הקשה ביותר בחיים שלי..."

יש להבין.

בימים הללו, בעת שכוחות הגוף חלשים. גם כוחות הנפש חלשים, ומאד קשה אפילו להתחזק באמונה, למי שלא היה חזק דיו. חולי הגוף מקשה מאד על הנפש. ואז באים לידי ביטוי רק הכוחות שהאדם עצמו היה אחוז בהם חזק מאד כל ימיו. בימים הללו שהלילה לא יגיעו, האדם נבחן האם הוא שובר חלונות, או לאיך גיסא – בוקע חלונות רקיע בסילודין, ביסורים של אהבה. והמלאכים מציצים עליו לאמור: ראו בריה שבראתי בעולמי.

אין חידושים בימים הללו, אלא מה שהיה הוא שיהיה, רק, מה שהיה בנסתר עד אז, בימים הללו הוא בגלוי. וכאשר נכנסו יסורים יצא סוד...

ולכן, אם ישאלו אתכם את השאלה: כיצד מתים?

התשובה שלכם תהיה: כיצד שחיים, כך מתים.

הייתה תקופה, שהיה נראה כי נשמתו של הגאון ר' בן ציון מתחילה לקשור את עצמה לתחת כסא הכבוד, וכאן עלי אדמות הוא רק שורך את רגליו, עד כמה שהקב"ה ירשה לו להימצא בין הבריות...

היה זה כשנתיים וחצי לפני הפטירה, הגאון נחלה ברגלו.

המצב החמיר עד כדי כך שהרב אושפו במחלקה ב'תל השומר', בה מאושפזים החולים הנמצאים בסיכון גבוה לכריתת איברים.

זו המחלקה המורטת עצבים ושוברת נפשות מהקשות ביותר. אנשים שם נושאים נפשם למות לפני שיכרתו להם איבר...

היה שם שקט מפחיד. החדרים היו כמעט מלאים בבני אדם העומדים לפני כריתת אבר מגופם, בדרך כלל הם היו מחוברים לאנטיבייטיקה הריפה. חלשים מאד. ורצוצים.

בעיצומו של לילה לפעמים לפתע נמלטה שאגה אדירה מתוך אחת המיטות – מתוך חלום בלהות. וכאשר השקט שב למקומו היה מפחיד, כמו השקט של בית העלמין. ולפעמים נשמעו בכיות הדומות ליללת אלמנה אומללה הבאה להשתטח על קבר בעל נעוריה. מהריר.

מטעם בית החולים הם מגייסים פסיכולוגים ואנשי רוח לסייע לחולים.

*

לצדו של הרב פלמן בחדר הסמוך, אושפז אחד מיוחד מהמפורסמים בעולם החילוני בארץ ישראל. הוא היה אחרי כריתת רגל.

ויהי ביום השבת, כאשר המחלקה מתפקדת במתכונת מצומצמת, ולא היו כמעט מבקרים ולא הגיעו פסיכולוגים, הוא ניגש לבנו של הרב פלמן, ופתח את פיו. וזה לשונו.

"אני מקנא באבא שלך בשני דברים. דבר ראשון, על כך שכל בני המשפחה מגיעים לעמוד לצדו כל היום בתורנויות, לא משאירים אותו לרגע לבדו בתקופה קשה זו, ואצלי רק פעם בכמה ימים מגיע בן או חבר לבקר, ושוהה אתי שעה או שעתים והולך. רוב היום אני לבד, בודד".

"דבר שני, 'הרגוע'. הרגוע של אביך מפליא אותי. אתה הרי רואה כאן ויודע איזו מחלקה זו, ואני אומר לך שמי שיוצא מכאן אדם נורמלי, זה נס, כי אם כרתו לו רגל חלילה, וודאי הוא יוצא רצוף, אבל גם אם לא כרתו, באופן טבעי בעקבות הלחץ כל אחד צריך לצאת מכאן ישר לבית משוגעים... המתח שאנחנו שרויים בו – כן לכרות רגל, לא לכרות רגל, עד היכן לכרות, כן להוריד את היד, לא להוריד את היד, זה מתח שאי אפשר לשער כלל ולתאר.

ואתה בעצמך הרי ראית אמש שאחד כאן בסוף הפרוודור במחלקה, קיבל את הבשורה על כריתת הרגל העתידית והוא שבר את החלונות והזעיקו עזרה, הצער של אנשים כאן קורה

כיצד מתים?

השאלה: כיצד מתים?

התשובה: כפי שחיים.

הזמן: כעשר שנים של חולשה.

הסיכום: ראו בריה שבראתי בעולמי.

רקיעים.
 "אבא! אתה יכול לבקש ממני כל מה שאתה צריך?" – ניסו
 הילדים את מזלם.
 ואבא שתק.

עד שלא הגיעו יסוריו לדרגה של סרקו את בשרו במסרקות של
 ברזל, עדיין לא היה ניכר עליו כלום אפילו מבחוץ. העלים
 והסתיר. החיים המשיכו להתנהל, ללא שהתאונן, ללא אנחות,
 ללא בקשות: כואב לי כאן, כאב לי שם, אולי בבקשה תזמינו
 רופא, שמא יש לכם קפסולה נגד כאבים וכדומה. כלום! ורק
 כאשר סבל מאד הבחינו משהו על פניו הקדושות, וניגשו לשאול:
 האם להזעיק עזרה למענו, ואז השיב, שאכן יעשו כך ויזעיקו
 עזרה.

במים ובאש

רופא חרדי, שסייע כמה פעמים לר' בן ציון. סיפר.
 "היינו שני רופאים, שממש נאבקנו כדי לסייע לו. כי היה לי ערך
 עליון לטפל בגוף קדוש כזה, הכרתי אצלו גינוני קדושה, שלא
 הבחנתי אצל רבים וטובים. ממש פלא פלאים. ושנית, לא חסרות
 לי בעיות ומצוקות, והנה בעת שנקראתי פעם אחת לסייע לו,
 שטחתי באוזניו את מצבי. והוא פשוט בכה כאשר סיפרתי לו על
 הבעיות שחולפות על ראשי. זלגו עיניו דמעות מלוחות, נפלו על
 ידי וצרבו את נשמתו. היטיבו עמי. בסיום העזרה, אחז בידי
 והשפיע עלי ברכות עד לשמי שמים. וברכותיו התקיימו."
 "ולכן המתנתי לפעם נוספת שיקראו לי, ואכן קראו לי פעם אחת
 נוספת לתמוך ולטפל בגוף שהוא ספר תורה קודש קודשים".
 כאשר זרמו עליו מים רותחים לא בכה, לא צעק, גם לא הרים
 קול. אבל כאשר יהודי סיפר לו צרות ומועקות שלו, בכה איתו
 יחד.

הללו שהיו מסייעים להגאון ר' בן ציון בחוליו בשלהי ימיו, סיפרו
 אודותיו נפלאות.
 וכך סיפר שכנו שליט"א.
 "ידעתי כי רבנו ר' בן ציון, מופלג בהכרת טובה למי שמיטיב עמו,
 ולכן חפצתי מאד לסייע לו".

"ויהי היום, הצעתי לרבנו ואמרתי לו מפורשות: רצוני עז לסייע
 לרב למבול במקוה בערב שבת. היתה לי סיעתא דשמיא והוא
 הסכים, כי אכן באותם ימים היה קשה לו לנענע את ידו ולהגביה.
 ואז קרה לי מקרה מכאיב מאוד.
 כאשר סייעתי לרב לחפוף את ראשו לכבוד שבת, כפי שכתוב
 במשנה ברורה, פתחתי את ברו המים ונעמדתי הרחק ממנו,
 ולפתע אני מבחין כי הרב רוטט ממש, רועד, התקרבותי והבחנתי
 בטעות שלי. טעיתי ופתחתי עליו רק את המים החמים, הרותחים.
 והוא מתייסר. רותח".

"צעקתי: אוי, מדוע הרב לא קורא לי, מדוע הרב לא צועק?! אני
 מבקש סליחה ומחילה!"
 הרב הצליח להגיע את ידו בביטול, כמי שאומר: "אין לך מה
 לבקש סליחה".

"אולי כיון שהיה מושלם ב'הכרת טובה', זו הסיבה שבגינה נמנע
 לצער את מי שסייע לו, או שמא מחמת 'קבלת יסורים באהבה'.
 בכל מקרה השתוממתי על שהיה מוכן להיות במים ובאש,
 העיקר לשתוק ולא לצערני".

"מאז ואילך כבר פחדתי לסייע לרב, כי נפלה עלי יראת כבוד,
 ממי שכאביו ואנחותיו הן בלתי לה' לבדו, למי שמתחלק עם
 כאביו רק עם הקב"ה ולא עם בשר ודם".

*

בימי חוליו, למרות מוחו החזק, דעתו הצרופה וראשו הישר
 והמחוכם, לא הצליח להבין מתוך כאביו, מה כל זה קשור
 לסובבים אותו... "כואב לי או לא כואב, למי זה קשור, מלבד לי
 עצמי. אני עם בוראי. וכי אם בוראי סבור להכאיב לי, מה
 הסובבים קשורים לענין?!"

היה פשוט לו בתכלית, והיה שואל את עצמו: וכי אם הילדים
 יידעו מה קורה לי באמת, וכי הם יוכלו להציל אותי, האם שלום
 בן ציון – בן הנה רחל, יוכל לברוח ממה שנגזר עליו?! גם אם הם
 יתנו לי קפסולה נגד כאבים, או כל סיוע אחר ויפסיקו הכאבים
 כעת, הם ישובו ויחזרו מחר. היסורים שנגזרו יבואו מחר, וימרקו
 אותי, וכי בורחים מהגזירה?!

ולכן. עד היום, לא יודעים מקורביו לומר בדיוק, האם בחוליו
 אשר הסתלק בו, היו לו כאבים? מה מידת הסבל, קצת או הרבה?
 היכן בדיוק היה הסבל? כאבי גוף או יסורי נפש? לא יודעים.

היחיד ששמע מפיו על פירורי כאב, היה הרופא.
 ר' בן ציון היה סבור שכאשר הרופא שואל, עליו להשיב לו
 ברורות את עקרי הסוגיא המכאיבה. הרופא הבין בדיוק מה
 מצבו, וגובה יסוריו. אך לא כל פעם הרופא שיתף את בני
 המשפחה.

כאשר רק יצא ר' בן ציון מהרופא, היסורים עלו בסערה
 השמימה... דממה.

כך, מתחילת חולשתו וחוליו, וכך במשך כעשר שנים.

הילדים שאלו: "כיצד אבא מרגיש, ומה חדש?"

"ברוך ה', כאן אין חדש הכל כרגיל".

"האם אבא צריך משהו?"

"ברוך ה', ברוך ה'. יש לי הכל".

"אולי כואב לאבא משהו?"

ר' בן ציון החולה, הגיב בביטול, בהינף יד וגם בחיוך קל. כמי
 שאומר: הכל טוב.

ר' בן ציון היה תמה כביכול לעצמו: מדוע בכלל לצער את
 הסובבים, לספר להם שכואב לי מאד, אוי כמה כואב. וכי בגלל
 שאני סובל, כולם צריכים לסבול?! הצער הוא שלי בלבד.

הנהגה זו לכאורה מקורה, בגמרא מפורשת במסכת ברכות דף
 ס"ב א': "קבלה דיסורי – שתיקוּתא ומבעי רחמי", היינו שרבי
 אמי ורבי אסי קבלו כך מרבותיהם, שכאשר באים על האדם
 יסורים, הדרך הטובה ביותר היא לשתוק ולבקש רחמים. ואין מה
 לפחד. וכפי שרש"י ביאר שם.

*

כידוע שכך גם הייתה הנהגתו של מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל
 שלא התאונן כלום. ולכן, אם רק רמז שכואב לו משהו, ידעו בני
 המשפחה כי מצבו כבר חמור מאד, כי כל עוד שיכול היה
 הגראי"ל לסבול את יסוריו, לא שה, לא דיבר כלום. מאום.

הייתה תקופה, שבמשך כמה חודשים סבל ר' בן ציון מבעיה
 זיהומית בכף רגלו. היה ברור כי הזיהום דוקר בבשרו. אך הכאב
 לא הצליח לנצח את השתיקה.

השקט היה קשה מנשוא לסובבים. השקט צרח לפנייהם – מי יודע
 מה קורה איתו בפנים. אך השתיקה הייתה עזה. קשה. ופולחת

מצבו הגופני של הגאון בשנים האחרונות הללו, ידע עליות ומורדות, עד זיבולא בתרייתא. אך בין בעליה ובין בירידה, הוא כאילו הפקיר את עצמו מול היסורים לאמר: כל ייסור שרוצה יבוא ויזכה מן ההפקר – ברי שלום בן ציון בן חנה רחל, אם רק קיבל רשות מבוראו.

כך עטף את עצמו בשקט של קבלת היסורים באהבה. וכבר אמרנו, כי מידי יום ביומו היו תמהים מקורביו, כיצד מגיעים לידי דממה כזו. שקט בראשית.

שלושת הימים האחרונים

גופו הלך ונחלש.

וכיון שהגוף נחלש, ידוע ליודעין, שבזמנים הללו יש לנפש, לרוח ולנשמה מה לומר, יותר מתמיד.

השנים הללו, אינם ניתנות לתיאור.

לפעמים הם חיים של – חצי גוף חצי נשמה, חצי למעלה וחצי למטה. ואם הוא תלמיד חכם הרווי במחשבות ותורות ופולפולים, או אם התקדש בסילודין, אז לפעמים קל לו הרבה יותר מאחרים. כך גם היה בשנתיים האחרונות של הגאון רבי בן ציון פלמן.

עד הגיעו שלושת הימים האחרונים עלי אדמות, שהיו מאלפים ומרתקים בכל קנה מידה.

הקדמה.

בשבועות האחרונים לחייו, כוחו הגופני התחזק והוא מסר שיעורים בבית הכנסת בשבת וכן את השיעורים בכולל תמידין כסדרן, אלא שביום חמישי האחרון היינו שלושה ימים לפני הסתלקותו, נודע לו על פרט מסוים של זיכוי הרבים שיותר לא יוכל להמשיך בו – בצורת סדרי הכולל שלו, והוא היה סבור מאז כי למען כך הוא מקבל כוחות ובריאות משמים. הוא הצטער. ואחרי שנודע לו לפני שפתח בלימוד עם החברותא, התעטף עליו רוחו, שקע בהרהורים קצרים בריכוז רב ובכוונת ראש, ואז פתח את עיניו ואמר לחברותא: "כמדומה לי, שסיימתי את תפקידי..." זה היה משפט לא צפוי ולא אופייני כלל – לרבי בן ציון שלא הוציא מימיו מילה מיותרת.

עם סיום המשפט הנורא במילים הבודדות הללו, הוא החל לרעד. רעד אחרי רעד במשך שניות רצופות. אולי חרדת רבי יוחנן בן זכאי.

לאחר שתיקה קלה של שניות נוספות, ביקש מהחברותא לסדר לו ענין אישי מסוים, ואז הוסיף "הייתי גם רוצה להיכנס להתייעץ דבר מה עם הרב שטיינמן" ואז מיד פתח את הגמרא, והם החלו ללמוד, כמו אתמול שלשום. והמילים הללו כאילו נעלמו ופרחו. אחרי הלימוד נסעו הביתה כרגיל. יום חמישי.

מכאן ואילך, ליל שישי ויום שישי נוצלו כמו תמיד לחטוף עוד שורה ועוד בתורה, אך הפעם הניח דגש על מסכת ביצה.

מדוע מסכת זו?

עוד בנעוריו בישיבה קטנה, אמר פעם לאחד החברים: "ראיתי בשם הגר"א שכל אדם צריך לשנן לפחות מסכת אחת מהש"ס שיידע אותה בעל פה, שיוכל לבוא עמה לעולם האמת. אני לקחתי לעצמי את מסכת ביצה". (מסכת ביצה היתה המסכת הראשונה שהגר"צ למד כשהתחיל את דרכו בישיבה קטנה "גירסא דינקותא").

ואכן מנעוריו גרס את המסכת למד אותה בעיון רב שוב ושוב. את מסכת ביצה יכול היה למנות את שורותיה ולספור את

אותיותיה. הוא למד ביצה גמרא, רש"י ותוספות מאות ואולי אלפי פעמים. (את ששת חלקי ה'משנה ברורה' חזר מאות פעמים, כמו כן את הש"ס פעמים רבות, והיו כמה מסכתות שחזר וסיכם כמאה פעמים, אבל כל אלו לא הגיעו לחזרה על מסכת ביצה).

דפי הש"ס בבית של רבי בן ציון ישנים וכמעט תלושים, הש"ס עומד להתפורר מרוב שימוש בו, אבל מסכת ביצה מפוררת לחלוטין. הדפים פרודים לחלוטין.

בכל עת פנאי לקח לעצמו את מסכת ביצה וחזר עליה. בימי בין הזמנים או בשבתות אחרי הסעודה, אם קרה מקרה, שלא היה עסוק בלימודים הקבועים שלו, הוציא מארון הספרים את הגמרא האהובה עליו "מסכת ביצה" וגרס אותה בדרך כלל ברציפות ומכריכה לכריכה. בקול בנעימות. במתיקות.

מפעם לפעם היה ניגש לאחד מהבנים שבאו לבקר בבית, ושאל בעדינות "אתה רוצה ללמוד חברותא", והתיישבו לאחר הסעודה בשבת ללמוד מסכת ביצה. גם כאשר הנכדים ביקשו ממנו ללמוד אתו, מה למד איתם – מסכת ביצה.

וכך ביום שישי האחרון. על השולחן היתה מסכת ביצה. הוא התחיל אותה, ואחרי כשעתיים נחלש ונרדם מעט ומשהתעורר שוב מסכת ביצה.

מסכת ביצה! "מסכת עולם הבא!"

מסכת ביצה כאילו החלה לעטוף אותו חזק. הוא החזיק בה והיא החזיקה בו הוא תפס את מסכת ביצה לפת אותה בכוחות האחרונים.

*

נכנסה "שבת מלכתא", שבת שירה פרשת בשלח.

רבי בן ציון יצא לבית הכנסת "נחלת משה", ומסר את השיעור הקבוע בין קבלת שבת למעריב.

אחרי דברי התעוררות. אמר כי שמע מעילוי אחד ששאל על פי הגמרא בשבת בדרך ק"ג ב' שאלה יפה, שבגמרא מסופר על אחד שאכל עפר ולאחר מכן אכל תחלי – שחלים, והשחלים הללו כשהגיעו לעפר שנה בתוך הגוף התחילו לצמוח וכשגדלו בתוך גופו והגיעו ללב מת אותו אדם.

ושאל העילוי לו יציור שהיה אפשר לאכול את הפירות שצמחו בתוך הגוף, מה היו מברכים על זה אדמה או שהכל, ולכאורה הדבר תלוי ועומד במחלוקת החזון איש והחיי אדם, מה מברכים על גידולים שאינם גידולי קרקע. פלפל לכאן ולשם, והסתפק אם אדם שהוא מאדמה, שמא שייך לברך על מה שצומח בו "בורא פרי האדמה" (והביא דימוי מילתא לכך) וסיים את השיעור במילים "כי אדם מאדמה הוא".

*

את התפילות והסעודות קיים כסדרו מידי שבת.

כמו בכל שבת בעת ששר זמירות שבת, היה הקול הדקיק שלו מתחיל להסתלסל מתוך דבקות גמורה. הקול התמוגג לשירה, הפנים היו מתאדמות מאהבת ה', והגאון היה מתלהט בשרעפים כמה דקות, כאילו התנתק מהסובבים לתוך עולם אחר. וכך גם בשבת האחרונה. כאשר הגיעו לקטעים המדברים בדבקות בה', התרגש מאוד, כמו תמיד, ואף זלגו עיניו דמעות.

הוא אכל כזית פת וטעם מהדגים והודה לרבנית על טרחתה לסעודה. טעם גם מהבשר. בירך ברכת המזון במתינות. אחרי הסעודה, פתח שוב את מסכת ביצה.

בשנה האחרונה בשבתות אחרי הסעודה הייתה לו קביעות ללמוד משניות שביעית עם ר"ש ורמב"ם (השנה הייתה שנת

ואז – חיוך גדול עלה שפתיו של ר' בן ציון. והעינים שבו ונעצמו להם לנצח.

מסכת ביצה החלה לעטוף אותו. שלוח התפשטה על פניו ועיניו נסגרו לנצח. והייתה המסכת צווחת והולכת, וקולה הלך מסוף העולם ועד סופו. ואולי מבכיותיה של המסכת, הרבנית התעוררה.

החדר שלו שראה הרבה קדושה, שמע גם הרבה דממה דקה, אבל כוז דממה דקה הרבנית לא שמעה מעולם.

היה נראה לה שהפעם השקט יותר מתמיד. היא הביטה לכיוון בעלה הגאון הקדוש.

והבחינה מיד כי הרב כבר איננו פה אתנו.

מיד הרבנית הצטרפה ובכתה יחד עם מסכת ביצה, התלמידים

הגיהו ובאו ובכו יחד עם התורה, והקול היה הולך ובא אחרי תפילת וותיקין בביתם של גדולי הדור – שהתעטפו באבלות על גווילי ספר התורה העולים ברגעים אלו בסערה, לאמור: וי לך, מי יתן לנו תמורתו.

ואז הש"ס, פצה ואמר "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו". השולחן ערוך בארבעת כרכיו ועל חמשת אדניו, פצחו בקול גדול, גאו ואמרו: "אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם". והמשנה ברורה פרץ לתוך

השירה שלהם ועלה על כולנה בבכי: "אבל יחיד עשי לך", ושולחן ערוך יורה דעה טיפס מעליהם וקרא בחזקה "נפלה עטרת ראשנו" והמלאכים החלו מפנים דרכים ומיישרים שבילים ודוחקים את מסכת בבא קמא שלא תפריע למסכת שבת לקבל את פני הגאון ולמסכת חולין שתבוא יחד עם מסכת סוכה לנגן את מנגינתם – ולפנות דרך לרבנים ולצדיקים שמהויקים בידיהם אבוקות ועליהם חקוק שמות החסידים, ולפידים ועליהם חקוקים שמות התפילות שהתפלל בחייו, ואחריהם באים רבותיו של רבי בן ציון ועימם צדיקים וחסידים ומשוררים "יבוא בשלום ינוחו על משכבותם". ומסכת ביצה נפרסת על כולם מלמעלה כחופה.

ושם רחוק בעולם הזה, מה קורה? ויגדל המספד. הרצים יוצאים דחופים לקרוא לאנשים לאשכבתא דרבי, ואינם יודעים עד כמה רבי בן ציון כבר מתרחק והולך מאיתם. אולי יוכלו עוד לנגוע במיטתו לפני הקבורה, כי הוא נוטל מהר כל המודות העולם ומסתלסל עם האור הגדול שלוקח אותו בסערה – לבית עולמו.

בתמונה - הגרב"צ זצ"ל כשכוע אחרון לחיו מעתיר בתפילה בקבר רחל

שמיטה) וגם סדר מיוחד במשנה ברורה. אבל הפעם ביקש את מסכת ביצה. למד בה בקול נעים, וכשהוא מתנדנד בשעת הלימוד – שלא כרגיל כדרכו בשנים האחרונות, שכבר לא היה לו כוח לכך.

כך ברציפות, עד שהגיע זמן תפילת מנחה, וסעודה שלישית. כאילו קיבל תוספת כוח כנר המתעצם לפני כיבויו. כשסגר את הגמרא לפני 'סעודה שלישית', היה קשה לו להגביה אותה ולנשקה. הוא התכופף לעבר השולחן ונשקה. שעון החול, הלך ואזל.

מוציא שבת בפתח, השעון שתלוי על הקיר בבית לוחש למחוגיו – אלו השעות האחרונות שהרב עוד יביט עליכם. הזמן קצר והמלאכה מרובה.

אחד מהנכדים שהיה בבית ניגש לאחר הבדלה אל סבא וביקש ברכה, סבא לחץ את ידו בירך... ובירך... זמן ממושך אחו בידו, ומיאן להיפרד – התפלל עליו ובירכו שוב. אח"כ נכנסו בני המשפחה שליט"א עם נכד בן שלש להתברך מפי סבא לכבוד החלאקה. הם התקבלו והתברכו במאור פנים – להם ולכל משפחתם. ומיד אח"כ הגמרא ביצה נפתחה, עוד שני דפים במתינות בריכוז.

באותה שעה, עמדה לידו שלוחה מיוחדת, שהקיפה את הפנים שלו

בכמין הינומה. השערות הלבנות של ר' בן ציון העומד להסתלק מהעולם, עמדו כעין פסיסים דקיקים, ומבלו בשלווה האין סופית שהפפה עליו.

הוא חש עייפות מוחלטת ושלא כמנהגו, נשכב לישון – לפני אכילת 'מלווה מלכה'. החולשה נצמדה לרמ"ה איבריו "וירא כי לא יכול לה".

הוא סרך את רגליו למיטה ובידו מסכת ביצה. והחולשה עלתה משם"ה גידיו לכל גופו – ועצמה את עיניו בשינה עמוקה "שינה לצדיקים רע להם ורע לעולם".

בשעת הצות, שוב הזדעזע חללו השקט של הבית.

הרב התרומם ממיטתו בקושי וצעד לנטילת ידיים ואח"כ התיישב ליד השולחן ואכל משהו לסעודת מלווה מלכה, ושוב לקח עמו למיטה את מסכת ביצה, עיין בה עד שנעצמו עיניו. ומשנעצמו הוא נרדם.

ומשנרדם נפתחו להם העינים – העינים הקדושות שלא ראו ראייה אסורה, והם ראו מה שראו, ראו את רבבות המלאכים הקדושים שבאו, לשמוח שמחה של מצווה במי שבראם במעשיו הטמירים,

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, ב"ה זכינו להביא מתורתו של הגרב"צ זצ"ל על הפרשה במשך ארבע שנים, ובס"ד הדברים התקבלו בחיבה בין כותלי בתי המדרשות.

ומגלגליו זכות על ידי זכאי, הלא הוא הרה"ג ר' יצחק גולדשטוף שליט"א, שהוציא את הדברים בכלי נאה ב"קובץ גליונות", אשר מזכה את הרבים לאור מתורתם של גדולי הדור. וזכות הרבים תלוי בו, ויה"ר שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה, ותרבה הדעת בישראל. וכאן המקום להודות עוד לכל אלו שסייעו בהפצת הגליון מידי שבוע בשבוע, ולכל אלו שהוסיפו את הערותיהם להעמיד את דברי התורה על דיוקם.

ובעיקר ההודאה לכל ההוגים בגליון מידי שבוע בתמידות או לפרקים, אשר הם נתנו את הכח האמיתי להוצאתו לאור עולם, ומכחם ובזכותם יצאו הדברים. זכורים הם כולם לטוב, כולל אלו שנתנו את חלקם בעצה ותושיה, בעזר ובממון, לזכות את הרבים בדבר נאה ומתוקן.

תם – ולא נשלם. עד הנה עזרנו רחמיק ולא עזבונו חסדיך, ואנו תפילה לזכות לסייעתא דשמיא, לסדר את הדברים בספר נאה למען יעמדו למשמרת ימים רבים.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

אמר לו האב: אני כשלעצמי, מבין ויודע שהכסף טוב ומצוין, אבל מה אפשר לעשות, לנער שלי אין דעת ככל אדם, וכאשר הוא רואה כאלו שטרות מקומטים הוא כאוב. זו בעיה, במשטותא ממך המר את השטרות, ותביא לו שטרות נאים, שגם הוא יבין שנתת לו משהו טוב. לא שאני אבין אלא גם הוא."

אמר המגיד מדובנא חידוש, מה שהקב"ה אמר להם "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", וכי רכוש גדול הכוונה כסף? זהב? אצל יהודי זה הרכוש הגדול! רכוש גדול אלו תרי"ג מצוות ותורה - אלו מ"ט שערי קדושה. הרכוש אלו האותות ומופתים - האמונה הגדולה, הם הרכוש הגדול של היהודי, "אתה בחרתנו מכל העמים".

הכל טוב ויפה, אכן, זה באמת העושר והאושר, אבל, יאמר אותו צדיק - אברהם אבינו ע"ה [אבא שלנו] - הבנים שלי היו עבדים במצרים, הם עדיין אינם מבינים את מעלת הרכוש הגדול האמיתי, הם רוצים רק כסף וזהב... לכן, כדי "שלא יאמר אותו צדיק", אמר להם הקב"ה "וישאלו איש מעם רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב", שהאבא הצדיק שלכם לא יהיה כאוב ויאמר "ועבדום וענו אתם" - קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול - לא קיים בהם".

ממילא, הוא מוסיף ואומר, אבל "חכם לב" - יקח מצוות, משה היה חכם גדול, הוא כבר ידע שרכוש וקניינים הם המצוות - לכן לקח את עצמות יוסף עמו.

כשאונקלוס מקריא פסוק מהתורה!!!

וְהָיָה הַלֵּךְ לַפְּנֵיהֶם יוֹמָם בַּעֲמוּד עֵנַן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בַּעֲמוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לְלֶכֶת יוֹמָם וְלַיְלָה (יג, כא)

עם פסוק זה השתמש, כידוע, אונקלוס הגר להוכיח לעבדי המלך שנשלחו על ידי הקיסר הרומאי להביאו אליו, שהקב"ה מתנהג עם בניו שלא כדרך העולם. דרך העולם שהחייל הקטן נושא את הפנס ומאיר את הדרך לחייל הגדול ממנו, והחייל הגדול - לגדול ממנו. לא נראה אף לא פעם אחת מלך שיאחז פנס בידו ויאיר את הדרך לחייל פשוט. אבל הקב"ה "הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם!" (עבודה זרה יא ע"א).

כששמעו זאת עבדי המלך - התפעלו מהדברים והתגיירו! אכן, מימיהם לא ראו מחזה שכזה, שמלך יתהלך בלילה ברחובות העיר החשוכים, עם פנס בידו, ויאיר את הדרך לחייליו...

תבינו, רבות! בזמנו של אונקלוס לא היו מותקנים פנסי רחוב כמו בימינו. בלילות שרר חושך מוחלט, לא היה שייר ללכת ברחוב בלילה בלי פנס שיאיר את הדרך. אני עוד זוכר את רחוב חזון איש בבני ברק לפני שהתקינו בו עמודי תאורה... ברחוב רבי עקיבא, ליד דובק, היתה קצת תאורה, אבל באזור שלנו, ברחוב חזון איש, שרר חושך מוחלט בלילות. ומה היינו עושים? היינו לוקחים קופסאות שימורים, מדליקים בתוכם נרות, ובצורה שכזאת היה ניתן ללכת ברחוב.

גוטי! אבל מי מחזיק את קופסת השימורים למי? בנוהג שבעולם הקטן מחזיק לגדול. וכשבדי המלך שמעו שה' הולך לפניהם יומם לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם - התפעלו מכך מאד, עד כדי כך שהתגיירו.

כשהגיעה משלחת נוספת למעונו של אונקלוס הם ראו אותו מנשק את המוזהב ביציאתו מהבית. לתמיהתם - שב אונקלוס וביאר להם שהקב"ה מתנהג עם בניו שלא כדרך העולם. דרך העולם שהמלך יושב בפנים הבית, והשומרים ניצבים בחוץ לשומרו. אבל הקב"ה - "ה' ישמור צאתך ובואך", בניו יושבים בפנים והוא שומר עליהם מבחוץ.

למשמע דברים אלו - גם עבדים אלו התגיירו.

רבות! יש לי שאלה:

יש היום ב"ה הרבה ארגונים לבעלי תשובה. נפלא מאד! איך הם מצליחים להחזיר אנשים בתשובה? השיטה עובדת כך: מארגנים "סוף שבוע" באיזשהו

ה"רכוש הגדול" האמיתי

וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשְּׂבִיעִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (יג, יט)

מצוות הרבה ולא מצוה אחת

ראיתי מבארים, שהפסוק "ויקח משה את עצמות יוסף" חבוך וקשור לפסוק הקודם הסמוך לו - "וחמושים עלו בני ישראל ממצרים" - חמושים, היינו מזוינים, עם נשק. רומזת לנו התורה כי הנשק הגדול והמנצח ביותר הוא: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו", כי בלי יוסף לא היה קריעת ים סוף. כמו שכתוב "הים ראה וינס" - מה ראה? ראה ארוננו של יוסף, בזכות שיוסף עמד בניסיון ונס - הים נס מלפני ישראל העומדים על הים, ונבקע.

והנה חז"ל אמרו "חכם לב יקח מצוות" - זה משה רבנו, שכל העדה עסקו בביות מצרים והוא עסק בעצמות יוסף.

ויש לדקדק מהו "יקח מצוות" בלשון רבים, היה צריך לומר: יקח מצוה, והיא המצוה האחת של לקיחת העצמות של יוסף הצדיק.

והיה אפשר לומר, שכיון שכל פעולה וכל פסיעה עם העצמות היא מצוה של ליווי הנפטר [וכמו שבעת לוויית המת מקיימים מצוה בכל פסיעה או בכל ד' אמות], אם כן לא היתה לו רק מצוה אחת אלא מצוות רבות, במשך כל ארבעים השנים שעם ישראל הלכו במדבר.

ה"באר יוסף" כתב הסבר נוסף. כאמור, על ידי עצמות יוסף זכינו לקריעת ים סוף, ועל ידי קריעת הים זכינו ל"ויאמינו בה' ובמשה עבדו". אם כן, כתוצאה מ"ויקח משה את עצמות יוסף" הוא לקח לחלקו לא רק מצוה אחת אלא הון של מצוות.

הרכוש גדול של משה רבנו

רבי שלמה גנצפריד, בעל ה"קיצור שולחן ערוך", בספרו "אפיריון", כתב בשם הדובנער מגיד זצ"ל חידוש גדול.

"חכם לב יקח מצוות", מה זה חכם לב? על איזו חכמה מדברים כאן? היה צריך לומר ירא שמים? או אוהב מצוות וכדומה, מהו המושג "חכם לב" שהוא זה שלוקח מצוות?

ישנם כמה דרכים וביאורים במפרשים. ה"אפיריון" מביא שהדובנער מגיד אמר כך:

ישנה שאלה נוספת שהכל שואלים. חז"ל (ברכות ע"א) אומרים: "דבר נא באוני העם וגו' - אמרי דבי רבי נאי: אין נא אלא לשון בקשה, אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה: בבקשה ממך, לך ואמור להם לישראל: בבקשה מכם, שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר אותו צדיק: 'ועבדום וענו אותם' - קיים בהם, 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' - לא קיים בהם".

וקשה, וכי לא די במה שהקב"ה הבטיח "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", איה צורך יש ב"שלא יאמר אותו צדיק"? ואם הצדיק לא היה אומר הקב"ה לא היה מקיים את הבטחתו? שאלה מפורסמת שיש עליה תירוץ רבים.

ה"אפיריון" בשם המגיד מדובנא אמר בזה משל. למה הדבר דומה? בחורציק צעיר עבד בשדה של 'בעל הבית' חודש ימים, הכל היה טוב ויפה. בסוף החודש בעל הבית בא לשלם לו, נתן לו שטרות-מומנים, אבל מה? השטרות היו מקומטים ובלויים, כדרכם של שטרות שעברו ידיים רבות.

הבחור ראה שמעטאס כאלה, כעס: "שמאטסט אתה נתן לי?!", אינני מקבל ישנים ומולוכלים, וכי אין לך לב, עבדתי חודש שלם ואתה מביא לי שמעטאס?!"

בעל הבית ניסה להרגיע את רוחו והסביר לו: "האם זה שמאטסט? בבקשה, צא והראה את השטרות לידיך ויאמרו לך שזה כסף רגיל וטוב שהכל משתמשים בו ללא בעיה. אין לי משהו אחר לתת לך..."

אבל הבחור עמד על דעתו "לא רוצה, עבדתי חודש שלם!" - צעק.

ראה בעל הבית את המצב העגום, הלך לאבי הנער ואמר לו: "הבן שלך לא קולט, אני נתן לו כסף והוא זורק לי את הכסף בפנים וצועק: זה שמאטסט..."

זהו גם הביאור בפסוק "ה' צלך" (תהלים קכא, ה) - הקב"ה מתנהג עם האדם כמו צל, הצל משקף במדויק את הדמות או העצם ה"עומדת לצדו". כן גם חסד ה' הוא מופיע ומתגלה באותה מדה שהאדם מייחל ומצפה לו.

מיירדיק, מיירדיק.

המים והרוח הטעו את פרעה

וּבְרוּחַ אֶפֶיךָ נַעֲרָמוּ מַיִם... אָמַר אוֹיֵב אֲרֹדְךָ אֲשִׁיג אַחֲלֶק שְׁלִי (פס' ה-ט)

הפסוק אמר "וּבְרוּחַ אֶפֶיךָ נַעֲרָמוּ מַיִם" וכתוב ברמב"ם שאין בכל המופתים כפלא הזה שפרעה רדף לתוך הים. הוא ראה שהים נבקע, בשביל מי נבקע הים? להיכן אתה רץ? איפה אתה נכנס עם כל החיילים שלך? הוא התנהג בשיגעון מצדו - הוא השתגע. פלא.

גם אם השתגע, אבל לכל שיגעון יש איזה מהלך, לכל משוגע יש כיוון מסוים בשיגעון שלו. הסטייפלר היה מספר שאצלם בעיירה מינץ היה משוגע שעמד על הגג וזרק אבנים. מי שעבר שם איים עליו, אך ללא הועיל. חלף שם אדם חכם ואמר: עם משוגע צריך לדעת איך לדבר, משטרה זה לא בשבילי, מכות לא יפחידו ולא יניעו אותו ממעשיו. מה נעשה? הוציא מהכים מספרים ואמר: "יוסל, אתה רואה, אני הולך עכשיו לגזור את הבנין", ומראה לו את המספרים. "כשאני אגזור את הבנין אתה תפול ארצה ותתמוטט!". הוא שמע כך, תפסה אותו בהלה רבה: יענקל' הולך לגזור את הבנין. ירד מהגג וברח. הה משוגע, לכל משוגע יש את המהלך שלו...

לכן אני שואל, מה הם חשבו כיצד השתגעו?

כתוב במדרש (פסיקתא ד'רשתא), שהפסוק "אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל" היה צריך להיות תחילת שירת הים, כי האויב אמר עוד קודם לכן, לפני קריעת ים סוף - ארדוף אשיג אחלק שלל, ומדוע השירה לא מתחילה עם הפסוק הזה? - "ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה". ממשיך המדרש: "ומנין היו ישראל יודעין שאמר פרעה ארדוף אשיג, מגיד ששרתה עליהם רוח הקודש".

הרמב"ן גם הוא עמד על השאלה מה הטעם נקבע הפסוק "אמר אויב" כאן דוקא ולא בתחילת השירה, ומבאר זאת כך:

בפסוק לפני כן נאמר "וּבְרוּחַ אֶפֶיךָ נַעֲרָמוּ מַיִם". רוח קדים זו היתה לפני קריעת ים סוף - "וַיִּזְלַח ה' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עָזָה כָּל הַלַּיְלָה" (לעיל ד' כא), והיא היתה הגורם לטעות ולשיגעון של פרעה להיכנס אחריהם לים. ה"ברוח אפיק" היה הגורם ל"אמר אויב ארדוף אשיג".

שכן, פרעה רימה את עצמו לחשוב שהרוח קדים עזה במשך כל שעות הלילה - היא זו שיבשה את הים. היתה זו שטות, כי גם אם לדעתו רוח יכולה לייבש את הים (אבל לגזור את הים לגזרים ודאי אינה יכולה, אבל, כיון שהיתה לו כוז

תאור לרוח אחרי עם ישראל, שיקר את עצמו.

לכן התורה מדגישה "וּבְרוּחַ אֶפֶיךָ נַעֲרָמוּ מַיִם נצבו כמו נד נולדים" ומיד אחר כך "אמר אויב ארדוף אשיג". המים והרוח הטעו את פרעה.

מעשי ראובן

גם כשסבל רבי ראובן זצ"ל ממחשבים עזים ושלטולי הדרך תבעו ממנו מאמצים מרובים, לא נרתע מלנסוע. בפיו היתה שגורה המימרה: "אני חייל בצבא ה', כשקוראים לי, עלי להיענות!"

כשהגיע ליעדו ופתח בדבריו, חולשת הגוף היתה כלא היתה והדברים פרצו מקירות ליבו בקולות וברקים, כנתינתם מסיני. כשבתות החורף, כשהיה שב מדרשתו הקבועה בבית הכנסת איצקוביץ שבבני ברק, בגדיו היו ספוגי לחלוות. לא היה זה הגשם שהרטיב את בגדיו, אלא הרחת, הזיע והזיע שבעת הדרשה. במהלך דבריו חוצבי הלהבות, דמו רתח וסער מהתרגשות. בסיום הדרשה כל בגדיו היו רטובים ואף המעיל העליון עד שהיה צורך לפשוט אותם בהירות, כדי שלא להיכשל חלילה באיסור סוחט. "ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה, אם בים למה ביבשה, ואם ביבשה למה בתוך הים, אלא מכאן אתה למד שלא נקרע להם הים עד שבאו לתוכו עד חושמן, ואחר כך נעשה להם יבשה", (שמות רבה כא).

כך נמצא בכתביו של רבי ראובן: "כל זמן שהיו יכולים לילך במים, לא נבקע להם הים, כי גם כשהפה בתוך המים עדיין אפשר לנשום. אבל כשהגיעו המים עד חושמן והלאה, אז זכו לסייעתא דשמיא והים נבקע לפניהם. נמצאנו למדים כי האדם צריך לעשות את כל שביכולתו לעשות, וכשעושה כן, נפתחים לו שערי שמים וזוכה לעשות אף את אשר למעלה מכוחותיו ויכולותיו".

מלון בצפון או בדרום. מזמינים לשם ציבור גדול של אנשים חילוניים, שאינם יודעים מימינם ומשמאלם בענייני יהדות, והחל מיום חמישי בצהריים ועד מוצאי שבת "מפציצים" אותם בהרצאות. מזמינים את הדרשנים המעולים ביותר והללו מושכים ומרתקים את קהל השומעים. "פצצה" רודפת "פצצה": ביום חמישי אחר הצהריים, בליל ששי, ביום ששי אחרי ארוחת בוקר, ולפני ארוחת צהריים, בקבלת שבת, בסעודת שבת, ואחרי הסעודה, ובסעודת יום השבת, ולאחריה, ואחר הצהריים, ובסעודה שלישית, ובמוצאי שבת... בקיצור, אחרי כל ה"שרשרת" הזאת חוזרים כמה אנשים בתשובה... ישתבח שמו, ברוך ה'... אבל, כאמור, לצורך זה התגייסו טובי הדרשנים, גדולי המרצים, האריות שבתבורה...

אני לא מכיר כל כך טוב את המארגנים של כל ארגוני התשובה האלו, אבל לא אחת רציתי לפנות אליהם בשאלה: למה אתם צריכים לעבוד כל כך קשה? תאספו את כל הקהל לאולם, תפתחו לפניכם חומש שמות ותקראו להם את הפסוק "וה' הולך לפניכם ימים"... תראו להם איך הקדוש ברוך הוא, המלך, מאיר לבניו את הדרך, שלא כדרך העולם - וכולם יחזרו בתשובה... לא צריך יותר מזה...

פחות מחמש דקות על השעון...

הרי כך בדיוק החזיר אונקלוס את כולם בתשובה...

והרי דברים קל וחומר: אם מכח פסוק זה הצליח אונקלוס לגייס גוים, על אחת כמה וכמה שניתן באמצעותו להחזיר יהודים בתשובה... ומיד, לאחר ההרצאה של חמש הדקות, יתחיל "בלאגאן" בקרב השומעים: איפה משיגים תפילין? איך שומרים שבת? איפה קונים כיסוי ראש? מה עם בשר וחלב? איך מכשירים את כל כלי המטבח שהם "טריין"? מצחק, אה? הרי אנחנו יודעים היטב שאפילו בעל תשובה אחד לא יהיה מזה!

נו? וכאן אני מגיע לשאלה שלי: איך זה שאצל אונקלוס זה כן עבד?

התשובה לכך היא: תלוי מי אומר את הפסוק! אם אנחנו נגיד אותו - לא יחזור אפילו יהודי אחד בתשובה! אבל כשאונקלוס מקריא פסוק מהתורה - "וה' הולך לפניכם ימים", הוא אומר אותו עם כל הקדושה שבכולם. כל מילה שיוצאת מפיו מלאה בקדושה ובטהרה! באופן שכזה ניתן ממש לראות בחוש את מלך מלכי המלכים נוטל את הפנס ומאיר את הדרך לבניו...

כשאונקלוס מקריא את הפסוק, מתוך שיאה של קדושה, אי אפשר להישאר אדישים: זה משפיע על משמחו של השומע! הוא מרגיש את הקדושה הבוקעת מכל מילה של תורה! זה גורם להתפעלות עצומה גם בלבם של גוים, עד כדי כך שהם בחרו להתגייר!

לא כן אם מישוהו אחר, שאינו במדרגת קדושתו של אונקלוס, שאין בו את אותה מידה של יראת שמים שהיתה לאונקלוס - אין לדבריו את אותו כח השפעה על לב השומע להיטיב את דרכו ולשנות את אורח חיו.

הבוטח והמודה - מובטח לו שיישוע

עֲזֵי וְזִמְרַת יְיָ הַיְהִי לִי לִישׁוּעָה (פס' ב)

רבתי! תשמעו כאן ווארט, כמדומני מהגאון, כדאי לזכור אותו היטב: "עזי" פירושו: החוץ שלי, הביטחון שלי. אם "עזי" הוא בה', ובו, ורק בו, אני בוטח ושיביא את הישועה, וגם לאחר שבאה הישועה "וזמרת יי"ה" - אני מודה, משבח ומזמיר, לו יתברך, או אז אכן "ותהי לי לישועה" - הישועה מובטחת.

רבתי! אם באנו בשביל לשמוע את הווארט הזה דיינו! תשמעו מה כתוב כאן: אם היהודי בוטח בקב"ה לפני בא הישועה, והוא גם מודה ומשבח אותו אחרי שהישועה כבר באה - גם "עזי" וגם "וזמרת" ביה - יהודי כזה מובטח לו שהקב"ה יעזור לו ויחיש את ישועתו.

דוד המלך ע"ה אומר בתהלים (א' יג): "ואני בחסדך בשחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי". בפסוק זה מגלה דוד המלך את הסיבה לכך שה' היה עמו והושיעו בכל עת: "ואני בחסדך בשחתי" - לפני הישועה שמתי את מבטחי רק בקב"ה, ולא זו בלבד אלא גם "יגל לבי בישועתך" - אחרי הישועה הייתי מקפיד להודות ולהלל את ה' על ישועתו ועזרתו.

הביטחון שלפני וההודאה שאחרי, הם הגורמים לבואה של הישועה. ככל ש"העזי וזמרת" יהיה עמוק יותר - כן תהיה הישועה עמוקה יותר. נאמר בתהילים (כ' כב): "יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך". ביאור הכתוב הוא, שבאותה מדה שאדם בוטח בה' - ה' מודד ומביא לו את חסדו. כפי המדה ש"יחלנו לך" כך "יהי חסדך ה' עלינו". אדם שמראה "אצבע" - יקבל "אצבע", ואם הוא מראה "יד" - יקבל "יד".

דין שונה בדין מקורה, שגם ברה"ר גמורה וחלק ממנה מקורה, אין דין רה"ר תחת הקירוי, [ולא אומרים שטפל לרה"ר, כעין מה שמצאנו לגבי רוחב ט"ז אמה בסעיף ח' וט']. כגון תחת הגשרים, ותחת גגות ומרפסות הבולטות לרחוב (משנ"ב סו"ס שמ"ו).

בדין זה יש נפק"מ מצויה בזמנינו, לאדם שמקפיד שלא לטלטל ברחובות מחשש שהם רשות הרבים לדעת הרבה ראשונים, וכמ"ש המשנ"ב שבעל נפש יחמיר. ובכל זאת לילדים נותן להקל במקום שיש עירוב שכונתי כראוי. וכשהילד מוליך עגלה ברחוב ונתקע, אפשר לסייע לו להוליך פחות מד' אמות [פעם אחת בכל פעם, כדלקמן סי' שמ"ט]. אבל צריך להקפיד שלא להעביר ממקום שאינו מקורה למקורה [תחת גגות ומרפסות], שזה מעביר מרה"ר לכרמלית. וצ"ע אם גם תחת עץ נחשב מקורה, או דוקא תקרה ממש שדומה לבית.

ג. התנאי השלישי, ומפולשים משער לשער, בגדר צורת הפילוש. יש שפירשו שיהיה מכוון ישר כסרגל, דבר שכמעט אינו במציאות, ויש שפירשו שהעיקר שפתוח לשני צדדים זה כנגד זה, כגון מזרח ומערב. ויש כמה דעות בראשונים, ויש בזה מבוכה גדולה. ורבים בזמנינו רוצים להמציא דרכים לבאר דין זה. דין זה נוגע מאוד בזמנינו, שאם הרחובות אינם מפולשים, אין להם דין רה"ר למרות שהם רחבים. ולמעשה הוראת כל גדולי הפוסקים מרנן הגר"ז והגר"ש"א, הגר"ש וואזנר זצ"ל, ושיבדל"ט הגר"ק שליט"א, שהרחובות בערים שלנו נחשבים מפולשים, וההיתר הוא רק מכח השיטות שצריך שישים ריבוא. וא"כ זו היא ההלכה, אין לנו אלא לבאר דבריהם, מדוע הרחובות הם מפולשים, הרי אינם ישרים מצד לצד של העיר.

יש מביאים את דברי השו"ע שכתב שרק בעיר שיש חומה צריך שיהיו מפולשים מצד לצד. ויש שהביאו מדברי הריב"ש שהובא בבית יוסף (רס"י שס"ד) שאם יש רחוב פתוח מצד לצד כצורת ר', אם יש בו ט"ז אמה הוי רשות הרבים. [ובמשנ"ב שם משמע שרמז לזה], ואכמ"ל.

ולפ"ז בערים שלנו כמעט כל הרחובות מפולשים, וכלשון מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל שמפולש למפולש הוי מפולש.

ההכרעה בשישים ריבוא, האם יש הבדל בין גברים לנשים?

ד. התנאי הרביעי, וי"א שכל שאין שישים ריבוא עוברים בו בכל יום, אינו רשות הרבים. הנושא המרכזי שיכול להכריע שרחובותינו אינם רשות הרבים, הוא התנאי הנוסף שנחלקו בו הראשונים, שיטת רש"י והרבה ראשונים שצריך שיעברו ברחוב שישים ריבוא, ולעומתם הרבה ראשונים חולקים כיון שתנאי זה לא הוזכר בגמרא כלל. האחרונים האריכו הרבה במחלוקת זו, ואין הכרעה ברורה בזה, המשנ"ב מסכם את הענין שהשו"ע נקט לאיסור שאין צריך שיעברו שישים ריבוא, אולם מנהג העולם להקל ע"פ כמה מגדולי האחרונים שכתבו לסמוך של השיטות שאין רשות הרבים בלי שיעברו שישים ריבוא [ולכן עושים כיום עירוב בצורת הפתח בלי שערים],

סימן שמ"ה סעיף ז'. איזהו רשות הרבים. ביאור המשמעות לרשות הרבים, הוא מקום המשמש לרבים, ונאמרו שלש דוגמאות. א. רחובות. ב. שווקים [הנקראים בגמ' פלטיא]. ג. במשנ"ב הביא שגם דרכים מעיר לעיר [הנקראים בגמ' סרטיא]. לשלושת האפשרויות יש שלשה או ארבעה תנאים כדי שיהיה דינם "רשות הרבים", כלומר לא כל שוק הוא רה"ר, ולא כל רחוב הוא רה"ר. [לפ"ז יש לבאר שגם לא כל "מבוי" אינו רשות הרבים, אלא יש מבוי מפולש שרחבו ט"ז אמה והוא רשות הרבים. ובדרך כלל קוראים מבוי למקום קטן, שמחמת זה אינו רה"ר, אבל אין הבדל מהותי בין רשות הרבים לרחובות, ולמבואות המפולשים].

הנפק"מ בזמנינו בדין רשות הרבים, א. מי שנכשל ח"ו ומטלטל במקום שאין עירוב, האם עבר איסור דאורייתא או דרבנן. ב. בטלטול ע"י גוי לצורך מצוה וכדומה, האם נחשב כאיסור דרבנן. ג. בכל עשיית העירובים, אם יש לרחוב דין רה"ר, לא יועיל העירוב אם לא יעשו שערים, כדלקמן (סימן שס"ד ס"ב).

האם החנויות בזמנינו הם שווקים, ודין רחבת הכותל?

בענין השווקים - יש שרצו לומר שמדובר דוקא אם בני אדם יושבים בשוק, אבל כשהחנויות בתוך הבתים, הרי החנויות הם רה"ר, והרחוב לא נקרא שוק אלא דרך. (עי' שש"כ פ"ז הערה י"ז). ונפק"מ שבזמנינו כל החנויות ברבי עקיבא בבני ברק ובגאולה בירושלים הם בתוך הבתים, ולא יהיה להם דין פלטיא, וצ"ע.

בענין רחבת הכותל שמתקבצים שם מכל העולם, כתב שמירת שבת כהלכתה (שם) בשם הגר"ז אויערבך זצ"ל דמ"מ אפשר שאינו פלטיא, משום שמתקבצים להתפלל ולא לסחורה. וזה חידוש שהדין רה"ר יהיה דוקא במתקבצים למטרה מסוימת, ועוד דילפינן מדגלי מדבר שהיו מתקבצים אצל משה רבינו, וזה היה ללמוד תורה.

שוק מחנה יהודה וכדומה, הוא פלטיא גדולה, אבל הוא מקורה, ולכן אינו רשות הרבים.

התנאים לרשות הרבים, והנפק"מ

א. התנאי הראשון שיהיה רחב ט"ז אמה. בזמנים הקדומים היו רחובות צרים כמו בעיר העתיקה בירושלים ובצפת, ולכן לא היה בהם שיעור רה"ר. אבל בזמן הזה שיש כלי רכב רבים, כמעט כל רחוב יש בו ט"ז אמה גם לשיעור הגדול, [נשיעורם: 7.70 מטר לשיעור הגר"ח נאה, כ-9.20 לשיעור חזו"א].

בחשוב המדרכות, ציין רע"א בגליון השו"ע לדברי השביתת יו"ט, שהן מצטרפות אף כשגבוהות משאר הרחוב ג' טפחים, כיון שנועדו לסייע בהילוך הרבים, שלא יתערבו עם הסוסים [או הרכבים], ואינם רחוב בפני עצמו.

ב. התנאי השני לרשות הרבים שאינו מקורה. הטעם משום שרה"ר מקורה אינה דומה לדגלי מדבר, שמשם לומדים דיני רה"ר, והנה ברור שלא נלמד כל דבר מדגלי מדבר, כגון שהיה חול ולא מרוצף, אלא לומדים רק דברים עיקריים, וחז"ל הבינו שהקירוי הוא ממהות הרה"ר. וצ"ב הסברא בזה. עוד מצאנו

אבל כל בעל נפש יחמיר לעצמו כי יש בזה גרר דחיוב חטאת, כלומר זו מחלוקת באיסור דאורייתא (משנ"ב סי' שמ"ה ס"ק כ"ג, ובה"ל סי' שס"ד ס"ב).

בנושא זה יש דבר נפוץ שמבדילים בין גברים לנשים, גברים לא מטלטלים ונשותיהם מטלטלות. וכידוע שמרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל התבטא בשאלה הרי זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו, ונשים מצוות על שמירת שבת כגברים, ומדוע מקילים לנשים יותר. והתשובה היא שבאמת אם העירוב אינו טוב, או שיש בו שאלה, גם נשים צריכות להימנע מטלטל, אלא מה שמקילים להם הוא רק בנושא הזה, כשיש ערוב טוב ויש בו רחוב ט"ז אמה ללא שישים ריבוא, שמעיקר הדין יש הכרעה להקל, מקילים להם, כיון שהן לא מבקשות להחמיר, וגם הן צריכות יותר את הטלטול שאינן יכולות לצאת מהבית בלי לקחת את התינוקות, מתירים להם כפי עיקר הדין. אבל לא ח"ו להקל בשאר דברים. והנהגה זו קיבלנו מגדולי ישראל.

דין עיר שיש בה שישים ריבוא, ודין כביש בין עירוני

אבל יש לציין שגם בתוך השיטות שצריך שיעברו שישים ריבוא, שעליהם סמכו להקל, יש כמה דעות מתי נחשב שעוברים שישים ריבוא, שאז אסור גם לשיטות אלו. א. לשון השו"ע (סי' שמ"ה ס"ז בדעת ה"א) שצריך שיעברו באותו רחוב "בכל יום", אבל המשנ"ב (ס"ק כ"ד) דחה לשון זה שאין שום שיטה בראשונים הסוברת כן להלכה. ב. הביאור הלכה הביא דברי הרמב"ן ש"בדרך מעיר לעיר" [הנקראת בגמ' "סרטיא" ובזמנינו "כביש בין עירוני"] מודה רש"י שאין תנאי שיעברו בה שישים ריבוא. ואמנם לא מצאנו כדבריו בשאר ראשונים, אבל גם לא חלקו עליו. ג. השער הציון (ס"ק כ"ד) כתב ע"פ רש"י (דף נט. שהוא אבי שיטה זו) שמספיק "שיש בעיר שישים ריבוא", וא"צ שיעברו כולם באותו רחוב או מבוי המפולש. כלומר שעיר שיש בה שישים ריבוא תושבים, רחובותיה הם רשות הרבים. ד. הביאור הלכה הביא עוד שהריטב"א כתב בדעת רש"י שגם כשאין בתושבי העיר שישים ריבוא, אבל אם היא "רוכלת העמים" שבצירוף הנכנסים בה תדיר יש שישים ריבוא, יש לרחובותיה דין רשות הרבים, אע"פ שאין עוברים באותו רחוב ממש. ה. ידוע שהחזו"א חשש [לגבי הכביש השחור, ז'בוטינסקי] שכל שמעבירים בו סחורות לצורך שישים ריבוא, נחשב "משמש לשישים ריבוא", אע"פ שאין התושבים עצמם עוברים בו אף פעם (תיקון מבואות פ"א הערה 15).

לפיכך כבישים המשמשים מעבר מעיר לעיר, או שהם בעיר או באזור שנמצאים בו שישים ריבוא, יש לחשוש יותר ולהחמיר שהם רשות הרבים ואסורים מעיקר הדין, ואין ללמוד עליהם מהמנהג שהיה נהוג במקומות שלא היו חששות אלו. ולפ"ז עירוב שכולל בתוכו רחוב אחד מאלו, הרי באותו מקום יש פירצה בעירוב, ונפסל ונאסר גם ההיקף לשאר הרחובות, עד שיבדילו ויעשו מחיצות בין השכונה לרחוב הנ"ל.

דוגמאות שיש לדון בהם: בירושלים, כביש מספר 1 שעובר ליד רמת שלמה, בתוך העירוב. כמו"כ שאר רחובות העיר ירושלים שיש בה יותר משש מאות אלף תושבים. לדעת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל יש דין זה לכל רחובות העיר, ולדעת מרן הגר"נ קרליץ שליט"א השי"ת ירפאהו, רק הרחובות הגדולים שמסורים לשימוש כללי של העיר, למעט רחובות שבתוך השכונות. בבני ברק, רחוב ז'בוטינסקי שמשמש לתחבורה ציבורית מתל אביב עד פתח תקוה. [אבל שאר רחובות העיר בני ברק, הוראת הגר"ש אלישיב זצ"ל שאינם חלק מכלל גוש דן, כי בני ברק היא עיר ששימושיה רק בתוכה.

מהו רה"ר המתקצרת, והנפק"מ בזה

סעיף ח' ט'. מבואות הרחבים ט"ז אמה ומתקצרים בקצתן.

עין במשנ"ב שהשו"ע מדבר כאן בב' או ג' אופנים (א) כשהרחוב עצמו מתקצר [נהיה צר] באמצע. והמקור הוא מתוס' בעירובין (דף ו:) שבכ"ג בקיעת הרבים נמשכת. ועד כמה הוא מתקצר, כתב המשנ"ב (ס"ק כ"ה) שמדלא פירש המחבר שיעור, משמע אפילו צר מאוד, והביא מהרשב"א וריטב"א אפילו י' אמות [פחות מ"ג אמה] וציין לדברי הגר"א, והלומדים מבארים בדברי הגר"א דהיינו אפילו ד' טפחים. [ואפשר לדחות הראיה].

ויש להסתפק האם זה רק כשבסוף הרחוב חוזר ומתרחב, או גם כשמסתיים ומתחבר לרה"ר אחרת כשהוא צר בסופו. וזה נפק"מ מצויה מאוד ברחובות ללא מוצא, שבפשטות אינם רה"ר, אבל כאשר יש בסוף שביל שממשיך כדי שיוכלו לצאת לרחוב הבא, יש טוענים שנחשב לרה"ר המתקצרת, ומחמירים בזה אפילו כשרחוב השביל פחות מ' אמות, עד ד' טפחים. אבל בפשטות יש לומר שדוקא כשלבסוף רחב ט"ז אמה, כי בדרך כלל השביל מגיע לרחוב הסמוך בצורה של "מפולש לרחוב" [שמגיע מהצד של הרחוב], ובזה מפורש שצריך רחוב ט"ז אמות, כי כאשר צריך לעקם דרכם צריך רחוב ט"ז אמות.

ב) רחוב שמפולש לאורך רה"ר. הביאור הוא כמו מחלף שבזמנינו, והטעם כתב הרא"ש כיון דבקעי בהו רבים, חשיבי רשות הרבים ממש. והיינו שכאשר הרחוב מפולש לאורך, נמשכת הבקיעה של הרה"ר, והוי כעין דין טפל לרה"ר. משא"כ במפולש לרחוב שצריכים לעקם דרכם, אין את הבקיעה של הרשות הרבים. ובכל זאת אם יהיה בו ט"ז אמה יחשב רה"ר בפנ"ע, והפילוש הוי גם כשהוא לרחוב (מסקנת הבה"ל).

סעיף י'. מבואר בשו"ע שכל דבר ברשות הרבים שאינו גבוה ג' טפחים, נעשה כהמשך לרה"ר אפילו כשאין הרבים דורכים עליו. ומגבוה ג' טפחים נעשה כרמלית [אם מקום פטור כשאין עליו ד' על ד']. לפ"ז נפק"מ מצויה כאשר יש אי תנועה באמצע הכביש, או ככר תנועה, שלא עוברים עליו מחוץ למעבר החציה, ומ"מ כיון שאינו גבוה ג"ט הוא חלק מרה"ר. ואין איסור למי שאינו מטלטל להעלות עליו עגלה וכדומה פחות מד' אמות.

עמוד תשעה ברשות הרבים בזמנינו

עמוד ברשות הרבים, אם הוא גבוה תשעה טפחים מצומצמים וכו'. מבואר בזה דין מיוחד, שאע"פ שדבר גבוה מהקרקע ג' טפחים אינו כקרקע רשות הרבים, אבל אם הוא בגובה תשעה טפחים בדיוק, נוח לרבים לכתף עליו, והוא נעשה תשמיש רה"ר והמניח עליו כמניח ברה"ר. ונחלקו הראשונים אם הכוונה לגובה ט' עד י', ולהלכה כתב המשנ"ב (ס"ק ל"ו) שנקטינן כדעה הראשונה שרק בתשעה מצומצמים הוי רה"ר, כי רק בזה נוח לרבים לכתף. ושמעתי בזה ממרן הגר"ש וואזנר זצ"ל שאמר, בוא וראה כמה גדולים דברי חכמים, ששיערו שאדם שנושא משא מרגיש שבתשעה בדיוק מכתף בנוח, ואם מעט יותר מתשעה כבר לא נוח לו לכתף.

בזמנינו נראה שאין את הדין הזה גם בעמוד תשעה, כיון שהמשנ"ב (ס"ק ל"ג) פוסק דהיינו רק כשבפועל מכתפים עליו, אבל אם אין אנשים שמכתפים עליו, אינו נעשה לרה"ר וכיון שבזמנינו אין דרך לכתף, ואדם שנושא שקיות בידיו, נוח לו להניח על הקרקע ולא על עמוד, לכן אין עמוד שרבים מכתפים עליו, ואין בזה דין רה"ר. אלא הוא מקום פטור, ואם רחב ד' הוא כרמלית.

סעיף י"א. גומא עמוקה עשרה. כתב המשנ"ב (ס"ק מ"א) שאפילו מלאה מים, או שאר דברים שאדם מסתכל בהם ורואה מה שבתוך המחיצות, הוי רשות היחיד. וכוונתו שאינו

כמו מחיצה שהתכסתה בעפר, שבטלה מלהיות מחיצה (סי' שנ"ח ס"ב ברמ"א). ואח"כ הביא מחלוקת במלאה פירות. דוגמא לדין זה בזמנינו בבריכת שחיה שהיא עמוקה י' טפחים ומלאה מים, ואעפ"כ יש למחיצותיה דין מחיצה, כלומר שתוך הבריכה הוי רשות היחיד. ונפק"מ לגבי דין קרפף, אם יש במתחם יותר מבית סאתיים שלפעמים אינו מוקף לדירה מחמת שאינו פתוח לדירים (כדלקמן סי' שנ"ח), המחיצות של הבריכה יכולות למעט את גודל השטח, ואכמ"ל].

עוד כתב המשנ"ב שאם מלאה פירות לא הוי רה"י, כיון שאין המחיצות ניכרות. ונפק"מ לדוגמא, בפח אשפה טמון שיש לו בפנים מחיצות שנעשה תוכו רה"י, אבל כאשר הפח מלא בזבל, מתבטל ממנו דין רה"י, [וזבל מבטל גם לרשב"א כמו פירות טבל, כי זה מוקצה]. אבל אם רק חצי מהפח מלא ועדיין ניכרות מעט מהמחיצות, אע"פ שאין י' טפחים ניכרים, הוי מחיצה ויש לפח דין רה"י, כמו שכתב בשער הציון (ס"ק מ"ג).

ויש להוסיף אם הפח גבוה מבחוץ י' טפחים, הרי הוא רה"י מדין המחיצות שניכרות מבחוץ, כמו עמוד שאין בו חלל, שנעשה רה"י מחמת הגובה הניכר מבחוץ, [ע"י דין גוד אסיק כמ"ש במשנ"ב ס"ק ס"ה].

סעיף י"ב. רשות הרבים אינה תופסת אלא עד עשרה, אבל למעלה מעשרה הוי מקום פטור. יש סבורים ללמוד מכאן שאם הם צריכים לטלטל חפץ במקום שיש חשש רה"ר או שאין עירוב, יחזיקו אותו בגובה למעלה מ' ויהיה מותר, כי הטלטול הוא במקום פטור. אבל זה אינו נכון כלל, כמבואר בגמרא שהמעביר בצורה כזו חייב מן התורה, שכן היה משא בני קהת שנשאו על הכתף. אלא הכוונה כאן כמו שכותב המשנ"ב (בשעה"צ ס"ק מ"ח) שנפק"מ אם האדם עצמו הולך באויר של רה"ר למעלה מ', כגון על קורה התקועה מכותל לכותל וחפציו בידי.

עוד כתב המשנ"ב נפק"מ אם זורק באויר רה"ר למעלה מ' באופן שלא נופל למטה, אלא נדבק בכותל למעלה מ'. וכתב בשער הציון (ס"ק מ"ז) שמכל מקום נראה שלכתחילה אסור לעשות כן בכל אופן, שמא יפול על הקרקע של רה"ר.

סעיף י"ד. איזהו כרמלית וכו'. היסוד הוא כל מקום שאין לו תנאים של רה"ר, ואין לו מחיצות כשרות. והדוגמאות הם, א. בקעה - מקום ללא מחיצות וכן כל שטח פתוח. ב. רשות הרבים מקורה - שחסר לה תנאים. ג. איצטבא ותל וחריץ בגובה ג' עד י' - מקום עם מחיצות נמוכות מ' טפחים, דהיינו מחיצות פסולות. דוגמאות נוספות, ד. מבוי שיש לו רק ג' מחיצות, ופרוץ ברוח רביעית. או עירוב שחוט אחד פסול, שיש כמעט כל הד' מחיצות אבל פירצה אחת אוסרת את הכל. ה. קרפף - שטח מוקף מחיצות שאינו מוקף לשם דירה [כדלהלן סי' שנ"ח].

קן זוית הסמוכה לרה"ר. הדוגמא המצויה בזמנינו כשאחד הבתים הסמוכים לרחוב שוקע מהבתים שלפניו ואחריו, ואולי גם כשיש ארון חשמל בולט בצידי הרחוב, שהפינה הקרובה לפניו לא משתמשים בה.

האם אפשר להקיף את כל ארץ ישראל בעירוב אחד?

השולחן ערוך כותב שהים הוא כרמלית, והמשנ"ב מביא לכך כמה טעמים. המאירי מבאר ששפת הים אינה עושה את הים לרה"י, כיון שהמחיצות רחוקות זו מזו, ואינן מועילות לעשות רה"י אפילו מן התורה.

לפ"ז הביא בשו"ת מהרש"ם (ח"ד סי' א') שהקשה הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל שא"כ בעיירות גדולות שהעירוב של צורות הפתח גדול מאוד ואינו נראה כלל, לא יהיה דין רשות היחיד. אם נקח לדוגמא את העירוב של עיה"ק ירושלים, שהעירוב של הרבנות ירושלים מגיע עד "מבשרת ציון", הרי

אין ההיקף ניכר לעומד בתוכן, וא"כ העירוב אינו מועיל לפי הראשונים הנ"ל.

השיב לו המהרש"ם מהו שיעור גודל ההיקף שמחיצותיו אינן ניכרות, יש לדמות דין זה למש"כ בבכורות (דף נד:): שהרועה מצרף את כל הכבשים שיכול לראות, להתעשר יחדיו, ושיעור ראיית הרועה הוא עד ט"ז מיל לכל צד, א"כ גם בעניינינו יש להכשיר את ההיקף עד שיהיה שיעור זה בתוך ההיקף באורך או ברוחב. והנה שיעור זה אין אפילו בירושלים. ולכן פסול זה אינו מצוי גם בעירובים שבערים הגדולות בארץ. יש מקומות בחר"ל שלצורך העירוב מסתמכים על שפת הים שמקיפה את העיר, מכמה צדדים וגדרות של פסי הרכבת שעוברת בצד אחד של העיר, במקרים אלו מדובר בהיקף גדול מאוד, ויש מקומות שהוא יותר מהשיעור הנזכר, ועירובים אלו אינם יכולים להועיל לשיטות הראשונים הנ"ל.

הטעם הזה נוגע בזמנינו לדבר נוסף לגבי העירוב של העיר ירושלים, שיש בה בעיה חמורה של רשות הרבים. ויש שרצו לומר שגדר המערכת מקיפה את העיר מג' רוחות, וכל העיר נעשית רה"י מן התורה, ושוב אין בה רשות הרבים. לעומת זאת אחרים טענו שהגדר מקיפה שטח כ"כ גדול, שהמחיצות רחוקות זו מזו 15 קילומטר, והן בטלות ע"פ מש"כ הרמב"ן הריטב"א והמאירי. [יש לציין שבגדר המערכת יש חסרון נוסף, שיש בה עשרה מעברים רחבים יותר מט"ז אמה, וההיתר של הגדר יועיל רק לפי החידוש של החזו"א בדין עומד מרובה, ולא לפי המשנ"ב].

סעיף ט"ו. בית שאין בתוכו עשרה טפחים. היסוד הוא שרשות היחיד צריכה חלל י' ברוחב ד' טפחים. ונפק"מ למכוניות פרטיות, שהמקום שבין המושבים אינו רחב ד' טפחים, ומעל המושב אין גובה י' טפחים, וא"כ תוך המכונית, לא יחשב רה"י. אבל לשיעור רח"נ יש גובה י' טפחים גם בהם.

האם מותר לטלטל לסוכה שבגג, ולהרים בובה שנפלה לגג של השכן

סעיף ט"ז. ישנים מקומות שאינם מוקפים בגדר, ובכל זאת מותר לטלטל בהם ע"י דין "גוד אסיק מחיצתא". השולחן ערוך (סעיף ט"ז) מדבר בגג של בנין שאין לגג מחיצות, ובכל זאת דינו כרשות היחיד, ומבאר המשנה ברורה (ס"ק ס"ה) משום דאמרינן גוד אסיק למחיצות הבית, והם גודרות ומקיפות את גג הבית.

לפיכך כותב השו"ע שאם הגג בולט מעבר לקירות הבית, אינו יכול להתיר את הגג מפני שהעומד על הגג אינו רואה את המחיצות, ולא שייך לומר גוד אסיק באופן זה, א"כ אין לגג מחיצות, והוא אסור בטלטול כדין כרמלית.

בדין זה יש נפק"מ למעשה לאדם שעושה סוכה על הגג שבו עובדים דודי שמש, שבדרך כלל אין מחיצה גבוהה י' טפחים, והמעקה המצוי בהם מברזלים שיש ביניהם ג' טפחים, אינו כשר למחיצה. לכן צריך להסתמך על גוד אסיק מקירות הבנין החיצוניים.

לפיכך אם יהיה גג הבולט על המחיצות, כגון שבקומה האחרונה יש מרפסת סוכה עם גגון, כיון שהגגון מכסה ובולט על המחיצות, אי אפשר לומר גוד אסיק, והמקום של המרפסת נחשב פירצה במחיצות הגג. אמנם יש לדון מהו שיעור בגודל הבליטה הפוסלת את המחיצות. עיין בביאור הלכה (ד"ה גג) אם שיעורו במשהו או בד' טפחים.

דוגמא נוספת מצויה מאוד כאשר ילד קטן זרק בובה או משחק מהחלון, והמשחק נפל על הגגון של השכן בקומה מתחתיו, הילד בוכה, ואביו ניגש עם מטאטא להרים את המשחק חזרה לביתו, הרי אם הגגון הוא כרמלית כדברי השו"ע, אסור להביא ממנו לבית. אבל לפי דעת הגר"א שהובא

במשנ"ב (ס"ק ס"ה) שהגג נחשב למקום מעל י' טפחים ואין בו איסור של כרמלית, משום שאין כרמלית למעלה מ', לפ"ז יהיה מותר להכניס מהגגון אל הבית.

וכן זיזים הבולטים מן הכותל. הדוגמא המצויה לכך בזמנינו, במנוע של מזגן המחובר על קיר הבנין מבחוץ, ורבים מניחים עליו דברים. ולפי הנלמד כאן, אם הוא סמוך לחלון [תוך ג' טפחים] דינו כחורי רשות היחיד ומותר, [ועי' לקמן סי' שנ"ג ס"ג איזה חפצים אסור מחשש שיפלו]. אבל אם המזגן רחוק מהחלון יותר מג"ט, הוא כרמלית ואסור להוציא מהחלון להניח עליו. ורק אם החצר שתחתיו נמצאת בעירוב כשר, כל מה שבאור דינו כרה"י.

מה יעשה אדם שיצא עם חפץ או עגלה וגילה שהוא מחוץ לעירוב?

סעיף י"ט. דיני "מקום פטור". איסור הוצאה מן התורה נאמר רק כשמעביר מרשות היחיד לרשות הרבים או להיפך, ומדברנן גם כשמעביר לכרמלית, או מכרמלית לרה"י ורה"ר, אבל כשמעביר אל "מקום פטור", אין איסור הוצאה, לא מן התורה ולא מדברנן, והדבר מותר לכתחילה, ובלבד שלא ישתמש בכך להעביר הלאה לרשות אחרת.

ההגדרה של "מקום פטור" הוא מקום שאין ברחבו ד' על ד' טפחים, כשיעור המינימלי של רשות. הדוגמא המצויה בזמנינו, היא עמודים של גדרות בטיחות העומדים בקצה המדרכה, וכן יש מקומות שיש קופות צדקה, שהן עמוד צר, ואין ברחבו ד' על ד' טפחים. זאת אומרת שאדם שמוציא דבר מהבית ומניח עליהם, אינו נחשב כמניח ברשות הרבים.

אבל יש בזה בעיה שעד שיגיע לעמוד ההוא, עובר בדרכו במקום האסור, ויש חשש שמא יניח ברחבו, ולכן אסור מדברנן לעשות באופן זה.

היכן יש לנו נפק"מ מדין זה? אדם שנמצא במקום שאסור לטלטל, ויצא בשוגג עם טישו או מפתח וחפץ בכיסו, ובאמצע הליכתו בדרך הוא מגלה שיש לו בכיס חפץ שאסור לטלטלו, כעת אם יעצור ויניח תושלם מעשה ההוצאה, ע"י עקירה מרשות היחיד והנחה ברחבו [שהוא רה"ר או כרמלית]. לכן הפוסקים ממליצים לו שלא יעצור עד שימצא "מקום פטור" להניח עליו, ואז יוצא שלא עבר באיסור הוצאה [אלא שלכתחילה לא יוציא על דעת כן, שמא יניח].

בענין זה יש להוסיף, שלא קל כך כך למצוא מקום פטור, כי עמוד שנמצא בתוך רשות היחיד, דינו כמניח ברשות היחיד. ואם העמוד נמצא בגינה שהיא רק כרמלית, נחלקו הפוסקים כאן (סימן שמ"ה ס"ט ברמ"א) האם יש דין מקום פטור בכרמלית, משום שאומרים בזה "מצא מין את מינו ניעור" ודינו ככרמלית. וכן הדין בעמוד שנמצא ברחובות, לשיטת שהרחובות בזמנינו אינם רשות הרבים (כדלעיל סעיף ז'). ורק ברשות הרבים ממש נחשב עמוד כזה למקום פטור.

לכן הפתרון הנכון למקום פטור הוא עמודי הצדקה וגדר הבטיחות, כאשר הם מגיעים לגובה י' טפחים. שאז גם כשעומדים בכרמלית הם יחשבו למקום פטור, כי אין כרמלית למעלה מ' טפחים.

בענין זה, יש פרטים נוספים למקרה שעדיין לא עצר מיציאתו הראשונה, ראה בספר ארחות שבת.

סימן שמ"ו

להרים ילד אל הספסל בתחנת האוטובוס, במקום שאין עירוב?
סעיף ג'. כאשר אדם נקלע למקום שאין בו עירוב, בחר"ל, או בארץ ישראל במספר גדול של ישובים, או גם כשנמצא במקום שיש עירוב, במקומות רבים לא כדאי לסמוך על העירוב, מחמת שמקילים בו בהרבה דברים שקשה לתקנם. בכל אופנים אלו יש הרבה דינים שנוגעים לכל אדם בהוצאה מרשות לרשות.

לכן חשוב לנו ללמוד את הדינים הכתובים בסימנים אלו, למרות שלכאורה כשלא מטלטלים אין נפק"מ אם זה רשות הרבים או כרמלית וכדומה. כי יש הזדמנויות של טלטול גם כשלא לוקחים חפץ בידים.

אחת הדוגמאות הן כאשר אדם הולך ברחוב עם ילד, והילד נפל ומחפשים להושיבו על מקום כלשהו, או התעייף ורוצה לנוח, ואחת הדוגמאות הקשורות להלכות שנלמד היום, מה הדין להביאו אל תחנת האוטובוס, להושיבו על הספסל, כמובן שאם מעביר אותו יותר מד' אמות, הרי זה אסור בכל מקרה, כי הרי המקום הוא רה"ר או כרמלית. אבל יש מקרים שגם פחות מד' אמות אסור, כאשר מעביר מרשות לרשות.

מקרה זה יש לנתח לכמה דוגמאות, שבהם נוכל לשנן כמה מדיני הרשויות.

א. מה הדין של הרחוב? רחוב צר - הוא כרמלית [בדרך כלל], רחוב רגיל - שנוי במחלוקת הפוסקים אם הוא כרמלית או רשות הרבים. כביש בין עירוני או ציר מרכזי בעיר שיש בה ששישים ריבוא - יתכן שהוא רשות הרבים גמורה.

ב. מה הדין של התחנה? הספסל הוא כרמלית. מפני שרחב ד' על ד' טפחים וגובה ג' טפחים, ללא מחיצות. יש מקומות שיש גגון ללא מחיצות, ואז גם תחת הגגון הוא כרמלית [מדין רשות הרבים מקורה]. ואם התחנה בנויה עם קירות או מחיצות מזכוכית וברזל, מן התורה היא רשות היחיד [ע"י ג' מחיצות], ומדברנן עשו אותה כרמלית.

לפי האמור צריך האדם לשים לב שאינו מעביר מרשות לרשות, כאשר נושא את הילד מהרחוב אל המקום שתחת הגג, וכן כשמרים אותו מהקרקע אל הספסל.

להעביר בין שני סוגי כרמלית

השאלה היא כאשר התחנה מוקפת בג' מחיצות ומן התורה יש לה דין "רשות היחיד", ורק מדברנן נעשית כרמלית, האם מותר להעביר מהרחוב שהוא כרמלית אל מקום שמן התורה הוא רשות היחיד.

דין זה דומה לכאורה למה שכתב השו"ע (סי' שמ"ו סעיף ג') שמותר לטלטל מקרפף שהוא רשות היחיד מן התורה ורק מדברנן כרמלית, אל כרמלית אחרת כגון בקעה שאין לה כלל מחיצות, והטעם מבאר המשנ"ב (ס"ק י"ז) שחכמים התירו את הדבר, כי אם נאסור אותו יסברו שהוא רשות היחיד גמור, ואין שם כרמלית עליו, ויבואו לטלטל בתוכו בכלול כשאר רשות היחיד. לפ"ז הוא הדין שיהיה מותר להעביר מכרמלית של בקעה לכרמלית של ג' מחיצות, למרות שהיא רשות היחיד מן התורה, מאותו טעם הנ"ל שיבואו לטלטל במקום כזה גם כשיש בו יותר מד' אמות.

אבל בדין זה יש סתירה במשנ"ב בכמה מקומות, בסימן שמ"ו (בה"ל ד"ה ומותר) כתב להתיר, ויש מקומות שנטה לאסור (עיין בה"ל סי' שס"ה ס"ד ד"ה מפני, וסי' שע"ד ס"ב ד"ה לכרמלית). והחזון איש (סי' ס"ו ס"ק י"ח) נקט שמותר.

יש לציין שיש אופנים שהתחנה היא רשות היחיד גמורה גם מדברנן, כאשר יש לה ג' מחיצות כשרות, ובצד הרביעי יש דין "פי תקרה יורד וסותם". ובדין זה יש ללמוד את תנאי ההלכה לדין פי תקרה.

כמה חשוב לראות שבדין הרמת ילד לספסל שבתחנה, אפשר לדון כל כך הרבה.

לשמיעת השיעורים היומיים במשנה ברורה

חייגו 03-6171110-1-19

ניתן לקבל את המצגת המיוחדת

באמצעות ג'מבו מייל - לשלוח בקשה לכתובת a83320@gmail.com

דיסק - ניתן לפנות למוקד העירוב - 054-848-3320

לקבלת עלון זה במייל - לשלוח בקשה לכתובת a83320@gmail.com

עלונים	שיעורים יומיים בטלפון ב"קול הלשון"	מצגת ייחודית	חוברת "פתח העירוב"	מגוון דרכים
"תיקוני עירובין"	הלכות אקטואליות על סדר המשנ"ב	להבנת ארבע רשויות	סיכום שו"ע ומשנ"ב	ללימוד ההלכות
"שואל ומשיב"	מפי הרב משה אנגלרד שליט"א	וצורת העשייה בזמנינו	בתוספת הסברים והערות	מבית "מוקד העירוב"

נתינת המן לדור המדבר

א. התורה מדגישה שחסד זה של המן היה מיוחד לדור המדבר וקודם לכן לא היה דבר זה ואפי' לאבות וכמו שנאמר בפרשת עקב (פ"ח פ"ג) אשר לא ידעון אבותיך. [ובמדרש משמע שלא רק שהאבות לא היה להם מן אלא שאפילו לא ידעו כלל מענין ירידת המן].¹

ב. מה שזכו דור המדבר שלהם יתן המן מבואר בחז"ל משום שהם היו דור מקבלי התורה.²

ג. עוד מבואר בחז"ל שהמן היה הכרחי לקבלת התורה ומכמה טעמים. א. שהמן עידן את גופם משעבוד מצרים וכך הוכשרו לקבלת התורה.³ ב. שלא יהיו טרודים בפרנסתם.⁴ ג. הוסיף להם דעה להבין חכמת התורה.⁵

משך זמן ירידת המן

א. המן התחיל לירד בחודש השני לצאתם מארץ מצרים הוא חודש אייר ביום ט"ז בו.⁶

ב. מציאת מצרים עד יום ט"ז אייר אכלו מהעוגות שהוציאו ממצרים⁷ ומבואר בחז"ל דגם עוגות אלו היה להם טעם מן.⁸

ג. מבואר במדרש (אסתר רבה פרשה ז' י"א) שהמן הרשע הפיל גורלות באיזה חודש יוכל להזיק לעם ישראל ובכל חודש שיש מועד או זכות לישראל ודאי לא יצליח, ועל חודש אייר אמר דכיון שבו התחיל המן לירד איני יכול להם בחודש זה.

ד. בתענית ט' א' מבואר דהמן היה בזכות משה ולכן כשמת משה פסק המן לירד. והיינו בו' אדר וכמבואר בקדושין ל"ח א' דבשבעה באדר מת משה ופסק המן לירד.

ה. יש לעיין אם בו' אדר עצמו ירד מן או לא, והנה יום מיתת משה נחלקו אם היה שבת או ערב שבת⁹ ואם מת בשבת או בערב שבת ודאי ירד ורק יש לדון דאולי לא ירד כפול, ואם מת בערב שבת יש לדון דאולי לא ירד כלל באותו היום, ודעת היעב"ץ¹⁰ שירד. ועדיין יש לעיין אם ירד כפול וצ"ע.

ו. אף שבשבעה באדר פסק המן לירד אבל עדיין נסתפקו ממן שבכליהם עד ט"ז ניסן יום הקרבת העומר ואז וישובת המן.¹¹

ז. במכילתא הובאו שיטות נוספות על משך הזמן שהספיק להם המן. דעת ר' אלעזר המודעי שנסתפקו מהמן שבעים יום¹² ודעת ר' יוסי שנסתפקו ארבע עשרה שנה.

ירידת המן

א. המן היה יורד בכל יום בכמות עצומה מאד וכמו שאמרו ביומא ע"ו א' שהיה גובה המן שישים אמה ותניא איסי בן יהודה אומר שהיה מתגבר ועולה עד שכל מלכי מזרח ומערב רואין אותו.

ב. בתוספתא בסוטה פ"ד מבואר שירד כל יום מזון אלפים שנה ובילקוט בשלח (רמז רנ"ח) איתא שירד אלפים אמה בכל יום.

ג. רבוי המן שירד לא היה לצורך אכילה שהרי מפורש בפסוק שכל אחד היה לו עומר לגלגלת אלא היה כדי להראות שיכולת ביד הקב"ה ליתן הרבה,¹³ ולהראות לעכו"ם חיבת ישראל.¹⁴

ד. בשעה הרביעית¹⁵ ביום וחס השמש וגמס ונעשה נחלים נהלים.¹⁶

ה. עיקר מקום ירידת המן היה במדבר מחוץ למחנה¹⁷ [חוץ ממנה שירד לצדיקים על פתח ביתם¹⁸]. והטעם כתבו המפרשים¹⁹ כי היה רבוי גדול וכשנמס נעשה

נחלים נחלים ואם היה במחנה היה מזיק להם.

ו. בשעת נסיעתם יש לעיין היכן היה יורד המן שירד תמיד מחוץ למחנה.²⁰

אוכלי המן

א. המן היה יורד לאנשים נשים²¹ ועבדים.²²

ב. יונקי שדים צ"ע אם ירד להם מן או שהיו יונקים מאימותיהם.²³

ג. עכו"ם אפי' היה מושיט ידו ליטול מן המן לא היה עולה בידו כלום.²⁴

ד. גם לאחר שנמס ונעשה נחלים אם היו באים לשתות ממנו העכו"ם היה נעשה בפיהם מר כלענה,²⁵ אמנם במכילתא²⁶ מבואר שהעבדים ואילים היו שותים מנחלים אלו והעכו"ם שהיו אוכלים אותם היו טועמין בהם טעם מן.

ה. הערב רב לא היו אוכלים המן ורק מתמצית מה שנשאר בתר ריחיא פסולת²⁷ ומ"מ גירי צדק ממש יתכן שהיה להם מן.²⁸

ו. הבהמות לא אכלו מן, אלא מעשבים שגדלו במדבר.²⁹

ז. מצינו ירידת מן באופן מיוחד עבור יחידים, א. מבואר במדרש³⁰ דביום שיתרו בא ירד לו מן בשש שעות. ב. אמרו ביומא ע"ו א' דליהושע ירד מן כשהמתין למשה בהר סיני מ' יום.

ח. יש מי שהסתפק אם למרגלים ירד מן בשעת הילוכם לריגול הארץ.³¹

קיימת המן ושיעור עומר לגלגלת

א. שיעור מן לכל אחד בכל יום היה עומר לגלגלת³² ובערובין פ"ג ב' מבואר שהאוכל כמדה זו הרי זה ברי ומבורך.

ב. והאחרונים נתקשו איך יתכן שאדם גדול וקטן שיעור כולם שוה, ונאמרו בזה ג' דרכים. א. הנודע ביהודא נוקט שבאמת ירד שיעור עומר לכל אחד ואה"ג שהיו הרבה שלא היו צריכים לכל העומר אבל הקב"ה נתן באופן שישפיק לכולם. ב. ההתם סופר נקט שעומר שהוא עשירית האיספה הוא שיעור של מידה הנמדד באצבעותיו של אדם, וכל אחד קיבל את המידה לפי גודל איבריו. ג. הנצי"ב נוקט שהמן היה קרום למעלה ותוכו מלא גרעינין כזרע פשתן, ושיעור הגרעינים שבתוכו היה לגדול כפי הראוי לו ולקטן כפי הראוי לו אבל כלפי חוץ כולם היו שווים.³³

ג. מפורש בפסוק ששיעור זה היה בכל ענין והמרבא לא העדיף והממעיט לא החסיר.

ד. יש לעיין האם בשעה שלקטו היה צריך ללקוט בדוקא עומר ולא יותר.³⁴

ה. בערב שבת הראשון לקטו בשיעור שלקטו בכל יום ונעשה נס ונמצא כפול, אבל בשבתות שאחר כן, משמעות המדרש שבכל ערב שבת לקטו כפול.³⁵

ו. ביומא ע"ה א' מבואר שהצדיקים ירד להם המן על פתח ביתם, הבינונים יצאו ולקטו, והרשעים שטו ולקטו (שטו זהו מקום רחוק רש"י) ולא נתפרש איך ידע כל אחד מקומו היכן ילקט, ואולי הרשע שליקט במקום קרוב לא עלה בידו עד שנתרחק, ובספרי משמע דאין חילוק בין רשע לצדיק.³⁶

טעם המן

א. טעם המן מפורש בפסוק פ' בשלח וטעמו כצפחית בדבש, ובפ' בהעלותך כתוב והיה טעמו כטעם לשד השמן ופרש"י שם כעיסה שנילושה בשמן ומקוטפת בדבש.

ב. מה שהודגש בפסוק אחד את הדבש ובפסוק אחר את השמן מבואר בגמ' (יומא ע"ה ב') שתניוקות היו מרגישים יותר טעם דבש והזקנים טעם שמן.

ג. וכל זה היה טעמו העצמי של המן ומי שאכלו בלא לחשוב כלום זהו הטעם שהרגישו,³⁷ אבל היתה אפשרות למעט בו כל טעמים שאדם רוצה.

ד. כדי למעט טעם אחר היה האדם צריך לחשוב שרוצה טעם פלוני, ויש אומרים שהיה צריך לומר בפיו.³⁸

20. עיין רש"י שה"ש ב' ו'.
21. כדכתיב איש לאשר באהלו תקחו (ועי' ר' בחיי שכתב ד"אהלו" זו אשתו).
22. יומא ע"ה א' זה אומר עבדי גנבת למחר נמצא עומרו בבית רבו ראשון וכו'.
23. שו"ת חת"ס יו"ד סי' רצ"ד נסתפק בזה.
24. ספרי האזינו על הפסוק יסובבנהו יבוננהו.
25. ילקוט בשלח רמז רנ"ח.
26. מובא ברש"י עה"ת.
27. זוהר פ' כי תשא (קצא:).
28. כ"כ מהר"ל דיסקין עה"ת, וכן משמע מהא דירד ליתרו.
29. זוהר שם.
30. מדרש רבה יתרו (כ"ז ה').
31. ספר שפתי צדיק פרשת שלח.
32. מפורש בפסוק פרשת בשלח.
33. בספר דגן שמים סי' י' נתבאר בארוכה.
34. שם סי' ח' נתבאר בארוכה.
35. מדרש רבה בשלח פ' כ"ה י'.
36. בפ' בהעלותך עה"פ שטו ולקטו ועי' פ' הנצי"ב שם.
37. תוספתא סוטה פ"ד וספרי בהעלותך. ומה שכתב בס' מעין בית השואבה להג"ר שמעון שווב זצ"ל בשם הח"ח שמי שלא חשב לא הרגיש טעם צ"ע.
38. נחלקו בזה במדרש רבה בשלח פ' כ"ה ג'.

1. עי' דברים רבה פרשה א' י"א. אמנם יש לכאורה מדרשים שמשמע בהפך.
2. שמות רבה כ"ה ד' ותנחומא בשלח אות י"ז.
3. שיר השירים רבה פ"ב עה"פ סמכוני באשיות אות ב'.
4. מכילתא ריש בשלח.
5. זוהר פרשת בשלח.
6. מפורש בפסוקים בפרשת בשלח (ט"ז א').
7. קדושין ל"ח א'.
8. לכאוי הכונה כצפחית בדבש אבל לטעום כל הטעמים צ"ע אם היה שייך בזה.
9. עי' תוס' מנחות דף ל' א'.
10. עי' שאלית יעב"ץ סי' ל"ג וכן הוא לשון התוספתא וסדר עולם.
11. קדושין ל"ח א'.
12. דס"ל שהיה אדר שני עיי"ש. ובילקוט מובא דעת ר' אליעזר שמשה מת בו' שבט.
13. זית רענן על הילקוט שם.
14. ביומא ע"ו א' מביא הפסוק תערוך לפני שלחן נגד צוררי וזה הכונה לכאורה.
15. ברכות כ"ז א'.
16. רש"י עה"ת.
17. לשון הפסוק סביב למחנה, ובמכילתא עה"פ ויצא העם ולקטו שיהיו יוצאין למדברות.
18. יומא ע"ה א'.
19. בפ"י זה ינחמנו על המכילתא שם.

ה. יש לעיין האם היה צריך לחשוב או לדבר על הטעם שרוצה בשעת האכילה, או שאפשר היה לחשוב ולדבר גם זמן רב קודם לאכילה.³⁹

ו. נחלקו בגמרא (יומא ע"ה א') אם היה טעם בלבד של כל המינין שאדם רוצה או שהיה נהפך והיה בו ממשן של כל המינין.

ז. חמשה מינים המוזכרים בפסוק בהעלותך את הקישואים וגו' להסוברים שבכל המינים היה טעם בלבד, באלו החמשה מינים לא היה אפילו הטעם, אבל להסוברים שבכל המינים היה טעם וממשן, באלו החמשה לא היה את ממשן אבל טעם היה. (מבואר בגמ' שם).

ח. יש אומרים שטעם דגים קטנים לא טעמו.⁴⁰

ט. מה שהוזכר ענין אפיה ובישול במן בפסוק "את אשר תאפו אפו" וגו' ולכאורה למה צריך לאפות אם אפשר היה לחשוב כל טעם שרוצה נתבאר בספר דגן שמים סי' י"א.

י. טעם אפוי ומבושל יכלו לטעום במחשבת אפוי ומבושל.⁴¹ אבל על חם וצונן לכאורה לא הועילה המחשבה.⁴²

יא. יש אומרים שרשעים לא יכלו לחשוב על טעם אפוי ומבושל, וי"א שעל שום טעם לא יכלו לחשוב.⁴³

יב. האחרונים דנו⁴⁴ מי שחשב לטעום טעם דבר איסור במן האם עבר איסור באכילתו, ואולי כלל לא היה נהפך לדבר איסור.

יג. אף שיכלו לטעום כל הטעמים אבל מראיתם לא ראו.⁴⁵

מעלות נוספות במן

א. ריחו של המן היה נודף,⁴⁶ ובזוהר איתא נודף מכל ריחות הבשמים שבגן עדן.⁴⁷

ב. מראיתו היה כעין הבודול ובלשון המכילתא⁴⁸ מצולחב כזהב.

ג. היה יורד חם.⁴⁹

ד. בשבת היה מראהו וריחו וטעמו יותר משאר השבוע.⁵⁰

לחם אבירים

א. ביומא ע"ה ב' מבואר דהמן היה נבלע באבירים.

ב. נחלקו האחרונים⁵¹ האם לא היה בו עיכול כלל או שהיה בו עיכול אלא שהיה בלא פסולת.

ג. נחלקו התנאים⁵² האם מאכלים שקנו מתגרי אומות העולם המן היה מפיגן או שבהם היה עיכול רגיל.

ד. ר' אלעזר בן פרטא אומר⁵³ שלאחר שסרחו ישראל⁵⁴ איבדו מעלה זו והיה במן עיכול רגיל.

ה. יש לעיין אם במי הבאר ששתו היתה בהם מעלה זו שנבלעו בגופם.⁵⁵

ברכה על המן

א. הפסוק קורא⁵⁶ למן לחם ולכן מבואר בברכות מ"ח ב' שעל המן היו מברכים ברכת המזון.

ב. וכן לענין ברכה ראשונה אם היו מברכים ברכה ראשונה במדבר⁵⁷ צריך לברך על המן המוציא, אלא שלכאורה לא שייך לומר לחם מן הארץ. ובספר חסידים⁵⁸ כתב שבירכו הנותן⁵⁹ לחם מן השמים.

ויזכינו די במהרה לטאל האחרון שזרירד לנו המן ויבנה בהמ"ק אמן.

ג. החזו"א כתב דכיון שלא היה עיכול במן היה צריך לברך בהמ"ז מיד לאחר האכילה.⁶⁰ וזהו לשיטתו דלא היה עיכול אבל כבר כתבנו לעיל דיש חולקים.

ד. וכל זה כשאכלו המן כברירתו שהיה בו תורת לחם,⁶¹ אבל אם חשבו לטעום בו טעם פרי וכדו' יש לעיין האם שוב אין זה לחם ולא יברכו עליו בהמ"ז.⁶² וכן אם תשתנה הברכה ראשונה לפי כל מין שהושב.

בלא דאיש אל יותר ממנו עד בוקר

א. בזמן ירידת המן היה לאו לא להותיר ממנו עד בוקר.⁶³

ב. מן של ערב שבת בפשוטו היה מותר להשאירו לשבת.⁶⁴

ג. מן של שבת יש שכתבו⁶⁵ שמותר להשאירו גם ליום ראשון אבל משמעות כמה ראשונים נראה דאסור.⁶⁶

ד. לאחר שמת משה ופסק המן נסתפקו ממן שבכליהם ארבעים יום⁶⁷ ולא היה בו האיסור להשאיר, והטעם בזה יש אומרים כיון שבטל המן בטלו גם דיני המן,⁶⁸ ויש אומרים דכיון שיסוד האיסור להותיר מהמן הוא כדי לבטוח שמחר ירד, כיון שפסק מליד לא שייך זה.⁶⁹

ה. מן שנותר לבוקר נאסר באכילה.⁷⁰

ו. יש שחידש⁷¹ שהיו מגעילים כליהם במדבר בכל יום משום הבליעות של המן שנאסרו למחרת.

מן בשבת וי"ט

א. בשבת לא ירד מן⁷² וביו"ט יש מדרשים חלוקים אם ירד מן או לא.⁷³ וגם להסוברים שביו"ט ירד, יש אומרים שיו"ט שחל בערב שבת לכו"ע לא ירד.⁷⁴

ב. גם להשיטות דביו"ט ירד מן אבל ביו"כ יתכן דלא ירד.⁷⁵

ג. כיון שלא ירד מן בשבת ירד בערב שבת לחם משנה,⁷⁶ וזכר לזה תיקנו לחם משנה בשבת,⁷⁷ וביו"ט אם יש דין לחם משנה תלוי בהנ"ל אם ירד מן ביו"ט.⁷⁸

ד. ביו"כ אף שמתענים מ"מ ירד בעיו"כ לחם משנה בשביל חולים הצריכים לאכול ביו"כ ובשביל מוצאי יו"כ, ומ"מ נחלקו האחרונים אם חולה האוכל ביו"כ צריך לחם משנה.⁷⁹

ה. בראש השנה למ"ד שלא ירד מן ביו"ט היה יורד בער"ה ג' מנות שאם יעברו החודש יהיה לג' ימים.⁸⁰

ו. ביו"ט שחל במוצ"ש ירד בע"ש ג' לחמים ומ"מ לא תיקנו בכה"ג לחם מושלש.⁸¹

ז. יש אומרים שבכל ערב שבת ירדו ג' לחמים אחד של ע"ש ולשבת ירד כפול⁸² ויש שכתבו דזה מקור ללחם משנה בסעודה שלישית.⁸³

צנצנת המן

א. צוה השי"ת שיתנו מלא העומר מן צנצנת ויהא מונה בקודש הקדשים לפני ארון העדות ויהא למשמרת לדורות שידעו שהאכלתי את בני.⁸⁴

ב. הצנצנת יש אומרים שהיתה כלי חרס⁸⁵ ויש אומרים כלי זכוכית.⁸⁶

ג. יש לעיין למה לא נמנה במנין המצות דבר זה שתהא הצנצנת בקדש הקדשים.⁸⁷

ד. אמרו במכילתא דצנצנת המן עתיד אליהו להחזירה.⁸⁸

ה. בכמה מדרשים מבואר דלעתיד לבא יהיה מן, ובביאור הלכה סי' רמ"ב כתב דהטעם שעושים זכר למן בשבת זהו דוגמת שבת דעתיד לבא שירד מן עי"ש.

62. ספר טעמא דקרא פ' בשלח נסתפק בזה.
63. מפורש בפסוק בפ' בשלח (ט"ז י"ט) והרמב"ם בשורש ג' מנה זה מהלאוין שנהגו במדבר עי"ש.
64. הרמב"ן עה"ת מפרש כך להדיא ובדעת האבן עזרא שהביא שם יש לעיין.
65. בספר פרדס יוסף ובשו"ת חדות יעקב תניאן סי' כ"ו בשם השפת אמת.
66. בת' חרות יעקב סי' כ"ז דייק כן מהרמב"ן וכ"כ האור החיים.
67. קדושין ל"ח א'.
68. בספר בר קורש הביא כן בשם הגרי"ז, ועיין הגהות ר' ישראל לפשיין ב"ב דף ק"כ.
69. ספר פענח רזא.
70. כן כתב באור החיים בפסוק אכלוהו היום.
71. שו"ת מהר"א הלוי (בנו של המגן גבורים) סי' ק"ט.
72. מפורש בפסוק בפרשת בשלח.
73. תוס' ביצה דף ב' ב' כתבו כן.
74. תוס' ביצה שם.
75. דמכילתא יליף על יו"כ מפסוק בפני עצמו.
76. מפורש בפסוק בפר' בשלח.
77. ברכות ל"ט ב' תפסק בשו"ע סי' רע"א.
78. תוס' פסחים דף קט"ז א' עי"ש.
79. עי' במג"א סי' תרי"ח ס"ק י' ובמחצה"ש שם.
80. תוספתא ר"ה פ"א ה"י.
81. עי' משך חכמה פ' בשלח ובנין שלמה סי' י"ט.
82. כן משמעות המכילתא בפסוק לחם משנה וכ"כ מהר"ש יפה.
83. עי' דעת זקנים מבעלי תוס' פרשת בשלח.
84. מפורש בפסוק פרשת בשלח, והיום אין צנצנת המן אבל כתב בשו"ע סי' א' טוב לומר פרשת המן.
85. רש"י עה"ת מהמכילתא.
86. הגר"א לגירסתו במכילתא שם.
87. המג"ח מצוה צ"ה כבר עמד בקושיא זו.
88. פרשת בשלח עה"פ היום לא תמצאוהו.

39. נתבאר בספר דגן שמים סי' י"ג אות ד'.
40. הפלאה בכתובות ס' ב'.
41. ספרי בהעלותך הובא ברש"י שם עה"פ ובשלו בפרור וכן במכילתא בשלח בפסוק אשר תאפו אפו.
42. עיין בספר דגן שמים סוף סי' י"א.
43. שם סימן י"א אות ב'.
44. החיד"א בספר פתח עינים חולין דף ק"ט. שו"ת צננת פענח סי' ג'.
45. ביומא ע"ד ב' והנצי"ב בפ' להעלותך כתב שזה גם למ"ד טעמן וממשן.
46. מכילתא בשלח בפסוק לחם משנה.
47. זוהר בשלח (ס"ב ב').
48. מכילתא שם.
49. יומא ע"ז א' ובמכילתא דריש כן מלשון מחספס.
50. מכילתא הובא ברש"י בפסוק לחם משנה.
51. החזו"א אור"ח סי' כ"ח ס"ק ד' נקט דלא היה עיכול כלל, והנצי"ב בפ' לספרי בהעלותך מוכח שחולק.
52. ביומא שם.
53. ביומא שם.
54. רש"י מפרש סרחו במה שאמרו הלחם הקלוקל, וא"כ היה זה בסוף ארבעים שנה והרש"ש וגביר"א שם נתקשו בדבריו למה לא פירש על תלונה ראשונה, ובפד"א פרק מ"ז משמע חטא העגל.
55. נתבאר בספר דגן שמים סי' י"ב ענף ב' ס"ק ד'.
56. בפרשת בשלח פרק ט"ז פסוק ד' ח' ועוד שם.
57. השרי חמר (ח"ג עמ' 196) כתב שבמדבר לא היו מברכים.
58. ס"ח החדש אות תתתת.
59. והרמ"ע מפאנו מאמר שבתות ד' (עמ' שמ"ז בהוצאה חדשה) כתב המוציא לחם מן השמים.
60. אור"ח סי' כ"ח ס"ק ד'.
61. ויש שהעיר דכיון שהיה כדבש הוי פת כיסנין דברכתו מזונות אבל לכאורה בקבע עליו מברך המוציא.

פרדס יצחק

להערות והארות ניתן לפנות למערכת קובץ גליונות.

עניני ט"ו בשבט והמסתעף מזה

א) איתא במשנה בראש השנה (דף ב) "ארבעה ראשי שנים הם, באחד בניסן ראש השנה למלכים, באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה, באחד בשבט ראש השנה לאילן, כדברי בית שמאי, וב"ה אומרים בט"ו בו. ובגמרא שם דף י"ד ע"א "באחד בשבט ר"ה לאילן וכו'. מ"ט, אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא, הואיל ויצאו רוב גשמי השנה ופרש"י (בד"ה הואיל) "שכבר עבר רוב ימות הגשמים שהוא זמן רביעה, ועלה השרף באילנות, ונמצא הפירות חונטין מעתה", וכן הוא בשולחן ערוך יור"ד סימן של"א סעיף ג' וסעיף קכ"ה.

אבל לא מצינו במשנה, או בגמרא, רמז שביום זה "יש בו שמחה" וכדו', ויש להתבונן למשמעותו של יום זה היטב היטב, וכלשונו של הגה"צ רבי שמשון ב"ר רפאל הירש זצ"ל (בספרו מעגלי שנה) **ט"ו בשבט הוא "תאריך הקורא להתבוננות" עיי"ש** שהאריך בזה מאוד (בח"ב מעמוד צ"א עד עמוד ק"כ).²

ענין השמחה בט"ו בשבט

המקור הראשון שמצאנו, שבט"ו בשבט יש בו ענין של שמחה³, הוא בתשובת רבנו גרשום מאור הגולה (מובא

1 וראה לקמן בסוף המאמר שהבאנו מ"ש ביערות דבש (ח"ב דרוש י"ב) **שלעתיד לבוא יעלו לרגל לבית המקדש בט"ו בשבט עיי"ש**. ויל"ע אם לעתיד יהיה בכלל ענין החניטה דהרי הפירות יזרעו ויגדלו באותו יום.

2 וראה מה שכתב הגאון רבי יעקב ניימן בעל הדרכי מוסר [עמוד ש] "ט"ו בשבט ראש השנה לאילנות שבו מגישים לנו פירות ממנים שונים, צריך לשמש לנו ליום של בחינה והסתכלות בפלאי יצירה של בורא להכיר בבחינה זו את חכמת ה' העליונה והנפלאה בנבראים, ובכוא לפנינו בכל פעם פרי חדש נהיה מוכרחים להתקרב בכל פעם יותר אל הבורא ית"ש מתוך חיוב ההודאה על העונג".

3 ועיין הליכות שלמה תפלה פי"א ציון 16 מה שהעיר הגרש"ז א"ע. ובישורון (כרך כ"ב עמ' תשט"ו) הובא דרשה של מרן הגרש"ז זצ"ל"ה בענין מהותו של יום ה"ט"ו בשבט עיי"ש, וכן בדרש משה לבעל האגרות משה (עמוד נ"ב) ביאר ענין השמחה בט"ו

בשו"ת מהר"מ מרוטנבורג דפוס פראג סי' ה', והובא במרדכי מסכת ר"ה סי' תש"א, תשב"ץ קטן סימן ק"י, ובהגהות מיימוניות פ"א מהלכות שופר אות א' ועוד) "וז"ל, ציבור שביקשו לגזור תענית בשני וחמישי, **ופגע בתענית ט"ו בשבט**, ידחו את התענית ואין קובעין תענית בו, שלא מצינו תענית בר"ה ותנן ד' ר"ה הן, ותו דקתני בהדי הדדי וכי היכא דשאר ליתא בתענית ארבע נמי ליתנהו בתענית, ואע"ג דאינהו עדיפא מיניה, **כיון דקתני בהדי הדדי, דמיא אהדדי** עכ"ל, ועיי"ש מה שפי' שם השלה"ק בבגדי ישע, ונפסק כן בשו"ע (סימן תקע"ב סעיף ג') "ציבור שביקשו לגזור תענית בה"ב, ופגע התענית בט"ו בשבט, **התענית נדחה, כדי שלא יגזור תענית בט"ו בשבט, שהוא ראש השנה לאילנות**".

וכן לגבי תענית חתן ביום חופתו, פסק המגן אברהם (סימן תקע"ג ס"ק א' והובא בא"ר ופר"ח ומשנ"ב שם ס"ק ז) דאם נשא אשה בט"ו בשבט אין מתענה **"כיון שהוא מוזכר בגמרא"**.

ופשוט שכוונת המג"א "שמוזכר בגמרא" היינו במשנה קמא דר"ה, ד' ראשי שנים הם, וכמ"ש בשו"ע בסי' תקע"ב סעיף ג' שהבאנו [וכ"ה בחיי אדם כלל קל"ב אות מ"ג, ובקיצור שו"ע סימן קמ"ו סעיף ב'].

ומבואר בסימן תקס"ח סעיף ט', וביור"ד סוף סימן ת"ב שבימים שאין אומרים תחנון אין מתענין תענית יאר-צהייט, וכ"כ ה"ט"ז תכ"ט סק"ג שכן המנהג, וממילא אין מתענין בט"ו בשבט תענית יאר-צהייט.⁴

בשבט.

4 וראה במבדקי תורה (שבט תשע"ה) שהביא מקור עוד יותר קדום מכת"י בשם רב ניסים גאון שכתב **"וכמו שנהגה האומה שיום ט"ו בשבט ויום ט"ו באדר ראשון ויום ט"ו באב, ביטלו בהם נפילת אפים ותענית והספד"**.

5 וראה בבית שמואל שם שמ"מ לא ירדפו אחרי המותרות רק יאכלו מה שצריך להם.

ועפ"י דברי המגן אברהם הנ"ל פסק בערוגת הבושם אוח סימן קפ"ב שהחתן לא יתענה בי"ד אייר ראשון דהרי זה מוזכר בגמרא והארכנו בזה במאמר פורים קטן.

6 ומה שהביאו מסידור יעב"ץ שאין מתענין שום תענית, אין

וכן בתענית שובבי"ם כתב הא"ר (סי' תרפ"ה) שאין מתעניין בט"ו בשבט, וכן הוא בחיד"א בספר צפורן שמיר אות צ"א. וראה לקט יושר (עמוד קט"ז) "מתעניין באוסטרייך ח' תעניות, ומקבלים התעניות בחצר בית הכנסת בשבת ויחי, ומתנה אם בא יו"ט ביום ה' שיתענו ביום ב' וכו'".

וראה פרמ"ג סימן תק"ע במש"ז סק"א שדן לגבי תענית לתעניתו בט"ו בשבט ראה שם.

נפילת אפיים בט"ו בשבט ובדברי הגר"א.

ועוד מצינו בסימן קל"א (סעיף ו) "נהגו שלא ליפול על פניהם בט"ו באב, ולא בט"ו בשבט", וכתב בביאור הגר"א שם וז"ל "שהוא ר"ה לאילנות וכמו כל ד' ר"ה שהן יו"ט" עכ"ל. ובפשטות כוונתו כמו שכתב השו"ע

זה מהיעב"ץ כידוע.

7 ויש לציין מה שכתב בשו"ת הרשב"ש (סימן שפ"ה) "ולענין נפילת אפיים שנהגו שלא לעשות בימים ידועים, לא ידעתי לו טעם, אך מדברי הגמרא בב"מ (דף נ"ט) מוכח שביום שיש בו קרבן מוסף אין בו נפילת אפיים, אך הטעם לא ידעתי, וכ"ש בשאר ימים אך מנהגן של ישראל תורה היא".

ולענין הספד בט"ו בשבט, ראה בגשר החיים (ח"א פי"ג עמוד קכ"ג) שכתב דיש שאינן מספידים בימים אלו, מלבד לחכם בפניו, וכמו שאין אומרים צידוק הדין לרוב האחרונים, וראה בבאור הגר"א סימן תכ"ט "הכלל כל יום שאין אומרים תחנון אין אומרים צידוק הדין ולא צו"צ וכ"ש הספד, שצדוק הדין אינו אסור רק משום הספד, ועיין לעיל סימן רצ"ב סעיף ב' וסימן ת"כ סעיף ב' עכ"ל (וראה ט"ז סימן ת"כ ומשנ"ב שם) אמנם פשוט דאחרי סוכות ואחרי שבועות אף להנהיגם שאין אומרים תחנון, מ"מ מספידין לכו"ע, ושאינו ט"ו בשבט שמוזכר בשו"ע.

וילה"ע שבמגילת תענית לא מוזכר שבט"ו בשבט אין מספידין ומתעניין?

ובמשנה ברורה סימן תרע"א (ס"ק מ"ד) כתב בשם הפרמ"ג שהאבל מתפלל לפני העמוד בט"ו בשבט [וראה במשנ"ב סימן קל"ב בקונטרס מאיר קדישין האבל מתפלל לפני העמוד אפילו בימים שאין אומרים בהם תחנון וראה עוד במשנה ברורה סימן תקפ"א סק"ז וסימן תרפ"ג סק"א וצ"ע] וראה באליהו רבא סימן תקפ"ב סק"ב שכתב ומי שאין מתפלל אז גוזל מאביו ואמו וחבר הוא לאיש משחית [אמנם ראה ט"ז סימן תר"ס שהביא שיש נוהגין שאין מתפלל לפני העמוד, ויש מקומות שנוהגין, כן וכן מנהג פרנקפורט ועוד ואכמ"ל]

ובקיצור דברי סופרים (סימן ט"ז) נסתפק אם אומרים צידוק הדין בערב ט"ו בשבט, לדין שנוהגין שאין אומרים תחנון בערב ט"ו בשבט. [וראה בשערי אפרים שער י' סעיף כ"ז שאין מזכירין נשמות בט"ו בשבט]

בסימן תקע"ב שאין מתעניין בט"ו בשבט, כיון שמוזכר במשנה בראש השנה עם ארבע ראשי שנים וכמ"ש..

אמנם בספר דמשק אליעזר שם (סי' קל"א ס"ק י"ג) כתב "כמו כל ר"ה, בפסח על התבואה בחג על המים, האדם בראש השנה כמ"ש במשנה דף ט"ז" (וכמ"ש בסימן תרס"ד בביאור הגר"א שם שכל ימי הדין הוא יו"ט, הד' פרקים בשנה עיי"ש) ולא ביאר לנו הדמשק אליעזר איפה מוזכר במשנה שם ט"ו בשבט, דבמשנה מוזכר רק עצרת פירות האילן?

ולכאורה צריך לדחוק מאוד, שכוונתו כיון שבעצרת יו"ט בגלל שאז דנים פירות האילן, א"כ בט"ו בשבט שזה ההתחלה של החנטה, ממילא זה גם סיבה, למה שאין נופלין על פניהם בט"ו בשבט, ועדיין צ"ע⁸.

וכנראה שלא רצה הדמשק אליעזר לפרש, שכוונת הגר"א על המשנה דריש מס' ר"ה, כי שם אינו מבואר בהדיא דהוה יו"ט ומ"מ צ"ע [וגם הרי הבאנו שהראשונים כתבו בהדיא שאין מתענים בו, ולמדו ד"ז ממשנה הראשונה בר"ה].

ובלבוש סי' קל"א סעיף ו' כתב "שאיין נופלין על פניהם בט"ו באב, ובט"ו בשבט כיון שימי שמחה הם!" ובסי' תרפ"ה (סעיף א') כתב הלבוש "חמישה עשר בשבט אין נופלין אפיים, והטעם כי הוא ר"ה לאילנות לענין שאין תורמין מפירות האילן שחנטו וכו' ואין תורמין מפירות של שנה זו וכו' "וכיון שזה היא התחלה לדבר של מצוה, עשאוהו כמו יו"ט!"

וראה במהרי"ל (הלכות ד' פרשיות עמ' תי"ב בשינוי נוסחאות) "ומשמחין בו סעודה" בט"ו בשבט, ובמנהגי וורמזא (אות רי"א) כתב "והוא יומא דמפגרי ביה רבנן ותלמידיהון, ובפרט למקרי דרדקי, והוא יום משתה ושמחה לתלמידים, ונוהגין לתת לתלמידים יין שרף ולשמוח עמם" עיי"ש.

-ועדיין לא נתבאר לנו שמחה זו מה היא עושה? ובמהרש"א (ב"ב דף קכ"א ע"ב) כתב על מה שנתבאר שם שלא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב, רבה ורב יוסף דאמרי תרוויהו יום שפוסקין בו לכרות עצים למערכה, ופרשב"ם בד"ה מניסן, שאותו היום שפסקו

8 וראה להלן מה שביארנו דברי התרגום שני במגילת אסתר שכתב "שמעלתו של ט"ו בשבט ר"ה לאילנות, שממנו מביאין ביכורים".

9 וכבר הארכנו בכ"מ שבגלל צרת הגלות והעניות וכדו' נתבטלו בצוק העיתים סעודות שהיו נוהגים לעשות אבותינו באשכנז, אמנם בזמנינו לא תהא כהנת וכו' ואכמ"ל.

היו שמחים לפי שבאותו היום היו משלימין מצוה גדולה כזאת ע"כ, וכתב במהרש"א שם "זכר את הזמן שפסקו מלכרות, ולא זכר זמן שהתחילו לכרות, ואפשר דזמנו בט"ו בשבט"¹⁰.

ומבואר בדברי המהרש"א, שט"ו בשבט זה זמן של התחלה של כריתת העצים למערכה, וא"כ י"ל שזה ענין השמחה¹¹, ואם ההתחלה של פורעניות הוא זמן של צער גדול כמו שמצינו בכ"מ¹², וממילא י"ל בדרך רעיון, מידה טובה מרובה¹³, ואם על ט"ו באב נאמר לא היו ימים טובים וכו', א"כ בט"ו בשבט שהתחילו לכרות עצים למערכה וכדברי המהרש"א, ויש בו ענין של שמחה ודו"ק¹⁴.

וכבר נודע בשערים מה שכתב בספר טור ברקת (לרבינו חיים הכהן זצ"ל מארם צובה, תלמידו של מוהר"ח ויטאל) סימן תקע"ב וז"ל "וכבר נתבאר מה שאמר בזוהר ממה שאמר ר"ה לאילן, **משמע שהוא ר"ה לכל איש מישראל, כי האדם מכונה אילן**, וכמו שכתוב בפרשת שופטים (פרק כ' פסוק י"ט) כי האדם

10 והעירו שברשב"ם שם מבואר שהתחילו לכרות בניסן [וראה רש"י בפסחים דף ל"ז שכתב "שהיו מביאים אותן מימי החמה" משמע שהביאו בקיץ] וזה חידוש גדול שלפי המהרש"א הזמן הוא מט"ו בשבט והרי עדיין העצים לחים, ואולי כרתו את העצים בט"ו בשבט, ויבשו את העצים ואח"כ הביאו אותם. וצע"ק.

וראה עוד מ"ש המאירי בתענית (דף ט"ו) בתו"ד "ומאחר שכבר כבר חציה של תקופת טבת כבר תשש כוחה, ואין כח הקרירות חזק כל כך וכו'".

11 וראה לקמן מ"ש השייכות של עץ לאדם.

12 וראה בח"ס בדרשות של עשרה בטבת, וביער"ד, שזה הבאור מה שכתב האבודרהם שאם עשרה בטבת היה חל בשבת היו צמים בשבת, ודלא כת"ב שחל בשבת שנדחה לאחר השבת, והאריך החת"ס בדברים חוצבים להבות אש שהתחלה חמורה יותר עיי"ש [והארכנו בזה במאמר עשרה בטבת] ומדה טובה מרובה.

13 וכצ"ל בדברי הלבוש שהבאנו לעיל, שכתב שהשמחה על ההתחלה.

14 ואולי יש מכאן קצת מקור לשמחה של "תחילת" כתיבת ספר תורה, ועיין בשו"ת באר יצחק חור"ד סי' י"ט מ"ש בזה, ועיין בהליכות שלמה פסח (פי"א אורחות הלכה 57) מ"ש בעי"ז, ולכן יש בו קצת שמחה.

עץ השדה¹⁵, ולדבריו ר"ה של אילן הוא ר"ה של אדם¹⁶ עיי"ש, וראה לקמן כעיי"ז ממחר"מ גאלנטי¹⁷ וראה בבני יששכר חודש שבט (מאמר ב' אות ד) אמנם לא נתבאר

15 וכבר העירו, שלרוב הראשונים "כי האדם עץ השדה" הוא בלשון תמיהה, זולת לאבן עזרא שפירש כפשוטו, וכן בהעמק דבר להנצי"ב שם (ועיין ברש"י בפסחים דף כ"א ע"ב שכתב דלר"י שס"ל שאין ביעור חמץ אלא שריפה, אז אדם האוכל חמץ מקיים מצות ביעור כי האדם עץ השדה! וכמו שכתב באבן עזרא הנ"ל) וראה בתענית (דף ז ע"א ובמהרש"א שם) שג"כ דימו עץ לאדם, וראה עוד שם בדף ה ע"ב ואכמ"ל, וכן ברע"מ פרשת פנחס (רי"ח) "ובר נש הוא עץ, דכתיב כי האדם עץ השדה". ובסוגיא בב"ק (דף צ"א) שאסור לכרות עצי פרי והעונש רח"ל שמתו בניו בגלל שכרת [וראה ביומא דף כ' שבשעה שהנשמה יוצאת מהגוף נשמע קולה מסוף העולם עד סופו ובפרקי דרבי אליעזר פל"ד "אילן שעושה פירות בשעה שכורתין אותו קולו נשמע מסוף העולם עד סופו"], וראה בא"ר סי' י"ז בשם ספרי היראה [ונראה שכוונתו לקיצור השל"ה] שכל שמלבישים לקטן ציצית כשנהיה בן ג' שנים, וסימנך שלוש שנים ערלים יהיו לכם, **והאדם הוא עץ השדה**, ומובא בשערי תשובה. ובערוך השולחן (סימן י"ז סעיף ה) כתב "וכשהתינוק בן ג' שנים לובשים אותו בציצית וסימנך שלוש שנים יהיה לכם ערלים והאדם הוא עץ השדה" [ובדרך צחות ורמז הרי משה רבנו אמר משנה תורה מראש חודש שבט עד ז' אדר ה' שבועות, וממילא לפי סדר הפרשיות, אז פרשת שופטים "כי האדם עץ השדה" נאמר בט"ו בשבט]

ויש להעיר שגם בברכת האילנות שמברכים בחודש ניסן וכמבואר בר"ה דף י"א ובשו"ע סימן רכ"ו הנוסח הוא "אשר ברא **אילנות טובות ובריות טובות** ליהנות מהן וכו', ומה ענין בריות טובות בברכת האילנות, אלא דהן הן הדברים, בריות טובות הן מודים על האילנות טובות וזה התכלית של הבריאה וכמ"ש, וראה במאמר ארבע פרשיות שהארכנו בזה.

ויצוין שבספר מטה לוי (ח"ב סימן י') כתב שתחילת זמן ברכת האילנות הוא מט"ו בשבט עיי"ש לגבי ארצות הדרום. וראה באהלך באמיתך [להגאון רבי בצלאל שטרן] סימן ז' סעיף ג' וד' שמאריך מתי מברכים ברכת האילנות בארצות ההם שכשצאלנו קיץ שם הוה חורף, ומפלפל בדברי המטה לוי הנ"ל.

16 וראה קדושת לוי ליקוטים (אבות דף ק"ח) ובבני יששכר במאמרי אב (מאמר ד' אות ב' וג') ובחידושי הרי"ם בשם הרבי מלובלין זי"ע (אמרי הרי"ם עמוד ב') שגם עפ"י דרכם קישרו בין **ט"ו באב לט"ו בשבט, ששניהם ארבעים יום קודם יצירת העולם, כ"ה אלול וכ"ה אדר, ובתשרי וניסן נברא העולם** ואלו ואלו דא"ח, וכמ"ש תוס' בר"ה דף כ"ז ע"א ד"ה כמאן בשם ר"ת, זה במחשבה וזה במעשה.

17 והביאו בס' פרי צדיק עניני ט"ו בשבט וז"ל ועוד אודיעך דכאשר האדם עץ השדה, הנהגתו גם כן מה שראיתי מרבותי נ"ע, וממורי מוהר"מ גלאנטי זי"ע שהיה נוהג בט"ו בשבט להרבות בברכות פירות האילן, **ולהתפלל להשי"ת יחדש עלינו! ועליהם שנה טובה וכו' עכ"ל**.

כ"כ בדברי רבותינו הק' מהו עבודת היום של חמישה עשר בשבט.

והנה בתרגום שני¹⁸ של מגלת אסתר (פרק ג' פסוק ז') "הפיל פור הוא הגורל", כתב דבחודש שבט לא נפל הגורל "**בשבט לא, בגלל דהווא ריש שתא לאילנות, די מנהון מקרבין ביכוריא**", והנה לכאורה הדברים חתומין וסתומין מה ענין ט"ו בשבט, שמסיבתה אין להמן הרשע שליטה על כלל ישראל! ומה היא ההדגשה **שמביאים בו ביכורים**, והרי ט"ו בשבט נ"מ לערלה ומעשרות, וזה יותר נ"מ מאשר ביכורים, שזה נוגע לחג השבועות [ולקמן יתבאר בעזה"ת] אמנם עכ"פ למדנו מדבריו¹⁹ גודל מעלת היום! שבגינה המן הרשע אין לו שליטה על כלל ישראל בחודש זה, ויתבאר עוד בעזה"ת.

אכילת פירות בט"ו בשבט

ונראה לומר בעזה"ת, דהנה נהגו ישראל קדושים לאכול פירות בט"ו בשבט, וכמ"ש המג"א (סימן קל"א ס"ק ט"ז) בשם תיקון יששכר "**נוהגין האשכנזים להרבות במיני פירות של אילנות**"²⁰ ושם הלשון, "שאוכלים

18 ויצויין שהגר"א אה"ע סימן קכ"ו (ס"ק ט"ו) הביא ראייה אין לכתוב חודש אייר ביו"ד אחד, או שני יודין מדברי התרגום שני!

19 וראה זכר דוד (מאמר ג' פצ"ז) בתו"ד "**ויזכור כי זכות ראש לאילנות עמד לנו בימי המן וכו' שלא נברר, לאבד בו עם ישראל בחודש שבט**" וכו'. ועיי"ש שכתב שבראש השנה לאילנות יעשה אדם חשבון הנפש ויפשפש במעשיו, אם קיים מילי דברכות כהוגן.

20 ומובא ג"כ בכנה"ג הגב"י סי' קל"א, ובא"ר שם (ס"ק י"ד), ובפר"ח שם (ס"ק ו) ובמשנ"ב שם (ס"ק ל"א) והמקור הוא מספר תיקון יששכר (עמוד כ"ב) להגאון רבי ישכר בן סוסן המערבי זצ"ל (שחי בצפת בזמן הבית יוסף והאריז"ל) וכן הוא במעגלי צדק לרבי בנימין ב"ר מאיר הלוי (שהיה בדורו של המהרלב"ח והמהריב"ל) סימן נ"ח מנהגי חודש שבט "**ולפי שיום זה הוא ראש השנה לאילנות הוא, מנהג לקנות כל אחד בביתו מעט מכל פרי ופרי שימצא**", והחוות יאיר במקו"ח (סימן תרפ"ו) הביא מנהג זה מ"מחזורי סביוניטי".

ויש בזה מנהגים שונים כמה להרבות, וגם שמרבים במינים וכלשון המגן אברהם להרבות ב"מיני" וכו'.

ורבנו הגרא"ל זי"ע העיר [בדרך אפשר] שבכמה מקומות בש"ס מבואר, שרבים היינו שלושה, והגרא"ל עצמו היה בדר"כ אוכל תמר בט"ו בשבט, ואין לנו עסק בנסתרות וכו', אמנם י"ל לפי מה שהבאנו לקמן מרבותינו זי"ע (החידושי הרי"ם והאבני נזר ועוד) שמקבלים בשבט, ובט"ו בשבט, שפע חדש של תורה, והרי מבואר בתענית (דף ט) "מלא צנא דדובשא ולא עסקין באורייתא?" הרי לנו דתמרים (כשאינן באים בריבוי כמבואר שם) הוא מועיל לתורה, וכ"ה בירושלמי תענית (פ"ד ה) "שישראל לפני שגלו

לבבל נטעו ארבעים שנה קודם תמרים שהיא מרגלת הלשון לתורה וכו', וכן בפסחים דף פ"ז ע"ב "לא הגלה הקב"ה את ישראל לבבל אלא כדי שיאכלו תמרים ויעסקו בתורה", וכן בלקט יושר (עמוד 120) שתמר שהוא הרביעי מז' מינים לפי המדרש ארץ ארץ, ונמצא שלושה מימין ושלושה משמאל והיא העיקר התורה וכו' עיי"ש עוד, ובלשונו הזהב של הנצי"ב (העמק דבר שמות ט"ו כ"ז) "**שהוא פרי המסוגל לתורה**" וכו', דבש וחלב תחת לשונך.

ורבנו הגר"ח ק שליט"א בספרו טעמא דקרא ביאר, במה שמבואר בפרשה "ויבואו אילמה ושם שבעים תמרים" ופרש"י שזה כנגד שבעים זקנים דהוא כנ"ל, כיון שתמר מרמז על תורה ממילא שבעים תמרים כנגד שבעים זקנים של הסנהדרין. (ושמעתי שהגר"ש"א זצ"ל אכל כל יום תמר). וראה בתורתו יהגה עמוד רנ"א שהביא גם מדרש רות וייטב לבו שאכל מיני מתיקה אחר המזון שהיא מרגלת לשון לתורה ועוד.

והנה קי"ל שמברכים בורא פרי העץ על שבעת המינים לכל הקרוב לתיבת ארץ, ויש להסתפק אם בירך בפה"ע על זית או תמר, האם יש גם ענין לאכול באכילת פירות בט"ו בשבט את שאר המינים לפי סדר קדימותן וסמיכותן לארץ, או שהקדימות הוא רק לענין הברכה, וראה בחתם סופר סוכה (דף ו) שכתב "בכל המצוות המעשיות כגון הפרשת תרומות ומעשרות או הבאת ביכורים, וכן באכילת סעודת מצוה, ויש בפניו מיני שבעה מצוה להקדימן לפי סדרן במקרא וחז"ל ג"כ אמרו לברך עליהן בסדר הזה ולעולם הקדימה דאורייתא".

ויל"ע קצת מה כוונתו סעודת מצוה מתי יש סעודת מצוה האם מיירי בזמן הבית באכילת תרומות ומעשרות או בשביעית או בשו"ט [ובשו"ת סימן קצ"ז מסתפק החת"ס אם הקדימה זה סברא דאורייתא או אסמכתא].

ולפי"ז לפי"ד אולי גם בט"ו בשבט האוכלים שבעת המינים בגלל המנהג וכו' יש ענין להקדים לפי סדרן במקרא, ויש לדחות דלא דמי לסעודת שבת ויו"ט שיש קיום מצוה בכל אכילה ואולי, בכה"ג שחל ט"ו בשבט בשבת יהיה נ"מ ועיין. וראה בתורת חיים [סופר] שחולק על החת"ס וס"ל שאין דין קדימה.

[ועיין היטיב במשנה ברורה סימן ר"י סק"י בעי"א שלכאורה נראה מדבריו שיש מעלה גם באכילה ולא רק בברכה ויש לחלק]. וראה בדרך אמונה (פ"ג מביכורים ציון ההלכה ס"ק נ"ח) שהביא מהגר"א בסוף ביכורים שבשבעת המינים היו מניחים את המינים בסל לפי סדר חשיבותן, אף שהרי שם אין ענין של ברכה.

וראה בילקוט מעם לועז (דברים פרשת עקב עמוד תמ"ב) שנראה ג"כ מדבריו שהסדר הוא להקדים לפי הקרא עיי"ש. [ובעיקר דין הקדימה ראה לשון הגר"ז בסימן רמ"ט שמי שאינו עושה כסדר הקדימה בברכות עובר על איסור עיי"ש].

וראה בטורי אבן ר"ה דף י"ד שנראה שבזיתים הראש השנה שלהם הוא בא' תשרי ולא בט"ו בשבט עיי"ש, ולפי"ד אין ענין לאכול זיתים [וכן חיטים ושעורים] בט"ו בשבט, אף להנהיגם לאכול שבעת המינים. וראה (בחזו"א סימן ז' ס"ק י"ב) שס"ל דבכל האילנות הזמן דשלהם הוא בט"ו בשבט.

פירות לכבוד שמו של היום²¹, והכוונה כפשוטו שכיון שנקרא ר"ה לאילנות ממילא אוכלין פירות, אמנם בדרך רעיון יש לומר עוד דברים בזה.

וראה לשונו של מהר"מ חאגיז הובא בספר ברכת אליהו להגאון רבי אליהו ב"ר יעקב (עמוד נ"ח) וז"ל ועוד אודיעך דכאשר האדם עץ השדה, הנהגתי גם כן מה שראיתי מרבתי נ"ע, וממורי מוהר"מ גלאנטי שהיה נוהג בט"ו בשבט להרבות בברכות²² פירות האילן,

עוד יש לדון במי שאוכל בתוך הסעודה בט"ו בשבט פירות רק בשביל המנהג [בדברים שבתוך הסעודה] האם מברך עליהן? ונראה פשוט דמברך עליהן וראה בהליכות שלמה (מועדים א עמוד י"ג) באכילת סימנין בראש השנה דמברך עליהן דלא הוי כדברים הבאים בסעודה שאוכלם שלא מחמת הסעודה, ואינו דומה למרור שכתב התוס' דכיון דכתוב קבעו חובה הוי בא מחמת הסעודה כיון דשם חייב לאכול בסעודה עיי"ש ופשוט.

ומרן הגרש"א זל"ה היה מספר שהגאון הגר"ד בהר"ן זל"ה היה אומר **"אני רואה מהחלון אנשים הולכים ברחוב רגועים ונינוחים וכו' אני לא מבין איך? הרי כל יום ויום יש לי ספיקות חדשים בהלכות ברכות!"**

21 וכן נרמז בספרי המנהגים של אשכנז, בספר המנהגים של רבי שמעון גינזבורג שהודפס בשפת האידיש [ונדפס הספר הנ"ל קרוב לחמשים פעם, ונדפס בשנת ש"נ בוונציה, והוא כעין הקיצור שולחן ערוך של יהודי אשכנז ושם יש תמונה של שולחן פירות]. ובמהר"ל כתוב שמשמחין בו סעודה אבל לא הזכיר במפורש פירות. ובמעגלי צדק שגם היה בשנות הש' מוזכר מנהג זה

ומה שיש מלקטים בעניני ט"ו בשבט, שהביאו מסידור יעב"ץ שאוכלים פירות וזה עושה תיקונים וכו', אין זה מהיעב"ץ! והם הוספות מאוחרות מהמדפיסים כידוע ודו"ק.

22 ילע"ק אם הכוונה שהיה אוכל כמה פעמים ביום דט"ו בשבט פירות, וממילא היה "מרבה" בברכות, או שאין זה הכוונה. ומיתאמריה בשם הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל שבכל הענינים **"היום"** יותר חשוב, ולכן אולי עדיף לאכול פירות ביום.

ושמעתי להעיר שכשחל ט"ו בשבט בשבת קודש, בכה"ג לכאורה עדיף טפי לאכול הפירות "ביום" השבת דכבוד היום עדיף מלבד הענין של המאה ברכות.

וראה בערוך השולחן סימן רפ"ט סעיף ב' ארבעה טעמים למה כבוד היום עדיף: א) משום דעיקרי הסעודות הם ביום ולא בלילה [עתוס' שלהי עכו"ם ד"ה בת יומא] ב) דבלילה הלא אכל ביום בע"ש וא"א להיות הסעודה חביבה עליו כביום השבת, ג) דבמקדש היתה עיקר הקדושה הניכרת ביום שהקריבו בו קרבן מוסף ולא בלילה שלא היתה שום עבודה של שבת, ועוד דעיקר תוקף הזמן הוא ביום כדאיתא בשבת פ"ט בויכוחו של יצחק לעתיד לבא דל פלגא דלילותא וכו' ע"ש ובעירובין (ס"ה) אן פועלי דיממא אן ע"ש.

ולפי כל הנ"ל לכאורה יש לאכול ביום, ועכ"פ בוודאי גם ביום

ולהתפלל להשי"ת יחדש עלינו! ועליהם שנה טובה וכו' עכ"ל²³ והביאו גם בספר פרי צדיק עניני ט"ו בשבט [וראה שם שהיה המנהג לאכול ט"ו מיני פירות עיי"ש].

וכן יש להתבונן מה שנהגו שאוכלים פירות²⁴, וגם אוכלים בחו"ל²⁵, ופירות חו"ל, והרי יצאו רוב גשמי שנה שייך לאר"י, וגם כל ענין ר"ה לאילן הוא בעיקר לענין מעשרות, וזה אינו נוהג בפירות חו"ל, ועיין בפרי צדיק לרבי צדוק הכהן במאמרים לט"ו בשבט מה שהאריך בזה²⁶ ועוד תמה בספר שער יששכר להאדמו"ר ממונקאטש, למה נוהגים רבים לחפש פירות שמברכין עליהן שהחיינו, הרי המג"א הנ"ל הזכיר אכילת פירות, ולא דווקא פירות חדשים שמברכין עליהן ברכת שהחיינו?

והנה ידועים בבי מדרשא דברי הירושלמי בסוף מסכת קידושין, ר' חזקיה ר' כהן בשם רב, עתיד אדם ליתן את דין וחשבון²⁷ על כל שראת עינו ולא אכל, ר' לעזר חשש

וביותר אם זה פירות חדשים שישאירם ליום.

23 והערוני לדברי הגמרא בשבת (ס"ז ע"א) וחולין (ע"ח ע"א) "דתניא אילן שמשיר פירותיו סוקרו בסיקרא וכו' כי היכי דליחזייה אינשי **וילביעיה עליה רחמי** כדתניא וטמא וכו' צריך להודיעו צערו לרבים, ורבים יבקשו עליו רחמים [ונפסק להלכה ברמב"ם בהלכות שמיטה פ"א ה"ז] הרי דמצינו ענין בקשת רחמים על אילנות ודו"ק.

24 ומה שיש אוכלין גם פירות האדמה אין לזה טעם בנגלה וגם באשכנז לא נהגו כן.

והנה ידוע ונתפרסם בבי מדרשא מה שהעיר במנחת שלמה (סימן צ"א אות ב') שלכאורה על 'שוקולדה' היה ראוי לברך בורא פרי העץ עיי"ש ונו"נ בזה הרבה עם גדולי תורה. והנה אף שלמעשה פסק שיש לנהוג כמו שנהגו לברך ברכת שהכל, מ"מ שמעתי מאדמו"ר זל"ה שמי שידוע מהמנחת שלמה הנ"ל ואוכל דבר שברכתו העץ ואח"כ אוכל שוקולדה אז יכוון שלא מוציא בברכת בורא פרי העץ את השוקולדה כי אם לא כן יכנס לספק.

וממילא בט"ו בשבט יש עכ"פ מקום לאכול מאכל הנ"ל.

25 וראה מנהגי חת"ס (עמוד קפ"ח) בט"ו בשבט הביאו לפניו **"כל"** מיני פירות (ובמנהגי אמסטרדם עמוד קמ"ג **"בט"ו בשבט אוכלים כמה שיותר פירות שונים"**).

26 ויצויין שהגרי"ע בסידורו בחודש שבט (אות ט"ו) כתב **"בארץ ישראל"** נוהגין להביא וכו'. ובוודאי שהמנהג היה נפוץ יותר בארץ ישראל, ובפירות ארץ ישראל.

ובעיקר התאריך ט"ו בשבט האם נוהג לכל העולם, ראה מה שכתב ע"ז במנחת שלמה סימן ס"ב אות ו', **"בדין פירות הבאים לארץ ישראל מהארצות הדרומיות - אי אזלינן בהו בתר ט"ו בשבט עיי"ש באריכות"**.

27 וראה לקמן שכתבנו בדרך רעיון למה נקט הירושלמי "דין

להדא שמעתתא ומצמיח ליה פריטין, ואכל בהון מכל מילא חדא²⁸ בשעתא²⁹. ופירש בקרבן העדה שעשה כן לברך שהחיינו³⁰, וליתן שבח והודיה לה' על שברא בריות טובות ליהנות מהן בני אדם, ובפני משה פי' וז"ל א"נ הא דקאמר עתיד אדם ליתן דין וחשבון שראת עינו ולא אכל, משום שאינו נותן ליבו לחזור לתור אחריהן לברך ולהודות השם ב"ה שברא מינים אלו להחיות מהן בני אדם, וכמו שאינו נחשב בעיניו טובות יתעלה ב"ה עכ"ל, ומתבאר מדברי הירושלמי שע"י אכילת פירות ניכר שבחו של מקום³¹.

וחשבון".

28 ופעם בשנה, כמו שמצינו זמן שכחה י"ב חודש.

29 ושמעתי מרבי צבי ו. שליט"א, שהיה קונה כל שבוע דגים לבית מרן הגרש"ז זצלה"ה בשוק, ואמר לו מרן זצ"ל שכיון שדברי הירושלמי שעתיד ליתן את הדין וכו' הובאו להלכה וכמ"ש, לכן אם עובר בשוק ורואה פירות חדשים ישתדל לקנותם. וכתב הבן איש חי (שנה ראשונה פרשת ראה אות ט"ז) "אפילו עני! שישראל ישתדל לקנות מכל פרי חדש, לאכול ממנו הוא ואנשי ביתו, ולברך שהחיינו להודות לה".

ויש שטעו כאילו דברי הבן איש חי מיידי בט"ו בשבט, ואין כן הדברים כמבואר למעיין שם [ובוודאי מקור הדברים שגם עני ישתדל וכו' כיון שבירושלמי מבואר שרבי לעזר היה אוסף פרוטות כל השנה, ומוכח שגם בעני נאמר דבר זה].

30 וכ"כ באלהו רבא סימן רכ"ה ס"ק ו' (והביאו בכפה"ח שם ס"ק כ"ב) "שמשמע שעשה כן כדי להרבות בברכת שהחיינו".

ויל"ע קצת דהרי מעיקרא דדינא מברכין שהחיינו גם על פרי חדש שנמצא ביד חברו, וכמבואר בעירובין דף מ' וברש"י שם, וכ"ה בשו"ע שם סעיף ג' דהרי מעיקר הדין מברכין על הראייה, וכלשון הירושלמי שראו "עיניו" [רק דנוהגין שלא לברך עד שעת האכילה כמ"ש בשו"ע שם] וא"כ למה הוצרך רבי לעזר לצמצם בשביל שיוכל לקנות פרי שיהיה שלו, וי"ל. ושו"ר בשאלת יעקב ח"א סימן צ"ג שהעיר בזה (ובדרך חידוד י"ל לפי מה שהבאנו לקמן דברי החתם סופר, שאם הפרי חביב עליו ונהנה ממנו, אז ברכת שהחיינו הוי חובה, וממילא י"ל שרבי לעזר רצה לקנות את הפרי ולאכול ממנו, ואז זה יהיה חביב עליו ויהיה עליו חובה, וגדול המצווה ועושה).

31 וראה דבר פלא במגן אברהם (בפירושו זית רענן על הילקוט שמעוני) בפרשת שופטים (פרק כ' פסוק י"ט אות רט"ז) על דברי הספרי "כי ממנו תאכל מצות עשה, ופי' המג"א שם וז"ל ואפשר לומר כי ממנו תאכל זה מצות עשה שיאכל, כדאמרינן בירושלמי עתיד אדם ליתן חשבון על מה שראתה עינו ולא אכל עיי"ש, ונראה שכונת המג"א הוא על אכילת פרי חדש, ולא שיש תמיד מ"ע לאכול ויל"ע (ועיין במשך חכמה בראשית על הפסוק "מכל עץ הגן אכול פ"ה הוא מצוה להחיות נפשו וכו' וכמד"א בירושלמי קידושין ואם אמר האדם לאשתו כי השי"ת ציוה לאכול מן הגן, אף שלא כיונה למצוה, מ"מ היה קיומה מגין וכו' אבל כיון שלא

ובביאור הגר"א (סימן תקנ"א סי"ז) כתב עמ"ש במהרי"ל דבבין המצרים לא יאמר שהחיינו, על שום מלבוש או פרי, וכתב בדרכי משה דאף שמדברי המהרי"ל בשו"ת סימן ל"א, משמע שלא יאמר שהחיינו על שום פרי, אף אם לא יזדמן לו אחרי בין המצרים, מ"מ מדברי השו"ת בנימין זאב (סימן קס"ג) משמע שבכה"ג שלא יזדמן לו הפרי אחר בין המצרים, יאמר שהחיינו, וכן נפסק ברמ"א שם "וכן בפרי שלא ימצא אחר תשעה באב מותר לברך ולאכול בבין המצרים".

אמנם לא נתבאר מאי איכפת לן אם לא יאכל וכי יש חיוב לאכול? והרי ברכת שהחיינו הוא רשות כמבואר בעירובין (דף מ' ע"ב), וכתב שם הגר"א דמקורו של הרמ"א הוא מדברי הירושלמי הנ"ל, שעתיד אדם ליתן דין וחשבון אם לא יאכל וכו', ולכן מותר לברך ולאכול פרי חדש אף בבין המצרים, ועדיין צריך בירור מה חומר הגדול שעתיד ליתן דין וחשבון, על מה שלא אכל פירות.

ובמג"א (סימן רכ"ה) הביא ג"כ דברי הירושלמי הנ"ל בקידושין³² וכן בט"ז סימן רכ"ז סעיף ב' ג"כ הביא דברי הירושלמי, וכתב הט"ז דהתשב"ץ (ס' ש"כ) כתב דהטעם כדי להרבות בברכות, וכן במשנ"ב סימן רכ"ה (ס"ק י"ט) כתב "כתבו האחרונים בשם הירושלמי, דמצוה לאכול מכל מין חדש, והטעם כדי להראות שחביב עליו בריאתו של הקב"ה³³, ועדיין לא נתבאר לנו למה יש עונש אם

אמר לה במצות השי"ת, לכן לא הגין עליה עיי"ש, ולפי המבואר שהאכילה בט"ו בשבט מתקן את עץ הדעת, ממילא אם מכוון למצוה זה מגין ומתקן) ויש להוסיף את דברי הגרש"ז זי"ע בדרשתו על ט"ו בשבט שנדפסה בישורון (כרך כ"ב) וז"ל "שע"י עצם אכילת הפירות, נזכר האדם ומתבונן במה שאמרה התורה (דברים כ' יט) "כי תבוא אל עיר וגו' לא תשחית את עצה לנדוח עליו גרזן, כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות כי האדם וגו'" הרי שהתורה מלמדתנו להתחשב עם הדבר שממנו תאכל, והוא כעין מאמרם ז"ל בירא דשנית מיניה לא תישדי ביה קלא, וא"כ על אחת כמה וכמה שצריך האדם לזכור, שכל חיותו הוא מהקב"ה ולזכור ולהודות לו על פרט ופרט עכ"ל.

32 וראה לעיל שהבאנו דברי המג"א בזית רענן, שדברי הירושלמי מקורו בספרי שכתב לאכלה זו מצות עשה.

33 וכן מובא בקיצור שולחן ערוך סימן נ"ט (סעיף י"ט) וראה בערוך השולחן סימן רכ"ה סעיף א' "דאף דכל ברכות שהחיינו הם רשות מלבד ברכת שהחיינו דמועדים, מ"מ בפירות חדשים קבלוה כחובה! וכולם נזהרים בזה", ומביא את הירושלמי הנ"ל, ובסעיף ד' וה' שם כתב ג"כ שהטעם הפשוט של הירושלמי הוא, כדי לתת שבח והודיה להשי"ת שמחדש הפירות משנה לשנה, כדי ליהנות מהם עיי"ש [ובמשנ"ב שם ס"ק ט' "ואינה אלא רשות דאי לא מברך לא מיענש, ומ"מ ראוי ליזהר שלא לבטלה

לא יעשה כן [וראה להלן] אמנם עפ"י ד הירושלמי (והספרי לפי' של המג"א כמ"ש) מתבאר היטב מנהג ישראל לאכול פירות (וכבר העירו מד' הירושלמי הנ"ל לט"ו בשבט³⁴) ופירות חדשים (לפי ביאור הא"ר והק"ע) ביום ט"ו בשבט, וקבעו לאכול בט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילנות³⁵.

מכת ארבה היה בט"ו בשבט

ואפשר להוסיף בזה עוד טעם מה שמנהג ישראל קדושים, לאכול פירות ביום הט"ו בשבט, עפ"י מה שאמר הג"ר משה שפירא זל"ה בשם האדמו"ר מאמשינוב ריח"מ זל"ה שמבואר במדרש [שמו"ר פ"ט] שכל מכה היה חודש³⁶ ואם בט"ו בניסן יצאו

והוא מהא"ר [וכן מרגלא בפומיה דהגרשז"א זי"ע שמכל ההלכות של ברכת שהחיינו נשאר "השהחיינו של פירות", ובזה ישראל קדושים פוטרים שאר דברים שיש בהם דו"ד האם לברך שהחיינו [אפילו שלכאורה פוטרים דברים שהשמחה בהם הרבה יותר גדולה].

34 וראיתי שציינו לספר חסידים החדש שחיבר אחיינו של הרא"ש שז"ל "בכל שנה ושנה תקדים לקנות פירות שברא הקב"ה בעולמו, כדי שתברך ותשבח בוראך על כל מין ומין, וכמו שכתב בירושלמי וכו'.

35 אמנם עדיין יש לעיין למה לא אוכלים את הפירות בעצרת וי"ל. וידוע מה שאמר האדמו"ר בעל הדברי יואל זצל"ה בדרך צחות, שבט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילנות אוכלים פירות, ובעצרת שהוא ר"ה לפירות האילן שמים אילנות, וכמו שכתב הרמ"א בה"ל שבועות, ולמה לא מעמידים אילנות בט"ו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות ובשבועות היינו צריכים לאכול פירות. אלא הבאור הוא דבט"ו בשבט אנחנו רוצים לרמז שצריך לדאוג שיהיה המשך לאילן, דורות הבאים, פירות, ובשבועות שהוא ר"ה על פירות האילן, רוצים לרמז לנו מאין באת, האילן הדורות הקודמים מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי וכו' וכמו שכתב השל"ה בפרשת בחוקות יעה"פ וזכרתי את בריתי יעקב וגו'.

ועוד י"ל באופ"א על דרך הנוהג שבעולם דהעומד למשפט ראוי לו להעמיד איש אחר זולתו לסניגור ללמד עליו זכות וכו' ולא סגי שהוא גופיה ילמד על עצמו זכות וע"כ בט"ו בשבט ראש השנה לאילנות מברכין על הפירות שהם ימליצו טוב בעדינו ובעצרת שנידונין על הפירות מעמידין אילנות עכ"ד ודפח"ח.

ויציין שמצינו בראשונים שכתבו שעצרת הוא ראש השנה לאילנות, ראה סידור רש"י סימן שמ"ז, ומחזור ויטרי סימן רנ"ו, ואבודרהם סימני פרשיות מחולקות ד"ה בשנה פשוטה.

36 ועיין בעדיות (פרק ב' משנה י) משפט מצרים י"ב חודש, ומובא בתוס' ר"ה דף י"א ד"ה בראש, וראה שמו"ר (ט, י"ב) ותנחומא ורא י"ג, והאריכו בזה הרבה באיזה חדשים היו המכות, ובשיטת הרמב"ן ואכמ"ל, ובטור עה"ת סוף פרשת וארא, כתב שמונים מחודש ניסן וחזור, וממילא ברד היה בטבת ועיי"ש

ממצריים, א"כ בט"ו בשבט היה מכת ארבה³⁷, והרי מבואר בזה"ק (ח"ב ל"ו) שכל מכה היה נגף למצרים ורפוא לישראל, נגוף כתיב ואכל את כל עץ השדה, א"כ נהיה מזה רפוא לישראל, וזה ט"ו בשבט ראש השנה לאילנות עכדה"ק³⁸. ואפשר לומר עוד בזה עפ"י מ"ש הפרע"ח (דרוש לט"ו בשבט וט"ו באב)³⁹ "וכל הנטיעות של אותו היום, פסקה ערלה שלהם בזמן מועט שהוא שני שנים ומחצה דווקא, והוא שיעור שנחלקו בית שמאי ובית הלל בפ"ק דעירובין, אם נוח לו לאדם שנברא או לא", ומתבאר מדברי האריז"ל שבט"ו בשבט יש טוב לו שלא נברא, ועכשיו שנברא וכו' מות וחיים, נגוף ורפוא, ואין לנו עסק בנסתרות וכו'.

ואולי יש להוסיף בזה, דהנה ידועים דברי המהר"ל בדרך החיים למס' אבות (פ"ב מ"ט) חמישה תלמידים היו לו וכו' שבמאמר הזה יש דברים נפלאים מאוד, שהאדם נחלק לחמישה כוחות "נפש, רוח, נשמה, יחידה, חיה", וכוחות האלו נחלקים, לשניים ומחצה נוטים לרע, ושניים ומחצה נוטים לטוב, וכיון שאין הכרח, לכן טוב לו שלא נברא עיי"ש באריכות גדולה דבריו הנפלאים של המהר"ל.

וחכמי העבודה גילו לנו שעבודתינו להעלות את שניים וחצי של כוחות הרע, לחלק העליון שהוא טוב, כל הנשמה תהלל י-ה, ואז יש תכלית לנברא, ברוך הוא אלוק' שבראנו לכבודו להללו ולספר הודו⁴⁰, ולכן ביום

שמקשה דאיך היה חיטה מבושלת בטבת, וכתב דמכח הנילוס היה ממהר לבשל.

37 והנה אם נימא דבט"ו בשבט היה מכת ארבה, וכל מכה היה חודש וכשיטת המדרש, א"כ "מכת חושך" היה בפורים, והנגוף היה "אורה", וליהודים היתה אורה, ואכן הדברים מפורשים ברוקח הק' [שכל דבריו דברי קבלה] בפרשת בא (פרק י' פסוק כ"ג) וז"ל ולכל בני ישראל היה אור במושבונם, וכשנפל הגורל להמן באדר שמח מפני שנפלו בו פושעי ישראל במצרים, והוא לא ידע ולכל בני ישראל היה אור במושבונם ולכן וליהודים היתה אורה וכו' ולכן מתענין בתענית אסתר" עיי"ש.

38 ואפשר לרמז בדרך צחות דצחות, לדברי המקור חיים (החיות יאיר) בסי' תרפ"ד סעיף ג' "ראיתי וותיקין שנוהגין לברך על "כל" מיני פירות הנמצאים שם" ובארבה כתיב ואכל את "כל" עץ השדה,

39 וראה בשו"ת רבי עקיבא יוסף שלזינגער או"ח (סימן תמ"ב) שמביא סדר ט"ו בשבט כפי שמקובל מהגה"ק רבי שמילקע מניקלשבורג מנהג וסדר הפירות עם ט"ו שיר המעלות וט"ו מנורות וכו' וט"ו בשבט הוא בחינת דוכרא לגבי ט"ו באב זה צומח וזה דומם וכו' עיי"ש.

40 ועיין בחתם סופר (עירובין דף י"ג) שהעיר מלשון זה ברוך

רעיון, שזה היה צריך להיות מצד בחירת משה, ועל דרך דברי האבודרהם הידועים [ראה בסדר שחרית של חול] במה שאומרים הציבור מודים דרבנן, שאין בה בהודאה שומע כעונה עיי"ש ואכמ"ל⁴⁴.

אין לכח הרע שליטה על כלל ישראל בזכות ט"ו בשבט

ובזה אפשר לבאר בדרך דרוש את דברי התרגום שני שהבאנו לעיל, שכיון שהמן הרשע ראה שבשבט יש את ט"ו בשבט (ולבית שמאי אחד בשבט) ר"ה לאילנות, שבו מביאין ביכורים, ולכן הבין שלא יהיה לו שליטה על כלל ישראל בחודש זה, והערנו מה ענין ט"ו בשבט שבגללה אין לו שליטה, וגם למה הזכיר ביכורים יותר משאר דברים?

רק הן הן הדברים, בביכורים מתבטא ענין הכרת הטוב וההודאה, והעבודה של ההודאה לשי"ת, וכמ"ש באלשיך הק' בפרשת כי תבוא דברים (כ"ו, א) שחז"ל דרשו בראשית ברא אלוק' שהעולם נברא בזכות ביכורים, ומק' באלשיך הפלא יפלא מה גדולה מצוה זו שעליה לבדה נברא העולם, וכתב שעיקר המצווה של ביכורים זה הכרת הטוב "ועניית ואמרת מלמד שאינני כפוי טובה" וכו', וזה תכלית בריאת העולם עיי"ש⁴⁵, ולכן ביום זה שממנו מביאים ביכורים, ומודים להשי"ת "כמו שכתוב בישעיה (פרק מ"ג פסוק כ"א) עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו, ופרש"י למען תהילתי יספרו, וכן במצדו"ד יצרתם לי לעם למען יספרו תהילתי, וממילא בזמן כזה אין להמן הרשע שליטה בכלל ובפרט⁴⁶.

44 וי"ל עוד דהרי בחודש שבט שמשה רבנו לימד ספר דברים, שהוא ממוצע בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ כדברי המהר"ל וכו', ממילא גם הארבה הוא גילוי כזה.

45 ובספר החינוך מצוה תר"ו ג"כ כתב ענין זה (וכן בחינוך במצוה של פדיון בכורות) וכן בשפ"א ועוד ספה"ק שהאריכו בענין זה.

46 ובדרך רמז יש להתעורר, מלשונו הקדוש של הרמ"ע מפאנו זי"ע במאמר שבתות שבחול (עמוד שמ"א) "שבת ויום טוב הם קודש קדשים, חולו של קודש הוא בחולו של מועד וראש חודש, ואחריהם קודש שבחול, חנוכה, פורים, ט"ו בשבט, וט"ו באב, שכולן חול ואין בהם קרבן מוסף ואיסור מלאכה אלא מנהג במקצת, וריח קדושה שבהם מובלע בחול עכלה"ק. וזה הנצחיות של עם ישראל של קדושה אף בחול, ריח קדושה מובלע בהן, ראה ריח בני כריח השדה אשר וגו', אפילו בדור של בוגדיו, ריח בגדיו ודו"ק.

ויש להאריך בענין מה שנוהגים ישראל קדושים לאכול אתרוג בט"ו בשבט, וכבר האריכו בזה הרבה בספה"ק בטעמו של דבר

זה של ט"ו בשבט של "וכל החיים יודוך סלה" יש לנו עבודה מיוחדת כדי להתגבר על טוב לו שלא נברא וכדברי האריז"ל, וכמו שהורנו הרמב"ן הידוע בסוף פרשת בא "ואין להקב"ה חפץ בתחתונים זולת שיודה! לאלוקי⁴¹.

וראה בחת"ס פרשת בא שחידש שהקב"ה לא אמר למשה שיהיה מכת "ארבה" רק הקב"ה אמר שיהיה מכה, ומשה אמר את מכת ארבה מדעתו עיי"ש⁴², וכע"ז בקול שמחה להרה"ק רבי בונים מפרשיסחא זצ"ל פרשת בא, שהשם ציוה שיבחר משה בעצמו איזה מכה שירצה, ומשה בחר בארבה עיי"ש באריכות⁴³.

ולפימ"ש שבארבה היה הענין של הודאה, לכן י"ל בדרך

וכו' שבראנו לכבודו, הרי טוב לו שלא נברא עיי"ש, אמנם י"ל אם זה לכבודו אז ברוך שבראנו.

41 ולפי"ז אפשר בדרך הרעיון לומר שזה מה שכתוב במכת ארבה, והסר מעלי רק את המוות הזה, והק' המפרשים למה דווקא בארבה כתוב "מוות" אמנם לפי המבואר שהמכות היו נגוף ורפוא, אז זה יום של חיים, חי חי הוא יודוך (ישעיה ל"ח, י"ט) ולהיפך זה מוות, טוב לו שלא נברא וכמ"ש מהפרע"ח ודו"ק. וראה בפ"י ר"א בן הרמב"ם עה"ת, שכתב למה נקרא מכת ארבה "מות" כי כח הצמיחה הוא החיים, ובארבה שלקח את כח הצמיחה זה מוות עיי"ש, וממילא ט"ו בשבט שמתחדש כח הצמיחה זה חיים, ולהיפך מוות ודו"ק.

ויש להתעורר ממה שהביא הגאון בעל המנחת אלעזר זצ"ל בספרו שער יששכר (מאמרי חודש שבט, מאמר פרי העץ אות ב) שמקובל מפי צדיקים זצ"ל שיש כח להמשיך בנים בט"ו בשבט, כי הוא כח היסוד עיי"ש שהוא כמו הושענא רבא (ו"דלי" שהוא מזל חודש שבט אותיות "ילד" כמ"ש בספה"ק) אילן אילן במה אברכך שכל פירות שנוטעין ממך יהיו כמותך. אמת המים עוברת תחתין והיה כעץ שתול על פלגי מים.

ויש להוסיף שהן הן הדברים כח הצמיחה, בנים, (ומי שאין לו בנים רח"ל חשוב כמת) וביותר בחודש שבט שהוא כנגד שבט אשר, כמבואר בספר היצירה, ועל שבט אשר נאמר "ברוך מבנים אשר" ופרש"י בזאת הברכה (ל"ג, כ"ד) "ראיתי בספרי אין לך בכל השבטים שנתברך בבנים כאשר" (והבאנו לקמן מרבנו בחיי שאשר נולד בחודש שבט)

ועוד י"ל שבמכת ארבה מצאנו שמשה רבינו אמר ב"נעורינו ובזקיננו נילך" ו"לא כן לכו נא הגברים", שלא רצה פרעה שילכו הטיפ, וזה במכת ארבה כח הטיפ והפירות, פרי בטנך.

42 וכבר קדמו בעלי התוספות בפרשת בא עיי"ש. אבל לא חידשו את החידוש של החתם סופר וראה היטיב בחת"ס עה"ת מ"ט ע"ב שבכל המכות היה כן עיי"ש

43 ומיתאמריה מצדיקים שלכן אמר פרעה "הסר מעלי את המוות הזה" כי ראה את הכח של הצדיקים שיכולים מעצמם לפעול.

וזה גודל מעלת היום של ט"ו בשבט, קיום לבריאה ולכלל ישראל. וזה עבודת החודש של שבט, וראה מהרי"ל בהלכות ד' פרשיות (עמ' תי"ב) וז"ל שבט הוא "מלך" משום דבחמישה עשר בו הוא ר"ה לאילנות עכ"ל (וכ"ה בטור סימן תכ"ח) והן הן הדברים בדרך רמז, אין מלך בלא עם⁴⁷, ואם בט"ו בשבט מתנוצץ "העם" זו יצאתי לי תהילתי יספרו, ממילא הוא "מלך".

ואם אמרו חז"ל (ברכות דף ל"ה ע"ב) שמי שאוכל בלי לברך כאילו גוזל מהקב"ה [פרש"י שגוזל להקב"ה את ברכתו, ובמהרש"א שם ביאר שא"צ לפרש כך אלא גוזל ממש להקב"ה אותו דבר שאוכל ונהנו ממנו דקודם ברכה שלו הוא וכמבואר שם בעמוד א'] וכן נסת ישראל, ופרש"י "שכשחטאו הפרות לוקין"⁴⁸ והאריך בזה המהרש"א שם "כי הברכות מורידין שפע הברכה מלמעלה על הפירות שמברכין עליהן" עיי"ש. [שפע בגימטריא עץ פרי] וממילא בהאי יומא שכנסת ישראל מברכת ברכות נהנין [והאוכלין שבעת מינין מברכין על

(ראה כפה"ח סימן תרס"ד אות ס', וליקוטי מהרי"ח ועוד) ויש שכתבו דבא לתקן עץ הדעת שהיה אתרוג ועוד טעמים. ולהנ"ל י"ל ברמז אתרוגא בני ריחנא כמבואר בכתובות דף ס"א, וגם הרי מצינו שסגולה למקשה לילד לנשון מהאתרוג, וכמבואר במגן האלף סימן תר"ס, ובליקוטי מהרי"ח עניני סוכות, וכתבנו לעיל שט"ו בשבט הוא יום מסוגל לבני, מידת היסוד, פירות האילן.

והאריכו הפוסקים [ראה כת"ס או"ח סימן כ"ג, והאלף לך שלמה סימן צ"ב, וא"א מבוטשאשט סימן רכ"ה, ומשנ"ב שם סקט"ז ועוד, וראה שיערי ברכה עמוד תנ"ד שליטת דעת הפוסקים] בענין ברכת שהחיינו על אתרוג שאוכלים בט"ו בשבט האם מברכין, או מכיון שכבר בירכו על המצווה בסוכות, או שאתרוג דר משנה לשנה, או כיון דמטוגן ואינו ניכר הפרי, ועוד טעמים אין מברכין או שיש לפוטרו בפרי אחר חדש ואכמ"ל.

ושמעתי להסתפק האם יש מעלה להקדים אכילה מהאתרוג כיון שיש בו חביבות שנעשית בו מצוה. וקצת יש לדמות למה שמבואר במשנה ברורה סימן תקכ"ז ס"ק י"א ומ"ח, שיש לבצוע על פת שקיימו בו עירובי תבשילין ויש לחלק [אף אם אין מברכים שהחיינו, דאם מברכים שהחיינו יש שכתבו דבכה"ג הוי כעין חביב ויש להקדים]

ואם אין בדעתו לאכול אתרוג, ראה הליכות שלמה [תפלה פכ"ג הערה 100] הוראת הגרש"ז זל"ה שאז בוודאי יכוון בסוכות כשמברך שהחיינו גם על ראיית האתרוג עיי"ש.

47 וכלשונו של רבנו בחיי פרשת וישב, וכעין זה בפרקי דר"א פ"ג [וברמז "שבט" לשון מלך ומלכות, לא יסור שבט מיהודה וגו']

48 וראה מה שכתב מרן הגרא"ל [אילת השחר ויקרא כ"ד י"א] בענין מזיק אם הוי גזלן, והביא דברי רש"י הנ"ל שהפירות לוקין אם אינו מברך, ובגמרא מבואר דהוי גזל עיי"ש.

העץ⁴⁹ וכו'] ביתר שאת וביתר עוז בריבוי מיני פרות וכו' בוודאי שיורד שפע אלוך' במידה טובה מרובה, עד בלי די.

וראה דבריו הנפלאים של החת"ס בדרשות (ח"ב ז"ך אלול תקצ"ה ד"ה חדות) כי הנה יום ראש השנה, אפילו חמשה עשר בשבט שהוא ר"ה לחניטת אילנות, מ"מ הוא יום שמחה ויו"ט, כ"כ הגמ"י ריש הל' ר"ה ע"ש, והסברא נותן שהוא כעין יום כתר מלוכה!! שבו חוזר תחלת הבריאה, שחנטו האילנות בפעם הראשון בבריאת העולם⁵⁰, והוא כיום גנוסיא⁵¹ של מלכים⁵².

וראה בבני יששכר (חודש שבט מאמר א) שכתבו חכמי הקבלה (ראה שיערי אורה שער ה', וסידור רבי יעקב עמדין, ופרי צדיק ר"ח כסלו אות ב' בשם האריז"ל ועוד) שחודש שבט מיוחס כנגד אשר⁵³ שכתב ביה וטובל בשמן רגלו, ששמן כנגד חכמה, וע"כ החודש הזה מסוגל לחכמה עיי"ש⁵⁴.

ואפשר להוסיף עוד בדרך הדרוש, שמה שאמר התרגום

49 וראה בכאיל תערוג [מועדים] שאמר הגרא"ל בשם רבי אייזיק שער להתעורר מזה שאדם אוכל כזית פת או מזונות או שבעת המינים, ואגב זה הוא מודה על כל מיני דברים בברכת המזון, ובמעין שלוש.

והוסיף הגרא"ל לבאר, שבעצם צריך להודות על כל רגע ורגע, "על ניסך ונפלאותיך שבכל עת", אלא כשיש כבר הזדמנות מודים על הכל עכ"ד. ובהאי יומא דא שהוא יום הודאה לה' וכמ"ש, בוודאי שראוי להתבונן ולהודות לה' שהוא טוב ומטיב לכל וכו'.

50 והג"ר ישראל גולדברג שליט"א [בעל הכאיל תערוג] העיר דצ"ע דהרי ט"ו בשבט זה זמן שרוב הגשמים עברו ובספורנו סוף פרק ח מבואר דלפני דור המבול כל השנה היה כמו בין פסח לעצרת ורק אחר המבול נתחדש קיץ וחורף לא ישובות.

51 ולב מי לא ירגיש שאם ט"ו בשבט הוא כיום גינוסיא של מלך מלכי המלכים הקב"ה וכדברי החת"ס, אפשר לפעול גדולות ונצורות ביום זה.

52 והערוני דלדברי החת"ס הידועים [יור"ד סי' רל"ג ועוד] דביום שנעשה בו נס צריך לעשות זכר וכו', א"כ י"ל דביום ט"ו בשבט אנחנו עושים זכר לנס באכילת הפירות, בורא פרי העץ שהיה לראשונה מאז הבריאה [והלשון בתיקון יששכר וכמ"ש "שאוכלין פירות" לכבוד שמו של היום", ולפי החת"ס י"ל בדרך רעיון שזה הכוונה היום שנעשה בו נס].

53 וראה רבנו בחיי פרשת שמות (בשם מדרש תדשא) שאשר נולד בכ' לחודש שבט. ובמחשבות חרוץ להכהן מלובלין [אות ח] האריך בשייכות של אשר לחודש שבט.

54 ועיין בתהילים של הרש"ר הירש, שפסוקים אלו הודו לה' קראו בשמו, זה קריאה לבני ישראל לזכור ולא לשכוח את תפקידם הניצחי להעריך את ה' וכו'.

עבודתנו להודות ולהלל ולשבח למקום על כל הטוב אשר גמלנו.

והעירו בזה בדרך רמז, שכל ענין אכילת הפירות בט"ו בשבט, מוזכר בפוסקים בהלכות תפלה (סי' קל"א) הלכות נפילת אפיים במ"א, כנה"ג, ופר"ח ומ"ב וכו') וליכא מידי דלא רמיזי וכו'. וי"ל עפ"י דברי המדרש תנחומא (פרשת כי תבוא) ראה משה שביהמ"ק עתיד להיחרב ולא יביאו ביכורים, עמד והתקין ג' תפילות שנאמר "נכרעה ונשתחוה לפני ה'", זה הרמז של אכילת פירות שמוזכר דווקא בהלכות נפילת אפיים, וכמו שכתבנו שאכילת הפירות זה ביטוי של הכרת טוב, נכרעה ונשתחוה⁵⁹, וכמו ביכורים⁶⁰.

ויש להוסיף בזה בדרך רעיון, דברי הביאור הלכה (סימן ר"ב ד"ה פרי) וז"ל "כל פירות האילן מברך בתחילה בורא פרי העץ, ואע"ג דגידולם מן הארץ לא רצו לפוטרים בברכת פרי הארץ כשארי פירות הארץ, מתוך שהם חשובים ביותר, וקבעו ברכה מיוחדת להזכיר שבחו של מקום! שברא פירות חשובים כאלה" עכ"ל. והן הן הדברים שבברכת בורא פרי העץ מבצבצת שבחו של מקום.

וראה בפרשת ויחי (פרק מ"ט פסוק כ"א) "נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר"⁶¹ ופרש"י "כתרגומו", ובתרגום כתוב "ואחסנת תהי מעבדא פירין יהון מודין ומברכין עליה"⁶², וביותר בימי השובבי"ם כמו שכתב

59 וי"ל שזה הענין של עלייה לרגל לעתיד לבוא בט"ו בשבט, וכמו שהבאנו לקמן בשם היעירות דבש, שהעלייה לרגל הוא ההכנעה, ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך, וזה מיוחד ביום זה של ההודאה להשי"ת וכמ"ש.

ויש לומר בדרך רמז שמצינו בתענית (כ"ח ע"א) שגזרה המלכות "שלא יביאו עצים למערכה, ושלא יביאו ביכורים ושלא יעלו לרגל", שכל אלו ענינים ששייכים ליומא דא וכמ"ש.

60 ויש להוסיף במה שט"ו בשבט נמצא בנפילת אפיים, עפ"י מה דאיתא מהאריז"ל שנפילת אפיים היא התחדשות בחי' זריעה שהאדם נופל על פניו ומבטל עצמו מכל וכל כדי שיוכל לקבל אח"כ חיות חדש כמו שאחר הזריעה. והן הן דברים.

61 וראה ברמב"ן בפרשת וזאת הברכה נפתלי שבע רצון וגו' ופירש הרמב"ן ים זה תורה עיי"ש.

62 ויש לציין בזה דברי הערוך השולחן (ס' רכ"ז סעיף א) שמה שמברכין ברכת האילנות על פירות, ולא על זרעים וירקות, כי פה יש הודאה מיוחדת להשי"ת, שברא בשביל האדם אפילו דברים שאינן הכרחיים לחיי האדם, כמו זרעים וירקות שהן דברים הכרחיים לקיומו. ויש לציין לדברי התוס' בברכות דף (ל"ז ע"א ד"ה בורא) שכתב בתו"ד "ועל כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי, כלומר על מה שבעולם שגם אם לא בראם יכולין העולם

שני "שממנו מביאין ביכורים" והערנו למה נקט דווקא ביכורים, דאולי באמת כוונת התרגום על רבעי (שזה מתחיל בט"ו בשבט לפירות שגמרו שלוש שנים) והוא עפ"י ד' הרמב"ן בפרשת קדושים (פרק י"ט פסוק כ"ג) שהמצווה של רבעי דומה לביכורים, ראה ד' הק', וז"ל וערלתם ערלתו את פרי, וטעם המצוה הזאת לכבד את ה' מראשית כל תבואותינו מפרי העץ, ולא נאכל מהם עד שנביא כל פרי שנה אחת הילולים לה', והנה אין הפרי ראוי וכו' ולכן נמתין לכולן ולא נטעם מהו, עד שנביא מן הנטע שנטענו כל פרי הראשון הטוב לפני השם ושם "יאכלו ויהללו את ה'" **והמצוה הזאת דומה ל"מצות ביכורים" עכ"ד הרמב"ן**⁵⁵.

וממילא י"ל בכוונת התרגום, שהמן הרשע אין לו שליטה על כלל ישראל בחודש שבט, כי בט"ו מביאין ביכורים, ולפי דברי הרמב"ן הכוונה גם על רבעי ודו"ק⁵⁶ וממילא בזמן כשהיה ביכורים, או רבעי שדומה לביכורים, זה היה הביטוי של ההודאה להשי"ת וכמ"ש, ובזמננו שאין לנו רבעי, הנהיגו לנו רבותינו הקדושים וכפי שמובא במ"א וש"פ **אכילת פירות**, שע"ז מהללין ומשבחין למקום, וזה מה שכתב התיקון יששכר (שהוא מקור דברי המג"א) שאוכלין פירות לכבוד "שמו של היום" זהו מהותו של יום הוא להודות ולהלל⁵⁷, וכל החיים יודוך סלה⁵⁸, ברוך הוא אל' שבראנו לכבודו, וזה

55 וראה במנחת שלמה (ח"א סימן ס"ט וסימן ע') האריך לבאר כמה וכמה ענינים בהלכה, עפ"י דברי הרמב"ן הנ"ל עיי"ש.

56 ועיין שער הליקוטים (פרשת קדושים) וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם וגו' ובשנה הרביעית יהיה כל פרי קודש לה', אמר מהר"ח וויטאל כי יש לאדם חמשה מיני נפשות כידוע נפש הצומחת וכו' ארבעה נמצאים אפילו באוה"ע, אבל נפש חמישית שהיא נפש שכלית, לא זכו בה אלא ישראל, לכל אלו רמזם דוד המלך ע"ה בחמשה פעמים ברכי נפשי, והן הן הדברים שכתבנו מדברי האריז"ל והמהר"ל.

57 וראה בספר מגיד מישרים (בשלח) מה שאמר המגיד להבית יוסף זי"ע באור לט"ו בשבט פרשת בשלח מאמר ארוך בעניני קדושת האכילה ועוד ובתו"ד "ותהרהר בשפלותך ודלותיך ואשר היטבתי לך וכו' עיי"ש באריכות. ובדרך רמז י"ל שאם יש להרהר בשפלות ועניות ממילא זה הזמן לבקש על אתרו"ג (כמ"ש מהבני יששכר שבט"ו מבקשים על אתרוג) דהרי אתרוג מרמז על ענווה כמ"ש מהאריז"ל בספר הליקוטים שאתרוג ר"ת א"ל ת"בואני ר"גל ג"אווה".

58 וראה בשפת אמת [חנוכה תרנ"א] "וכן אומרים ועל כולם יתברך וכל החיים יודוך ושמעתי מפי מו"ז ז"ל [החידושי הרי"ם] כי איש ישראל כפי מה שמכניס כל החיות להלל ולהודות לשמו יתברך כמו כן יכול לעורר כל החיים ממש להודות לה". ועיין שפ"א בשלח תרל"א ד"ה במדרש.

היסוד ושורש העבודה (שער המפקד פי"ב) **שיש להזהר בימים ההם בברכת הנהנין.**

ולפי דברים הנ"ל, שע"י אכילת פירות בט"ו בשבט יש בזה ביטוי של הודאה למקום אפשר להוסיף לפי מה שכתב בספר פרי צדיק לרבי צדוק הכהן זצ"ל (מאמרים לט"ו בשבט) שע"י אכילת פירות מתקנין חטא של עץ הדעת עיי"ש באריכות (מאמר ב' וג') שכל עניני החודש הוא לתקן עניני אכילה, חטאו של אדם הראשון^{63, 64},

ולפי הנ"ל יש להוסיף דהרי בעץ הדעת כתוב "האשה אשר נתת עמדי" וכתב רש"י מכאן שכפר בטובה,

לחיות בלא הם, שלא בראם כי אם לתענוג בעלמא כמו תפוחים וכיוצא בהם" וממילא יש בנו"ט לאכול בט"ו בשבט, שהוא יום החיים וכמ"ש, **פירות לעורר את הענין של להחיות בהם נפש כל חי** [וראה במאמר ר"ה מה שכתבנו לפי"ז ענין אכילת תפוח בראש השנה].

ובדרך רעיון י"ל, שהרי המנהג שאין מברכים שהחיינו על פירות מורכבים, וכמבואר בהליכות שלמה תפלה (עמוד רפ"ד) ואף אם הורכבו ע"י נכרים כמבואר שם [וראה ביאור הלכה (סימן רכ"ה ד"ה פרי) שהביא כן מהלכות קטנות, ומביא שם שבשאלת יעב"ץ סימן ס"ג חלק ע"ז] והטעם כמו שכתב ההלכות קטנות כי נעשו נגד מצוות בוראם, ואף שהרי מותר לאוכלם בלי שום פיקפוק, וא"כ למה אין מברכים שהחיינו ואפילו אם נכרי הרכיבם וכמ"ש, ולפי הנ"ל יש להרגיש שכיון שכל האכילה והברכה היא להודות ולהלל את השם שנתן לנו יותר מכדי חיינו, ויש בזה ביטוי של הודאה יותר משאר מאכלים, אין מן הראוי לברך אשר קדשנו וכו' שהחיינו והגענו וכו' על דבר שנעשה בו עבירה, וע"ע הליכות שלמה מועדים ב' חודש ניסן עמוד ל"ב.

63 וראה בזכר דוד מאמר ג' פצ"ז שכ"כ בשם האריז"ל.

64 וי"ל שזה ענין התפלה על האתרוג בט"ו בשבט, כמ"ש בספר בני יששכר (חודש שבט מאמר ב' אות ב') **"שקיבלנו מרבתינו להתפלל על אתרוג כשר יפה ומהודר שיזמין השי"ת בעת יצטרך למצוה, כי הנה זה היום אשר יעלה השרף באילנות,** והוא כפי הזכות של כל אחד מישראל, הנה מה טוב ומה נעים שיתפלל האדם ביום ההוא ראשית יסוד הצמיחה וכו', והנה תפילתו תעשה פירות וזה שרמז התורה איל"ן לשון יחיד להורות על האילן המיוחד המבואר בתורה" [ויש לדקדק בלשונו שכתב סדר הבקשה כשר, יפה ומהודר ודו"ק] והרי עץ הדעת אתרוג היה, וכבר העירו בזה.

ונתפשט דבר זה גם בארצות המזרח להתפלל על אתרוג, וראה מה שכתב הבן איש חי בספרו לשון חכמים (סימן ל"ו) **"וידוע הוא שיש קבלה אצל חכמי אשכנז, לבקש ביום ט"ו שבט בפרטות על אתרוג שיזדמן לישראל אתרוג טוב"**.

וראה בהליכות שלמה (תפילה) שכשחל ט"ו בשבט בשבת יהרהר בלבו כי א"א לבקש צרכיו בשבת.

וממילא ע"י אכילת פירות שמשבחין למקום, מתקנין את החטא של כפיית טובה, דהרי בפרשת ביכורים כתוב **"וענית ואמרת" ופרש"י** שאינני כפוי טובה, וזה הרי הבאנו ענין רבעי שהוא דומה לביכורים וכמ"ש הרמב"ן.

וזה ההתגברות על המן הרשע שרצה לנצח עם החטא של עץ הדעת⁶⁵ דהרי המן הוא הקליפה של כפיות טובה⁶⁶, וכמו שאמרו ז"ל (משנת רבי אליעזר פ"ז ועוד) אין לך קשה לפני הקב"ה יותר ממי שכופר בטובתו של חברו עיי"ש, ואין לך שנאו יותר מעמלק ימ"ש, ולכן ע"י הביכורים דידן נצח, וזה שמחתנו, והרי פרשת ביכורים נסמכה למחיית עמלק וכידוע.

עבודת היום בט"ו בשבט

וזה הרי תכלית החיים להודות להקב"ה, כשם שכל הבריאה נוצרה כדי שהאדם יודה ויהלל וישבח למקום, וכמ"ש בפרשת בראשית (פרק ב' פסוק ה) ואדם אין לעבוד את האדמה, ופרש"י שאדם אין לעבוד את הקב"ה שאין מכיר בטובתו של גשמים, והדברים עתיקים, וא"כ דווקא ביום זה שהנגוף היה מוות, והרפוא היה חיים וכדברי האריז"ל שהבאנו שביום זה מתעורר הטוב לו שלא נברא, תיקנו קדמונינו ז"ל להודות ולהלל ולשבח בשבחו של מקום⁶⁷, שהרי ע"י אכילת הפירות מתגלה שבחו של מקום⁶⁸ וכמו שכתבנו, וזה השמחה של יום הט"ו בשבט **שהאיר לנו רבנו גרשום מאור הגולה!** והובא במרדכי ונפסק בשו"ע, וכמ"ש בריש דברינו, שאין נופלין אפיים ביום זה, יום שמחה היא לנו⁶⁹, דהקיום

65 כמ"ש בספר מחיר יין לרמ"א פרק ה' פסוק י"ד, להעלות אותו למעלה מהשגותיו וכו' עיי"ש.

66 וכמו שהיה מרגלא בפי הגר"י הוטנר, שבאשר הניא שאחר קריאת המגלה מזכירים "ולא זכר חסדי שאול", כי זה השורש של עמלק, כפיות טובה.

67 ויש להתעורר עוד שהרי בזמן הגשמים רואים גבורות.

68 ויצוין שהגה"ק רבי משה מינדר היה משתדל לאכול פירות לחים ולא יבשים ואמר שכשהם לחים הם יותר מחוברים למקור אל חי.

69 ויש עוד להאריך בדרך רעיון שמכיון שיצאו רוב גשמי שנה בט"ו בשבט, ממילא זה זמן של הודאה על הגשמים, שגדול מעלתם עד מאוד וכמו שמבואר באריכות בסוגיא בתענית בפ"ק [שגדול כיום [או אפילו יותר] שניתנה בו תורה, וכתחיית המתים, וקיבוץ גלויות ועוד, וברש"י בתהילים [סז,ב] יאר פניו אתנו סלה "להראות פנים שוחקות לתת טל ומטר", אמר רבי שמעון בן פזי אין הגשמים נעצרים אלא בשביל מספרי לשון הרע וכו' וברש"י שם ד"ה רוח "מה שהגשמים נעצרים ופנים נזעמים שמראה הקב"ה

של כנסת ישראל היא ע"י "לי תהילתי יספרו", ועי"ז יש קיום "לעם זו יצרתי", וזה מה שכ"כ החמירו בירושלמי במסכת קידושין [שהבאנו לעיל] שעתיד ליתן "דין וחשבון", כי אם אינו רוצה להלל להקב"ה, שזה תכלית הבריאה להודות, ולהיפך יש סכנה ח"ו, לעם זו יצרתי, לי תהילתי יספרו.⁷⁰

ט"ו בשבט בשובבי"ם ושנה מעוברת

ובשנה זו שהיא שנה מעוברת ונוהגים 'שובבי"ם ת"ת'⁷¹, יש לנו להתעורר ביותר להתחזק בעבודת הקודש, של עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו, שזה התכלית של כלל ישראל להודות ולהלל, ועי"ז יש קיום לבריאה וכמ"ש, והוא עפ"י דברי החת"ס הנפלאים [בשו"ת או"ח סי' י"ד] שהביא דברי הגמ' בר"ה (ט"ו ע"א) שבט דחדשים, או שבט דתקופה, ופשיט ליה דחדשים, שוב איבעיה להו בגמ' היתה שנה מעוברת מהו, פירש"י אימת ר"ה שלו שבט הסמוך לטבת, או אדר הראשון שהוא במקום

שאינו מטר לעולם". ולכן בתפילת עננו אומרים "ויגולו רחמך על מידותיך, ותתנהג עם בניך במידת הרחמים וכו'".

ובתענית שם אמר רב אושעא גדול יום הגשמים שאפילו ישועה פרה ורבו וברש"י שם ד"ה ישועה "מליצי זכות נכנסין לפניו ביום הגשמים שנזכר לישועה מתוך שעת רצון הוא וכו'".

וממילא ט"ו בשבט הוא יום הארה של ה"טוב" לתת פנים שוחקות ע"י המטר.

והרי מבואר בחז"ל [והביאו רש"י בפרשת בראשית פרק ב' פסוק ה'] ואדם אין לעבוד את האדמה שלא היה מי שיכיר בטובתו של גשמים, שהגשמים מגיעין ע"י שמבינים ענין של הכרת הטוב ואכמ"ל. וראה דבריו הנפלאים של המשגיח רבי ירוחם בדעת חכמה ומוסר (ח"ג עמוד כ"ה) שביאר לפי"ז מה שאמרו הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, ולא אומרים שמשום והצנע לכת וכו' יסתיר את זה כי הנותן מתנה חפץ ורוצה להראות למקבל שהוא אוהבו יש דין על המקבל להתבונן ולהכיר טובה לחבירו, וכן הבריאה עלינו להודות לה' ולהתבונן במעשיו ולהכיר טובתו תמיד ואין זה מידת חסידות אלא בתור חיוב גמור מן הדין עיי"ש דבריו הק'.

70 ובאליהו זוטא סימן תקע"ט סעיף א כתב "מנהג קהילת פראג לדרוש בכל שנה ושנה בבית הקברות בערב ראש חודש שבט בתענית של החבורה גמילת חסדים". ועיי"ש שמביא דברי הירושלמי דיציאה לבית הקברות יכול לבטל גזירת המיתה וכו', והן הן הדברים.

וראה בדורש לציון שנדפסו שם הדרשות שדרש הנודע ביהודה ובנו הגר"ש בערב ראש חודש שבט עיי"ש.

71 שזה עיקר תקנת השובבי"ם, להתענות בשנה מעוברת דייקא כמובא בפוסקים ובקדמונים.

שבט, ופשיט הלך אחר רוב שנים, פירש"י מי ששמו שבט, וכתב בתוס' אע"פ שבישול התבואה הולך אחר החמה, וכו' "וגם ישראל מונין ללבנה" עיי"ש.

והק' בחת"ס שם, הרי לעיל אמרין בגמרא, ט"ו בשבט ר"ה לאילנות הואיל ועבר רוב גשמי שנה פירש"י ועלה שרף באילנות, וא"כ חניטת הפירות אין להם וללבנה כלום, ומה יתן ומה יוסיף שישראל מונין ללבנה, וכי מפני זה ישתנה השרף באילנות וכו' אבל האמת יורה דרכו כי זה הכול נבנה על הכלל דכילל הירושלמי נדרים (פ"ו ה"ח) לאל גומר עלי, והשורש **דהטבע משועבד לתורה הקדושה ודיניה**, וחונטים הפירות כמו ברוב השנים בשבט הסמוך לטבת, ומי שאמר לשמן וידליק, יאמר לחומץ וידליק והקור לא יזיק, והיינו דכתב התוס' שישראל מונין ללבנה והטבע משועבד לה עכתו"ד הנפלאים של החתם סופר.⁷²

וא"כ בשנה מעוברת יש לנו להתעורר ביתר שאת וביתר עוז ביום ט"ו בשבט להודות ולהלל, ולברך להשי"ת, בשעה שאוכלין הפירות (וכמו שהבאנו לעיל מהתרגום "מודין ומברכין עליהן") ופירות חדשים, כמו שנהגו רבים וכמ"ש, שהטבע משועבד לישראל.

ובדרך רעיון הארכנו עפ"י דברי הרמב"ן הידועים בסוף פרשת בא "ומן הניסים הגדולים והמפורסמים אדם מודה בניסים נסתרים שהם יסוד התורה כולה שאין לאדם חלק בתורת משה משה רבנו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים ובין ביחיד וכו'".

והרי ידועים דברי היסוד והשורש העבודה (שי"ב שער המפקד) שבימים הקדושים⁷³ של השובבי"ם

72 ואפשר להוסיף לדברי החתם סופר, דברי בעל מעשה ה', בספרו יוסף לקח על מגילת אסתר (פרק ט' פסוק י"ט) "כי כל ימי שמחת אומה ישראלית הם בט"ו לחודש, פסח וסוכות, וט"ו בשבט וט"ו באב, ואם בפסח טעמו עמו שאז נגאלו, הלא בסוכות אין בו טעם זה, וכן ט"ו בשבט לעשות! ראש השנה!! וט"ו באב, ואפשר להיות אומה ישראלית נמשלת ללבנה ראוי לעשותה במילואה עיי"ש מה שכתב.

[וכבר נמצא כן ברבנו בחיי (שמות כ"ח ז) דוגמאות על חשיבות מספר ט"ו: ט"ו מינים שנידבו למלאכת המשכן, ט"ו מזמורי שיר המעלות, ט"ו דברי שבח בישתבח, ט"ו תיבות של ברכת כהנים, ט"ו ואוין באמת ויציב ועוד] וראה גם בחיד"א בספר דבש לפי (מערכת ת' אות כ"ב) בשם הרמ"ע מפאנו (בספר מאה קשיטה מאמר פ"א) בתו"ד "ויגיד עליו ריעו ט"ו בשבט שזה במילוי הלבנה מלא כל הארץ בוודאי" וכו' עיי"ש.

73 וראה ארבעה מכתבים של הסבא מקעלם צ"ל (כתבי הסבא

שעליה, ומוסיפים כח וגבורת ההשכלה⁷⁵, לפיכך היו מרבים לאכול מהם עכ"ל⁷⁶.

וע"י אכילת הפירות יאירו עינינו בתורתו הק', וכדברי הגמ' בסנהדרין (דף י"ז) שת"ח אסור לו לגור בעיר שאין שם פירות, מפני שמיני פירא מאירין את העיניים, ת"ח דייקא⁷⁷.

וראה במכילתא [בשלח ט"ז] איתא לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן. וכתב בספר חסד לאברהם מעין ג' נהר כ"א "למה ארץ הקדושה גרע ממנה המן הרוחני וכו' ואותו הרוחניות הראוי להמן מתלבש בפירות הקדושים של פירות ארץ ישראל, ולכן אין מן בארץ ישראל רק במדבר"

וראה בטוב הארץ להגה"ק רבי נתן שפירא (עמוד פ"ז) והלאה דברים נפלאים בענין מעלת פירות ארץ ישראל ושהרבה פירות אין בהם קליפות בפנים ובחוץ וקרובים לאצילות עיי"ש.

ובל' הירושלמי שכתב שעתיד ליתן דין וחשבון אם ראו עינינו ולא אכל, לכאורה יש לדייק לפי דברי הגר"א הידועים [נדפס בסו"ס שנות אליהו ליקוטים] בדין וחשבון וז"ל "דין וחשבון שדנין אותו על שעבר העבירה באותו שעה, והיה יכול לעשות מצוה או ללמוד, וזהו החשבון שמחשבין העיתים והרגעים שהיו לריק, ומענישין אותו על זה מלבד שעונשין אותו על העבירה גופא שעשה", ואולי י"ל בדרך רמז, שהכוונה פה חשבון הכוונה שאם היה אוכל היה מאירין עינינו,

75 ובאמרי נועם (להגר"א) ברכות מ"ד פירש במה שאכלו האמוראים הרבה פירות "ודעתם היה כדי להיזכר השכל ע"י אכילת הפירות". וראה ברד"ל בפרקי דרבי אליעזר (פ"ח אות מ"ה) מ"ש בזה.

וזמה שרואים איך שבאר"י זקני ת"ח מאיריך ימים, ודעתם מיתוספת עליהן, ומלבד יראת ה' היא תוסיף ימים (ראה הגהות יעב"ץ במנחות דף ס"ד) הרי פירותיה נותנת חיים לעם שעליה, ומוסיפה כח וגבורת ההשכלה כלשון המו"ק, וביותר לתלמידי חכמים וכמ"ש שמוכח מסנהדרין דף י"ז ודו"ק היטיב.

76 וראה לעיל שהבאנו דברי הגר"ע בסידורו שכ' "נוהגין באר"י לאכול פירות בט"ו בשבט".

77 והעיר שהרמב"ם לא הביא דברי הגמרא הנ"ל, ואולי כיון שהוא ענין טבעי וכו' [ויש להעיר מדברי הרמב"ם בהלכות דעות פ"ד הי"א "ולעולם ימנע אדם עצמו מפירות האילנות וכו'"] והגר"ר ישראל גולדברג שליט"א הוסיף דהרי בארבה שהיה בט"ו בשבט וכו"ל כתיב וכיסה את עין הארץ, וממילא הרפוא, הוא ע"י אכילת הפירות, שמאירין את העיניים [וראה במאמרי בני יששכר חודש אדר (מאמר ב' דרוש ב) בשם האריז"ל, שחודש טבת ושבט הם כנגד העינים שבאיברי האדם עיי"ש].

יש להתחזק ביותר בברכת הנהנין, ואין לנו עסק בנסתרות, אמנם בפשטות הכוונה דהרי בימים אלו העבודה להתקדש במותר לך, וכלשונו של הברכי יוסף סימן תרפ"ה "ובימים אלו (של השובבי"ם) הוא תיקון גדול לקדש עצמו במותר לו" וממילא ע"י שמברך לפני האכילה בכוונה ברכת הנהנין מקדש האכילה⁷⁴, ובשם משמואל (שמות עמוד ס"ח) כתב "היינו שזמן חודש שבט מסוגל לזה, שכל איש ואיש אפילו שהוא שעדיין בריחוק מקום, יכול לבוא לבחינה זו להיות נקרא צדיק אוכל לשובע נפשו, ולפי סדר הדגלים מיוחס החודש הזה לאשר, שנתברך בשמן שיש בו גם ענין ההתהפכות וכו'".

אכילות פירות ארץ ישראל

ובמיוחד כשזוכים לאכול מפירות אר"י, וכתב הגר"ע במזמור וקציעה (ס' ר"ח) לקיים הגירסא "ונאכל מפריה ונשבע מטובה", שתמהו ע"ז מדברי הגמ' בסוטה דף י"ד ע"א, וכי לאכול מפריה הוא צריך וז"ל אך הוודאי נכון לאומרה, ואע"ג דאמרין וכי משה וכו' אנו וודאי צריכין להם כי פירות אר"י מוסיפין כח וחכמה כמ"ש בב"ב (קנ"ח ע"ב) דאווירא דאר"י מחכים, ולא על חניגם האריך התלמוד בברכות (דף מ"ד) להזכיר אכילה מופלגת דר"י ותלמידיו, כי אכלו פירות גינוסר שנראית באמת גוזמא, אבל ח"ו שנתכוונו לספר בגנותן אלא בשבחן, ובשבח אר"י נתכוונו, ולהודיע שפירותיה נותנים חיים לעם

מקלם חנוכה ופורים עמוד ל) בגודל ענין "הימים הקדושים" של השובבי"ם, ומביא שם גם את הענין של להתקדש באכילה, ולהזהר בברכת הנהנין! עיי"ש.

74 וע"י הברכה "והארץ נתן לבני אדם" וכמבואר בברכות דף ל"ה ע"א, וכידוע מהשרף מקאצק השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם לעשות מזה שמיים. וכידוע שהביאו [ראה כף החיים סימן ר"ב סק"א] מהמהרש"ו (שער רוח הקודש) "אמר לי מורי (האריז"ל) כי עיקר השגת האדם אל רוח הקודש תלויה ע"י כוונת האדם וזהירות בכל ברכות הנהנין, לפי שע"י מתבטל אותם הקליפות הנאחזות במאכליים החומריים, ומתדבקים בהם באדם האוכל אותם, וע"י הברכות שעליהם הנאמרות בכוונה, הוא מסיר מהם הקליפה, ומזכך החומר שלו, ונעשה זך ומוכן לקבל קדושה, והזהרני מאוד לזה".

ולשון הגינת וורדים (כלל א' סימן כ"ד) "האי מאן דבעי למיהוי חסידא וכו' וכיון שלא נהנה מן העולם בלא ברכה, אלא היה זהיר לברך המיוחדת לאותו דבר, הנה גופו מתקדש ומתעלה וטבעו מאיליו ירדוף ליראה את ה'" [וביערות דבש ח"א דרוש י"א כתב בתו"ד "מי שאינו בקי בברכת הנהנין, ממש אינו בתורת אדם ישראלי!].

והיה יכול ללמוד יותר, מלבד מה שלא הודה להקב"ה⁷⁸.

וטעמנו בקצה המזלג מנהגן של ישראל תורה היא, באכילת הפירות, ולשמוח בו⁷⁹ ועי"ז לעורר אהבת דודים, עם זו יצאתי לי תהילתי יספרו, וישראל ואורייתא וקב"ה חד הוא, ונזכה לחודש של ש"ל⁸⁰ ט"ו⁸¹ ובה ב"רכה⁸², ר"ת שבט (כדברי החידושי הרי"ם), רפואות וישועות, ויחדש עלינו ועליהם שנה טובה ביומא דראש השנה דאילנות, וכלשון ק' של המהר"מ חגיז ז"ע, ולפעול גדולות ונצורות ביום זה, ולא לישון בהבלי הזמן וכמבואר בשלה"ק שמאן דדמיך קאי על כל הראשי השנה⁸¹.

ויקויים בנו דברי המדרש תנחומא בפרשת כי תבוא בפרשת הביכורים⁸² השקיפה ממעון קדשך מן השמיים "אמר רבי שמעון בן לקיש, בת קול יוצאת ואומרת לו תשנה לשנה הבאה, כאדם שנותן לחבירו פרי חדש, ואמר לו יהי רצון שתשנה ותתן לי לשנה הבאה".

ונזכה לגאולה שלימה ולמחות זרעו של עמלק ולביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, וכדברי הגמרא בסנהדרין (דף צ"ח ע"א) אין לך קץ מגולה מזה, ופרש"י **"כשתתן ארץ ישראל פריה בעין יפה, אז יקרב הקץ, ואין לך קץ מגולה יותר וממילא כשאוכלים פירות ארץ ישראל**

78 והבאנו לעיל דברי הגר"א שמה"ט מותר לברך ברכת שהחיינו בשלושת השבועות עיי"ש [וראה בפני משה שם בפ"א 'על מה שראת עינו ולא אכל שנפשו מסתגפת בהתוואת על הדבר, ונמצאת חוטא על הנפש', וגם לפי"ד י"ל שע"י שמסגף א"ע גורם לו לביטול תורה].

79 וראה במהרי"ל בהל' ד' פרשיות עמ' תי"ב (ראה בשו"נ שם) **"ומשמחין בו סעודה"** בט"ו בשבט, ובמנהגי וורמייזא (אות רי"א) כתב והוא יומא דמפגרי ביה רבנן ותלמידיהון, ובפרט למקרי דרדקי והוא יום משתה ושמחה לתלמידים, ונוהגין לתת לתלמידים יין שרף ולשמוח עמם עיי"ש. וראה שם שכתב שאומרים "ברכו בניגון של ראש חודש".

80 ויזכו כל אלו ששרויים בלא ש"מחה ט"ו⁸¹ ובה ב"רכה (כמבואר ביבמות ס"ב ע"ב כל השרוי בלא אשה וכו') לזיווגים הגונים ולראות פירות, ופירות פירותיהן עד עולם אכ"ר.

81 וכמו שהעירו שאף שברמ"א מובא דברי הירושלמי רק בהלכות ראש השנה, מ"מ השלה"ק הביאו גם בסוכות, ושבועות, והבאנו לעיל דברי הדמשק אליעזר שביאר בדברי הגר"א שט"ו בשבט הוא יום טוב כמו כל ראש השנה, שכוונתו למשנה של ד' ראשי שנים הם, ולא באנו רק להתעורר.

82 והרחבנו לעיל שענין הביכורים הוא ענין אכילת הפירות של ט"ו בשבט.

המשובחים⁸³ בעין יפה ובשמחה⁸⁴, מתחזקים לצפייה באמונה לביאת המשיח, ולקיבוץ גלויות, ויקבץ נידחנו בימי השובבי"ם⁸⁵, **ונזכה לעלות לציון ברינה בט"ו בשבט**, וכמו שמובא במדרש (ילקוט שמעוני ח"ב רמז תרפ"ב, וילקוט שמעוני סוף ישעיה) "והיה מדי חודש בחודשו יבוא כל בשר להשתחוות וגו' לעתיד לבוא יהיה כל חודש וחודש רגל לעלות לציון ניסן פסח, אייר פסח שני, סיון עצרת וכו' **שבט בט"ו בו וכו'** (והביאו היערות דבש (ח"ב דרוש י"ב⁸⁶) אמן ואמן.

83 ויש לעורר שכשמברכים שהחיינו על פרי שנהנה ושמח באכילתו, אז הברכת שהחיינו **הרי זה חיוב** לברך, וכידוע דעת החתם סופר (או"ח סימן נ"ה) "מי שידוע בעצמו שנהנה אין ברכתו רשות אלא חובה, ואם יודע בעצמו ואינו מברך הוא חוטא וכו' וכו' [וראה בליקוטי הערות שם] וישראל קדושים מהדרים אחרי הרבה פירות שבוודאי יש פירות שנהנה מהם [ואם אוכל ואינו נהנה כלל, ראה פסק"ת ועוד מלקטים מ"ש בזה, ובקיצור שו"ע סימן נ"ט סעיף י"ז כתב שעל לפתות אין מברכין שהחיינו כיון שהם מתקיימות זמן רב וכו' וגם אין בהם שמחה כ"כ, ובשם הגרשז"א אמרו שאע"פ שאינו אוהב את טעמו, אם יש לו עכ"פ איזה הנאה מהם יכול לברך שהחיינו ואכ"מ, וראה בביאור הלכה סימן רכ"ה ד"ה פרי חדש, שאף אם אינו אוכל כזית, מ"מ יכול לברך שהחיינו].

84 וראה בספר זכרון ירושלים (עמוד כ"ט) ששמע מהאדר"ת **"כי יו"ט ט"ו בשבט** הנהוג אצלנו הוא זכר למקדש, כי בזמן שהיינו בארצנו היה אז ראש השנה לאילנות, ואנו עושים זכר בכל מה דאפשר, ואין אומרים תחנונים ומרבים בפירות כמבואר במגן אברהם". ובספר נפש דוד כתב האדר"ת "ביום חמשה עשר שבט למדתי הלכות מעשר בספר הרמב"ם ז"ל ובגמרא ר"ה מדף י"ד והלאה, וחזרתי לחדש דבר מה כפי ערכי ויהא חשוב כקיום המצוה במעשר אילן, והתפללתי לה' שיזכני באותה המצוה בפועל ממש מן התורה". וכן מובא בזכרון יהודה שהמהר"מ א"ש היה לומד בסוגיא דראש השנה לפני אכילת הפירות.

85 וחודש שבט הוא כנגד יוסף הצדיק, וראה בשפת אמת ליקוטים, וראה ברבנו בחיי פרשת שמות שיוסף הצדיק נולד בחודש שבט.

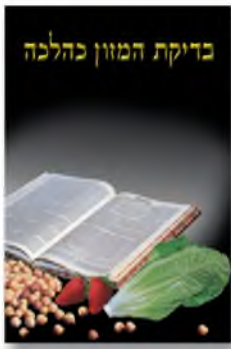
86 ויש להעיר שבמדרש שלפנינו איתא **כל חודש בחודשו יעלו**, ולא נמצא שם כל הזמנים שכתב היערות דבש, ואולי היה כתוב כן לפניו, וצ"ע דאם לא גרס כן שם, למה לא פירש שקאי על ראש חודש, וצ"ע, עכ"פ מבואר ביערות דבש שהבין שלעתיד לבוא יעלו בט"ו בשבט (ולכאורה אם נימא דלעתיד לבוא יהיה הלכה כבית שמאי וכמ"ש, אז יעלו לרגל בראש חודש שבט, מדי חודש בחדשו).

ט"ו בשבט ללא תולעים

על פי ספרי הרב משה ויא שליט"א "בדיקת המזון כהלכה"

מעודכן לשנת תשע"ט

1. פירות נקיים לא חייבים בדיקה מתולעים

אבטיח	אתרוג מסוכך	חמוציות	פסיפלורה
אבוקדו	בננה	לדר (באריזה סגורה)	פקאן מסוכך ("פקאן סיני")
אגוז אורן (צנובר)	בננה צ'יפס	מלון עגול	קוקוס (שלם וטחון)
אגוז ברזיל	דובדבנים מיובשים	מנגו	קרמבולה (פרי הכוכב)
אגוז מקדמיה	ללא חרצנים	ערמונים (קלופים וקלויים)	שיזפים מיובשים
אגוז פקאן בקליפה	(תוצרת ארה"ב בלבד)	באריזה הרמטית	שימורי משמש
אגס	חבושים תוצרת חו"ל	פאפאיה	תפוז סיני מסוכך
אננס בשימורים (בסירופ)	(בעלי קליפה צהובה חלקה)		תפוז עץ (טרי ומיובש)

2. פירות שלעיתים נגועים טעונים בדיקה מתולעים

אגוזים בקליפתם הקשה (אגוז מלך, בונדוק)	בעת הקילוף בודקים אם מצויים "קורי משי", פירורים כהים או זחלים בקליפה או על האגוז, ואם האגוז נראה מכוסרם.
אגוזי בונדוק קלופים ושקדים קלופים	בודקים אותם משני צידיהם. אגוז בו נמצא "קורי משי", סימני כרסום או נקב, חוצים ובודקים אותו מבפנים. אם נמצאה נגיעות ודאית, יש לחצות ולבודק את כולם מבפנים (גם אם לא נמצאה נגיעות, טוב לחצות כ-10% ולבודק בפנים).
אגוזי פקאן קלופים	בודקים משני צידי האגוזים אם יש "קורי משי", תולעים או פירורים עגולים.
אגוזי מלך קלופים	מנערים בתוך מסננת בעלת חורים גדולים על גבי משטח לבן ובודקים אם יש חרקים או תולעים בנשורת. בודקים את כל האגוזים משני צידיהם, ובפרט בקפלים, אם יש "קורי משי", תולעים או סימני כרסום.
אגוזים ושקדים קצוצים	מנערים בתוך מסננת רשת (מסננת אורז) על גבי משטח לבן ובודקים אם יש חרקים קטנים בנשורת. שופכים את הנותר במסננת על משטח לבן ובודקים בין החתיכות.
אגוז קשיו	בודקים את כל האגוזים מבחוץ. אגוז מכוסרם או מנוקב, חוצים ובודקים אותו בין שני החצאים. אם נמצאה נגיעות פנימית ודאית, יש לחצות את כולם. (מעט פירורים חומים דקים בין החצאים הם שאריות הקליפה ולא נגיעות). [גם אם לא נמצאה נגיעות, טוב לחצות כ-10% ולבודק בין שני החצאים].
אוכמניות	קפואות (מלית): רצוי לטחון בבלנדר. טריות: ראה ספר בדיקת המזון כהלכה, כרך ב'. מיובשות: קשה לבדוק. לרכוש רק את המשווקות תחת כשרות מהודרת.
אנונה	לקלף ולשטוף. לפרוס לפלחים ולבודק אם מצויות רימות לבנות.
אננס	טרי: לקלף ולהסיר את כל החללים החומים המצויים תחת הקליפה. מיובש עם סוכר: להתבונן משני הצדדים אם נדבק עליו זבובון או חרק. מיובש טבעי: לשבור לכמה חתיכות ולהתבונן היטב אם מצוי זחל או פירורים כהים עגולים בחללים הקטנים שבבשר הפרי. משומר במיץ טבעי: עדיף להשתמש בשימורי אננס בסירופ.
אפרסמון	להוריד את ה"עלה" (שסביב העוקץ) ולשטוף היטב. אם הפרי רך מאוד, לבדוק מבפנים. אם מצוי כתם שחור על קליפת הפרי, מקלפים באותו מקום ומתבוננים אם מצויות שם רימות לבנות. (נקודות שחורות קטנות בבשר הפרי אינן מהוות סימן לנגיעות).
אפרסק	בשימורים: להתבונן אם מצוי זחל בפירות או בסירופ. לחתוך פרוסות לרוחב הפרי, ולהתבונן היטב בכל פרוסה משני צידיה אם מצויה רימה.
גויאבה	צבע הרימות כצבע הפרי (עם נקודה שחורה קטנה בראשו). שיטה חלופית: לקלף את הפרי ולהתבונן אם מצוי אזור כהה רך במיוחד או נקב קטן. לחתוך אזור זה ולהתבונן אם מצויות רימות בתוך הפרי.
דובדבנים	מסוככים (ללא חרצנים): לחצות אחדים למדגם (כ-10%) ולבודק אם יש תולעת. אם נמצאה נגיעות, יש לחצות את כולם ולבודקם מבפנים. בסירופ: תוצרת אירופה: מתוקים - לפתוח כל אחד ולבודק. חמוצים (כגון בהשגחת העה"ח) - בחזקת נקי. תוצרת ארה"ב: בחזקת נקי. מיובשים עם החרצן (מצומקים): בדיקתם קשה ועדיף לא להשתמש. מיובשים (ללא חרצן): תוצרת ארה"ב בלבד. בחזקת נקיים.
זיתים	זיתים ירוקים או מושחרים: אם יש כתם כהה, לחצות ולהתבונן אם מצויה מחילה בתוך הזית. זיתים שחורים: יש לחצותם ולבודקם מבפנים אם מצויה מחילה או תולעת. טבעות זיתים (ירוקים או מושחרים): לשטוח על צלחת וכדומה ולהתבונן אם מצויה מחילה או תולעת.
לדר ללא אריזה	להתבונן כנגד האור אם נצמד זבובון או נמלה.
משמש מיובש	פרי שלם: לחצות ולבודק כנגד האור משני הצדדים. פרי הנמכר חצוי: להשרות במים פושרים, לפתוח את הקפלים ולבודק כנגד האור.
ענבים	1. מחלקים את האשכולות הצפופים לחלקים קטנים. משרים את הענבים במים עם מעט סבון נוזלי ושוטפים היטב במים זורמים. 2. מסתכלים על כל עינב. אם רואים כתם כהה החודר לתוך העינב, חותכים שם ובודקים אם יש תולעת בתוכו.
ערמונים בקליפתם הקשה	לחצות ולבודק מבפנים אם מצויה תולעת או פירורים כהים, (אפשר לבדוק גם אחרי הבישול).
פירות מיובשים: אגס, אפרסק, חבוש, מלון, מנגו, קיווי, פאפאיה	להתבונן משני הצדדים אם נצמד זבובון או חרק. רצוי לשטוף.
קיווי	פנים הפרי בחזקת נקי. לעיתים רחוקות מצויות כימות לבנות או חומות על קליפת הפרי. יש להזהר שלא תעבורנה לפרי בעת הקילוף, או לשטוף את הפרי המקולף.

המשך →

רימון	להתבונן אם מצוי נקב בקליפה. בעת פירוק הגרגרים יש להתבונן אם מצויות רימות לבנות קטנות או תולעת חומה בין הגרגרים.
שסק	לפתוח ולבדוק את ה"כתר" שבתחתית הפרי, אליו עלולים לחדור חרקים קטנים.
שקדים	ראה אגוזים.
תמר	לחצות בסכין, להוציא את הגליעין ולבדוק משני הצדדים כנגד האור (לחפש חרק כהה בגודל 2-3 מ"מ או תולעת בד"כ מכה, מיובשת וכהה).
תמר לח (קפוא)	בדרך כלל נקי, טוב לחצותו ולבדוקו.

הדריים: תפוז, קלמנטינה, לימון, אתרוג, פומלה, אשכולית, פומלית	נגיעות חיצוניות: מצויה בכל פירות ההדר על הקליפה מצויות כנימות בצבע חום או אפור כהה. לאחר הקילוף והחיתוך יש לבדוק שהכנימות לא נצמדו לפרי, וכן שלא עברו מהיד לפרי וכד' או לשטוף היטב את הפרי אחרי הקילוף. אם רוצים להשתמש בקליפה - לשפשף במברשת קשה או בכרית מתכת ("ננס") עם נזול לניקוי כלים, לשטוף ולבדוק שלא נותרו כנימות. נגיעות פנימיות: עלולה להימצא בתפוזים, קלמנטינות ואשכוליות עלול להיות נגוע ברימות לבנות. נגיעות זו נדירה כאשר הפרדסים מטופלים היטב, בפרט בעונת החורף. פירות מעצים לא מטופלים כגון מגינה פרטית, או מערבים בשנת שמירה וכן פירות בעונת הקיץ עלולים להיות נגועים יותר. א. בעת הקילוף, יש לעיין בצד הלבן של הקליפה אם ישנו כתם חום או אזור רך במיוחד הנמשך לתוך פנים הפרי, ולבדוק אם יש חדירה של רימות במקום זה. ב. אם הפרי רך במיוחד או בעל צבע וריח משונה, יש לבדוק את פנים הפלחים. אם נמצא פרי נגוע, יש לבדוק היטב את כל הפירות מאותה קניה. מיץ הדרים - סחוט ביתי: מנקים את הפירות בכרית מתכת ונזל לניקוי כלים לפני הסחיטה, כדי למנוע חדירת כנימות למיץ. לחילופין, ניתן לסנן דרך מסננת צפופה לאחר הסחיטה. סחוט טבעי מסחרי: יש לסנן את המיץ במסננת צפופה.
פיצוחים	גרעיני דלעת: עם קליפה (לבנים): בדרך כלל נקיים. אם הקליפה פגומה, יש לקלף ולבדוק. קלופים (ירוקים): לנער במסננת ירקות על גבי משטח לבן ולבדוק אם נפלו תולעים על המשטח. אם נמצאו תולעים, אין להשתמש. גרעיני אבטיה: לפתוח ולבדוק מדגם של כ-10%. אם נמצאה נגיעה, יש לפתוח ולבדוק את כולם. גרעיני חמניות: עם קליפה (שחורים): צריך לקלף כל אחד ולבדוק. קלופים (אפור בהיר): א. לנער במסננת של אורז על גבי משטח לבן ולהתבונן אם נשרו חרקים קטנים על המשטח. ב. לפזר את הגרעינים על משטח לבן ולבדוק ביניהם, אם נמצאו תולעים - אין להשתמש. בוטנים: לבדוק את כולם מבחוץ. בוטן בו נמצאו חורים, סימני כרסום או סימן של חדירת תולעת, חוצים ובודקים אם יש בו נגיעות פנימיות. אם נמצאו סימני נגיעות ודאית, יש לחצות את כולם ולבדוק מבפנים. [גם אם לא נמצאה נגיעה, טוב לחצות כ-10% ולבדוק בפנים]. בסוף הקיץ ובסתיו דרושה תשומת לב מיוחדת. בוטנים טחונים: ראה אגוזים קצוצים. בוטנים מצופים (קבוקים, מצופים שוקולד וכדומה): לפתוח כ-10%, אם נמצאה נגיעה - לפתוח את כולם. בוטנים בקליפתם הקשה: ראה אגוזים בקליפתם הקשה. פיסטוקים: מקלפים ומתבוננים חיצוניים אם יש "קורי משי" או זחלים. פיסטוק עליו נראו סימני נגיעה, חוצים ובודקים אם יש בו נגיעות פנימיות. אם נמצאה נגיעה פנימית ודאית, יש לחצות את כל הפיסטוקים ולבדוקם מבפנים. [גם אם לא נמצאה נגיעה, טוב לחצות כ-10% ולבדוק בפנים].

3. פירות הנגועים לעיתים קרובות בתולעים מוחזק כנגוע

היבסקוס	מצויה בהם נגיעות גבוהה ואין שיטה בטוחה לנקותם.
חבובים	חוצים את הפרי ובודקים אם מצוי זחל או מחילה עם פירורים כהים ומסירים את האזור הנגוע.
חרובים	לשטוף היטב, לשבור לחתיכות קטנות (2 ס"מ) ולבדוק אם מצויים פירורים, קורי משי או תולעים וחרקים.
פטל	נגוע וקשה לבדוקו. יש להימנע מלאכול.
צימוקים	עקב נגיעות פנימיות המצויה בצימוקים, כולל צימוקים מקליפורניה, מומלץ להשתמש בחמוציות, כתחליף יעיל לצימוקים. במידה ורוצים להשתמש בצימוקים, יש עדיפות להשתמש בצימוקים שעברו בדיקות מדגמיות, כגון צימוקים שבהשגחת בד"ץ העדה החרדית, אותם יש לבדוק בדיקה יסודית כדלהלן: 1. להשרות את הצימוקים במים חמים במשך כרבע שעה. 2. להעביר את המים העליונים לצלחת לבנה ולהתבונן אם מצויים תולעים או חרקים חומים במים. במידה ונתגלתה נגיעה, אין להשתמש בצימוקים. 3. אם לא נמצאה נגיעה - לשטוף היטב את הצימוקים תחת זרם מים חזק. צימוקים מיצור ביתי: ניתן להכין צימוקים נקיים בתנור ביתי. ראה הוראות בספר בדיקת המזון כהלכה ח"ב.
תות עץ	נגוע וקשה לבדוקו. יש להימנע מלאכול.
תות שדה	קיימת נגיעה כלל-עולמית של "טריפסים" קטנים המסתתרים בשקעים שעל התותים ואינם יורדים בשטיפות הרגילות; לכן מומלץ לאכול תותים רק לאחר ניקויים באחד משני האופנים: אופן א: לחתוך בסכין את העלה הירוק עם שכבה דקה מהפרי ולהסיר סדקים, חריצים עמוקים או איזורים פגומים. להשרות במים עם מעט סבון נוזלי למשך 3 דקות, לשפשף מעט בתוך המים, ולשטוף היטב (בכל פעם מעט תותים) תחת זרם מים חזק באופן שהמים יגיעו לכל הצדדים. יש לחזור על השטיפה וההשריה שלוש פעמים ולאחר מכן לטחון או לבשל. אופן ב: לקלף שכבה דקה מהפרי מכל צדדיו (כל השכבה החיצונית כולל חריצים עמוקים ומקום חיבור העלה) ולשטפו במים לאחר הקילוף. תות שדה מסוכר (מיובש עם סוכר): בחזקת נקי.
תותי גוג'י (גוג'י ברי - מוצר בריאות, הנמכר בחנויות טבע)	מצויה בהם נגיעות גבוהה, ואין שיטה בטוחה לנקותם. אפשר לבשל ולסנן דרך מסננת בד, ולהשתמש בתמצית.
תאנים (טירות ומיובשות)	נגיעות גבוהה ובדיקתן קשה ומורכבת. אופן הבדיקה מובאר בספר "בדיקת המזון כהלכה".

מענה לשאלות בטל' 02-5325588 בבוקר ובערב בשעה 12:00-11:00 וביום שישי משעה 2:00 עד חצי שעה לפני כניסת שבת.
ניתן להאזין לשיעורי הרב יא שליט"א ב"קול הלשון" טל' 03-6171039 • לצפייה באתר: www.kolhalashon.com

שיעור מקוצר לבדיקת פירות ט"ו בשבט ועדכונים שוטפים בקו העדכונים: 073-2951387

דברי חיזוק והתעוררות לרפואת רבינו מרן פוסק הדור שליט"א

רבי שמריהו יוסף ניסים בן בתיה לרפו"ש

מהמשגיח הגה"צ ר' חזקיהו יוסף מישקובסקי שליט"א

"אנחנו מתפללים עלינו שנזכה שהוא יהיה איתנו"

מרן פוסק הדור הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א נמצא במצב קשה.

בשו"ת רעק"א מהדו"ק סי' קכו כותב רעק"א. נהיית ונחלתי עד מאוד, הרופאים כולם ישראלים ואינם ישראלים שבעירי, חדלו למצוא עוד מזור, חדלו, ואמרו נואש לנשמת חיים, עד אשר פנה ה' אל שוועת רבים ולא בזה את תפילתם, כי לבשו רוח טהרה מגדולם ועד קטנם בעיר ובמדינה ויתפללו אל ה' בחזקה לחיותני כיום הזה.

כח של ציבור שמתפלל ומתחזק, וביותר כח של בני תורה ובכח התורה, וכמו שביאר הטעלזר רב: כשיהודה בא ליעקב ואומר לו "אנוכי אערבנו מידי תבקשנו אם לא הבאתיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים" ופרש"י והצגתיו לפניך חי ולא מת, שאל הטעלזר בשלמא להתחייב להביאו זה עוד יכול להיות 'גור אריה יהודה' אבל חי לא מת זה בכלל לא תלוי בו - אולי הגיע זמנו? סיפר מרן הגר"מ שפירא זצוק"ל שביאר הטעלזר בהתרגשות שכשיהודה בא ליעקב הוא לא בא בכח וגבורה, יהודה אומר ליעקב אני לא סתם גיבור "אני בן תורה" אני גם יודע להלחם כנגד מלאך המוות.. כח שיש לבן תורה זה לאין שיעור.

כתב מרנא הגר"ח מוואלזין ברוח חיים על מס' אבות פ"א מ"א שבאה אישה פעם לאדונינו הט"ז וסיפרה על הבת שלה שנמצאת במצב של סכנת חיים א"ל הט"ז אני לא יודע מה לענות, א"ל לא ממך בקשתי שתעזור, בקשתי מהתורה שלך, אמר הט"ז א"כ מה שלמדנו יהיה לרפואתה, ואכן, באותה שעה חלצתה חמה, כוח של תורה כוח של בני תורה.

כל אחד יודע שמרן ראש הישיבה הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א שאין דרכו לפזר מילים שאינם מדודות, ובמכתב שהתפרסם כותב ר' גרשון על ר' ניסים שהוא אדם קדוש ממש, 'איש קדוש', איש קדוש יאמר לו, וכל זמן שהוא בין החיים זכותו מגינה על העולם.

כל כולו היה שייך לציבור ולא היה לו רגע אחד פרטיות, חמש שנים של יסורים של אהבה ולא רואים עליו שום דבר.

כתוב בגמ' בברכות 'אם תלמיד חכם הוא צריך שיחלה עצמו עליו' מרן הגאון ר' אליעזר יהודה פינקל זצוק"ל היה מדגיש צריך 'שיחלה', - אנחנו לא אווזים בדרגה של יחלה, אך לכל הפחות לעשות חיזוקים בתורה ובתפילה.

בכתבים מהמשגיח הגה"צ ר' דב יפה מביא בשם המקובלים שכל זמן שיוסף עמד בנסיון זה מה שהחזיק את כלל ישראל מטומאת ארץ מצרים, הזכות של הצדיק משפיעה וכל זמן שהוא מחובר לחיים זכותו מגינה על כל העולם כולו, איבדנו את מרן הראש ישיבה זיע"א, כבר לא נשארו לנו הרבה מזקני הדור וענקים בשיעור קומה כזה, צריכים אנו להיות פיקחים ולא לאבד את מה שיש לנו.

בתקופה בה היה מרן ראש הישיבה הגרא"מ שך זצ"ל חולה ניגש המשגיח הגאון ר' בן ציון במברגר ואמר לבחור 'תכוון טוב בעל הצדיקים שהראש ישיבה יבריא', א"ל הבחור אמנם אני צריך לכוון אבל ב'ועלינו' - איך אני אראה בלעדיו, איך אני יגדל בלי הזכויות ובלי החינוך שלו. "בלי ר' ניסים מה יהיה עלינו" כל זמן שהוא חלק מאיתנו, כל זמן שהוא מחובר לחיים - אין לנו מושגים בכלל כמה שזה מוסיף לדור, אין לנו בכלל הבנה כמה מן על הדור, עלינו להיות חכמים ופקחים, אסור לנו להיות 'עם נבל ולא חכם' - קודם כל אם גם לא משתתפים זה גם נבל, ולא חכם - אתה צריך אותו, אתה עושה טובה לעצמך,

בואו נתחזק בתורה ובתפילה ובירא"ש חיזוק של ממש, והקב"ה יתן לנו אותו לאוי"ט ונזכה איתו לצאת לקראת משיח צדקנו במהרה בימינו.

[בשיחתו השבועית בישיבת ארחות תורה אור לג' שבט תשע"ט]

מנער תל אביבי לזקן המשגיחים

מסמך היסטורי נדיר

"דבקה נפשי אחריו"

הצצה ראשונה מסוגה לעולמו הפנימי של שר
וגדול בישראל, **מרן המשגיח הנאמן הצדיק רבי**
דב יפה זצוק"ל מבעד ליומנו האישיים המלווים
את תהליך צמיחתו מאז היותו נער צעיר לימים.

מסמך היסטורי נדיר, אותנטי, עשיר ומרתק,
סולל דרך, הטומן בחובו חכמת חיים, התבוננות
מעמיקה ומסרים עוצמתיים במיוחד. אוצר כלום
לבני התורה, לשוחרי המוסר ולכל אדם המבקש
להתעלות ולצמוח!

בעריכת הסופר
הרב מאיר למברסקי שליט"א

פרקי התעלות מפעמים וסוללי דרך
והנצחה לתהליך צמיחתו
של שר וגדול בישראל
בעקבות נגויו יומניו
של מרן המשגיח הנאמן
רבי דב יפה זצוק"ל